

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 62

**DOĞU İLLERİMİZ
AĞIZLARINDAN
TOPLAMALAR**

KAARS, ERZURUM, ÇORUH İLBAYLIKLARI AĞIZLARI

Prof. Dr. Ahmet CAFEROĞLU

ANKARA, 1995

**DOĞU İLLERİMİZ AĞIZLARINDAN
TOPLAMALAR**

Bu eserin 5846 sayılı kanuna göre bütün, yayın tercüme ve ıktısap hakları
Türk Dil Kurumu'na aittir.

1. Baskı : 1942

2. Baskı : 1995

ISBN : 975 - 16 - 0709 - 4

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL ve TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI : 62

**DOĞU İLLERİMİZ
AĞIZLARINDAN
TOPLAMALAR**

KARS, ERZURUM, ÇORUH İLBAYLIKLARI AĞIZLARI

Prof. Dr. Ahmet CAFEROĞLU

ANKARA, 1995

İÇİNDEKİLER

	<u>Sahifa</u>
İçindekiler	V—VIII
OKUYANLARA	IX—X
ÖNSÖZ	XI—XXIV
I. BÖLÜM : KARAKOYUNLU URUĞU AĞIZI	1—16
Benamaz	3—8
Söz	8—9
Gızla Anasının Türküsü	9—11
Garı Türküsü	11—12
Aşık Abbas'tan	12—13
Kızlar Türküsü	13—14
Maniler	14
Dua	15
Aşık «Tüccar» dan	15—16
II. BÖLÜM : KARAPAPAĞ = TEREKEME URUĞU AĞIZI	17—84
Lâtif şah ve Telli Meşrihan Hikâyesi	19—47
Karapapağ Türküsü	48—49
Aşık Şenniğin Türküsü	49
Ardahan Dögüşmesi	50—52
Garapapağ Ağıtı	52—53
Atla Değişme	54
Değişme	55—56
Gızın yaş Desdanı	56—58
Daşdama	58—59
Dönderme	59—60
Aşık Gülüsdan'dan	61
Vaguf'un sözderi	61—62
Merdan Dağıynan Meydan Dağı	62 65
Garapapağ'ların Gelin Tebriki	66
Nanay	66 67
Üşüdüm	67
Garapapağ Tekerlemeleri	68

	<u>Sahifa</u>
Maniler	69
Nağıl	70-72
Garapapaş Tapbacaları	72-74
Mesel	74
Değişme	74
Bağlama	75
Noruz Türküleri	75-76
Noruz Bayramı Türküsü	76
Dil	76-78
Çoşannan Ağasının Değişşi	78-79
Mahnı	79
Daşdamalar	79-81
Sayacı Türküsünden	81-83
Türküler	83
Atasözü	83-84
III. BÖLÜM: DÜNBÜLLÜ = ÇARIHÇI URUĞU AĞIZI	85-94
Dünbüllü'lerin Kötüyü	87
Destan	87
Yaycı Gözellemesi	88
Küllük Gözellemesi	88-89
Hacı İmran'ın Destanı	89
Eşgiya Derviş Destanı	90
Türküler	90-92
Değişme (Pamış Nanayı)	92
İydir Türküsü	93
Dünbüllü Türküsü	93-94
Emrah	94
IV. BÖLÜM : KACAR URUĞU AĞIZI	95-102
Ehmet vezir	97-99
Söz	99-100
Gacar Hayatı	100-101
Türkü	101
Araz Türküsü	102
Türkü	102
V. BÖLÜM: TÖRKMEN URUĞU AĞIZI	103-126
Serence	105-108
Kerem'den	109-110
Türkmen Türküsü	110
Üş Gız Türküsü	111

	<u>Sahifa</u>
Karaca Oğlan'dan	111—112
Ermeni Gızı	112—113
Türkü	114—115
Hayatım	115
Desdene	116
Hacı bey Desdanı	116—117
Türkü	117—118
Türkü	118—119
Ėelin Türküsü	119—120
Türküler	120—123
Aşık Abbas'tan	123
Bar Türküsü	123—125
Meniler	126
VI. BÖLÜM: AYRIM, AFŞAR VE BAYAT URUĞLARI AĞIZI	127—144
1. AYRIM URUĞU AĞIZI	129—139
Molla Nesredin Nağılı	129—134
Ayrım Türküleri	134—139
İt Türküsü	139
2. AFŞAR URUĞU AĞIZI	139—142
Afşar Türküleri	139—142
3. BAYAT URUĞU AĞIZI	143—144
Aşık Abbas'tan	143
Türkü	143—144
VII. BÖLÜM: YERLİ KARS AĞIZI	145—180
Darahlı Guş	147
Halvacı Ėözel	147—150
Horaveł = Ėotan Türküsü	151
Nenni	152—153
Meniler	153—154
Emrah'ın Türküsü	154—156
Bęhbudovun vağtında	156
Meniler	157—158
Yağış Duası	158
Mesel	158—159
Ağgonun Türküsü	159
Necibin Türküsü	160—163
Meniler	163—168
Müdamı'nin Türküleri	168—170

	<u>Sahifa</u>
Müşür'ün Türküleri	170—172
Değişme	172—173
Nanay Türküsü	173—174
Çocuk Tekerlemeleri	174—177
Zafer Oyunu	177—178
Mektip Menisi	178
Bayatılar	178 - 179
İravanın Türküsü	179—180
VIII. BÖLÜM: ERZURUM VİLİYETİ AĞIZI	181—216
Ahmet Bezircan	183—187
Mesel	188—189
Destan	190—191
Türkü	191
Aşih Kerem	191—192
Çobannar Destanı	192—194
Erzurüm	194 195
Serencem	195 - 202
Değirmancıdan şikayet	202—203
Pire Destanı	203
Sıçan Destanı	203—204
Erzurüm Hakkında bir Aşığın Destanı	204
Aşih Kerem'in Pasın Köylerini Dolaşması	205
Deliganlı Destanı	205—206
Ağıt	207
Fare Türküsü Sümmâni'den	207—208
Hüdayi'den	208
Yaniş Kerem	208—209
Goşma	209
Yüzük Oyunu Şarkısı	210—214
Peşröv (Tekerlemeler)	214—215
Hayvan Çağırma Nidaları	216
IX. BÖLÜM: ÇORUH VİLİYETİ AĞIZI	217—228
Hayatım	219
Destan	219—220
Huzûri'nin Şiirleri	220—228
X. BÖLÜM SÖZLÜK	229—288
Kars viliyeti basadlarından	289 - 294

OKUYANLARA

Yurdumuzun türlü bölgelerinde halk ağzında yaşayan dil varlıklarımızı araştırıp ortaya çıkarmak, Türk Dil Kurumu'nun kuruluşundan beri, üzerinde durup uğraştığı bir konudur.

1932 de başlanan söz derleme çalışmaları, bu yol üzerinde birinci büyük araştırma olmuştu. Bütün ülkede, devlet ve kültür kuvvetlerinin seferber edilmesiyle başarılan bu büyük ve eşsiz çalışma, iki cildi basılmış ve üçüncüsü de basılmakta olan Söz Derleme Dergisi ile verimini göstermiş bulunuyor.

1933 de, yazı dilimizdeki yabancı sözlere halk ağzından öz türkçe karşılıklar aramak üzere açılan soruşturma, derleme fişlerinden ve kitap kaynaklarından da tamamlanarak, 1934 de Tarama Dergisi ortaya konulmuş, 1935 de çıkarılan Cep Kılavuzları ve 1937 den başlayarak ileri götürülen Terim karşılıkları yollarıyla bu çalışmalar da yürütülmekte bulunmuştur.

Bütün Cemiyet varlıklarının ve bu arada dilin en esaslı kaynağı olan halk içindeki araştırmalar, bunlarla sona ermiş değil, belki ancak başlamış demektir. Söz derlemesiyle birlikte başlamış olan halk görevleri ve halk edebiyatı (*Folklore*) derlemeleri de oldukça ileri götürülerek fişleri sıraya konulmuş bulunuyor. Söz Derleme Dergisi çalışmalarının arkası alındıktan sonra, bunlar üzerinde de toplayıcı ve her kesin göznl önüne koyucu uğraşmalara başlanacaktır.

Yine halkın ağzından konuşma dilinde söz kurma değişikliklerini toplamak üzere bir de cümle yapan (*syntaxe*) soruşturması yapılmış bunun verimleri de gramer çalışmaları arasında yerini bulmak üzere sıraya konulmuştur.

Kurum'un bu çalışmaları yürürken, başka bilim örgütlerimiz de bu yollar üzerinde değerli adımlar atıyorlar. Ankara Halkevinde Ata sözleri ve halk görenekleri üzerine araştırmalar yapıldığı gibi, Ankara Üniversitesi Halk Edebiyatı çalışmaları da bir çok masallar, destanlar ve türküler toplama yolunda verimli ilerlemeler göstermekte olduğunu sevinçle öğreniyoruz. Fakat bunlar arasında verimini basılı olarak göz önüne koyan çalışkan uğraşıcı, İstanbul Üniversitesi Türk Dili Profesörü Filoloji doktoru Ahmet Caferoğlu arkadaşımız olmuştur.

Daha 1933 yazında ilk karışıklık kılavuzu çalışmalarında Kurum'a arkadaşlık etmiş olan değer profesör A. Caferoğlu, son yıllarda bölge bölge Türkiye'yi dolaşarak türlü illerin ağızlarından toplamalar yapmakta ve bunları Edebiyat Fakültesi yayınları arasında ortaya çıkarmaktadır.

1941 yazında Profesör doğu illerimizde araştırmalar yapmak üzere yola çıkıyordu. Fakülte hesabına olan incelemeler arasında Türk Dil Kurumu'na da bir pay ayrılması için gösterdiği değerli ve sevimli istek, bugün her kesin gözü önüne koymakla sevindiğimiz bu güzel eseri yaratmış bulunuyor.

Profesör, kısa bir zaman içinde doğu illerimizin türlü urukları üzerinde yapabildiği görüşleri bu kitapta toplamış, böylece bize çok değerli ve usta elinden çıkan bir araştırma örneği bağışlamıştır. Bir yandan doğu sınırlarımızın öte taraflarında yaşayan Türk diyelekleri ile ilgili olan söyleşilerini yazıya geçiren bu eserin değerini her dilseverin kolaylıkla anlayacağı şüphesizdir.

Profesörün yine bu yolda yaptığı yayınlarda tuttuğu yolu bozma-
mak üzere kendi seçtiği çevriyazı işaretleri kullanılmış ve eserin öteki yayınlarla uygunluğuna ilişilmemiştir.

Bu değerli eseri, Kurum'un bu yoldaki çalışmalarını tamamlayıcı ve ileri götürücü bir bilim verimi olarak basıp ortaya koymak yolunu bize açtığı ve eserin gerek hazırlanmasında, gerek basılmasında büyük çalışkanlık ve özveri gösterdiği için Profesör A. Caferoğlu arkadaşımıza saygı ve teşekkürlerimi sunar, bu verimli yol üzerinde kendisine ve bütün dil çalışıcılarına her gün artacak başarılar dilerim.

TÜRK DİL KURUMU

Genel Sekreteri

İ. N. DİLMEN

ONSÖZ

«Türk Dil Kurumu» himayesile neşredilen bu eser, Anadolu'nun muhtelif ağızlarına dair altı yıldanberi topladığım ve şimdiye kadar iki cildi İstanbul Üniversitesi tarafından neşredilen «Anadolu dialektolojisi üzerine malzeme» adlı eserimin bir devamından başka bir şey değildir. Yalnız, içerisine aldığı ağızlar malzemesinin; Anadolu illerinin diğer ağızlarına nisbeten, Azeri ağızlarına doğru, oldukça büyük bir yakınlık göstermesi, ve ötedenberi bu ilimizin «Şark vilâyetleri» adile adlanması dolayısıyla, bu esere «Doğu illerimiz ağızlarından toplanmalar» adının verilmesi daha uygun görülmüştür. Bu yeni serinin ilk cildinde toplanan malzeme, doğu illerimizden ancak Kars, Erzurum ve kısmen de Çoruh ilinin Yusufeli ağızlarını temsil etmektedir. Gerçekte ise, bu ağızların hiç birisine, tam olarak derlenmiş ve toplanmış nazariye bakılamaz. İllerin büyüklüğü, barındırdıkları unsurların tarihi tekâmülü ve alanın, coğrafik mevkii göz önünde tutulacak olursa, bu ağızların toplanmasındaki eksiklikler kendiliğinden meydana çıkmış olur. Çünkü, her ilin barındırdığı kitle, hiç bir vakit, kendi çevresi içine kapanıp dıştan gelen tesirlerden kendisini koruyamadığı gibi, mütemediyen gelip geçen ve yerleşen bir çok Türk ve hattâ yabancı urukların da tesirlerini kendi üzerinde az çok hissetmiştir. Her bir Türk kabilesi ile, uruk, boy ve aşireti, yerli etnolojik ve lingvistik hayat varlığı üzerinde müessir olduğu gibi, sahanın coğrafik durumu da, şüphesiz, yerli ağızın karakteri üzerinde tesirler yapmaktan geri kalmamıştır. Bu bakımdan ağız, folklor ve sairesi derlenen her bir ilimizin mevkiiinde daima göz önünde tutulması gerekmektedir. Merkezden uzak, bir durmada bulunan ve içerisine yeni aşiretler celbetmeyen bir ilimizin etnoğrafik ve lingvistik hayatile, bir geçit mevkiiinde bulunan ve bir çok ihtiyaçlar dolayısıyla, bir çok yeni aşiret ve uruklara bir barınma yeri vaziyetinde bulunan başka bir ilimizin hayatı arasında çok fark vardır. Birincisinin hayatı, mahdut ve muayyen, âdet ve geleneklere bağlı, dar bir çevre içerisinde geçtiği gibi, zamanla, bir çok orijinal unsurlarını da kaybetmiş ve vaktile bütün ahaliye şamil merasim, oyun ve eğlence gibi karakteristik hayat tezahürleri artık, ehemmiyetsiz sayılarak çocuklara devredilmiştir. Bu gibi iHerin folklor hayalı

çok sönük olup, yerli ağızları da eski tipik karakterini bir dereceye kadar kaybetmiştir.

Aksine olarak, coğrafik durumu elverişli olan bir il, kendi çevresine celbettığı bir çok yeni Türk boy ve urukları sayesinde, fevkalâde zengin ve çeşitli folklor, âdet ve geleneklere maliktir. Bu kabil iller, ekseriyetle, birer hakiki hayat kaynağıdır. Burada kabilevi hayat icabı yapılan milli merasim ve eğlencelerle, oldukça zengin bir halk edebiyatı janrları ve bu edebiyatı ifade eden ağız çeşitleri türemiştir. Eserin mevzuunu teşkil eden bu milli varlık kaynağına, şimdiye kadar ağızlarını toplamaya çalıştığım otuza yakın Anadolu illerinin içerisinde en çok malik olanı, Kars ilidir. Bu alan, ağız bakımından şimdiye kadar hiç araştırılmamıştır. Ehemmiyetini göz önünde tutarak 1942 yılı araştırmamda en bol yer, bu ile verilmiştir.

* *

3 Birinci kânun 1920 yılında, G ü m r ü muahedesile, tekrar anavatana bağlanan Kars ili, barındırdığı muhtelif etnik unsurlar bakımından, oldukça zengin ağız ve folklor janrlarına maliktir. Burası, doğrusunlarımızın sonu olması ve coğrafik durumu dolayısıyla, bir taraftan Azerbaycan'lar diğer taraftan da Ermenistan ve Gürcüstan Türklerine bir merkez vazifesini görmüştür. İlin zengin yayla ve ovaları, ötedenberi, hemsınır Türk uruklarının uğrağı olmuş, göçebe hayat yaşayan ve sürü besleyen aşiret, uruk ve boylara bazan bir geçit, bazan da daimi bir barınma yeri vazifesini görmüştür. Bu yüzdendir ki, burası Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde alınınca, çevresindeki bir çok Türk urukları da, ister istemez bu alanın öz ahalisi içerisinde karışmıştır.

Kars ilinin asıl öz yerli oturak ahalisi ve muhtelif Türk urukları haricinde, bir de son zamanlarda, muhtelif sebeplerle, buraya göç eden bir çok Azeri Türkleri de vardır. Bunların ekserisi bir çok köylere dağıldığı gibi, kasabalarda da bolca yerleşmişlerdir. Bu yüzdendir ki, Kars ili ağızca fevkalâde çeşitli ve aynı zamanda tasavvur edilmeyecek derecede türlü ve zengin bir halkiyata maliktir[1]. Kars ilini ağız bakımından ve sıra gözetmeden kaba bir tasnife tabi tutmak lâzım gelirse, şöyle bir plânço elde etmiş oluruz.

[1] Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Halk edebiyatı Doçenti Pertev Boratav, bu yolda fevkalâde büyük bir faaliyet göstererek, Kars ilinin, bilhassa balk hikâye ve masallarını toplamakla meşguldür.

A. YERLEŞMİŞ TÜRK URUKLARI AĞIZLARI

1. Karakoyunlu uruğu ağızı
2. Karapapağ yahut Terekeme uruğu ağızı
3. Dünbüllü yahut Çarıhçı » »
4. Kacar uruğu ağızı
5. Türkmen » »
6. Ayrım » »
7. Afşar » »
8. Bayat » »
9. Yerli öz Kars ahalisi ağızı
10. Muğan Türkleri ağızı.

B. YENİ GELME TÜRK UNSURLARI AĞIZLARI

1. Ağıska ağızı
2. Ağıkalelek »
3. Kazanlı »
4. Karabağlı »
5. Erivanlı »
6. Borçalı »
7. Genceli »
8. Gökçay »
9. Makûlu »
10. Nahçıvanlı »

Son on ağız genel karakterleri bakımından, asıl, diğer Azeri ağızları ile bir kül teşkil ettiklerinden, ve bu ağızda konuşanların kendileri de muhacir mevkiinde bulduklarından, bunlara dair malzeme toplanmasına lüzum görülmemiştir. Yalnız bu ağızların, oldukça bariz bir surette, Kars ili ağızları üzerinde müessir olduğu göz önünde tutulmalıdır. Kars ilinde temelli olarak yerleşen diğer uruklarla yerli öz Kars ahalisine gelince, bunlar hakkında, daha açıkca bir fikir edinilmesi için, haklarında kısaca malûmat verilmesi istifadesiz kalmıyacaktır. Eserde, her bir uruğun ağızı hakkında, muayyen kanunlar elde edilmesi için birbirinden ayırt edilmişlerdir.

KARAKOYUNLU URUĞU:

Anadolu'nun diğer illerinden hariç olan bu uruğun, Kars ilinde ancak bir kaç köyü vardır. Bunların en büyüğünü Karakoyun adlı

teşkil etmektedir. Hasan Han Türk'den elde ettiğim malûmata göre, Kars ilindeki Karakoyunlular başlıca, şu oniki boya ayrılmaktadırlar:

1. Hacı Yağıplı (Yakuplu)
2. Tohtamışlı (kendi ifadelerine bakılırsa bu kelime top ve gamış kelimelerinden mürekkeptir).
3. Mirili
4. Musalı
5. Kolalı
6. Dodalı
7. Halaşlı (keçe atan, yani keçe yapan).
8. Rehim oğlanları
9. Balöğlanları (Bal oğlanları)
10. Göyce Bulahlı
11. Geşimli
12. Gıraşbağlı.

Bu boylar hakkında, ayrıca, genişçe bir malûmat elde edilememiştir. Ne gibi sebeplerle ve hangi tarihte buraya gelip yerleştikleri hakkında, halk arasında dolaşan muayyen rivâyete de tesadüf edemedim.

Karakoyunluların mühim bir kısmı, İran ve Kafkasya Azerbaycanında yerleşmiştir. Bazı yerlerde, sadece, Türkmen adı altında zikredilmektedirler.

KARAPAPAĞ YAHUT TEREKEME URUĞU :

Aynı uruğa verilen çifte addır. Kars ve Ahıska yerlileri bu uruğa sadece Karapapağ adını vermişlerdir. Ekser halk ağızında bu ad, bu uruğun, yalnız, oturak kısmına verilmiş olsa gerektir. Aksine olarak bu urukun göçebe olanlarına ise, Terekeme [1] denilmiştir. Aşağı yukarı bundan yüz yıl önce, kısmen Kafkasya, kısmen de İran Azerbaycan'ından gelip Kars ili ile eski Aleksandropol, kazasının Akbaba nabyesinde ve Gürcistan'ın Ahalsık ve Ahalkelek kazalarında yerleşmişlerdir. Ruslar bunlara Karakalpak adını vermişlerse de, Kafkasya Azerbaycan'ı Türkleri arasında, daha fazla, Terekeme adile şöhret bulmuşlardır.

Hangi tarihte Azerbaycan'a gelip yerleştikleri hakkında sarih bir malûmatımız yoktur. Bunların, daha Kıpçaklar zamanında buralara gelmiş bulunmaları ihtimali ve Türkistan sabaındaki Karapapak-

[1] Vambéry. H., yaolış olarak bu uruğu Terekeme şeklinde yazdığı gibi Karapapağ'ları da ayrı bir uruk olarak kabul etmektedir (*Das Türkenvolk*, Leipzig. 1885, S 592).

larla, eski Rus vakanüvislerinde Çorniye Klobuki, diye geçen kavmin aynı oldukları Zeki Validi tarafından ileri sürülmektedir (A. Zeki-Validi, *Azerbaycan Etnoğrafisine dair*, «Azerbaycan yurt bilgisi», II, 1933, s. 102). Bence mesele, ciddi bir araştırmaya muhtaçtır.

Asılları itibarile, Azerbaycan Türklerinden sayılan Terekemelerden Ermenistan'la Gürcistan'da yerleşenleri, az bir zaman sonra bu sahanın yerli Azeri muhiti içerisinde tamamilere erimiş ve bu yüzden kendi uruk adlarını dahi muhafaza edememişlerdir. 1926 yılı Rus istatistigine göre Akbaba nahyesinde yerleşmiş olan Karapapahların nüfusu ancak 6.311 kişiden ibarettir. Kafkasya dahilindekiler ise, yerli ahali içerisinde ithal edilmişlerdir (G. F. Lyayster, ve G. F. Çursin, *Geografiya Zakavkaz'ya = Maveraı Kafkasya Coğrafyası*, Zakkıniga, 1929, s. 321 322)

Çıldır'da Karapapah yahut Terekeme olmayan Türklere, sadece, Çinçavat denilmektedir. Bazan da sırf bir hakaret olmak üzere bunlara Bezbaş dahi denilir ki, bu onlara, büyük bir ihtimalle, başlarına alelade bez bağladıklarından dolayı verilmiştir. Ahıska, Ardahan ve Ahalkelek yerlilerine de, Kars ve civarındaki ahali Gagavan adını vermektedir. Kelimenin asıl manası, «meyvacı» demek olduğundan, bu tabir onlara, sırf meyva yetiştirmekle meşgul olduklarından dolayı verilmiş olsa gerektir. Yine bir hakaret olmak üzere, bazan yerli ahali Çinçavat tabirini, Azerbaycan muhacirleri için de kullanmaktadır.

Göçeri Terekemeler içerisinde, ayrıca, yerli ahali tarafından Mürid adile adlanan bir zümre daha vardır. Bu zümreyi, esas Terekeme uruğundan ayıran başlıca hususiyet, yaptıkları dinî âyindir. Bir nevi şaman âyini andıran bu dinî merasimde, erkeklerle kadınlar bir meclis kurarak pervane dönüp çay içerler. Ve davul yerine bir teneke parçasını çalarak, bilhassa Seyit Hamza Niğâri'ninin ve daha başka şairlerin çok defa manalarını bilmedikleri şiirlerini söylerler. Aralarında en büyük günah, sakal kesmek olduğundan, hep uzun sakal taşırlar. Yerli ahali bunlara çok menfi bir nazara bakmaktadır. Bunları islâm ve Türk saymazlar. Dağlık halde muhtelif Terekeme köylerinde yerleşmişlerdir.

Bütün Kars ilindeki Terekeme köylerinin sayısı, aşağı yukarı, yüz ondördü bulmaktadır. Ağızları, Azerbayca'nın Gence ağzına pek yakındır. Bunlar da, metinden de anlaşılacağı veçhile, tek heceli kelime sonundaki «b» leri «v» ye ve «b» leri «f» e, gerundium eki olan «b» leri yine «f» e ve kelime ortasındaki «c» leri «j» ye çevirmekdirler [1]. Eserin metin kısmında, bu ağza ait bolca malzeme vardır.

[1] Daha fazla malûmat almak için Djaferoglu Ahmet. 75 *Azerbaygânische Lieder «Bajaty»*, Berlin, 1930, s. 27.

Kars ili Terekemeleri, yahut Karapapahlar, aslen Türkmen olduklarını kabul etmemektedirler. Aralarında ayrıca O ğ u z boyu taksimatı dahi mevcut değildir.

Terekemeler fevkalâde zengin bir halk edebiyatına maliktirler. İçlerinde düzgün ve olgun bir ifade ile saatlarca ve hatta günlerle masal ve hikâye söyleyenler bulunmaktadır. Eski ve yeni bir çok halk aşık ve şairleri vardır. Muhtelif zamanlarda yetişmiş ve bu ağızda şarkı ve şiirler tanzim etmiş olan bir yığın Terekeme şairi, Fabreddin Çelik tarafından tesbit edilmiştir. Dikkat nazarına alınacak olan bu Terekeme il şairlerinin belli başlıları şunlardır:

1. Bağdat (XVI. asır kadın halk şairlerindendir. Aslı itibarile Çıldırılıdır).
2. Hasta Kasım (XVIII. asırda yaşamış. Aslı itibarile Zarşatlıdır).
3. Kurbanî (XVIII. asır Kars şairlerindendir).
4. Bala bey (XIX. asırda yaşamıştır. Zarşatlıdır).
5. Hoca İrfânî (XVIII-XIX. asır il şairidir. Çıldırılıdır).
6. Sadâyi (XIX. asır Çıldır il şairidir).
7. Şenlik (XIX-XX. asır il şairidir. Çıldırılıdır, büyük bir şöhrete maliktir. Oğlu da şairdir).
8. Resûl (XIX-XX. asır Çıldır il şairlerindendir).
9. Hasta Hasan (XIX. asırda yaşamıştır).

Şimdi hayatta olan başlıca Terekeme il şairlerinden zikre değenleri: Hüseyin, Gülüsdan ve Hicrânî'dir. Gülüsdan'dan bazı parçalar metinde mevcuttur.

DÜNBÜLLÜ YAHUT ÇARIHÇI URUĞU :

Asıl adları D ü n b ü l l ü olduğu halde, Kars ahalişi bunlara, yerleştikleri köyün adı ile Ç a r ı h ç ı adını vermiştir. Dünbüllü olan Gudretullah İydırlı'den elde ettiğim malûmata göre, bunlar asılları itibarile, H o y l u olup, vaktile buraya hicret etmişlerdir. Hicret tarihleri kendilerince de ihâlüm değildir. Bunların en ileri geleni, A l i G ı z ı l l ı O ğ l u bey adında birisi olmuştur. Bunun idaresi altında H o y ' u terke İğdir'a gelip yerleşmişlerdir. Ruslar İğdir'ı işgal edince, bunlar da yeniden diğer bir yere göçe mecbur kalmışlardır. Terkettikleri sahayı ise Ermeniler işgal etmişlerdir. Eski yerleri olan İğdir'a bir daha dönemediklerinden, Ç a r ı h ç ı köyünde yerleşmeği daha uygun bulmuşlardır. Son göçleri esnasında, İrevan İranlıların hakimiyeti altında idi. Uruk başlıları da, A h m e t H a n D ü n b ü l l ü'dür. Hakkâri ve Kars kalelerini yapan bunlardır.

Menşeri hakkında kendilerinden elde ettiğim malûmattan anlaşıla-

cağı veçhile, bu Türk uruğunun hakiki adı Dünbüllü ve aslı itibarile Ho y Türklerindendir. Bugün Kars ilinde işgal ettikleri köyler şunlardır:

1. Yuharı Çarıhçı
2. Aşağı Çarıhçı
3. Küllük
4. Çiti
5. Yuharı Erepgir
6. Aşağı Erepgir.

En kalabalık köyleri, Yukarı ve Aşağı Çarıhçı köyleridir. Diğerleri ise pek küçüktürler.

Kars ili Dünbüllüleri başlıca beş boya ayrılmaktadırlar:

1. İğdirli boyu
2. Dedehan »
3. Sabirhan »
4. Hacı Baba »
5. Gödekler »

Nüfusları hakkında kesin bir malûmatım yoktur. Ağızlarına ait malzeme de, o kadar zengince temsil edilmemiştir.

KAÇAR URUĞU:

Anadolu'nun diğer sahalarında yerleşenlerden maada bu Türk uruğuna, Kars ilinde ancak bir köyde tesadüf edilmektedir. G a c a r T o h a n ç a l ı adını taşıyan bu köy, yüz evden ibarettir. Esas merkezlerini İran teşkil etmektedir. Bir kısmı da, Kafkasya Azerbaycan'ı ile Musul ilinde yerleşmiştir.

TÜRKMEN URUĞU:

Kars ili Türkmenlerini, başlıca iki coğrafik mıntakaya ayırmak kabildir. Bunlardan birinci mıntakaya dahil olanlara A r d a h a n, ikinci mıntakaya dahil olanlara ise Kars Türkmenleri adı verilebilir. Ardahan sahasındakiler, daha fazla göçeri olup, oldukça kaba bir ağıza maliktirler. Kars'takiler ise, aksine, oturak olup, yerli Kars ili ahalişi ağızına yakın, düzgün bir ağızla konuşmaktadırlar. Yerli ahali ile olan sıkı temasları neticesinde, öz ağız hususiyetlerini muhafaza edememişlerdir. Kendi söylediklerine bakılırsa, asılları itibarile Ç e p n i'dirler. Aralarında İğdir, B a y ı n d ı r ve İ m r e l i gibi boy bölümlerine de raslanmaktadır.

Kars ilinde yerleşen Türkmen köylerinin sayısı, kırk beşe yakındır. İçlerinde, eski öz ağız hususiyetlerini muhafaza edenler de vardır[1].

[1] Anadolu'nun cenubunda yerleşenler için bk.: A l i R ı z a, *Cenupta Türkmen Oymakları*, I, İstanbul, 1931-2; II-III, Ankara, 1933; Ankara, 1934; IV-V, Adana, 1934-9.

AYRIM URUĞU:

Hangi tarihten itibaren Kars iline geldikleri hakkında malûmatımız yok.ur. Taşdıkları uruk adı üzerine, bunları «El-Rumî», yâni Rum ilinden gelme sayanlar bulunduğu gibi, yine Ayrım kelimesinin, sade iştikakı üzerine, bunların diğer Türklerden ayrılmış bir uruk olduğunu iddia edenler de vardır [1]. Selçukluların düşmesi üzerine, bu günkü Gence ve Karabağ civarında yerleştikleri söylenmektedir. Bir kısmı, XVI. asır sonlarına doğru, İrana geçerek Erdebil sahasında yerleşmiş ve «Şahsevenler» adını almıştır. Kafkasya Azerbaycan'ında yerleşenler, bir kaç kısma ayrılmışlardır.

Kars ilinde yerleşen Ayrımlar, aşağı yukarı, altmış altı köyden ibarettir. Ekserisi İğdir kazasının Duzluca sahasında yerleşmiştir. Merkezleri Pernevi'tir. Taşdıkları soy adları da, kendi uruklarının adı olan Ayrım'dan tasarlanarak, Ayrımlı olmuştur. Kendilerine mahsus ve dikkata değer bir ağza maliktirler.

BAYAT URUĞU:

Yayılışı, Selçukluların hareketile sıkı bir surette ilgili olan Bayat uruğu, diğer Türk urukları ile beraber, Hazar denizinin cenubundan geçerek, Azerbaycan'larda, Türkiye ve Irak'ta yerleşmişlerdir. Bugün bunlara İzmir havalisinde, Adana'da Kozan dağlarında ve İslâhiye nahiyesinde rastlanmaktadır (Köprülü, F., *Oğuz etnolojisine dair tarihî notlar*, «Türkiyat mecmuası», I, s. 198-205). Musul'la Bağdad arasında yerleşen Bayat'lar, şüphesiz, bu büyük uruğun bir kolu olduğu gibi, Kars ilinin Bayat Tohançalı adlı köyünde yerleşenler de vardır. Mazenderan, Tahran ve Horasan sahalarında yerleşen Bayatlar, vaktile Kızılbash adını almışlardır (Baharlı, *Azerbaycan*, Baku, s. 38). İrandaki yayımları hakkında daha fazla malûmata *مجموعه کیهان* nın *مفصل ایران* adlı eserinin 11, s. 86, 276-nci sahifelerinde tesadüf edilmektedir.

AFŞAR URUĞU:

Anadolu Türkmenlerinin en büyük uruğunu, Afşarlar teşkil etmektedir. İran [2] ve Kafkasya Azerbaycan'ında da oldukça boldurlar. Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki hariç, Kars ilinde Afşarlara pek az tesadüf edilmektedir. En çok yerleştikleri saha, Ardahan'ın Hoçuvan

[1] Oldukça dikkata değer etnoğrafik malûmat K. Karakaşlı'nın *Ob Ayrumah = Ayrımlar hakkında* adlı makalesinde bulunmaktadır. «İzvestiya o-va obsledovaniya izuçeniya Azerbaydžana», VIII. 1929.

[2] *جغرافیای مفصل ایران*, مسعود کیهان, Tahran, II, 1311, s. 86, 92, 253 - 254.

nahyesinin merkezi olan H a s k ö y'dür. Burada 40-50 aileden fazladır. Bazı Afşar aileleri serpinti halinde İğdır'ın Daşburun nahyesine dağılmıştır. Benim topladığım malzeme, bu Afşar'lara aittir.

Bunlar kendi öz varlıklarını muhafaza edememişlerdir. Bu yüzden O ğ u z T ü r k l e r i n i n bozuk bir uruğunu teşkil etmektedirler. Hatta Kars ilindekilerin bir kısmı ile B a d ı l l ı yani B e g d i l i uruğu, yerli Kürtlerle karışmış bir vaziyettedir. Başka başka olan bu iki uruk arasındaki evlenme neticesinde, Kürt dili Afşar uruğu ağızı üzerinde fazlasıyla müessir olmuştur. Benim, ağızından malzeme topladığım Afşar bu cins bir Afşar'dır. Ağızı daima Kürt Türkçesi ağızına kaçmakta olduğu halde Kürtçeyi de iyice konuşmaktadır.

Kars ili Afşarları arasında boy ayırımına tesadüf etmedim. Bunlar daha fazla, soya göre ayrılmışlardır. En esaslı soylarını, Zilli ve Pirebâdi teşkil etmektedir. Antitoros eteklerinde yaşayan Afşarların ağızına dair şimdiye kadar neşredilen yegâne malzeme, Hamit Zübeyr'in topladığıdır [1].

YERLİ ÖZ KARS AHALİSİ:

Bu tabir altında daha eskidenberi bu alanda yerleşen Türk ahalisi kastedilmiştir. Filvaki bunlar da muhtelif askerî hareket dolayısıyla kısmen Anadolu içerlerine kısmen de Kafkasya Azerbaycan'ına hicret etmişlerse de, sonda tekrar bu alana gelerek yerleşmiş ve bir dereceye kadar eski ağız hususiyetlerini muhafaza edebilmişlerdir. Bunların ağızı, aşağı yukarı, Erzurum ağızının aynı olmakla beraber, ehemmiyetli bir surette muhtelif urukların ve bu meyanda gelme Azerî muhacirlerinin tesiri altında kalmışlar. Bu yüzden Kars ili yerli ahali ağızını da başlıca bir çok bölümlere ayırmak mümkündür. Bunlar şöyle bir tasnife tabi tutulabilir:

1. Kars köylerinin ağızı
2. Zarğat ahalisi »
3. Ardahan »
4. Poshof »
5. Bardız »
6. Şüregel ağızı, ve saire

Bu küçük ağız bölümleri arasındaki ayrılıklar ahemmiyesiz olduğundan bunların tasrihine lüzum görülmemiştir.

(1) *Afşar Türk ağıtlarına dair*, «Türk yurdu» 1928, sayı 5-199, s. 21-24. Burada toplanan malzeme eski arap harflerile olduğundan, bütün ağız hususiyetleri o kadar bariz değildir. Anadolu Afşar'larının yayılımı için bk., Vambery, H., *Das Türkenvolk*, Leipzig, 1885, s. 607 ve K r a y l i ç ve R a v l i ç, *Türkmen Aşiretleri*, İstanbul, 1834, s. 233, 164-172.

MUĞAN TÜRKLERİ:

Bunlar, taşdıkları addanda anlaşılacağı veçhile, Azerbaycan'ın Muğan bozkırından gelme olup, Kars ilinin, Arpaçay kazasında, Başkedikler nahyesi dahilinde Astahana adlı bir köyde yerleşmişlerdir. 300-400 haneden ibarettirler. Ağızlarına dair malzeme toplanmamıştır. Astahana köyünde eski Muğan türkleri beylerinden bir de Şemsi adlı bir beyleri yaşamaktadır.

Bu kadar çeşitli Türk boy ve uruklarını içerisinde alan Kars ili, şüphe yoktur ki, ağızca da bir çok farklar gösterecektir. Aynı şarkının yahut masalın bir çok uruklar içerisinde söyleniş ve herbir urukca benimsenmesi, zamanla, masala yeni yeni unsurlar eklediği gibi, ağızca da eski bekâretini muhafaza edememiştir. Bu yüzdendir ki, bu ile ait toplanan malzemede aynı kelime bir kaç telâffuz şekli ile tesbit edilmiştir. Meselâ: «ev, ev, öy» yahut «çavdar, çödar»; «ovuç, oyuç, öyüç» ve başkaları gibi. Bunların tesbitine elimden geldiği kadar dikkat edilmiş ve kelimenin şu veya bu ağıza göre tashihine lüzum görülmemiştir.

* *

ERZURUM AĞIZI:

Eserin esas ağırlığını teşkil eden Kars ili haricinde, ayrıca buraya Erzurum ili ile Çoruh ilinin Yusufeli ağızları da idhal edilmiştir. Bu iki il ağızları, birincisine nazaran, daha tamamlanmaya muhtaçtır. Hele Çoruh ili âdeta el vurulmamış bir haldedir. İleride bu noksanın da tamamlanmasına çalışılacaktır.

Karakter itibarile Erzurum ağızı, benim topladığım malzemeye göre, aşağı yukarı, asıl öz Kars ili ahalisinin ağızına yakındır. Yalnız bu iki ağız arasında göze çarpan hususiyet, Erzurum ağızlarındaki «k» yerine «ç» ile «g»lerin «c» ile «gy» arasında telâffuz edilişidir. Esas farkı teşkil eden bu hususiyet haricinde, diğer bir çok ufak tefek noktalar da gösterilebilirdi; fakat her iki il ağızlarında kalın köklere bağlanan eklerin ince oluşu, aralarındaki sıkı yakınlığa başlıca delil teşkil edebilir. Meselâ, her iki il ağızında da hemşire manasında kullanılan bacı kelimesi mülki zamir ekile bacısı (Kars için metin s. 160; Erzurum için s. 187) yahut dolu kelimesi, her iki il ağızlarında akkuza-tif ekile doli telâffuzu iledir (metin s. 159 ve 189). Bu bakımdan ben, elimdaki malzeme üzerine, bu iki il ağızlarını, bazı farklara rağmen bir gruptan addetmeğe mütemayilim.

Erzurum ili ağızı da, diğer iller ağızı gibi, şimdiye kadar kâfi de-

recede derlenmemiştir. Bu ağıza dair şimdiye kadar yapılan araştırmalar Dr. Sâdeddin Buluç'un *Anadolu ağızları bibliyografyası* («Türkiyat mecmuası», VI-VII s. 321-333) adlı makalesinde tesbit edilmiştir.

ÇORUH İLİ AĞIZLARI :

Topladığım malzeme, biraz yukarıda söylediğim veçhile, yalnız bu ilin Yusufuline ait olduğundan, burada bu ilin bütün ağızları hakkında herhangi bir fikirin yürütülmesine imkân yoktur. Yalnız şu kadarını söyleyebilirim ki, buranın ağızları, karakter itibarile, Kars ve Erzurum illeri ağızlarından tamamile başkadır. Buraşı galiba daha fazla Karadeniz sahilinin bu sahasındaki ağızlarla bir grup teşkil etmektedir. Katî bir kanâat, ancak ileride toplayacağım malzemelerle tesbit edileceğinden burada ileri sürülen fikir, ihtiyat kaydile telâkki edilebilir.

* * *

Malzemenin toplanılmasında müracaat ettiğim metod, umumiyetle, canlı ağızların toplanışında berkesce tatbik edilenden farklı değildir. Her yerde, ağızları tesbit edilen kimselerin yerli ve aslan Türk olmalarına ehemmiyet verildiği gibi, kendi ili çevresinden harice çıkmamış olanlar tercih edilmiştir. Konuşma cihazlarının normal olması da, bu gibi toplamalarında esas olarak kabul edilmiştir. Ekseriyetle ağızları toplanan kimseler, meselenin ruhuna vakıf olmadıklarından, daima ya çekingenlik veya ağızlarının tesbitine muvafakat ettiklerinde, daima edebî bir şiveye doğru kaçmak temayülünü göstermektedirler. Bundan dolayıdır ki, masalların baş kısmı, daha fazla, edebî bir şiveye, ortası hakiki yerli ağızlarına, sonu ise her iki şikkı birleştiren bir edaya maliktir. Bir masal içeriside aynı kelimenin muhtelif telâffuzla geçmesi bundandır. Bazan süratli telâffuzla, birbirine eklenen bir kaç kelimenin tesbiti imkânsız bir hal alır. Bu gibi zorlukların bertaraf edilmesi, yerli ağızlara vakıf, münevver arkadaşların yardımı ile olmuştur.

Toplanan ağızların bütün inceliklerinin yazı ile ifade edilmesinin çok müşkül olduğu, herkesce malûm bir keyfiyettir. Mamafih, hiç olmasa bir çok esas hususiyetlerin tesbiti için, bazı fonetik işaretlere müracaat mecburiyeti hasıl olmuştur. Bu eserde kullanılanlar şunlardır :

İ Ş A R E T L E R

- Vokaller üzerindeki bu çizgi, vokalin uzun olduğunu göstermektedir. Ms. (gelēr, bā) kelimelerinde olduğu gibi. Bu uzatma, iki vokalin yan yana telâffuzundan farklıdır. İki vokalin telâffuzunda, sadece, iki vokal yan yana yazılmıştır. Ms. (saat) kelimesinde olduğu gibi.
- Âdi vurgu içindir. Ms. (mènnen-benimle; mennèn-benden) gibi.
- Vokallerin yarım uzatılması içindir.
- Vokallerin sagırlaştığını ifade etmek içindir. Ms. (bā-bana)
- İki ayrı kelimenin, birbirine bağli olarak telâffuz edilmesi içindir. Ms. (dur—al, boş—ğeldin) kelimesinde olduğu gibi.
- Satır hizasının üstünde ve altında gelen küçük harfler, bunların yarım telâffuz edileceğini göstermektedir.
- Kelime içerisinde kısa bir durak yapıldığını ifade eder. Ms. (meh'rebe) kelimesinde olduğu gibi.
- Arapçanın «ع» telâffuzundaki sesi verebilmek için kullanılmıştır.
- K,k Bizim bugünkü (kalın, kaldı) kelimelerindeki «k» yerine kullanılmıştır.
- K,k Metinde, gerek kalın gerek yumşak köklerde olsun (kesmek, kedi) kelimelerindeki «k» yi ifade etmektedir. Ms. (kör) kelimesi mukabilindeki (kor) gibi. Telâffuzca her iki kelimedeki «k» ler birdir.
- İ Kalın köklerdeki yumuşak «i» i ifade etmektedir. Ms. (daí, baí) kelimelerinde olduğu gibi.
- Ğ,ğ Bugünkü (gül, geldi) kelimelerindeki «ğ» için kullanılmıştır.
- k Azerbaycan ve doğu illerimize mahsus olan ve daha fazla (yh) telâffuzuna yakın bir ses için kullanılmıştır. Karakter itibarile bu ses alamançanın (ich) kelimesindeki (ch) telâffuzundadır. Ms. (geldik, gëttik) kelimelerinde olduğu gibi.
- Sağır nun içindir.
- H,b Eski «ح» yerindedir.

K I S A L T M A L A R

Af.	Afşar uruğu ağızı
Ay.	Ayırım » »
Az.	Azerbaycan »
Bay.	Bayat uruğu »
Dün.	Dünbüllü uruğu »
Çr.	Çoruh ili »
Kar.	Kars ili »
Kak.	Karakoyunlu uruğu ağızı
Kac.	Kacar uruğu ağızı
Kag.	Kağızman ağızı
Şur.	Şuragel »
Ter.	Terckeme - Karapapağ uruğu ağızı
Tm.	Türkmen uruğu ağızı
Tar.	Tarcan »
rus.	Rusça
Ur.	Eserde adları geçen urukların geneli kastedilmiştir.
Um.	Eserde toplanan ağızların geneli.

* *

Yıllardanberi Türk münevverlerince ehemmiyet verilmeyen fakat gerçekte milli kültür varlığımızın en zengin kaynağını teşkil eden Anadolu ağızları ile folkloru, maattessüf, şimdiye kadar metodik bir surette toplanmamıştır. Ve ancak bazı Avrupa müsteşriklerinin tesadüfi seyahatları esnasında topladıkları çok az bir malzeme ile iktifa edilmiştir. Türk dili araştırmalarına temel olması icabeden bu sahanın ehemmiyetini takdir eden İstanbul Üniversitesi ile Maarif Vekillliği nihayet bu işin de başarılmasını kendi vazifesinden sayarak, altı yıldanberi devam eden bu yoldaki mesaimi elinden geldiği kadar himaye etmiştir. Türk Dil Kurumu'nun da, bundan böyle bu işe layıkile önem vereceğinden eminim.

Zaten 1941 yılı doğu illerimize yaptığım seyahatı, İstanbul Üniversitesi ile «Türk Dili Kurumu»na borçluyum. Burada bu iki ırfan

ocağına, mesaiime karşı gösterdikleri ilgi ve himayeden dolayı teşekkürlerimi sunmayı, kendime şerefli bir ödev sayarım.

Mamafih, bu iki ilim ocağı kadar, bana, bu çok ağır ve ifası tasavvur edilmez zorluklarla dolu çalışmalarım, istirahatımı temin bakımından yardımda bulunan Erzurum lisesi Müdürü Reşat Özbayoğluna, Kars Lisesi Müdürü Semih Atademire, malzeme toplanışında mesaiime büyük bir ilgi gösteren sayın General Şahap Gürlere, mesai arkadaşlığı yapan Erzurum Lisesi tarih öğretmeni A. Şerif Beygu'ya, Fahreddin Çeliğe, Kars Halkevi reisi Hüseyin han Talınlıya, Dr. Kâmil Arzana, Kars Belediye reisi Mehmet Bağatır'a burada ayrı ayrı teşekkür etme, benim için candan gelen bir istektir.

Prof. A. Caferoğlu

1. Bölüm

KARAKOYUNLU URUĞU

Ağızı

BENAMAZ

Vahdın zamanın birinde üş kişi¹ getmiş İravan terefinnèn² düyü³ pişmeye.⁴ Bu üş⁵ kişinin ikisi namaz gılânmiş, bir dene⁶ gılmıyanmış. Bu ikisi namaz gılânda aftafa⁷ götrellemiş destamaz⁸ almağa. Sorâ evdeştanye getdiyi zaman da aftafa götrellemiş.

Bu namaz gılmıyan da aftafa götremiş. Ağalar bir gün sormuş aylesinin yanında, demiş:

— Namaz gılargısız?

Olar da yeminnen söylemiş ki gılarıh.⁹ O namaz gılmıyannân da sormuş:

— Sen de gılargısan?

O da deyif ki men beş vaht¹⁰ namazımı gılarım. İşim negeder¹¹ sıhı¹² olsa ğene gılarım.

Ev sâbi¹³ demiş ki sağ ol, bavağa 1rehmet, dedeğe 1rehmet. Demiş:

— Namaz neç—êrketdi¹⁴?

— Bu demiş gırh êrketdi.

Bu buları ğüdüf, arhadaşları evdeştanye ğedönde, aftafanın suyiyle temizlenillermiş. Bu namaz gılmıyan da aftafanı aparıf¹⁵ suyu bir yere tökermiş ki, deşinner¹⁶ bu da namaz gılır.

Ev sâbi ğedif ğöruf kü bu suyu êle¹⁷ bir yere töküdü¹⁸, ğelif deyif ki:

— Sen deyirsen¹⁹ ki men namaz gılarım be yalançı. Söyle baħalım doğrusunu namaz neç—êrketdi. Bu deyif ki:

— Bayaħ²⁰ da dedimki gırh²¹ êrketdi namas. Êle deyende ev sâbinin arvadı,²² ağaş²³ ğötürüf üçün de gavuf.²⁴

Arvat deyif ki:

— Özüğüz²⁵ bilmirsiz²⁶, ğediğ beş ermeniden, beş musurmannân²⁷ hever aliğ. Namaz da gırh êrket olarmı?

1 Kişi 2 Tarafından 3 Pirinç 4 Biçmeğe 5 Uç 6 Tanesi 7 İbrik 8 Âbdest 9 Kılarız 10 Vakit 11 Ne kadar 12 Sıkı 13 Sahibi 14 Rekat 15 Götürüp 16 Desinler 17 Oyle 18 Döküpdür, dökmiştir 19 Söylüyorsun 20 Demin 21 Kırk 22 Avratı 23 Ağaş 24 Kovop 25 Kendiniz 26 Bilmiyorsunuz 27 Müslümandao.

Bular düyü¹ pişdikleri² merendiyi³ aldılar yola düşdüler. Yolda bu iki namaz gılan yoldaşları⁴, bu namaz gılmiyan yoldaşına dedi ki:

— İt-öglü, dedi. Bilmirdiğ⁵ deyerdiğ⁶ on yeddi erketti, ya beş erketti, bu gırh erketi niye yalan dediğ. O namaz gılmiyan da, gılannara dedi ki:

— İt-öglü itder⁷, ağamız arvadı gırh erketer 'rzı⁸ olmadı, az bildi. On yeddi erkete gail⁹ olar-mıdı¹⁰, on yeddi erkete azdı¹¹. Bular¹² geliller¹³ molluya şikayet ediller.

Deyiller ki :

Bu yoldaşımız namaz az söyledi, ağamız bizim fehle¹⁴ haggımızı vermedi. Molla da deyir ki :

— Bēnamaz¹⁵ sen namazı yalan söylüyüfsen¹⁶. Orda buların haggını şerietce eviğden malığdan vereceksen.

Alır, buların haggını verir. Onünnan¹⁷ bēnamazın uşağı¹⁸ aj¹⁹ galır. Bu bēnamazın arvadı eriyen²⁰ döyşür²¹.

Deyir ki:

Seniğ eviğ yihılsın; sen o-dunya²² ne cevaf veressen²³? Seniğ tayların²⁴ namaz gılır. Sen namaz gılmadığnan uşağımızın 'rzasını²⁵ şeriyet²⁶ aldı verdi namaz gılannara. Ya meni boşuyacağsın ya namaz gılacağsın. O da deyir ki: — Menim saggalım²⁷bu yere gelif örğenmemişem²⁸, tezden²⁹ men hardan³⁰ örğenecem.

Bunu oğlannarıyan arvadı evden gavullar. Ağlıyır, alla-tāla terefinnēn el götrür. Deyir ki:

— Mimari mismara³¹ dönderen³² alla³³, sayili, dilençi borşdan³⁴ gutaran³⁵ alla³⁶, aḥ³⁷uyu balasına³⁸ gönderen alla³⁹, meçe ya bir ölüm, ya bir zehin, namaz örğenim.

Geçe yatır bir haravanın birinde, eve goymullar³⁶. Yuhsunda³⁷ görür kü, deyiller get sen Meşet³⁸ Şüküre nöker³⁹ ol. Hem haggıyı al, hem de namazı gıl allahıya şükür ele ölür⁴⁰ günün gelir.

Bu namazını, ev sābı⁴¹ namaz gılанда bu da sejde⁴² eder gılırmış. Bu örğenif⁴³ bir senenin içinde namazı. Haggını da alif ağasının⁴⁴, evine de gelif. Gelif bir hefte namaz gılif evinde. Bunun oğlannarı da öluf, arvadıda öluf. Bu gedif namaz örğetti adamın ot-tayasına⁴⁵, od verir yandırır.

1 Piriñ 2 Biçdikleri 3 Piriñ biçmeğe mahsus tırpanın küçüğü 4 Yoldaşları, arkadaşları 5 Bilmiyordun 6 Derdin 7 İtler 8 Rızı 9 Kail 10 Olurmu idi 11 Azdır 12 Bunlar 13 Gelirler 14 Amele 15 Binamaz 16 Söylemişsin 17 Onunla 18 Çocuğu 19 Aç 20 Kocası ile 21 Dövyüşür 22 O Dünyaya 23 Vereceksin 24 Eş, hem yaş 25 Rızıkına 26 Şeriat 27 Sakalım 28 Öğrenmemişim 29 Yeniden 30 Nerden, nasıl 31 Çiviye 32 Çeviren 33 Borçtan 34 Kurtaran 35 Yavrusuna 36 Koymuyorlar 37 Uykusunda 38 Meşbedi 39 Hizmetçi 40 Ölecek 41 Sahibi 42 Secde 43 Öğrenip 44 Ağasından 45 Ot yığınına.

Ot sâbi deyiş ki:

— Menim ot tayanı neye¹ yandırdıq? Bu deyiş ki:

— Allah seniğ eviği yıhısın. Sen meçe namaz örğetdiğ, meçe namaz düşmedi². Arvadım da öldü, üşahlarım da öldü evim de yıhıldı. Meçe namaz düşmedi.

Bu başını alır³ başga melmekete⁴ geçdir; geçdir o melmeketde, her bir terefini dolandır. Gatış⁵ satır, saggız satır. Baħır ki bir zengin garı var bir Şiddi koyunda⁶. Baħır ki garının gapasında beş-altı nöker çalışır. Ona deyiş ki:

— Seniğ erin⁷ yoħdu⁸ bu geder dünye malını, paranı hardan alıf-sağ⁹. Bu da deyiş ki:

Men ere getmemişem. Bu dünye malını özüm kazanmışam; Alla^h da verifdi. Heman bēnamaz, namaz örğenif. Ahırında evin yıhan, buna garya, deyiş ki:

— Meçe gellersen mi¹⁰ ?

— Deyiş: gelmemem¹¹

— Deyiş: Niye gelmezsen? Seniğ goynuğ¹² ėrnen¹³ yatmaħ istemirt¹⁴mi?

— Deyiş: istiyir, men öz nefsime düşman oluramı¹⁵.

— Bu bēnamaz demiş ki:

— Niye öz nefsiğe düşman oluvsag, sebebiyetüni de.

Garı deyiş ki sebebi budu:

— Men ėle¹⁶ adama geçderem ki bu var imnan¹⁷ baravar, heş allahın işine garişımıya. Haman bēnamaz deyiş ki:

— Mēnnen¹⁸ allahın ne işi. Allah göyde men yerde.

Arvat deyiş ki:

— Allahın işine garişmasansa¹⁹ men gelerem. Bu da gol çekif²⁰ki, men allahın işine heş garişmazam²¹; Arvat gelif bēnamazı da alıf bir zaman yeyif içif safa sürülfer. Bir müddeten sonra arvat deyiş ki:

— Menim Aladağda dedem²² ev¹ var geçdek²³ dedem evni görme²⁴ bēnamaz deyiş, geçdek.

Geçif bir çoħ yeyif içecek, şirni²⁴ alıf getrif, geğifler orvadın dedesi evini görmē, Orda yeyif içif bir zaman dedesinin evinde, arva-diynen baravar galıflar²⁵.

Bürgün²⁶ arvadı deyiş: erim geğek, evmiz sēbsiz²⁷ galıf, nöker, naif indi evmizi dağıtdı. Bu da deyiş:

1 Niçin 2 İy gelmedi 3 Başını alıp getmek 'Yalnız başına terki diyar etmek' 4 Memlekete 5 Yoğurt 6 Köyünde 7 Kocan 8 Yokdur 9 Almışsın 10 Varırmısın 11 Gelmem, varmam 12 Gölün 13 Zevcele 14 İstemiyor mu 15 Oluyorum 16 Öyle 17 Varımla, servetimle 18 Benimle 19 Karışmazsan 20 Kol çekmek 'İmza etmek' 21 Karışmam 22 Babamın 23 Gidelim 24 Tatlı 25 Kalmışlar 26 Bir gün 27 Sahipsiz.

— Men sepe bahıram ¹ arvat, geçdirseğ geçdek.

Savañnan² bunnar atdarı³ minif⁴ yola düşüfler,⁵ üz⁶ cevürüfler evlerine doğru gelme. Az gelifler, çoğ gelifler. Bir zaman bahıflar ki yağış⁷ yağır⁸.

— Eri deyiş : arvat sür yağış yağır. Bizi isdadacağ.⁹ Arvat o zaman briynen¹⁰ beş danışmıyış. Atı çapıf¹¹ evine. Çedif yetişif erinnen evvel attan düşüf¹² atı verip nökerlere.¹³ Nökerlere deyiş ki :

— Menim o bēnamaz erim gelende, heç goymayıp yañuna¹⁴ gele. Tapançaynan¹⁵ vuruğ. Eri de gelif üş¹⁶ at¹⁷ sorâ yetirif arvadının minarasına atdan düşüf. Nökerleri sealiyif¹⁸ gelin atı tutuğ, deyiş.

Nökerler heman tapançaynan buna gülle¹⁹ atıflar. Deyişler ki :

— Arvadığın dedi söz budu. Onnan er olmaz vuruğ ölsün, goymuyun yañuna gele.

O ağılyıf, deyiş goyuğ men bir arvadımı görüm, ağzınnan bir cavaf alım, onnan sorâ²⁰ğedim. Bular bırañmıyışlar, deyişler olmaz.

Çedif koyluları²¹ minnetçi getirif arvada. Koyluları yolluyuf arvadın evine. Koylular bu arvada çoğ minnet eliyifler.²² Deyişler, heç olmazsa bir müddet baş yastığa goyfosuz baravarlığda.²³ Eriğdi.

Sen onun sözünü al. o da seniğ sözünü alsın, göreğ neden oldu. Evveli özüg getdin²⁴ indi²⁵ de²⁶ goymyursan.

Arvat deyiş, sabâ²⁶ gün—orta— üstü²⁷ evimi camahatnan çağracam gele. Sabâ gün—ortaya geder arvat goyun öldürüf, öküz öldürüf, düyü getitdirif, düyü pilovu²⁸ pişitdirif, çörek²⁹ yapıdırif, çay goyduruf gizir³⁰ bağtıdırif, deyiş, gün—ortadı. Camahat uşahdan³¹ böyüğe, benim o bēnamas erimi de, götsünner,³² gelsinler.

Camahat gelif yerbeyeğ³³ halının halçanın³⁴ üstünde oturuflar, eri de başda. Çalıñannar pilovlar çekifler nēmçelere,³⁵ çörekleri goyufklar sinilere. Hazır oluf. bir denesi gelif deyiş ki — orda da añunt varmış — añund —emi³⁶ bir guran oñu, ertmek³⁷ getirek.

Añnd guranı oñuyuf, taşırın³⁸ o—ochadan geçden öllere.³⁹

Gurannan sorâ, çörek gelif, pilov gelif añund deyiş ; pismilla ireyhanirrehim, buyurun. O zaman her kes yemek yemē başlıy.

1 Bakıyorum 2 Sabahlayın 3 Atları 4 Binip 5 Yola düşmek 6 Hareket etmek 7 6 Yüz 7 Yağmur 8 Yağıyor 9 Isılacak 10 Hiç kimse ile 11 Koşturup 12 İnip 13 Hizmetçilere 14 Yakına 15 Tabanca ile 16 Üç 17 Saat 18 Çağırıp 19 Kurşun 20 Ondan sonra 21 Köylüleri 22 Etmişler 23 Beraberlikte 24 Getirdin 25 Şimdi de 26 Yarın 27 Öyle vakti 28 Pilavı 29 Ekmek 30 Bekçi 31 Küçükten 32 Götürsünler 33 Sıra sıra 34 Seceadein 35 Tabaklara 36 Amca 37 Yemek 38 Teslim etmek; buradaki manası' ölenlerin ruhuna ithaf etme'kdir 39 Ölülere.

Yeyif gurtulduhdan sonra çöreyi, pilovu yığışdırıdılar. Arvat girif içeri deyif camahat!

— Meni bağışlayın, böyükleriqiz dedemdi. Uşahlarıqiz da gardaşımı Menim bu bēnamaz erimin üzünnē¹, sesimi camahat eşitdi, üzümü de camahat gördü. İndi men munu evme goymıyacağımı deyjem. Bu da gol vērşin² ki, menim vahtım zamanın birinde, ikimzin arasında, bir söz oldu, onu danmasın³, men deyim.

Bēnamaz gol vērđi, dēđi ki gulahlarım kar olsun eyer dēđi⁴ im sözü dansam.

Arvat dēđi:

— Camahat gulağ⁵asıq. Bu meni istedi, men dēđim gelmemem⁴.

Bu dēđi: ya sen ērnen yatmağ gōnuğ⁶ istemirmi⁷?

Men dēđim: isti⁷i; men o adama gellem⁸ ki, o Allahın işine garişmıya.

Bu dēđi ki: Allah gōyde men yerde, benim Allahın işinde ne işim var.

Bu deyif indiki⁹ sen⁹ allahın işine garişmasan, men malım varyatım-la¹⁰ gellem. Bular gere¹¹ goyuflar, nikah kesifler, bu gelif, o¹⁰ da alıf.

Deyif bu bēnamazdan hever alıq, dedem¹² evinnēn gelende, niye dēdiki: Arvat atı. sūr, yağış bizi isdadacağ¹⁴? Deyif camahat, hever alıq, gōrūn o bu sözü deyif dēmiyif?

Hever alıflar, bēnamaz deyif ki: bēli¹⁴ doğrudu dēmişem.

Arvat deyif ki: bu Allahın işi dēy¹ mi, sen garişirsen, yağış yağır yerine yurduana. O yağışın heresini¹⁵ bir malēyke¹⁶ getirif yere goyur.

Arvat deyif ki: Söz tamam. Nōkerreri sesliyif hamı¹⁷ eli gılışlı, dēyif ki bunnān sorā her kes danışsa onun boynu vurlacağ. Deyif aħund¹⁸emi meni boşa.

Aħunt deyif ki: gızım goy bir erignēn de bir hever alım.

Deyif ki: gōzel aħund¹⁸emi seniğ hetrine¹⁸ bir cevaf dēyecek yoh.

Aħund deyir; oğlum arvadıq boşanır, sen de boşyursan mi? Şerietin işidi hever almağ.

Kşı deyif ki: aħund¹⁸emi, eye¹⁹ boşanmasa boşamanam²⁰. Aħund deyif:

— Gızım ne dēyirsen?

Deyif: aħund¹⁸emi, erşı²⁰ ālladan cebreil yēnse gēne boşanajam.

1 Yüzünden 2 İmza versin, teminat versin 3 İakār etmesin 4 Gelmem, varmam
5 Gōnlūn o İstemiyor mu 7 İatiyor 8 Varırım 9 Madam ki 10 Varımıla, servetimle 11 Karar
12 Babam 13 İalatacak 14 Evet 15 Her birini 16 Melaike 17 Hepsi 18 Hatırına
19 Eger 20 Boşanmam

Benamaz deyiş: Ahund¹ emi boşa. Evvel başdan benim evmi yihan namaz oldu. Menim evim de vardı, uşağım da vardı. Atmış yaşında namaz öğrendim² ahırım³ beşe oldu³. Galhıflar hamı çihif eşiye⁴. Deyif camahat, size benim de bir sözüm var, halallaşah, deyim geçdim.

Deyif camahat, geçdiğ dünyada yeyiğ, içiğ, Allahın işine garişmiyin. Gördüğüz kü evvelinde benim evmi namaz yihdi, ahırında da gulağıgızla eşitdigiz, allahın işine garişmah yihdi, deyiş, halallaşif, geçdif.

Çedif destemaz alif namaz gılıf, eşedeni oğuyuf, özünü dery'ya atif. Bu da benamazın sonu.

Hasan Hanoğlu Türk
(İğdir: Karakoyunlu köyünden)

S Ö Z

Deyir ezizim:
İnce beşe
Su gelir ince beşe
Senek⁵ gulfun girilsin
Ne mnifsen⁶ ince beşe.

Ezizim:
Öne sedaydi gülşannan⁷ geldi serime
Deyir: bilbilnen gülün har davasıdı
Anniyannar⁸ deyir eşğ havasıdı
Annamiyannar⁹ deyir ağıl zayıldı.

Size gurban:
İlemi¹⁰ sürmeli göze gurban
Çekmeli¹¹ gıza¹² gurban
Bezanmış¹³ toydan¹⁴ gelir
Terremiş¹⁵ üze¹⁶ gurban.

1 Öğrendim 2 Sonum 3 Böyle oldu 4 Dışarıya 5 Su testisi 6 Binmişsin 7 Gülşen-
den 8 Anlıyanlar 9 Anlamıyanlar 10 Öyle mi 11 İskarpın 12 Kıza 13 Süslenmiş, bezenmiş
14 Düyünden 15 Terlemiş 16 Yüze.

Ezzim dalda yeri
 Ele mi daldadı dalda yeri
 Muhan net gözderim ğene ahtarır¹
 Tez tapar² ğene dalda yeri.

Ezzim göy bağlar
 Göy bahçalar göy bağlar
 Gözellerde bu ne gaydadı³
 Ağ üstünnën göy bağlar.

Ezzim kes arānı⁴
 Doldur ver kes arānı
 Ellirsen⁵ dosluğ ele⁶
 Elemirsen⁷ kes arānı.

Hasan Hanoğlu Türk
 (İğdir : Karakoyunlu köyünden)

GIZLA ANASININ TÜRKÜSÜ

Gız deyir:
 Savaħnan galhdım anam
 Çermiye⁸ vardım anam
 Çöl olacaħ çer mikde
 Yaylıħ⁹ itirdim¹⁰ anam.

Anasi deyir:

Bahça bariydi gızım
 Heyva nariydi gızım
 Çöl olacaħ çer mikde
 Kimler varıdi gızım

1 Arıyor 2 Bulur 3 Kaidedir 4 Arayır 5 Ediyorsun 6 Eyle 7 Ettmiyorsun 8 Pınar, kaplıca,
 9 Mendil 10 Gaybettim

Gız deyir¹:

Bahça bariydi ana
 Hëyva² nariydi ana
 Çöl olacağ çermikde
 Mahmut varidi ana.

—

Anası deyir:

Mahmudu görüm³ gızım
 Bir suval alım gızım
 Suvalım vermese
 Evini taléyim⁴ gızım

—

Gız deyir:

Mahmuddu coşar ana
 İnada düşer ana
 Bir yaylığın ucunnân⁵
 Kötülük düşer ana.

—

Anası deyir:

Şirindi⁶ dilig gızım
 Fitnedi fe'lin⁷ gızım
 Gönderrem⁸ beş gardaşım
 Gırdırram⁹ beğig gızım.

—

Gız deyir:

İş-işden keşdi¹⁰ ana
 Garnım da şişdia na
 Gönderesen beş gardaşım
 İncinmez bir telim ana.

1 Deyor 2 Ayva 3 Göreyim 4 Yağma edeyim 5 Dolayt 6 Şirindir, tatlıdır 7 Fi'lin
 8 Gönderirim 9 Kırdırırım, öldürtürüm 10 Geçti.

Anası deyrir:

Bu gızın garsına¹ garsına
Su sepim bunun parçına
Ele² bir cinim çıhır ki
Alacam tepiyin³ altına.

Gız deyrir:

Hınayı getir ana
Barmağı⁴ batır ana
Eğer çoğ ciniğ çıhırsa
Molluyu⁵ muhtarı getir ana.

Hasan Hanoğlu Türk

(İğdır: Karakoyunlu köyünden)

GARI TÜRKÜSÜ

Haravanın tekeri
Gönder bize şekeri
On—iki gızdan yahçidi⁶
Dul arvadın bekari.

Kado⁷ piğer duz—ister
Menim⁸ goynum gız—ister
Gız olmasın da dul olsun
Dünyada bol olsun.

Armit ağacı haça⁹
Elim dolağdı saça
İyit ona demişem
Sevgisin götüre gaça.

Armit ağacı suda
Birin kes birin buda
Ele¹⁰ girim govnuğa
Ala¹¹ gözle yuhuda¹².

1 Arkadan iki omuz arası 2 Öyle 3 Tekmenin 4 Parmanın 5 Mollayı, hocayı
6 İyidir 7 Kabak 8 Benim 9 Çatal gibi 10 Öyle 11 Etâ 12 Uykuda.

Böyün ayın üçüdü
 Çirme bostan içidi
 Dodahlarıq ham şeker
 Dilig badam içidi.

Böyün ayın dördüdü
 Saray saçın hördürdü¹
 Dodahlarıq ham şeker
 Dilin meni öldürdü.

Ay gara gara nişannım
 Kisesi gara nişannım
 Söylediklerim gelmedi
 Çedirem² ere³ nişannım.

Yardan bir kağız gelifdi⁴
 Yırım meqe⁵ kem bahıfıdı⁶
 Cannı⁷ ataşa yahıfıdı⁸
 Çedirem ere nişannım

Hasan Hanoglu Türk
 (İgdir: Karakoyunlu köyünden)

AŞIK ABBAS'TAN

Su yolun saldı bu hermenğaha⁹
 Gorhuramı¹⁰ geleseq nezere¹¹ gelin
 Aylar iller¹² hearetini çekdiğim¹³
 Bir eziz¹⁴ gonağım¹⁵ olasaq gelin.

İnci sedef dür demişem bu dişe
 Boynü¹⁶ benzetdim gargı gemişe¹⁷
 Şeyde¹⁸ bilbil¹⁹ kimi²⁰ madarım düşe
 Bir eziz gonağım olasan gelin.

1 Ördürdü 2 Gidiyorum 3 Kocaya 4 Gelmiştir 5 Bana 6 Bakmıştır 7 Canımı 8 Yakmıştır
 Harmana 10 Korkarım 11 Nazara 12 Yıllar 13 Çekdiğim 14 Aziz 15 Misafirim 16 Boynunu
 17 Kamışa 18 Şeyda 19 Bülbül 20 Gibi.

A. Caferoğlu

A b b a s diyer dur gülşanı¹ gezğinen²
Gelem götür bu sözleri yazğinan³
Öz elimnen⁴ öz mazarım gazğinan⁵
Beyem⁶ goymıyassan⁷ mazara gelim.

Ahmet Karanlık

(İğdir: Karakoyunlu köyünden)

KIZLAR TÜRKÜSÜ

Gözeller yığılıf tamam pökemnen⁸
Seneyi⁹ dolduruf asıf örkemnen¹⁰
Şeddiyip¹¹ gujmalı¹² gerden çekemnen
Eylençeden keçer belı gızdarın.

Ahşamnən¹³ gar yağıf çıhıfıdı¹⁴ dize
Kesilif bulağdan¹⁵ yolu gızdarın
Seneyi¹⁶ dolduruf yana—goyanda
Üşür eli barmakları¹⁷ gızdarın.

Mollalar¹⁸ yığılıf guran oğursa
Eşiyinde¹⁹ yanan yahçı²⁰ çöğ^usa²¹
Anası uzadıf gızı toğusa
Şümşet²² kimi²³ oynar eli gızdarın.

İki güzel gelir goşa
Brisine mayilem men
O çör²⁴ dese can deşyereim
Her ne dese gayilem men.

1 Gülşeni 2 Gez 3 Yaz 4 Elimle 5 Kaz 6 Meğer 7 Bırakmıyassın, koymuyassın
8 Hepsı 9 Testiyi 10 Kement 11 Sevip 12 Kucaklamalı 13 Akşamdan 14 Çıkmıştır
15 Pınardan, çeşmeden 16 Testiyi 17 Barmakları 18 Hocalar 19 Etrafında 20 yi 21 Çekise
22 Şimşek 23 Gibi 24 Kütrese.

Kür¹ gırağı² ada verdi
 Sağım mene badâ verdi
 Sevdiceyim vâde³ verdi
 Dedi sen gêt gelirem men.

İlgarı olmaz yalanın
 Midvarı⁴ olmaz gülenin
 A b d i l l a y a m⁵ dert bilenim
 Yüz-il⁶ keşse⁷ guluyam men.

Mehmet Karanlık

(İgdir: Karakoyunlu köyüden)

MANİLER

Bulağ⁸ başı toz olar⁹
 Üsdü dolu gız olar
 Her ne deşeq gıza de
 Gelin hilebaz olar.

Bulağ başı tütündü¹⁰
 Kimin bağı pütündü¹¹
 Eyil üzügnen öpüm
 Ağı¹² ölüm itimdi¹³.

Bulağa yağdı biyan
 İsdandı paltar¹⁴ yuyan¹⁵
 Mehleşize goymurduğ
 Goynuğsağırdim uyan.

Hasan Hanoğlu Türk

(İgdir: Karakoyunlu köyünden)

1 Nehir adıdır 2 Kenarı, sahili 3 Va'de 4 Hiyaneti 5 Bir saz şairidir, aşkıdır
 6 Yıl 7 Geçse 8 Pınar, çeşme 9 Olur 10 Dumandır 11 Bütündür 12 Sonu 13 İtimdir
 14 Çamaşır 15 Yıkayan.

DUA

Hey ağalar Mustafa aşmış¹ kitabı
 Sirin² vermez beş³ kimc⁴
 Sen bir gedim⁵ patşahsan
 İrçhm ele⁶ düşğüne
 Yönümüz düşdü gezáye
 Söyünür sağlar ğene
 Galmıyif ürekde⁷ yağ
 Dolanıf ağlar ğene
 Biz kim⁸ 'Mehemmet hünbediyik⁹
 Arada yoğ damımız
 Haş vere muradımız
 Hindi¹⁰ Yağmanda Al-ósmanda
 Söylenir adımız
 Eý ağalar galhdı sancağı şerif
 Yerisin¹¹ tibiler¹² ğene
 Çekmiş¹³ hungar esğeri
 Getmiş káfer üsdüne
 Al yaşıl baydağ¹⁴ altda
 Döyüşür¹⁵ nerrer¹⁶ ğene
 Neçe¹⁷ cannar¹⁸ şehid olmuş.

Hasan Hanoğlu Türk
 (İğdir: Karakoyunlu köyünden)

AŞIK «TÜCCAR» DAN

Etrafi teyyalı desti şenalım
 Daranmış mujları¹⁹ ğerdene düşdü
 Ateşig²⁰ cana düştü
 Can sende behiğt oldu
 Mehebbet seğe²¹ düşdü.

1 Açmış 2 Sırrını 3 Hiç 4 Kimseye 5 Kadim 6 Eyle 7 Yürekte 8 Ki 9 Ümmetliyiz
 10 Şimdi 11 Yürüsün 12 Ordu 13 Çekmiş 14 Bayrak 15 Dövüşüyor 16 Norler 17 Kaç
 18 Canlar 19 Muyların 20 Ateşin 21 Sana.

II. Bölüm

KRAPAPAĦ=TEREKEME URUĞU

AĞızı

LÉTİF ŞAH VE TELLİ MEHRİBAN HİKAYESİ

Vahtı zamanında Yemende bir pātşah oturdu. Zengin bir pātşahıdı. Bu pātşah bir gün payitahtında oturē¹ yrdi¹. Lelesi² veziri de baravardı. Pātşah dedi ki: Ey vezirim, ey lelem, siz ele³ bir bu şehrin içerisinde ele bir berber bilmē⁴ yrsizmi⁴, getitdiresiz, aylığını⁵, günñügünü⁶ kesek de, her vaht cuma günneri, gelsin benim başımı, ve de üzümü⁷ gırhın⁸da gētsin. Leleynen vezire bu emri vėrdikden soğra, vezir dedi ki:

Pātşahım, benim bildiğim iyi bir berber var yalağuz⁹ tükende otur. Lele de men de bülürem ki, iyi bir berberdi.

O sahatda o vahtın hükümünde hizmetçılara cellet deyellerdi¹⁰. Emir ettiler iki tene¹¹ cellet hazır oldular. Lele emir etdi ki şehrin içinde selan köşede oturan berberi tez gēdi¹² getireceksüz, tahtımlarıyan baravar getireceksüz. O sahatdan celletder, galhdılar, gētdiler, tükennēn içeri girdiler. Selam vėrdiler; selamnı aldıhdan soğra dediler ki: Acala¹³ seni tahtımlarıyan baravar pātşah seni istir.

Berber dedi ki: Pātşah meni neyliyejekdi¹⁴. Dėdiler ki: Biz bilmirik¹⁵ ne eyliyejekdi. Berberi yerinnēn galdırdılar, gavağlarına¹⁶ gattılar, gētdiler paytahtan içeri, gētürdüler pātşahın ileyinde¹⁷ yėddi yerde temena¹⁷ ėledi sekizinci de el bağladı, gıyam etdi, gavağında¹⁸ durdu. Emir et dedi pātşahım.

Pātşah dedi ki: Oğlum, sen tükende ki oturursan, gaç min gıruş para gazanē¹⁹ yrsen¹⁹.

Ey şevketlim dedi, evel allah sayasınnan²⁰ soğra senin sayāgnan²¹ on min gıruş gazanē²² yrem.

Pekēy oğlum men sepe, vėrēm²³ onbeş min gıruş senede, sen yalnız pıçahları kimsenin başına yahtoz üzüne vurmıyajağsan; her gün cuma günnerinde yalnız, gelif²⁴ benim başımı üzümü²⁴ gırhıf²⁵, gēdejeksen; tükeni kilitdiyejeksen²⁶. Oğul uşahdan²⁷ neyin var dedi? Berber dedi ki yėddi baş gızım var, bir de arvadım var.

1 Oturuyordu 2 Lalası 3 Öyle 4 Bilmiyormusunuz 5 Maaşını 6 Gündeliğini 7 Yüzümü 8 Tıraş 9 Yalnız 10 Derlerdi 11 Tane 12 Gidip 13 Acele 14 Ne yapacaktır 15 Bilmiyoruz 16 Önleride 17 Önünde 18 Önünde 19 Kazanıyorsun 20 Sayeai ile 21 Sayeale 22 Vereyim 23 Gelip 24 Yüzümü 25 Tıraş edip 26 Kilitliyeceksin 27 Çocuktan 28 Neo.

Daha kimsem yohđut. Berber oturdu pátřahı iskemini² üstünde, başını üzünü çoh bir gözeli gırđdı, soğra gađdı³ ğeğdi. Her cuma günü ğelē vrdi, pátřahın başını üzünü gırđē v r ğede v rdi⁴.

Bir ğün de cuma ğünü ğene⁵ ğeldi başını gırđanda, pátřah bağdı ğördü kü, başınnān ağ ğıllar, ileyne töküldü. Pátřahın ğözderinnēn yařdar⁶ ağmaya bařdadi⁷. Bu berber bağdı ğördü kü pátřahın ğözünnēn yaşdar ađē v r.

Berber deđi ki: Ey şevketlim, kiççikde⁸ gusur büyükde ef. Herhalda pıçahlarım sene eziyet v rdi Yeđdi bař gız külfetim⁹ var ve benim ğünahlarımı ef ełleğinen¹⁰.

Pátřah deđi ki: oğlum, berber! Seniğ ğünahın yohđu. Menim ađlamađmın¹¹, ğözderimnen yaş ğelmeynin sebebi budu kü¹² ağ ğıllar insanın başına çıhanda ölümü yağın olmağ lazımdı¹³. Menim ağlamağım odur kü, men ölende, ya bir erkek züryetim ya bir gız züryetim yohđu kü bu paytağ dımda otura. Bu ölkelermi bu ğaznalarımı¹⁴ bu esğerimi, ehelmi¹⁵ dolandırır¹⁶.

Berber deği ki:

— şevketli pátřahım, eğer izin verirseğse men de bir söz söylüm¹⁷. Pekiy söyle deđi.

— Deği ki:

şevketlim, keremet beni insandadı¹⁸. Heř¹⁹ kimse bilmez ki kimdedi. Tekkeler aç, ajları²⁰ doyur, çıpahları²¹ ğeyindir, vergilerigi ef eyle inřallā cenab—alla²¹ bol ğaznasınnan bir evlet v rir.

Pátřahın bu sözder, başına yerreşdi. O sahatda lelesine vezirne emir ełledi; ajları doyrājařsızız²² çıpahları ğeyreceksiziz²³. Ğaznanın birinin ağzını açaşaşsızız, vergileri ef ełiyejeksiniz.

O saatdan leleynen vezir, gałdılar, ğeđdiler bir ğaznanın ađzın ařdılar²⁴. Ajları doydurdular, çıpahları ğeydirdiler. Vergilerin ef ełlediler. Pātün orda olan ğalğ, duva ełlediler, bizim pátřahımız, her ne niyete ki yemēk yedirdise bize, üstümüzü ğeyindirdise vergilerimiz ef ełledise, her ne dileği varsa, ya rebbi sen dileğin gabul ełe.

Millet dağılıf ğedennēn soğra, pátřah paytağda oturdu; ğünün evle vaştında bağdı ğördü kü bir devrüş²⁵ içeri ğirdi, yeğdi yerde temenna²⁶ ełledi, pátřahın ğavağında²⁶ durdu. Bu devrişin başında yeşil chmediye,

1 Yoktur 2 İskemle 3 Kalkı 4 Tıraş edip gedyordu 5 Yine 6 Yaşlar 7 Başladı 8 Küçükte 9 Ailem 10 Eyle 11 Ağlamamın 12 Budur ki 13 Lazımdır 14 Hazineselerimi 15 Ahalimi 16 İdare ede 17 Söyliyeim 18 İnsanda da 19 Hiç 20 Açları 21 Çıplakları 22 Doyracaşsızız 23 Geydireceksiniz 24 Açtılar 25 Derviş 26 Öbünde.

dalında¹ yaşıl cübbe; pâşah yer gösterdi, oturdu devriş. Pâşah düşündü kü bu benim paytahtımın ileyinde nöbetçiler vardı². Bu devriş hancarı³ oldu ku içeri geldi. O vahdı pâşah annadı⁴ki bu devrüş tekin döğül⁵. Dervüş elni civine⁶ soğdu, bir gırmızı alma çıkardı. Bu kızıl almanı pâşaha verdi.

Deği ki:

Pâşahım. bu almanı götürüseq, valde sultännan baravar bir çarşamba aışama, altın sinin⁷ üstünde, almas pıçağınan orta keserseq, yarsını valde sultan yer, yarsını da sen yersen; şerehet⁸ döşeginde yatarsıız. Onnän söra, cenab—alla⁹ bol haznasınnän sene bir evlet veri⁹. Eme¹⁰ men gelmemiş o şahzedenin adın goşmayacağısız. Pâşah deđi ki: pekeyi dervüş bavam.¹¹

— Vehdim¹² olsun sen gelmemiş men ad goşdurmam¹³. Tek¹⁴ allah mene bir şahzede versin, sen gelmemiş ad goşdurmazam¹⁵. Pekey dedi.

Dervüş deđi ki: Pâşahım, bu sarayın bir terefi¹⁶ çoğ eğilidi¹⁷ Pâşah başını galdırdı bağdı, devrüş yanınnän gayıf oldu. Ayrı¹⁸ bağdı, beri bağdı, gördü kü devrüş yoğdu. Gaiğdı pâşah yerinnän, nöbetçileri sesdedi¹⁹. Oğlum buraya kimse geldimi, gördüğümüzü? Deđiler ki görmemişek pâşahım, sennän izin olmasa, adam döğül kü, guşu da goymazıh.

Pâşah o vahdı düşündü kü, herhalda bu devrüş tekin döğül. Pâşah çarşamba gününü gözdemeye²⁰ başdadı, günneri saymağa. Çarşamba günü olduğu aışam getdi valide sultanın otağına, deği ki altın siniyinen alman pıçağıni mene geti²¹. Valide sultan bunnarin her ikisini de getidi, almanı pâşah çıkardı civininen²², yarı kesdi. Yarisını valide sultan yeği, yarisını pâşahın özü²³ yedi. Pâşahnan barabar, valide sultan, şerehet²⁴ döşeginde yatdılar.

Valide sultan hamle galdı. Doğğuz²⁵ ay, doğğuz sahat, doğğuz dahğa²⁶ tamam oldu; valide sultan hemlini vez—çelledi, bir şahzede dünyeye geldi. Pâşaha müjdeçi getdi. Ey şevketlim, gözüğ aydın olsun, valide sultan hemlini vez—çelledi, bir şahzede dünyeye geldi. Pâşah emir çledi, ajları²⁷ doyurdu, çıpağları geçiyirdi, gurvannarı²⁸ boğazladı²⁹.

Şahzede bir yaşına getdi, bir yaşınnän iki yaşına ayah basdı. Ahırı³⁰ sekkiz yaşına çığdı. Sekkiz yaşına çığanda pâşah emir çledi³¹:

Ey lele, vezirl Menim bavam³², sekkiz yaşında meni oğumaya verdi, eğer bir uşah sekkiz yaşını uğarı³³ öterse³¹, onun zehni galınnaşı³⁵, daha

1 Arkasında 2 Vardır 3 Nasıl 4 Anladı 5 Değil 6 Cebine 7 Tepsinin 7 Şeriat 9 Verir 10 Ama 11 Babam = pederim 12 Ahdim 13 Koydurtmam 14 Yalnız 15 Koydurmam, koşmam 16 Tarafı 17 İlgilmiştir 18 Ö:eye 19 Sesledi, çağırdı 20 Beklemeğe, gözlemeğe 21 Getir 22 Cebiden 23 Kendisi 24 Şeriat 25 Dokuz 26 Dakika 27 Açları 28 Kurbanları 29 Boğazladı 30 Nihayet 31 Eyledi 32 Pederim 33 Yukarı 34 Geçerse 35 Kalınlığı r-

ohuyabilmez. İndi bu şehrin içinde, hası¹ hoca derindise, o hocayı getirdirig bu şahzedeysi verek² ohussun.

Leleynen vezir dediler ki: Bizim bildiyimiz, bir derin hoca var, adı Hüseyin hoca. Derin bir hocadı, o hocayı getitdirek; o sahatdan emir etdiler, iki tene cellet yolladılar bu hocanı medreseden çihartdılar, getirdiler pātšahın pay'tahtına. Yeddi yerde temenna³ elledi hoca, sekkizinci el bağladı, giyam elledi garşısında durdu Pātšah emr elledi ki hocam, sen uşah ohudursanmı³, medresen varmı?

Dedi ki var. Dedi ki neçe telebeg var? Dedi ki igirmi⁴ telebem var.

Pekey dedi ho.am bu igirmi telebeden neçe min guruş bir ilde⁵ ale⁶ r-sen⁶. Dedi ki:

Şevketlim ilde beş min guruş ele⁶ rem⁷. Evvel-alla⁸, soğra senig sayanan⁸. Dedi ki men sene verem⁹ on-min guruş, yalnız o igirmi telebiye her nahartan¹⁰ ders verirsense, benim şahzedeysi, onnar gatarı¹¹ ders verejksen. Çoh güzel dedi şevketlim.

Onnan soğra pātšah emir elledi, hocanın harşdığını¹² verig dedi. Verdiler hocanın harşdığını, bu şahzedenin de yeyip içejeğini¹³ tamam verin dedi. Tamam verdiler, hambalların¹⁴ arhasına verdiler, hocanın otağına yolladılar. Soğra şahzedeysi hocanın arhasına gatdı¹⁵, dedi ki:

— Hocam! Eti sege, sümükleri¹⁶ mege, götügünen¹⁷ ohut, bir-ayag¹⁸ evel, medresesini tamam elletğinen¹⁹. Hoca dedi ki:

— İnşallah tezdığnen²⁰ ohuduram²¹. Pātšahnan görüşdüler, allaha²² manat elledik sizi, duvadın unutmoyuğ bizi, sag-gallıhsa²³ görürük²³ birbirimizi.

Hoca munu götürdü, medreseye, diz oturdu başdadı²⁴ ders vermeye. Günde igirmi telebeye beş kerlem²⁵ ders verirdise, muna günde on kerlem ders verdi. Munu beş senenin içerisinde, altı seneye goymadı, öz dersine çihartdı. Şahzede hocaya dedi ki:

— Hocam! Mene ders ver. Hoca dedi ki, oğlum daha, sene verejek²⁶ dersim tükendi. Daha dersim yohdu munnân-uharı²⁷. Dedi ki:

— İndi sen gel, götröm²⁸ bavağa verem²⁹, daha dersin yohdu.

Hoca şahzedenin gavağına³⁰ düşdü, getidi bavasının payitahtınnan içeri girdiler. Yeddi yerde temennah elledi, gavağınla durdu. Pātšah dedi ki:

— Hocam! Şahzede ohumamazlık mı elledi? Yohsa osandı mı bunu getidig³¹, dedi ki:

1 Hankı 2 Verelim 3 Okutyormusun 4 Yigirmi 5 Yıldı 6 Alıyorsun 7 Alıyorum 8 Sâyenle 9 Vereyim 10 Her ne kadar 11 Kadar 12 Harçlığını, cep harcı 13 Yeyip içeceğini 14 Hamalların 15 Terfik etti 16 Kemikleri 17 Götür 18 Birayak, bir an 19 Ettir 20 Çapucak 21 Okuturum 22 Sağ kalırsak 23 Görürüz 24 Başladı 25 Defa 26 Verecek 27 Bundan yukarı 28 Götüreyim 29 Vereyim 30 Özünc 31 Getirdin.

— Yoh pätşahım. Ne oğumamazlıq iledi ne de osandı, yalnız, benim dersime çıhdı, daha benim artıh dersim yohdu ku şahzedeye verem. Pekey dedi hocam, bu şeherin içerisinde, daha sennən dersi üskekt olan hoca yohdumu, verək onun da yanında oğusun. Hoca dedi ki:

Şevketlim, döğül² ki bu şeherin içi, senin höküm etdiğin melmeketlerde, mennən³ üskek hoca yohdu. Başga düvellerin içersini bilmirem⁴.

Bunnən sopra, pekey dedi, şahzedenin oğuduğu yeter. Hocanın harşdığını verdi, hocayı yola saldı, hoca söyüne söyüne⁵ otağına⁶ gəttdi.

Pätşah, şahzedeye öz lelesine⁷ emir verdi ki: lelem ⁸indiyeçen⁸ sen benim emrime bahç⁹rdin⁹ indi de şahzedenin emrine bahacağsan. Şahzedeynen¹⁰ lele ikisi birlikde gezğ¹¹rlerdi hemeşe¹¹. Lele bir gün dedi ki pätşahım, sené bir ricam var. Bizim bu şahzedenin adı yohdu, ad goşulmamış, muna bir ad goşah¹².

Pätşah dedi ki:

Triçç onu ağzıqıza alıf¹³ söylemeyiq. Menim gözdüyeçegim¹⁴ var. Her ne vahit ki gelise¹⁴ ona ad goşan geli¹⁵, adı goşar, o vahdi men de size diyerm.¹⁷

Lele usulca, çeri çekildi, çıhdı vezirin otağına gəttdi. Gəttdi vezire selam verdi. O'da selamını aldı. Vezir leliye yer görsetdi¹⁸. Lele oturdu, dedi ki:

— Ne deyrisen lele?

Dedi ki:

— Bizim şahzedenin adı yohdu. Men gəttdim pätşaha danışdım. Pätşah olmaz dedi. Pekey ne yapalım vezirim, indi munun adı yoh. İnsanlardan ölüm uzak döğül. Bu pätşah öldüse¹⁹, yerine bu şahzedeni oturtmağ lazım gelir. Munun adı yoh, ne deyek ki munu payitahta oturdağ. Dedi ki:

— Lele, onnən goloyu ne var ki, çlmi yamandı yohsa pätşahımı yamandı? Lele dedi ki:

— El yamandı.

Pekey onnən goloy dünyede ne iş var ki. Bunnar, leləynen vezir pätşah bilmemece²⁰ pütün şeherin halhına mektuf yazdılar. Cuma günü, esnafı efendisi, beği ve bahçalı, reçberi bütün toflansın payitahtın ilçeyine.

Savağdan oldu, mektufları pütün şeherin halhına dağıtdılar. Pütün cuma günü ayağ tutan pätşahın paytahtının ilçeyine geldiler. Pätşah pencereden bahdı ki, çle şennik²¹ toflanif ki payitahtın ilçeyne ki, iğneni atsan yere düşmez; vezirnin lelesini sesdedi dedi ki; bu halh bu sarayımı basdılar.. Nöl-

1 Yüksek 2 Değil 3 Benden 4 Bilmiyorum 5 Sevine sevine 6 Odasına 7 Lalasına 8 Şimdiye kadar 9 Bakıyordun 10 Şahzade ile 11 Hemişe 12 Koşalım 13 Alıp 14 Bekliyeceğim 15 Gelirse 16 Gelir 17 Derim 18 Gösterdi 19 Öldü ise, ölürsə 20 Bilmeden 21 Öyle şenlik.

du ku pütün millet gelifdi. Lele şahdı gëtdi sordu. Halbuku lele, evel halha tenbeh çlemişdi ki şahzedeye ad goşajeyik.

Bunnar - millet dedi ki, biz şahzedemize ad goşmiye gemişik. Lele gedi¹ pätşaha havar getiri² ki, biz şahzedemize, deyiller ki, ad goşajı³ h³. Pätşah dedi ki olmaz. Lele dedi ki imkanı yoħdu. Emir verşen - de goşajahlar, vermeseg - de goşajahlar.

Dedi ki şeher halhı gëtmir.

Pätşah dedi ki men garışmaram⁴. Gët söyle ne goşallarsa goşsunnar.

Lele çıhdı şeher halhına dedi ki, pätşah emir verdi, neki goşarsız goşuğ. Şeher halhı da kimsi dedi Hesen⁵ olsun, kimi dedi Hüsëyin olsun, kimsi dedi Ehmed olsun. Kimsi dedi Mehemmed olsun. İksinin sözü bir arya gelmedi. O handa⁶ baħdı gördüler ki devrüş⁷ bunnara selam verdi; bunnar eleymis⁸ alam dediler. Salamını aldıħdan sorá, toysa⁹ toyuğuz he⁹ irri¹⁰ olsun. Sünet ise, sünetiğiz müberek¹⁰ olsun. Bayramıdısa, bayramığız müberek olsun.

— Dëdiler ki, devrüş bava¹¹, allah çoħ sağ çlesin seni; ne toymuz var, ne de sünetimiz var. Biz burya yalnız şahzedemize ad goşmağa gelmişik Dëdi ki goysanız-a. Dëdiler ki ne goyah devrüş bava, ikimizin sözü bir arya gelmir. Devrüş dedi ki:

Eğer irazi olusussa¹², o şahzedenin ad'nı men goyum¹³.

Bunnarın - da hamısı¹⁴ 'razı oldular, dëdiler ki devrüş bava, sen goyınan¹⁵, devrüş de dedi ki siz ki 'razı olduğuz, şahzedenin adını men goydum Letif şah. Hamısı muna¹⁶ irazı oldular.

Çeri pätşaha müjde götördüler, dëdiler ki, pätşahım gözün aydın olsun; bir devrüş geldi, şahzedemizin adını Letif şah goydu.

Pätşah dedi ki:

— Aman dedi, bir o devrüşü benim yanıma getirin, Çıhdılar eşiye¹⁷ ki devrüş neç oldu¹⁸, pätşah istër; o yana baħdılar bu yana baħdılar. O halhın içini bütün aħdardılar¹⁹. Devrüşü tapabilmediler²⁰, dëdiler ki devrüş neç oldu. Hamsı dedi ki, devrüşü görmedik, bilmerik²¹ ki harya gëtdi. Bunnar çeri, pätşaha hever götdüler²² ki, pätşahım, devrüşü tapabilmedik. Harya²³ getdiğini heş gören yoħdu²⁴. Pätşah dedi ki:

Çej²⁵ tafdih²⁶ devrüşü tez itirdik²⁷, elini dizine vurdu. Çediğ söylöyüğ,

1 Gider 2 Getirir 3 Koşacağız 4 Karışmam 5 Hasan 6 O anda 7 Derviş 8 Dügünse
9 Hayırlı 10 Mübarek 11 Baba, peder 12 Oluraz 13 Koyayım 14 Hepisi 15 Koy 16 Buna
17 Dışarıya 18 Ne oldu 19 Aradılar 20 Bulamadılar 21 Bilmiyoruz 22 Götdürdüler
23 Nereye 24 Yoktur 25 Geç 26 Bulduk 27 Gaybettik.

şehar halhına her-keş¹ öylerine² gëssinier³. Onnar gëdennen soğra, Letif şâbınan lele, galhdılar, şeherin içine, bazarı⁴ gëzmeğe gëtdiler. Bir-az gëzdiler bazarda, bağ dıgördüler ki, oğardan⁵ bir gaç atdı gëleÿler; bu atdılar gëldiler bunnarın yanınan keşdiler. Letif şâh bağdı ki, bunnarın kimisinin ellerinde tülkü⁶ derisi, kimisinin elinde doysan⁷, kimisinin elinde keklıık. Dëdi ki léle, bunnar necidiler⁸, bunnar kimdiler? Dëdi ki bunnar oycudur⁹; bunnar dëdi dağdan çıhallar, bu oyları¹⁰ vurallar, tutallar, gëtiriller, satallar; kimisini - de y'yeller. Onnan dolanillar. Dëdi ki bunnarın néyi var. Dëdi ki, işte görürsen birisinin tüyengi¹¹, birisinin de elinde hepengi¹² var, birinin de iki tazısı var. Birisinin de yanında tulası¹³ var. Daha dëdi bir şeyleri var mı? Birer de attarında¹⁴ mindikleri¹⁵ at var. Olmaz-mı dëdi lele savađdan¹⁶, benim atamnän¹⁷ izin alasağ biz de gëdek o dağlarda, biz de bu oy-guşdan¹⁸ vurağ tutağ gëtirëk.

Pekëy dëdi lele, yahşı-olur. Galhdılar gëri, paytağda gëtdiler. Leleÿ-nen Letif şâh payitağdan içeri girdiler. Lele pätşaha salam vërdi. Pätşah salamnı aldı, dëdi ki: Pätşahım, Letif şâh buğün oycuları gërdü çoğ havasandı¹⁹, illa^h pätşah babamnän izin alđınan, biz de gëdek, dağlarda oy-guş çliyek, hem-de gözümüz, gönlumuz açılın.

Pätşah izin vërdi bunnara, dëdi ki: Léle, anbardan silahlar alısığız²⁰, özüg bildiğ kimin neferrerden, bir neçe²¹ adam yanığa al. toylañanadan²² da bildiÿiğ atdardan al, miniğ gëdiğ dağlarda oy-guş çleyiğ, vuruğ, gëtirig. Letif şahıda sađ²³ salamat, gëri gëti²⁴.

Bunnar o gëje yatdılar, savağdan oldu galhdılar, gëtdiler ambarın ağızını aşdılar. Özderi istëdiyi silahdan aldılar, gëtdiler toylañanıya, özderi bildikleri yahşı atdardan, seşdi, çıhardılar. Yahşı tanıdığları adamlardan da, yannarına aldılar; beş on kşi yannarına aldılar. O-ğün ağşama-²⁵ dağlarda gëzdiler, neş bi-şey vurabilmediler ve-de tapabilmediler²⁶. Ağşam o-ki yahlaşdı, Letif şâh bağdı gërdü-kü bir gafla²⁷-gatar yolnan gëleÿr. Dëdi ki: Lele bu nedü bu gafla-gatar gëleÿr. Lele dëdi ki Letif şâh bu başga düvellerin adamlarıdı, bu yol taranzët yoludu Pütün özge düvellerin bezirgenneri buradan geli²⁸ keçeller, melmeketderine gëdeller. Dëdi ki bunnar ne gëtürüller. Dëdi ki bunnar gumaş gëtürüller, bunnarın gëtdüğü²⁹ gumaşdı. Gene özge mallardı. Herbir maldan gëtürüller, yerlerinde tükene³⁰ goyallar, öz içërisinin halhına satallar. İşte bunnarın gëtdüyü budü.

1 Herkes 2 Evlerine 3 Gitsinler 4 Çarşısı 5 Yukardan 6 Tilki 7 Tavşan 8 Kimlerdir 9 Avcıdır 10 Avları 11 Tüfengi 12 Tuzağı 13 Av köpeği 14 Altlarında 15 Bindikleri 16 Yarından itibaren 17 Atamdan, babamdan 18 Av kuşu 19 Heveslendi 20 Alırınız 21 Bir kaç 22 Tavladan 23 Sağ 24 Getir 25 Akşama kadar 26 Bulamadılar 27 Kefile 28 Gelir 29 Götürdüğü 30 Dükkâna

Letif şah dedi ki: Lele işte bizim oyumuz¹ ayâğınnan geldi gavağımıza² çıhdı. Lele dedi ki Letif şah, benim canım sene gurban³ olsun. Olumu⁴ dedi beşe şeyler? Dedi ki olar yohki, bir de o yannā keçer. Çekdiler gı-lıçdarını, çndiler yolun üstüne, bunnarın ilëyni kesdiler. Bunnarı tāmāmınnan⁵ soydu soyhaladılar. Bunnarı çle soydular ki, soğan gavıđı⁶ kimi⁷; heş bir şeylerini goymadılar. Bunnarı elden goydular. Dihê⁸ harya⁹ gëdirsiz gëdiş dediler. Bunnar keşdi gëtdiler.

Letif şahnan lele bu soyğuntu malı, şeherin içinde, gëtdü bir anbara gizdın goydular; başdadılar soygunculuğa. Yólnan gelif gëdenneri, bezirğen-neri pütünnü soydular. Yólladı o anbara goydurdular.

Heveri verem sene bezirğenlerden.

Bunnar gëtdiler öz melmeketlerine, öz hökmetlerine şikät¹⁰ ellediler. Bu melmeketlerdeki hökümetleri, birer kağız yazdılar, Yemen pätşahına yolladılar; hey Yemen pätşahlı Senig oğlu, eşgiyalığa çıhdı¹¹; bizim bu gartan¹² soyğunçuluğ elleyidit¹³ bizim bezirğenler. Ya olduğu kimin bu bezirğenlerimiz malını verecekseğ¹⁴ yad-ödu-ku¹⁵ biz sennen¹⁶ gavğa çliyejik. Bunnarın hamısı düvellere beşe şikät ellediler. Bunnarın pütünnün kağızdarı Yemen pätşahına geldi. Yemen pätşahlı aldı ohudu ki: Menim oğlum Letif şah, dünyeliyi bitiridit¹⁷ galıdı¹⁸ bir ahreti O sahatda emir elledi¹⁹ dört tene cellet yolladı. Letif şahı, leleyi geynevet²⁰ bağleyif gëtiresiz. Bu celletler gëtdiler Letif şahı leliyi geynevet bağladılar, gavağlarına²¹ gatdılar, gëtdirdiler. Lëtif şah yolda léliye dedi ki:

Lele, bizi bavam bu soyduğumuz adamların sebevine²², geyneved elletdi: olmiya ki, ağzınnan bi-şey, boynuğa alasağ. Eğer boynuğa aldıysa²³, boynuğa bir gılış²⁴ ataram. Lele dedi ki, meni pätşah parça parça çlese heş bi-şey bonuma almaram; yalnız sen ağzığa sahaflığ²⁵ çleğinen. Bunnar gëldiler pätşahın payitahtına çıhdılar. Pätşah pütün düvclerden gelen kağızdarı²⁶, bunnarın eline verdi dedi ki ohuyug.

Bunnar ohudular. Dedi lele elledi²⁷ in işleri gërdüğ-mü? Dedi ki pätşahlım tāmāmıncaz²⁸ biz bu kimi işder gëlememişik. Pätşah gezeve²⁹ geldi. dedi ki: Lele, ya bu işin doğrusunu söylöyüğü, ya-³⁰ da ki boynuğu vurajağam.

Lëtif şah dedi ki: Hökümdar baval Lele öz başına döğül, sen leleyi neye sihê yrsen³¹? Biz bu kimi bi-şeyler çlememişik. Hamısı munnarın³² yalandı. Pätşah düşündü kü, oğul bir, bava pir; gıya bilmedi, bunnarın suçunu boyunlarına goyabilmedi. Haznanın³³ ağzını aşdı. Her-³⁴ ne-ki yazılmış-

1 Avımız 2 Önümüze 3 Kurban 4 Olur mu 5 Tamamile 6 Kabağı 7 Gibi 8 Haydı 9 Nereye 10 Şikâyet 11 Çıkmıştır 12 Bu kadar 13 Eylemiştir 14 Vereceksin 15 Ya odur ki 16 Seninle 17 Bitirmiştir 18 Kalmıştır 19 Etti, eyledi 20 Kayd-i bent 21 Önerine 22 Sebebine 23 Boyuna almak 'İtiraf etmek' 24 Kılıç 25 Sahiblik 26 Mektupları, kâtları 27 Tamamile 28 İşler 29 Gazebe 30 Sıkıyorsa 31 Buoların 32 Hazinesin

disâ düvellerin bezirgennerinir mallarının bahasını yolladı. Hamısını razı elledi. Bunnara emir verdi ki pātşah daha şeherin içinnēn heş bir yana çıhmıyajaħsızız dedi. Lētif şāhnan lele, çıhdılar bir—iki gün şeherde dolaşdılar, geçdiler.

Lētif şah dedi ki: Lēle!

Lele dedi ki: Buyur Lētif şahım. Bah dedi men sepe deyirem :

İndi geçedejksen, benim bu şeherde durmağa irahatdığım¹ gelmir. Mene bir ferman yassın Yemenin dağna çıhajam². Bu üç—ay o dağda galajağam. Bir kimsenin on paralıħ bi—şeyni almıyajağam. Yalğız gelif geçdenneri kontrol eleyif burahacağam keşsinner³.

Lele dedi ki: Lētif şahl Biz bir getdik ne üz⁴ ağırtıdık ki, bir de geçem pātşahdan bir daha izin alam, gene geçdek. Men geçdebilmerem. Lētif şah dedi ki, seniğ boynuğa indı bir glış vuracağam. Mamaleş⁵ bandası, kimi⁶ boynuğu düşürdürem⁷. Lele baħdı ki olaħağ döğül dedi ki: Lētif şah, geçdeyim dedi. Galıdı getdi, pātşahın yan'na. Dedi ki: Şevketlim, Lētif şah deyir ki, çıħıf gene dağa geçedejyem. Kimsenin on paralıħ bi—şeyni almıyajağam. Yalğız, gelif geçdenneri kontrol elliyejeğem, mene bir ferman yassın⁸ verşin. Verşe de geçedejeğem, vermeşe de.

Pātşah dedi ki, lele! Senēn bir imza allam. Ğle bir imza verejksen—ki, bir kimsenin bir çığidini⁹ aldığsa, seniğ sinsileni¹⁰ keserem. Lele yanaşdı, bir imza verdi pātşaha, dedi ki pātşahım, kimsenin bir çığidini almıyajağam.

Yazı fermanı lelenin eline verdi, lele götdü¹¹ munu Lētif şaha verdi. Lētif şah o günü, yeyif içejeklerini beş on kşide yine arħadaşlarını yanına aldı lelēsinnen¹² baravar, çadırar aldılar, silahlarını aldılar, getdiler dağa. Yolun üstünde bir bulağın¹³ başında, çadırrarı gurdular. Yolnan¹⁴ gelif geçdenneri Lētif şah kontrol elledi. Bunnar günüz¹⁵ yatallardı; Lētif şah yalğız beklerdi; geje olanda onnar beklerdi. Lētif şah yatardı.

Bunnar orda galmaħda olsun.

Ğeveri hardan verşem¹⁶.

Hindistan şahının bir gızı vardı. Adına Teħli Mēħriban deyellerdi. Bu Teħli Mēħriban bir geje öz otağında yatdığı yerde yatağın içinde yuħuda¹⁷ bir adam geldi elinnēn¹⁸ tutdu, yerinde oturtdu. Elinde bir ivriħ¹⁹, bir tene de istikan²⁰. İrvihden su tökdü istikana Teħli Mēħribana uzatdı dedi ki, munu içejeksen²¹. Bizi yoħdan var eħliyen allahın eşğına²².

1 Rahatlığım 2 Çıkacağım 3 Geçsinler 4 Yüz 5 Tepe tallak 6 Gibi 7 Düşürürüm
8 Yazın 9 Pamuk çekirdeği 10 Silsileni 11 Götdürdü 12 Lalası ile 13 Pınarı 14 Yolla
15 Gündüzleri 16 Vereyim 17 Uyguda 18 Elinden 19 İbrik 20 Bardak 21 İçeceksin
22 Aşkına.

Aldı bu gız, bu badanı işdi, allahın eşgına. Bir daha doldurdu. Dedi ki munu da içejksen gırhdarın¹, pirlerin, ahır zaman peygenberinin eşgına. Aldı bu gız onu da işdi. Bir daha doldurdu. Dedi ki: Bu badanı²da içejksen Yemen pātšahının oğlu Lētif şahın eşgına. Abū kefser³ bulağın başında yatan Lētif şahın eşgına. Ele eynine⁴ Lētif şaha içirdi. Meğemse⁵ bu adam hıızır aleyhissalammış. İki barbağını⁶ ayna elledi. Oğlanın camalını gıza görsetdi⁷, gızın camalını da oğlana görsetdi. Gızı yer-ve-yer⁸ yatırdı yatağının içinde. Özü gētdi. Bu gız galdı, savağ oldu. Bu gız gağdı yerinnēn. Üçüz atmış altı damarı tutul⁹ yanmağa başdadı¹⁰.

Anası savağdan gağdı, gız'nın yanna gēldi, bahtı ki Telli Mēhriban, ele¹¹ bir derde giriftar oluftur ku, heş üzünde¹² renk galmıyış. Dedi gızım Telli Mēhriban! Sege ne oluftur. Dedi ana mennēn ne havar¹³ alē¹⁴rsen. Men bu geje¹⁴ düşumda, gōrdüm kü Yemen çinde kefser bulağı var. Ora ziyaratmış. Oroyu¹⁵ gēdif ziyaret ełlemesem, gırh gün soğra ölejeğem. Oroyu ziyaret ełsem, muradıma yetejeğem. Bu söz kü dedi, anası dedi ki: gızım ondan goloy¹⁶ bi-şey yoğdu. Seniğ baveyiğ¹⁷ paras'mı yoğdu ku yoğsa adamımı yoğdu. Hamısı var bavağda. Geđer indi bavağa söylerim Buğünnēn seni yollaram, bizim sennēn ayrı bir evledimiz yoğdu. Biz uğarda¹⁸ allaha bağē¹⁹rik¹⁹, yerde de sene bağı¹⁹rik. Hemen anası ordan döndü geri. Gētdi şahın yanına.

Söyledi :

Gızımız Telli Mēhriban bu geje bir duş görüfdü. Yemende, kefser bulağı varmış: O bulağ ziyaretmiş. O bulağı ziyaret ełemesē, gırh gün soğra ölejeymiş. Eđer ziyaret eğerse, her muradına yetejeğmiş.

Bavası dedi ki, gētdi indi Mēhribana söyle, böğünnēn yollayajağam. Gētdi anası Mēhribana söyledi. Hazır olğınan²⁰, böğün bavan seni yollıyajağdı. Bavası emir eledi. Bir keçova²¹ gayırdılar²². Üstüne yēddi gat ferde²³ çekdiler. Bunnarın başportunu yazdı, ellerine vērdi. Seksen atdıya²⁴ gattı, gızı mindirdi²⁵ keçovoya.

Bunnarın harşdığını²⁶ vērdi; bunnarı yola saldı. Bunnar düştüler yola. Bunnar gētdiler, günnerin birisinde Yemenin torpağına çıhdılar. Koylerden şeherrerden²⁷ keşdiler. Kefsar bulağının yolunu havar aldılar. Gētdiler bir gün guşduğ²⁸ vahtunda, Kefsar bulağına²⁹ yağlaşdılar. Lētif şah bağdı gör-

1 Kırkların 2 Şerbeti, badeyi 2 Ab-ı kevsar 4 Aynen 5 Meğerse 6 Parmasını 7 Gösterdi 8 Yer be yer 9 Tutuşup 10 Başladı 11 Öyle 12 Yüzünde 13 Haber 14 Gece 15 Orayı 16 Kolay 17 Babanın 18 Yukarıda 19 Bakıyoruz 20 Ol 21 Taht-ı revan 22 Yaptılar 23 Perde 24 Atlıya 25 Biadirdi 26 Harçlığını 27 Şehirlerden 28 Sabahla öğle arasındaki zaman 96 Pıcarına

dü kü bir top¹ atdı gelç²r. İçinde bir ağ bi-şey var harava² şeklinde. Bu galhdı bavasın verdiğı fermanı boynuna tahtd³ Gılcını beline bağladı. Létif şah endi bulanın başına. Bunnar de geldi oroya. Létif şah dedi ki:

Sizi kontrol eylliyejém³. Bunnarın oñuyannarı bahtı ki boynundaki ferma na, yazılıf⁴ki bunnar buraların kontrol memurudu. Yanaşdı, bunnarı birer birer kontrol eyledi. Bunnar gurtulannn sōra, kejevonun⁵ divine⁶ gçtdi, dedi: Munu da kontrol eğejem. Dēdiler ki, onda zenne var, onu kontrol ełleme⁷. Herne-gatan yalvardılarsa, gabul ełemedi. Çekdi gılcını belinnen, kejevonun üstünün perdesini kesdi. Hamısın kesif gurtulannn soğra, gızın camalını gördü. Gız da oğlanın camalını gördü. Létif şahın ahlı başınnn gçtdi. Düşdü özünnen gçttđ⁸. Bu gız dedi ki:

Geri çöyürü⁹ kejevoyu. Bunnar çöyürdüler kejevoyu, gaşdı gçtdiler geri Bir-az ki gçtdiler, bu gızın ahlı başına geldi ki bu oğlan galhanda, nebilsin ki, men kimin gızıyam. Hardan¹⁰ gelif harya gçdirem. Meni ahtar-sın¹ tafsın¹². Eğledi¹¹ dedi kejevoyu. O eşgiya mıdı dedi. Ne adamıdıs a sizi kontrol eğende, men gorhdım. Yēddi ilin haracınnn gçyırılmış bir gızıl üzüyüm vardı barbağımda¹¹ Gorhdım ku üzügümü soyar alı diye, üzüyümü barbağımdan çıbardım Orda düşüftü. İndi ya bir adam yolloyun, ya da men gçdim üzügümü gçtirem.

Bunnarın heş biri gçtmedi. Dēdiler ki ancak sen gçdersen, biz burada durur seni gözderik. O gız dedi ki: Yağış olu¹³, dedi. Kejevodan indi. Gçldi Létif şahın yanına. Geldi ki Létif şah bayılıf yatē¹⁶ Üzüne su vurdu. Elini çekdi, golunu çekdi. Létif şah ayılmadı, gızın üç-üz¹⁷ yetmiş iki damarı, od¹⁸ tutuf yanmağa başdadı. Aldı bahēm¹⁹ Létif şaha Telli Mehriban ne söylüyejek ne de yazajağ:

Telli Mehriban dedi ki:

Hef²⁰ içinde yatan beyhavar²¹ oğlan
 Bir ot-saldıq şirin cana gçderem
 Yağın²² bil ki kesdin sevrri²³ gerelim²¹
 Ateş alıf yana yana gçderem
 Eynimnēn²² tökerem yeşili alı
 Göğ giyer beklerem yolun
 Yēdgār üçün yazdım bu arzu-halı
 Sene verif bir niřāne gçderem.

1 Toplu 2 Araba 3 Eylliyeçğim 4 Yazılıştır 5 Tahti ravan 6 Dibine 7 Eyleme
 8 Kendisinden geçti 9 Çevirin 10 Nereden 11 Arasın 12 Bulsun 13 Durdurun 14 Par-
 mağında 15 Olur 16 Yatıyor 17 Yüz 18 Ateş 19 Bakayım 20 Korku 21 Bihaber
 22 Muhakkak 23 Sabr-i 24 Kararım 25 Üstümden.

Mehriban sultan da sene müftele¹ oldu
 Gözüm gördü, gönüm intizar galdı
 Mekende² menzilim üç aylıq yoldu
 Havar alsan şehar Hindistana geçirem.

Bo sözderi söyledi bitirennän sonra bir kağıza yazdı, Lätif şahın civine³ göydu. Lätif şahın barbağınän üzügü⁴ çıhartdı. öz barbağına taħdı. Özü-nünkünü de çıhartdı Lätif şahın barbağına taħdı. Oradan galhdı ğeri ğetdi. Kejovonun yanına ulaşdı. Kejovoya mindi, keşti melmeketine ğetmeli ol-dular.

Havarı nerden verem⁵, Lätif şahdan. Lätif şah birden bire ayıldı, ah-lını başına derdi⁶. Bulahda elini üzünü yahadı; elini soħdu civinnän mah-ravasını⁷ çıhartmaya soħdu elini. Birden eline kağız ğeldi. Kağız aşdı oħdu ku bu gız başının üsdünde duruf, mene bu kağız yazıfdu. Barbağınän üzügü deyişifdi. Elini başına vurufdu, menim söydüyüm⁸ gız, başımın üstünde durufdu, bu ğhartan⁹ sözder söylöyüdü¹⁰, men heş duyma-mışam. Galhdı yerinnän lelenin yanına çadırıara ğetdi. Bunnarı yataħdan galdırdı. Lele Lätif şahın üzüne baħdı ki, Lätif şah ğle derde ğirifdar oluf-ku, heş üzünde 'renği galmeyif. Dedi Lätif şah heşir ola, ne olufdu sene, dedi ki lele: meni acala¹¹ şehre ulaşdırmağın goloyu, men heşteyem. Lele o sahat emir ğledi, çadırı bozdular. Atdarına mindiler. Lätif şahı da öz atına mindirdiler. Biraz yol ğetdikcek¹² Lätif şah eycene fenalesdi¹³. şehere ki yahlaşdırıdılar, lele dedi ki; iki adam ğönderek. Arħadaşları da heg¹⁴ verdiler lelenin sözderine. Ğetsin pätşaha havar versinner, Lätif şah heste olufdu. Hastehanya mı ğötrek, yoħsana paytaħta mı ğötrek. Bu adamlar atı sürdüler ğeldi pätşaha hever verdiler. Lätif şah heste olufdu, paytaħta mı ğetirek, yoħsa hesteħanya mı endirek. Pätşah emir verdi ki hesteħanya endiriğ.

Bunnar bir dahı¹⁵ ğeri ğetdiler. Bunnara ulaşdılar. Lele dedi ki ne emr-ğledi pätşah. Bunnar dedi ki hesteħanya endiriğ. Hesteħanya ğetirdiler endirdiler Lätif şahı. Pätşah galhdı yanna ğetdi. Ğetdi ki hesteħanya yatır-ırlar. Lätif şahın ağzı köprüfü¹⁶. Heş kimseni tanımyır¹⁷. Pätşah emir ğledi-ki doħturlara: Bu oğlumun ne derdi varsa, bu oğlumı gurtarığ. Toħdurrar dedi ki, munu biz döğül-kü, Loğumanı¹⁸ hekim ğelse, munu gurtarabilmez. Bu gudurufdu¹⁹. Muna illec-olmaz. Pätşah dedi ki, be no olajaħ oğlumun balı. Deditler ki başına kül elenende ölü²⁰. Pätşah düşündü, vezirne söyle-di ki bu şehria içinde ya bir yaşdı²¹ iħtiyar nene, ya bir iħtiyar dede. Onnar

1 Müptela 2 Mekanda 3 Cebine 4 Yüzügü 5 Vereyim 6 Topladı 7 Havlusunu 8 Sevdiğim 9 Bu kadar 10 Söylemiştir 11 Acele 12 Gedince 13 Fenalaştı 14 Hak 15 Daha 16 Köpürmüştür 17 Tanımyıor 18 Lokmas 19 kudurmuştur 20 Ölür 21 Yaşlı.

gün görmüş olullar, belki bu hastalıklardan bileler¹. Eğer oğlumun derdine derman olullarsa, terezinin bir gözüne de o neneyi goyajağam. Ağırırığında altın verejeğem.

Bir adam dedi ki :

Bizim mehlede bir nene var, iki yüz elli yaşındadı. Bilse o biliş. Pâşah emir iledi. İki tene cellet yolladı, neneni dedi ajala³ alif getirejeksiğiz. Bu celletler getdiler, nenenin öyün⁴ tafdılar⁵. Gapıdan içeri girdiler; Neneye dediler ki seni pâşah istër, dediler Halbuku nenenin ne gözünde ışık vardı, ne de gulağı eşidirdi. Nenenin gulağına eşcene bağırdılar. Nene dedi ki: Neyniyejek meni pâşah. Dediler ki oğlu hasta⁶ sene bahdıracağ. Bu neneni aldılar. Sar_sarma⁶ ilediler. Arhaladı⁷ getidiler⁸, hestehananın içine endirdiler. Lâtif şahın bavası, başının üstünde dururdu. Ne niye dediki, oğlum bir derde girirdar olufdu. Oğlumu bu derden gurtarsan, dünyeliği verif ahiretğe garışmıyajağam. Nenenin elinnèn⁹ tutdular, dedi ki elimi götürüg oğlanın döşüne¹⁰ goyuğ. Göttüler¹¹ oğlanın döşüne goydular elini. Ordan galdırdı, onnân soğra dedi üzün¹² goyuğ. Üzüneki goydular elini, dedi ki nene bu dohdurrarın pâşahı, muna ne olduğunu bilmedilermi? Pâşah dedi ki, bilmediler. Dedi ki munnân goloyu ne var. Mununku sevde şeridi¹³. Sazbantdan mene bir üş telli saz getitdirir, indi men munu galdırçm¹⁴. Sazı getdiler verdiler nenenin eline. Nene sazın teline tohundu barbağınan. Neje¹⁵ki telin sesi çıhdısa, Lâtif şah gözünü aşdı, dedi :

— Nene, seniğ o iman dağarjığığa gurban¹⁶ olum¹⁷. Bir o sazı mene ver. Sazı aldı eline: Aldı bahah bavasının gavağında¹⁸ ne söylöyecek :

Göz yaşınan¹⁹ dedi mene nem²⁰ yazan yar

Arzular²¹ ismiği deyer²² gelirem

Şirin canım yoluda olsa min²³ para

Bu şirin canıma gıyar gelirem.

Men de bildim ay gız tahsırığ²⁴ yoğdu

Eşğıyın ataşı²⁵ hücutümü²⁶ yahdı

İhtıyar bavamın tajıla²⁷ tahdı

İhtıyar bavamı goyar gelirem.

Lâtif şah deyer minerem eşgin atına

Ölençen²⁸ çekerem yar gıyatını

Gözüm göre göre girerem ölüm gatına

Acal²⁹ köyneğini³⁰ giyer gelirem.

1 Bilirler 2 Bilir 3 Acele 4 Evini 5 Buldular 6 Sım sıkı 7 Arkaya alarak 8 Getirdiler 9 Elinden 10 Göğüsüne 11 Göttürdüler 12 Yüzüne 13 Şerididir 14 Kaldırırım 15 Nasıl 16 Kurban 17 Olayım 18 Önünde 19 Yaşı ile 20 Nâme 21 Arzular 22 Der 23 Bin 24 Takasirin 25 Ateşi 26 Vücutumu 27 Tac ile 28 Ölünceye kadar 29 Acele 30 Gömleğini.

Sözü tamama yetiştirdi, Lâtif şah yerinnên galhdı. Pâtşah emir çleledi, neneği dedi terezinin bir gözüne, altını da bir gözüne goyup, dartısınca altın verig. Doğdurrarın da boynunu vuruş, dedi celletdere. Lâtif şah galhdı, şeherin içinde üç¹ gün dolaşdı geçzdi; üç günñen sorâ, lelesine dedi ki, bavamdan gedif bir bezirgen başportu alajaşsan. Hindisdana geçedejîk sennên men. Lele galhdı geçdi Yemen pâtşahının yanına, dedi ki pâtşahım, bir başport verşin, bezirgen başportu, Hindisdana geçedejîk. Pâtşah yanaşdı bir başport yazdı Lâtif şahnan leliye. Dedi lele, Lâtif şahı sağ-salamat getirmeseş seni yer üzünñen² sinsileği keserem. Lele dedi ki inşallah allahın izniynen³ sağ selemet götürüf getirrem.

Lele aldı bu başportu⁴ eline, geçdi Lâtif şahın yanına. Dedi ki aldım başportu. Lâtif şah dedi ki lele, indi giderseş beş-üz⁵ deve kirelerseş⁶ doğru Hindistana. Bir de o soyguntu mallarımızdan anbarın ağzını açarsaş, beş-üz devenin ükü⁷ gaidırası ey-al⁸ gımaşdardan, ükletdiresen. Doğru Hindisdana geçedejîk⁹. Lele galhdı geçdi bazardan beş-üz deve kireledi. Deveni götürüf anbarın gapısının iléyne. Anbarın ağzını açdı, beş-üz devenin ükünü tamam verdi. Deveni yolcu çleledi. Özü geldi geri Lâtif şahın yanına. Lâtif şah havar aldı ki deveni yolcu çlelediğ mi? Lâtif dedi ki belî¹⁰ deve geçdi. Bunnar o-ğünü galdılar. Ertesi gün yol haşdıhlarını aldılar, geçdi bavasının anasının elinnen gördüler. Halallıh aldılar, düşdüler yola. Geçdiler deveye ulaşdılar Lâtif şah, bir neççe¹¹ gün geçdiler geri bahdı ki çlinin ne dağı görñeyr¹² ne dağı görñeyr, ne şehri ne de köyü.

Lâtif şahın üç-üz atmış altı damarı ot tutuf yanmaya başladı. Atının başını çekdi. Dedi ki: lele dilime bir neçe söz geldi söylüyeğem

Aldı Lâtif şah:

Kesildi nişanâm yad oldu vetan
Gözden itdi¹³ bizim yerin dağları
Leylayı indizarı çünkü var canda
Her seher firğan eyler sünhül çağları

Yahın menzilizim ehlet daşdı
Canımı yandıran eşğ¹⁴ ataşdı
Evli ayrılıh haggın işidi
Felek bizden cida saldı sağları

Lâtif şah da vetanınñan cıdadı
Ömür veren allah böyük barı buladı
Vurdu heçran taftağınnan budadı
Solufdu selmi seccerimin tağları.

1 Üç 2 Yüzünden 3 İzni ile 4 Pasportu 5 Yüz 6 Kiralarısın 7 Yüğü 8 İy al
9 Gideceğiz 10 Evet 11 Kaç 12 Görünüyor 13 Gayboldu 14 Aşk.

Lele dedi ki: Lâtif şah eğer pêsman oldunsa geri dönek. Dedi lele sür, ne dönmeydi. Çekdiler deveyi, keçiğ getmede oldular. Günnerin brinde Hindisdana yetdiler. Hindisandanın gırağında¹ deveyi yıhdılar. Orda oturuf çöreklerini² yidiler. Çaylarını içdiler. Lâtif şah dedi ki:

— Lele indi sen atıyı minerseş, geçerseş şeherin içine. Şeherin içinde gezerseş, bir yahşı tüken taparsay³, orda kirelerseş. Deve galhanda doğru tükenin gap'sında yıharsan.

Lele gağdı atını mindi, getdi şehere birçey tükeni kireledi, atını geri mindi, geldi Lâtif şahın yanına, dedi ki:

Taftıq⁴mı tüken? Lele dedi tafdım. Deveyi çatdılar, getdiler, tükenin ileyinde yıhdılar. Daşad⁵ tükene doldurdular malı. O günü şeherin içini geçdiler. Örgendiler ki malların fietini beşyüz guraşa verilen gumaşı bunnar ikiçyüz elli guraşa verdiler. Onnan bir neçe gün soğra, Məhribanın bir çeryas⁶ bağdı ki çarşıda bir tükene şennik⁷ çoğ dolar. Bu da şehir halhinnan⁸ içeri getdi, tükene girdi, bağdı ki orda her malı yarı bahasına satəller. Bu tükende durannardan danışdı ki haralısız⁹ bezirgen bava. Onnar dediler ki Yemeni¹⁰ ik. Bu carya tükennən çığdı yügüre yügüre⁹ Gülbahçasına getdi. Pütün ceryalara söyledi ki biz çılpah¹⁰ gezsəydik öz atamızın öz öyünde gezerdik, aj gezsəydik gene oz atamızın¹¹ öyünde gezerdik. Telli Məhriban hindiyeçen¹² bize deyirdi ki pırtı¹³ bahalıdı. İndi. Yemennən bir bezirgen gelifdi. Şherde satılan gumaşdarı hamsını¹⁴ yarı fiyatına satəy r.

Ya bize paltar alsın ya da oduku galhah atalarımızın öyüne gedək. Bunnar Telli Məhribanın otağna¹⁵ getdiler, bunnar söylediler ki bize ya paltar al, ya da goy biz hammız atalarımızın öyne gedəjək. İndiyeçen deyirdin ki pırtı bahalıdı. İndise Yemennən bir bezirgen gelifdi; pütün pırtıyı, ujuz¹⁶ satə. Məhriban dedi ki, munu kim görüdü? Sölediler ki total peri görüdü. Periyi sesdedi, dedi ki, get söyle o bezirgene, Məhribanın girş ceryası var. Birer gatdan girş gat, ikişerden seksen gat, Məhriban bize alajahtı. Oğlanın arhasına vərşin, geti gelğinen¹⁷, burda parasını vərrem. Pırtıyı vərşin, parasını alsın, getşin.

Peri galhdi yügüre yügüre getdi tükennən içeri girdi, dedi ki bezirgen bava¹⁸ seksen gat Telli Məhriban pırtı istedi. Oğluyuğ rhasına vər, götürejəm Gülbahçasına, ordan parasını alsın dönsün gelşin.

Peri galhdi görsetdi, hā bu pırtılardan endirdeyim, gelenlerden endir-

1 Kenarında 2 Yemeklerini 3 Bulursun 4 Bulduumu 5 Taşıyıp 6 Cariyesi 7 Şenlik
8 Halkla 8 Nerelisiniz 9 Koşa koşa 10 Çıplak 11 Babamızın 12 Şimdiye kadar 13 Elbiaelik
kumaf 14 Hepsini 15 Odasına 16 Uçuz 17 Getir gel 18 Faba.

di; bir denk bağladılar Lâtif şahın dahna verdiler. Gız, ilëyne düştü götüdü¹ Gülbağçasının² içeri girdiler. Orda endirdiler. Mehribana hever verdiler. Mehriban geldi bu pırtıyı hamısın, gızlara dağıtdı. Dedi ki herkeş götürüg, otağlarığızda biçiq tikiq. Men¹de götürüg bu bezirğanın parasın verem gëssin².

Bunnar gëtdiler otağlar'na, Lâtif şahı da Telli Mehriban götdü oz otağına; Lâtif şaha bağdı tanıyabilmedi. Ecef³ o olurmu o olmazmı, dedi. On dört hörükden⁴ bir hörük döşünün⁵ üstüne basdı. Dedi ki men muna bir iki mahnı⁶ söyleyem. Eğer ódusa galğar sarılırız birbirmize. Dedi ki:

Men seni görmüşdüm asdan⁷ donunda⁸
Fermanı vardı şahbavëyiq⁹ böynüde¹⁰
Çoh yalvardı üz¹¹ sürdük hekiye¹²
Üzircaya başış çlemediq bir meni.

Mehriban sultan da bağdı bir gara
Meyil verdim seni kimi¹³ hülşgere¹⁴
Biraz de gelmiyëydiq bizim diyara
Yandırırđi¹⁵ kerem kimi¹⁶ nar meni.

Sözu söyledi, birbirine sermaşar¹⁷ oldular. Onnar orda murağına yeğdiler. Biriki sabat soğra, Lâtif şah galğdı, gëtdi tükene. Tükene gëtdi ki müşderiler pırtı alıfdılar. Lele söylüfdü kü duruq Lâtif şah gëlsin heysabıqızı görsün. Bunnar Lâtif şahı gözdöller.¹⁸ Lele dedi ki Lâtif şah, harda¹⁹ gëjiktig galdıq. Dedi lele harda galdıqımı men sâznan annadıram hindi²⁰ sene:

Lele girdim dos bağına
Meşegë get divanı gördüm
Bir eziz möcüzat, nan
Söydüğüm²¹ cuvanı²² gördüm.
Evrışim²³ muyları sağı solda
Cığa pervaz eler telde
Hülüşü pek, canı dilde
Söydüğüm gızı gördüm.
Lâtif şaham meşegë nazı
Başımda cığa pervazı
Hindisdan şahtın gızı
O Telli Mehribanı gördüm.

1 Götürdü 2 Getain 3 Acep 4 Örgü 5 Göğüsünün 6 Şarkı 7 Aslan 8 Elbisesinde
9 Babasının 10 Böynüde 11 Yüz 12 Hâkina 13 Gibi 14 Hluskara 15 Yandırıyordu 16 Gibi
17 Sarılmak 18 Bekliyorlar 19 Nerede 20 Şimdi 21 Sevdüğüm 22 Cıvanı 23 İbrişim.

Lele bağı ki pütün o yanında oturannar annadılar. Lele dedi ki, al-
dıgınız pırtılar size halal olsun. Tek¹ bu sözü bir yerde söylemeyiş. Hin-
disdan şahu duyduşa, bizi cellet elletdir. Onnar da dediler ki bizim ne-
şimiz var, biz söylemezik². Bunnar galhdı getdiler. Letic şahnan lele, tüken-
de, işderine başdadılar. Meğemse³, Fas⁴ püşşahının bir şikilcisi gelif
şehere. Bir gün getdi Gül-bahçasının gavağına⁵ getdi. Bahdı Telli Meş-
ribanı gördü. Meşribanın havarı olmayunca⁶, bu gurdu aynasını. Telli Meş-
ribanın şikilni⁷ aldı. Sandığına goydu, keşdi geri getdi. Bir neçe gün
şeherde dolaşdı. Ga⁸hdı bir gün melmeketine getdi. Fas püşşahının me-
ğemse hanımı ölüfmüş⁹. Pütün elanat⁹ elleyif melmeketine ki, her-
keş gızının şikilni¹⁰ çekdirsin getirsin. Kimin ki gızını beğensem alajağam.
Her-keş gızdarının şikilni çekdirdiler, götödüler özü höküm ellediği yer-
de heş bir gızın şikilni beğenmedi. Bunnar geri getdiler, her-keş öyüne¹¹
dağıldı. Bu Hindisdannan gelen şikilci bunu duydu, bu Telli Meşribanın
şikilni, götödü, püşşahın eline verdi. Püşşah aldı, bu şikile bahdı beğendi.
Dedi ki bu şikilin sahavi kimdişe ve kimin gızıdışa, mene söyle. Dedi ki
Hindisdan şahının gızıdı. Men orya getmişdim, gızın havarı olmamacı¹²,
şikilni aldım, getirdim. Dedi ki munun goloyunda ne var ki o bir şahdı,
sen bir böyük püşşahsağ. Esgerişi çek getğinen gemilernen. Şeherin etre-
fine¹³ çiharğinan¹⁴. Eğer gızı verdiyse, hoşdügunan¹⁵. Vermedise payıtahtını
hırha eleğinen, boğazına keçir, gızı al geti.¹⁶

Fas püşşahu emir verdi o günü. pütün esgeri tofladı payıtahtın ilëyne.
Esmendiyar pelivanı, sarasger gomandar: elledi. Muna annatdı ki, Hindis-
dana geğeşeyik. Hazırılığ¹⁷ göröş. Gılışdarını, galhannarını pütün aldılar;
özü de gağdı Fas püşşahının bu esgerin ilëyne düşdü. Gemiye doldular,
getdiler Hindisdana teref. Günnerin birinde bir geşe Hindisdanın işgele-
sine yanaşdılar. Esgeri boşaldılar. Şeherin etrefini sardırdılar. Emir ver-
diler ki pütün ataşdar yandıriş. Her esger bir ataş yandırdılar. Şeherin
içinin bekcileri, polisleri ataş gördüler, ejejil¹⁸ galdılar. Ejev bu ne ataşdı,
şeherin etrefinde yanış¹⁹. O geşe galdılar. Savağdan bahdı gördüler ki
şeherin etrefi ele sarılıf ki, guş uçmağa majal²⁰ galmeyiş. Bunnar getdiler
Hindisdan şahına havar verdiler ki şeherin etrefi sarılıfıdı. Hindisdan şahı
söyledi ki:

— Kim terefennän sarılıfıdı²¹ bu şehir?

Dediler ki:

— Bilmirik²².

1 Yaloz 2 Söylemeyiz 3 Meğemse 4 Fas 5 Önüne 6 Olmayınca 7 Resmini 8 Ölmüşdür
9 İlanlar 10 Resmini 11 Evine 12 Olmadan 13 Etrafına 14 Çıkart 15 Hoşluk'a 16 Getir
17 Hazırlık 18 Taaccüp ettiler 19 Yanıyor 20 Mecal, imkân 21 Sarılıştır 22 Bilmi-
yormuz.

Bir az durdular. Fes pātşahı, üç adam elçi yolladı. Dedi ki:

Çediğ Hindisdan pātşahına söylöyüg, Fes pā.şahı bizi yolladı, ya gızı versin hoşduğnan¹ ya da odi ki payıtahtını hırha edif boğuzuna² keçirejëm, gızı götürejëm.

Elçiler ki galhdı geldiler. Hindisdan şahına söylediler. Hindisdan şahı-da dedi ki: Durun gıza danışëğ³. Görek⁴ki gız ne deyir. Ona göre size söz verëm⁵. Gızına bir pusula yazdı, mesëleyi annatdı. Gız pusulanın dalına yazdı ki, o bir pātşahsa, sën de bir şahsan. Meni yesir⁶mi verësen? Seniğ de esgeriğ var. İleyne çihart. Ne vaht ki eşgeriğ basılırsa, o vaht meni götürsün. Yene de getmiyejem. Zehir içif özümü öldürejejem. Bu pusulanın arhasına yazdı, Hindisdan şahına yolladı. Hindisdan şahı, emir verdi, yeddiden yetmişe esger tofladı. Meydan guruldu. Oğün ahşamaçan⁷ gavğa çlediler. Ahşam oldu, yerine çekildi her keş, Hidisdan şahının üzde⁸ on esgeri galmadı. Üş gün gavğa oldu. Hidisdan şahı çoğ boğaldı. Tellellara emir çledi, çarşıda bağırığ her kim ki bu esgeri benim başımnan eğerse, her ne isterse verejëm. Tellellar galhdılar, şeherin içine düşdüler, bağırdılar; Birisi getdi Lëtif şahın tükennin İleyinde bağırdı. Lëtif şah bu sözü eşitdi, gap'dan eşiğe⁹ çıhdı, tellala dedi ki:

— Ne bağrërsen¹⁰ ?

Dedi ki:

— Fes pātşahı gelifdi, Hindisdan şahının gızı Telli Mehribanı zornan¹¹ götürür. Her kim ki bu esgeri Hindisdan şahının başımnan def eğerse, dünyada ne isterse onu verejkdir. Dedi ki:

— Dur burda men gelirem¹².

Lëtif şah tükene getdi. Lele bahdı ki Lëtif şahın halı heş hal¹³ döğül¹⁴.

Dedi ki:

— Lëtif şah ne olufdu sene?

Dedi:

— Lële, indi gene sänzan annadë¹⁵ im¹⁵:

Goca lelem sene şikiyata¹⁶ gelmişem

Bögün evhalımın yaman günüdü¹⁷

Dünyenin tevdili¹⁸ tağayır olufdu

Eserri serimin dumanni¹⁹ günüdü.

Hanı han bavamın²⁰ tac ile tağdı

Felek burdu diy ar ba diy ar burahdı

1 Hoşlukla 2 Boğazına 3 Danışalım 4 Görelim 5 Vereyim 6 Esir 7 Akşama kadar 8 Yüzde 9 Dışarıya 10 Bağırıyorsun 11 Zorla 12 Geliyorum 13 Hâl 14 Değil 15 Anlatayım 16 Şikâyete 17 Günödür 18 Tebdili 19 Dumaalı 20 Han babamın.

Fikirri¹ goçlumuş tağayır vahdı
Eserri serimin duman günüdü.

Lêtifem aşmaram gemli sinemi
Felek vurdu bozdu zavrağımı binemi
Tülek terran² cenge salıf sonamı
El elden üzülör³ allah aman günüdü.

Sözünü tamama yetirdi. Allaha aman etdik lele sizi. Duvedan⁴ unutmayın bizi. Sağ-gallıhsa görürük bir birmizi.

Gâhdı Lêtif şah gap'ya çıhdı. Telleli saldı gavağına⁵ getdiler Hindisdan şahının üzürne⁶ çıhdılar. Tellal dedi ki:

— Şahım, bu iğit deyir ki men gëdejejem bu gavğıya.

Hindisdan şahı dedi ki:

Oğlum ne isdiyirseq?

Dedi ki:

— Her-ne istesem verirseğ mi?

Pâtşah düşündükü, ne isdiyejekdi. Ya bir köy ya bir şeher, ya bir hazna isdiyejekdi. Pâtşah dedi ki:

— Ne istirseğ⁷ verem⁸.

Dedi ki:

— Bir gol çek, ne istesem verdi⁹ ye.

Pâtşah muna yanaşdı bir gol çekdi, her ne isterseğ verejëm, dedi. Bunun lelesi - veziri, imzaladılar. Lêtif şah aldı imzayı goyunna⁹ goydu. Dedi ki: Mene bir at, bir gılış, bir de bir galhan verin. Emir oldu, tavlaya götürdüler Lêtif şahı. Öz elinnen bir at seçdi, yeherni¹⁰ vurdurdu, atı-eşiğe çekdirdi. Getdi anbara bir gılışnan bir de bir galhan aldı. Beline bağladı, atı mindi¹¹, getdi meydanın başına. Fes pâtşahının esğeri bahdı ki bögün meydana bir tek atdı¹² geldi. Getdi Fes pâtşahına havar verdiler ki: Bögün meydana bir atdı geldi. Dedi ki tek atdıya tek atdı lazım gelëyr. Gëdiğ enişdem Esmendiyar pehlivanı çağırış gëlsin. Getdi Esmendiyarı getdiler¹³. Dedi ki bögün, meydanımıza bir atdı gëlifdi. O atdının meydanına sen çıhjaşsağ.

Esmendiyar ey-olur dedi. Galhdı atını çekdirdi meydana gılcını, galhanı bağlandı. Atına mindi. Getdi meydana. Meydanın başına endi. Bahdı ki bir güzel deliganlı meydana çıhdı. Ayın onbeşi kimi¹⁴ yanër. Buna bir gorhu verem¹⁵, meydannan gaşsin¹⁶ gëtsin.

1 Efkârlı, düşünceli 2 Tarlan 3 Özülüyor 4 Duadan 5 Öüne 6 Huzuruna 7 İtiyor-
sun 8 Vereyim 9 Koynuna 10 Egerini 11 Bindı 12 Atlı 13 Getirdiler 14 Gibi 15 Vereyim
16 Kaşsin.

Buna dedi ki, buna bir iki mahniyanan¹ annadëym² gaşsın ğeri ğetsin.

Aldı Esmendiyar:

Alaylar dağıdıram türkler bozaram
Gan etmiyen ğünü gemğün ğezerem
Min duşmanı bir cidama³ düzerem⁴
Men ki varam bir canalı⁵ cellet olmuşam.

Aldı Lëtif şah:

Öz eliğnen ğirme acal⁶ behrine
İndi seni garğ elerem ğam derğah'na
Sıtkınan⁷ sığınmuşam şahlar şahına
Cenebi⁸ ğudâma sipar almışam.

Aldı Esmendiyar:

Esmendiyaram hışmım damlë⁹ r¹⁰
Meydanıma ğelen sağgalmë⁹ r
Gılcımın ujunnan¹¹ gannar damlıyë¹²
Men ki varam bir canalı⁵ azrë¹ olmuşam.

Aldı Lëtif şah:

Men Letifem cana yağıyam¹³
Hicri muhubbet ğem dustağıyam
Telli Mëhribanın gurvannığıyam
Men heyar yolunda ölmeye ğelmişem.

Bahdı ki Esmendiyar bu söznen gorğmur, heme¹⁴ gılcını çekdi. Oğlan dedi sıra benimdi. Lëtif şah dedi ki sıreynan mala¹⁵ goyna ğedeller. Dedi novat¹⁶ benimdi. Dedi ki novatnan değirmende tabıl¹⁷ üğüdüller. Dedi ki meydan benimdi. Dedi ki buyura¹⁸ bilirseg.

Esmendiyar pehlivan, ata bir çüt¹⁸ ac¹ üzenği vurdu. Heme Lëtif şahın üstünü kesdi. Bir gılcı atdı. Lëtif şah atın garnının atda dolandı. Gılcı boşa ğetdi. Lëtif şah atın üstüne doğruldu; indi meydan benimdi dedi. Bu da atın garnına dolandı. Lëtif şah gılcı sallamadı. Bu atın üstüne doğruldu. Lëtif şah buna bir gılış salladı. Bu atdan aşağı düşdü. Yer¹⁹ yer öldü. Lëtif şah atı dönderdi esğerin bir terefinnen ğirdi, aj²⁰ canavar goyuna ğiren kimi²¹. Bunnar gırdığını gırdı, bunnar ğaşdılar. Gemiye doldular, ğeri melmeketlerine ğetdiler. Hindisandan şahına müjde verdiler; seniğ yolladığın pehlivan onnarın esğerinin gırdığını gırdı, gırmadığı da pütün ğemiye doldu. ğaşdı ğetdiler.

1 Şarkı ile 2 Aaletayım 3 Süğüme 4 Dixerim 5 Cam alır 6 Ecel 7 Sıtk ile 8 Cenan-ı 9 Siper 10 Damlıyör 11 Ucundan 12 Damlıyör 13 Düşmanım 14 Hemen 15 Davara 16 Nöbet 17 Mahaul 18 Çift 19 Be 20 Aç 21 Gibi.

Hindisdan şahı emir eledi, o iğidin geldiği yollara atılan halı döşeyin. Bu iğit Lâtif şah, geri döndü geldi payitahtın ilayinde atdan çndi. Bunu gırh ayah merdivannân uharı¹ çhıartdılar, pâüşahın üzürne² çhıartdılar. O bahdı bavasının fermannı boynuna tahtdı. Bahdı gördüler ki Yemen pâüşahının oğludu. Hindisdan şahı dedi ki:

— Her ne ki istiyirsece iste, istediğden artıh mal verejem.

Lâtif şah dedi ki:

— Ne istesem onu verejeksiz.

Dedi ki:

— He verejeyik.

Dedi ki men sâznan söylerem. Deditler ki sâznan da annarıh sözden de.

Aldı Lâtif şah:

Deli devrişem men cünül deli

Dünyede neynerem³ hıyirsiz malı

Yereni⁴ yoldaşı ehl-abı eli

Şah-bavamı⁵ ağlar goyuf gelmişem.

Dinne şevketdim arz eleşm⁶ halımı

Gör ne hayallara girif gelmişem

Özüm öz canımın müftelesiyem⁷

Gızın Mehribanı deyiş gelmişem.

Bu sözü-kü beşe⁸ dedi, Hindisdan şahı, gezeve⁹ geldi dedi ki: Bunun boyunnu vuruş. Leleşnen vezir dedi ki dur şahım. Ele bir imzr verişsen ki, ey ki seniş gızıñı iste¹⁰. Sene deşeydi ki payitahtdan çn, men oturajağam, biz seni çndirif, bunu otutdurajağdış,¹¹ verdiyin gola¹² garşılış.

Pâüşah bahdı ki men haşlıyam, vezirne söyledi ki. Munun burda kimsesi varsa, getitdirin gızı verek.

Vezir sordu Lâtif şaha ki senin burda bir kimşey varmı? Dedi ki bir goja¹³ lelem var. O sabat adam yolladılar leleşni getitdiler. Lele oldu oğlan vekili, vezir oldu gız vekili. Orda nikahını kesdirdi, şervetini¹⁴ içdiler. Gırh gün gırh geje toyunu¹⁵ tuddular. Lâtif şahı götdüler, gızın yanna verdiler. Lâtif şah bir gün gahtdı dedi ki Mehribana. Men bir böğün geğejeğem, şeherin etrefini gezejeğem. Göröm ki¹⁶ bu şehrin etrefi hancarıd¹⁷. Bu yahın günnerde melmeketimize geğejeğik.

Lâtif şah galhtdı geçtdi şeherin etrefinden geze geze. Deryanın gırğağna¹⁸ geçtdi, bahdı gördü-kü ik¹ adam, gayığa minif tor tökül¹⁹ bu deryadan

1 Yukarı 2 Huzuruna 3 Ne ederim 4 Yârarı 5 Pederim şahı 6 Edeyim 7 Müptelasıyım
8 Böyle 9 Gazebe 10 İstiyor 11 Oturtacağız 12 İmzaya 13 İhtiyar 14 Şervetini 15 Dügü-
nüü 16 Göreyim 17 Nasıldır 18 Kenarına 19 Ağ atıp.

balıh tutullar. Lâtif şah dedi ki munnara, olmazmı bu gay'ğa meni de mindirig, men de gezem deryanın üzünde¹. Olu² dediler. Lâtif şahı da mindirdiler, biraz dolandırdılar³, geri çıkartdılar gay'ğı. Gay'ğı—orda bir daşa bağladılar bunnar balıhlarını aldılar geri geldiler. Bunnar balıhlarını öyüne⁴ götürdüler. Lâtif şah da geldi Telli Mehribanın yanına, söyledi ki Telli Mehriban dünyede ele bir ey—işler varmış ki, böğün getdim, deryede gay'ğa mindim, gay'ğı sürmesini de örgendim. Savahtan gene geçif minejem gay'ğa. O geje yatdılar, savahtan öyden galhdı Lâtif şah. Gayıhcılar gelmeden bu getdi gay'ğın yanına, gay'ğı daşdan aşdı⁵. Gay'ğı suya saldı, kürey—elne aldı, dalğa vurdu munu içeri aldı. Gayıh sürmesini bilmirdi⁶. Derya munu götürdü getdi. Ö—ğün ahşamaçan⁷ götürdü. Ahşam oldu Mehriban bahdı ki, Lâtif şah gelmedi. O geje savahtan yolunu gözdedi, savaht oldu. Telli Mehribanın bir murğu guşu vardı. Murğu guşuna dedi ki:

— Murğu guşul Lâtif şahın ya ölüsünnän ya dirisinnän bir havar getireceksen. Murğu guşunu çıkartdı sâli—verdi. Murğu guşu, getdi havada dolandı⁸, dolandı, bahdı gördü kü. Lâtif şah deryanın üzerinde⁹ bir gayıhta geçder. Geçdi Lâtif şahın çiyinine¹⁰ gonda.

Lâtif şah bahdı ki murğu guşu melul melul, boynu buhuş¹¹, Lâtif şahın üzüne bahç¹².

Aldı Lâtif şah, bahah¹³ ne söylöyejek :

Şefil murğu ne melul melul bahçersen
Ganat çal kenare¹⁴ bir havar çyle
Gögde uçan boz guşdara rehım çle halımı
Yetiş genci o Mehribana bir havar çyle.

Bu ne pehlçydi¹⁵ gurdum özüm özüme
Felek kemend atdı en—gerezime
İrem atdır torcu¹⁶ saldır izime
Yetiş genci o hunkere havar çyle.

Lâtif şah da düşdüm gırdad¹⁷ behrine
Yusuf möhletine Yunus gehrine
Yetişende Hindisandan şehrine
O tutrasız leleme bir havar çyle.

Bir kağıza yazdı dediyi sözderi, murğu guşu kaçardına¹⁸ aldı, götürdü, havalandı, getdi. Gül—bahçasinnän içeri girdi Mehriban sultanın eline verdi. Mehriban sultan aldı ohudu—ku, Lâtif şah deryaya garğ olmuş getmiş.

1 Üzerinde 2 Olur 3 Gezdirdiler 4 Evine 5 Açtı 6 Bilmiyordu 7 Akşama kadar
Dolağıdı 9 Yüzünde 10 Omuzuna 11 Boynu bükük 12 Bakıyor 13 Bakalım 14 Etrafa
8 15 Felâket, pusu 16 Balıkçı 17 Girdâb 18 Gagasına.

Bavasma havar verdi, şehir halhını deryanın başına tökdü¹, deryanı uharı² aşağı ahtardılar³ ne ölüsünü tafdılar⁴, ne sağını. Aşşam oldu geri geldi-ler. Şehere emir verdi ki göğ geçiyif gara örtejeksiz. Şcherin halhı, kentderin⁵ halhı pütün yasa girdiler.

Gel havarı verçem Lëtif şahdan.

Oğün biraz ki suyun üstünde gëtdi, dëdi ki bu deryaya da bir az yalvarram⁶, belkim⁷ merhemete gele meni bir gırağa⁸ ata.

Aman gannı derya, heş insafıq yohmudu

Gözu yolda Mëhribanın galıfı

Bir de deysin yarın eli elime.

Gannı derya meni çyleme helek⁹

Öz başıma men gëttim kelek¹⁰

Ömür istemërem möhlet ver felek

Bir de deysin yarın eli elime.

Lëtifin de galmadı gaşı kemeni

Zulular yığılı verir ehdi amanı

Her terefden kesdim elimi gūmanı

Bir de deysin yarın eli elime.

Bunu derya vura vura götödü. Fes pätşahnın gemisine ras gëldi. Gemiciler bahdı ki suyun üstünde bir garaltı gële¹¹r. Gemiye eğletdiler¹¹. Bu geminin yanna ki geldi gayıq, garmağ¹² atdılar, bunu geminin içine aldılar, dëdiler kimsen? Hardan¹³ gelif harya geçdirseç?

Dëdi: dünyeden gelif ahrata geçdirem.

Dëdiler: inssen mi cinssen mi, neseç?

Dëdi: insan oğlu insanam.

Dëdiler: sen bu suyun üste ne gezërseç?

Dëdi: size söznen¹⁴ annadabilmerem¹⁵, saznan annadë¹⁶m.

Dëdiler: sazdan da annarıq sözden de.

Dëdi ki :

Az gala¹⁷ bir zalım ola yarı

Gırdı Hindisdanı çyledi zarı

Bir gılıca yıhdım Esmendiğarı

Fes çlinnen¹⁸ gavğa çtdim bir zaman.

Men Lëtifem gör cehelliğimde¹⁹ neynedim²⁰

Mindim eşgin atını haramlar evğahını boyladım

1 Döktü, topladı 2 Yukarı 3 Aradılar 4 Buldular 5 Köylerin 6 Yalvarırım 7 Belki 8 Kenara, kıyıya 9 Helâk 10 Belâ, oyun 11 Durdurdular 12 Kancayı 13 Nereden 14 Sözle 15 Anlatmam 16 Anlatayım 17 Az kalsın 18 İli ile 19 Gençliğimde 20 Ne etdim.

Bezirgenner soydum, denkler payladım
Aldım al_gumaşı satdım bir zaman.

Hemen bunnar annadılar ki bizim Fes pātşahının eniştisini Esmendiyar pehlivanı vuran budu. Ğeri ğemiye çöyürdüler¹, ğeri ğetdiler, işgeliye çıhdılar, Fes pātşahna müjdeci yolladılar. Esmendiyar pehlivanı vuran pehlivanı tutuf ğetdik, emriş ne olu². Fes pātşahi emr_çledi ki dar_ ağacı gurulsun. Bunnarı ğeri çöyürdü kü, ğedin onu ğetiriş. Bunnar ğeri ğetdi ğetimeye. Şeherin halhına elanat çledi hamısı³ toflansinnar. Eniştēm Esmendiyar pehlivanı vuran pehlivan tutuluf ğelir, asacağam ğelif aē⁴r çlesinner.

Şehir halhı pütün yığıldılar. Ğeldiler dar_ ağacının divine⁴. Gelmeyini ğözdediler⁵. Bunnar ğediş Lätif şahı alif ğetirdiler, Esmer hanımın otağının ilëyinden keçirirdiler. Esmer hanım onu ğördu. Baħdı ğördü kü ele bir deliğannıdı ki, göydeki ıldızdarın⁶ içinde ay kimi durur. Bu oğlana vurğun⁷ oldu. Bu da ğaħdı bu oğlan dalınca⁸ ğetdi. Oğlanı ğötdüler dar_ ağacının divine. Eyletdiler⁹, Fes pātşahi da orda oturördu¹⁰. Oğlan dedi ki:

Pātşahım! Adam söyledi¹¹, çlemi¹² asarrar¹²? Yoħsamı söyletmecece¹⁴ asarrar.

Dedi ki: söyledi¹⁵ asarrar. Dedi söyle ğörüm.

Dedi: men mahnēyner¹⁶ söylerem.

Dedi ki: hancarı¹⁷ söylesen men annaram, söyle,

Aldı Lätif şah, baħaħ¹⁸ ne söylöyejek:

Garğ çyledi meni deryay-i umman
Duşmana tutuldum halım çok yaman
Yeriş¹⁹ imdadıma hezret-i subħan
Fağır²⁰ sinem ğör ne dara düşüfdü.

Men sene neýnedim tağrı zalımı
Heş havar almēyrsen ves-i halımı
Tutdum eteyçi keşdiş elimi
Asdan²¹ canım ğör ne tehre²² düşüfdü.

Lätifem ğör neler ğeldi başa
Aħ-ı zarım çıhdı dağ'nan daşa
Evel fırsant mendeydi hemeşe
İndi fırsand zulum_ kara düşüfdü.

O vaħdı gız dedi ki: Şevketli ğardaşım bu benim nişannım Esmendiyar

1 Çevirdiler 2 Olur 3 Hepisi 4 Dibine 5 Beklediler 6 Yıldızların 7 Aşık 8 Peşince
9 Durdurdular 10 Oturuyordu 11 Söyleterek mi 12 Öylemi 13 Asarlar 14 Söyletmeden
15 Söyleterek 16 Şarkı ile 17 Nasıl 18 Bakalım 19 Yetiş 20 Zavallı 21 Aslan 22 Tavıra, hale.

pehlivanı öldürüdü. Bunu ver götürüm, gapmın öyünde¹ guyu var o guya salēm. Başinnān aşığı sular dökö²m. Üşğün sogra getrēm. O vahit asah³. İndi zehmet görmemece assah, ölüf keçer⁴ geçer. Üşğün zehmet verék, onnān sorā asah. Pütün nās muna hah verdiler. Esmer hanımın ilēyne gtdılar. Götdü bunu gapsının ilēyindeki guyya saldı. Dēdi ki: ğēdiğ siz men özüm burda garölluh⁴ çekerem. Şeher halhı pütün ğētdiler. Ahşam oldu, Esmer hanım ğētdi onu guy⁵ dan çıhartdı, özotagna aldı. Dēdi ki meni al seni gurtarēm.

Dēdi ki men öylüyem⁵. Seni alabilmerem. Oku⁶ pütün meselēni annatdı, Lētif şah muna dēdi ki: Tek⁷ meni götüğünen⁸ Mēhriban sultana, cariya olum.

Lētif şah dēdi ki, iki at ğēti⁹, bir de bir gılış ğēti, men seni götröm¹⁰. Esmer hanım ğētdi iki at çıhartdı. Özü de er-¹¹kşi paltarı¹¹ ğeyindi, bir gılış Lētif şaha getirdi, bir gılış da özü bağlandı. Ükde¹² yuğul¹³, babada ağır, ellerine keçeni¹⁴de aldılar. Yola düşdüler. Şeherden gırağa¹⁵ çıhdılar. Savaş açıldı. Bunnarın ilēyinden çobannar, yolçular iras¹⁶ geldiler. Lētif şah bunnara sordu ku, kimin adamısız? Bunnar dediler ki biz Fes pātşahının adamıyık. Dēdi, men size bir kağız yazık vereceyem, siz onu götürüf Fes pātşahına verin.

Kağıza yazdı ki :

Şah sene müjdeler olsun
Üreyiçe¹⁶ vurdum düyünü¹⁷
Başıma pehle¹⁸ gururduğ
Ğördüğ mü olmaz oyunu.

Yıhmışam bineği bil ki
Vērandı ömrüyüğ mülkü
Yiyemezseğ kimi tülkü¹⁹
Men kimi asdanın pâyını.

Lētife atdığ kemendi
Esmer hanım gurdu fendi
Çeder tutaram indı
O Tēlli Mēhribanın toynu²⁰.

Bunnara bu kağızı verdi yola saldı. Bunnar götürüf Fes pātşahına verdi. Fes pātşahı aldı oğudu ku bajımı²⁰ götürüdü. Pütün emir verdi ki

1 Öjünde 2 Asalım 3 Geçer 4 Bekçillik 5 Evliyim 6 O ki 7 Yalnız 8 Götür 9 Getir
10 Götürüyim 11 Elbiseyi 12 Yükde 13 Hafif 14 Geçen 15 Kenara 16 Yüregine 17 Dü-
ğümü 18 Pusu 19 Tilki 20 Dügün 21 Hemşiremi.

esger leşğere toflansınar. Paşalarına meseleyi annatdı. Esger olduğu kimi silah tökdü, biz getmezih¹ dedi. Biz onun zornu görmüşük Pâtşah götünün üstünde geri otudu².

Gel havarı verem Esmer hanımnan Lârif şahdan. Bunnar keşdi getdiler. Günnerin birinde Hindisdana girdiler, bahdı gördüler ki, şehir halı pütün gara geyifdi. Atdarı sürdüler, lelenin otduğu³ tükenin ilâyne getdiler. Leleni sordu, bahdı gördü kü lele yoħdu.

Dediler ki o han—geyve işdedir çarşıda. Bunnar gedif hanın ilâyinde atdan düşdüler⁴. Atdarı tavluya bağladılar, özderi de geyfenin içire girdiler. Gördü kü Lârif şah, lelenin ağlamaħJan gözderi gapanıdı. Lele Lârif şahı tanımadı. Lârif şah leleye dedi ki; bir çle halvat⁵ odan varmı bu arhadaşım 'rahat çlesin?

— Var dedi.

Götdü⁶ Esmer hanımı bir otaħa goydular. Lârif şah tenteh çledi ki men gelençen⁷ ne isdese verig.

Lârif şah çıhdı, getdi, Gül—bahçasınnan içeri girdi. Mēhriban sultan munu⁸ gördü tanıdı. Çıhdı munun gavaħına⁹, elne aldı bir zehir şüşsesini¹⁰. Aldı bahalım ki Lârif şaha ne deyecek;

Gel göröm¹¹ ne hayaldasan
Meni gözden salan yarım
İhralı¹² puç¹³ beybafasan¹⁴
Ehdibarı¹⁵ yalan yarım.

Aldı Lârif şah:

Gel sen vesm¹⁶ çlēm¹⁷ halım
Budu başa gelen yarım
Garğ oldum deryayı ummana
Meni götdü talan yarım.

Aldı Mēhriban sultan:

Baş eymerem intimasa¹⁸
Dervişder elinde hasa¹⁹
Meni goyduħ gemli yasa
İtgin²⁰ düşüf gelen yarım.

Aldı Lârif şah:

Tergile töhmetder vurma

1 Gitmeyiz 2 Oturdu 3 Oturduħa 4 İndiler 5 Halvet, gizli 6 Götdü 7 Grlinceye kadar 8 Bunu 9 Önüne, karşısına 10 Şişe 11 Görëyim 12 İkrarı, kararı 13 Boş yalan 14 Bivefasın 15 İtibarı 16 Vaf 17 Edeyim 18 İltimasa 19 Asa 20 Gayıp.

Maşugaya hecelet¹ verme
Gedehi destinde tutma
Sağı² kimi dolan³ yarım.

Aldı Mēhriban sultan:

Mēhribanam ğem sağırsı
Elimde zehir ağısı
Daldeyle⁴de canım yağısı
Üze⁵ şirin ğülen yarım.

Aldı Lētif şah:

Lētif şaham ğem me'deni
Bindirmeğ olmaz nadanı
Uğrunda can serf edenı
Ehtivarsız⁶ bilen yarım.

Bunnar birbirne sarmaşar oldular. Bunnar yatmada⁷ oldu. O ğeje galdı, Esmer hanım bağıdı Lētif şah gelmedi. Savağdam galğıdı Esmer hanım ğetdi lelenin yanına. Annadı ki Lētif şahın leisi budu. Dēdi ki:

Men ki varam bir gan-ayahlı⁸ zennem
Varif ğizdin⁹ sirim elde bayan olmasın
Meni öz elimnen dıda ğiryan eylesen
Göröm¹⁰ iline ten şad oluf ğülmesin.

Varmı benim kimi bir bağıdı ğara
Hardan¹¹ meyil verdim o beyli ğara
Meni goydu çığıdı kenara
Hçş keadeler¹² benim kimi olmasın.

Esmer hanım da elinden oldu ğida
Canımı saldığ bir yanar oda¹³
Dileğim budu sene tağıdı ğuda
Göröm benim ağım Lētif şaha galmasın.

Lele o vağıdı annadı ki munu ğetiren Lētif şahdı, ağığı tutdu¹⁴. Lele dēdi ki, vay bağı ğeldi¹⁵ iğ yollara ğurvan¹⁵ olum; bu ğelen Lētif şahıdı mi? Lētif şahıdı dēdi. Dēdi ki ğızım oğur yazarığın varmıdı. Dēdi ki var. İndi bir pusla yazğınan Lētif şahı tağıtı¹⁶, ğetitdirē¹⁷ m¹⁷.

Ğız pusulanı yazdı, lelenin eline verdi. Lele ğızmatçılarının birsinne yolladı. Gülbağçasında dēdi Lētif şahın ğizdin eline ver. Mēhriban sultan ğörmesin, ğeri ğelğinen¹⁸.

1 Hecalet 2 Hayatta 3 Yaşa 4 Arkada 5 Yüze 6 İtibarsız 7 Uyumada 8 Kan ayaklı
9 Ğizli 10 Görüyim 11 Nereden 12 Kimşeler 13 Ateğ 14 Kızdı 15 Kurban 16 Buldurup
17 Getirtiyim 18 Gel.

Bu hizmetacı götüdü¹, Gül-bahçasının içeri girdi, Lâtif şah bunu gördü. İleyne geldi. Bu puslanı Lâtif şahın elne verdi, geri geldi. Lâtif şah puslanı açif oğuyurdu. Mēhriban hanım dalının² geldi. Mēhriban Lâtif şahdan evvel, pusulanı oğudu. Mēhriban dedi ki:

— Lâtif şah o nedî ki oğuyursağ?

Dedi ki: bi-şey yoh.

Dedi: men sennēn evvel oğudum.

Dedi ki: nedise mene bayan edejkesē.

Lâtif şah bahdı daha olaşêh dōğül, dedi eyleş³ gız sene sâznan annatēy^m. Dedi annat bahēm. Dedi:

Bir misğilin mavalına batmışam

Hēş kimse derdimnen havardar⁴ dōğül

Pūr-ğan pūr-ğan yar ataşı çakerem

Açabilmem söylenecek sir⁵ dōğül.

Aldı Mēhriban sultan:

Men de bildim bir misğilin mavalına batırsağ

Tamam söylediğē şer⁶ dōğül

Açıf gızdın sirin mene eylesen bayan

Hoş geniş dünye başıça dar dōğül.

Aldı Lâtif şah:

Fes çlennēn getdim Esmer hanımı

O gutardı dar-ağacınınⁿ canımı

Emr et bavağa⁶ tökdürmesin ganımı

El götümem⁷ ehtivarsız⁸ yar dōğül.

Aldı Mēhriban hanım:

İndi men bavama bir nemē⁹ yazaram

İrca¹⁰ minnet çlēr maveyniğ düzerem

Esmer hanımnan gulluğuşda gezerem

İki şikar bir iğide ar dōğül.

Aldı Lâtif şah:

Lâtif şah da arzını¹¹ yetirdi deme

Şükür olsun Esmer hanımnan geldi nemē

İndiyeçen¹² men batmışdım bu gеме

İnnēn çeri menim derdim bir dōğül.

Aldı Mēhriban sultan:

1 Götürdü 2 Arkasından 3 Otur 4 Haberdar 5 Sır 6 Babana 7 Götürmem 8 İtibar-
sız 9 Nâme, mektup 10 Rica 11 Arzunu 12 Şimdiye kadar.

Mehriban sultan da diyer yerde goymam deyini
 Allah güldürmesin gevli hayını¹
 Mennên² evel tutağ onun toyunu
 O gerifdi³ me: im halim zar döğül.

O vahdı Mehriban bavasına bir nemê yazdı, Lâtif şah gelifdi, bir de bir kız getirifdi. Pütün olduğu kimi meseleni annatdı. Bavası emir verdi, şehir halı yasadan çığı. Esmer hanımı da getiridi. Gırğ gün gırğ geje öz gızınan daha ey onun toynu tuttu. Bir neçe⁴ gün galdıhdan sogra, Lâtif şahın ana-bavası ahlına geldi, Telli Mehriban Esmer hanım, lele, Lâtif şahı dördü birrikte⁵ oturollardı⁶. Lâtif şah dedi ki :

Lele, indi bize getmek ferz oldu. İndi size sâznan annadacağam:
 Lele dedi ki: annat bahım Lâtif şah.

Lâtif şah dedi ki :

Gonul guşu vetanını arzılar⁷
 Yadıma düşüf sila söydüğüm
 Gurvet gehri kar⁸ elledi canıma
 Yana yana döndüm küle söydüğüm.
 Han-bavamdı bu dizimin direği
 Cesetde titrer cismim üreği⁹
 Bu yerlerin¹⁰ duz etmeği çöreği¹¹
 Haram olsun innenbele¹² söydüğüm
 Letifim de deyir bir bu arzımnan gan
 Mansır tekin¹³ darlığ görüftü`bu şirin can
 Bir sen, bir men, goca¹⁴ lelem, Esmer hanım
 Tertif görüğ düzek düzek yola söydüğüm.

Söz tamama yetişdi, Mehriban sultan, yerinnên galhdı bavasının yanna getdi dedi ki: İzin ver Lâtif şah durmör¹⁵, bizi götüreceğ öz anasının bavasının yanna. Mehribanın bavası izin verdi, her ne gadar öz gızına çlemişdise de çehiz, Esmer hanıma onnân artığ elledi.

Gırğ deve yükledi, bunnarı yola saldı. Munnar geçdiler.

Günnerin birisinde Yemen torpağına¹⁶ çıhdılar. Lâtif şah ana bavasına müjdeçi yolladı. Geçdi müjde verdiler ana bavasına. Ana bavası esğernen munnarı garşılادılar. Onnar orda birbirinnen görüşdü. Döndüler geldiler, paytahtın illeğinde endiler. Bavası da gırğ gün gırğ geje toy tuttu. Onnar orada muradına yetdi. Cümle besretder de muradına yetsin.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun-Dere köyünde)

1 Hayını 2 Bendea 3 Gariptir 4 Kaç 5 Birlikte 6 Oturuyorlardı 7 Vatanı arzular
 8 Kâr. tesir 9 Yüreği 10 Yerlerin 11 Ekmegi 12 Bundan sonra 13 Gibi 14 İhtiyar
 15 Durmuyor 16 Toprağına.

AŞIK GARİP'TEN

Gurvet¹ elde baş yasdığa gelende
Gayet yaman olur işi gerivin²
Gelen olmaz geçden olmaz yanına
Bir ağrıda başı gerivin.

Neglet³ ohun gurvet elin adına
Yetemedim lezzetine dadına
Haçan⁴ goyum⁵ gardaş düşende yadına
Ahar gözderinnèn gan yaşı gerivin.

Anam yoħdu yaħa⁶ yırtı saç töke
Bajım⁷ yoħdu ala gözden yaş töke
Gardaş yoħdu gavrım⁸ üste daş tike
Bir çalıdı mezar daşı gerivin.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun-Dere köyünden)

KARAPAPAĞ TÜRĖÜSÜ

Ay dolançır⁹ batmağa
Yuħum¹⁰ ğelmçer yatmağa
Ellerim alışıf řoħ¹¹, memeni oynatmağa

Ölmöydüm¹² allah ölmöydüm
Bir daħı o yarı ğöröydüm
Ğörüf de soĝrā ölöydüm

Eşdiyanın üzünde
Çeyran otdar düzünde¹³
Men yarımsı tanıram
Gořa¹⁴ ħal var ğözünde¹⁵.

1 Gurbet 2 Garibin 3 La'net 4 Ne vakit 5 Akraba, kavim 6 Yaka 7 Hemşirem
8 Kabrim 9 Dolanıyor 10 Uyukum 11 Şuh 12 Ölmüeydim 13 Cifte.

Ölmöydüm allah ölmöydüm
 Bir dağıⁿ o yarı göröydüm
 Görüf de soğrā olöydüm.

Heyvā¹ atdım nar geldi
 Ketən köynek² dar geldiⁿ
 Gün³ bajadan düşüfdü
 Eyle bildim ki yar geldiⁿ

Ölmöydüm allah ölmöydüm
 Bir dağıⁿ o yarı göröydüm
 Görüf de soğrā ölüydüm.

Kiraz Maçavel.

(Ahıska : Koyun - Dere köyünden)

AŞIH ŞENİĞİN TÜRKÜSÜ

Ëy felek sen bir adamı yara möhtec eyleme .
 Bülbülü gülden ayrır¹ hara möhtec eyleme
 Yüz yirmi dört peyğenber mustafanın üzü⁴ hürmeti üçün yā allah
 Sen bir adamı hesde⁵ düşürüf terē möhtec eylemeⁿ.

Biz gün olur bu fanî dünyeden süreller köçüm benim
 Deng¹ olur turab içine tökülür saçım benim
 Sen de birⁿ edil⁶ pādışahlar pādışahısan aff⁷ e suçum benim
 Öldürsen özüg öldür zalım gula möhtec eylemeⁿ.

Değer Şenniğim haggın divânında üzüm garadı
 Ëyip peyğenber kimi⁷ var cesetim başdan başa yaradı
 Gula gizdin⁸ sirim⁹ yā hüdām seneⁿ eşşerèdi¹⁰
 Derde dermen veren sensen tohtorlar möhtec eylemeⁿ.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun - Dere köyünden)

1 Ayva 2 Gömlek 3 Güneş 4 Yüzü 5 Hasta 6 Âdil 7 Gibi 8 Gizli 9 Sırrımı
 10 Aşıkardır.

ARDAHAN DÖĞÜŞMESİ

Diple beğim bu gavğanın işini
 Şadıvanda¹ bir eceyif² hal oldu
 Dağlar sedelendi³ toplar açıldı
 Nas ağlaşdı didam⁴ yaşı şel oldu.
 Ağlama gözderim ahı-zâr indi
 İmdada yetişen mevla var indi
 Yalağuz çamın gediğinnên göründü
 Mizam⁵ tekbir aldı gel-he-gel oldu.
 Gel-he-gel olanda yürüdü esger
 Dört bin goşun⁶ idi tamam hülüsger
 İbrahim paşaydı onnara seresger
 Eski gazah⁷ tamam müşgül hal oldu.
 Müşgül hal olanda paşa çekdi goşunu
 Diz-üstünde endi dağın döşünü⁸
 Her-keş goltuğuna aldı başını
 O-ğün ahşamaçan çal-ha-çal oldu.
 Çal ha-çal olanda esger puzuldu
 Gaçah verdi şoş⁹ yoluna düzöldü]
 O sıreydi her terefe gazet yazıldı
 Alındı Ardahan gızıl gül oldu.
 Gızıl gül olanda şirin söhbet açıldı
 Tifil olannar çiçek ğimi¹⁰ biçildi
 Yaralı sağ birbirinnên seçildi
 Ahı¹¹ goç-ığidin gülgez¹² ganı ğol oldu.
 Seyredifnen gülgez gana bahmasın
 Analar ağlaşır ki heş vaynâ¹³ çıhmasın
 El talanı Ardahanın yağması
 İğirmi dört sât al-ha-al oldu.
 Al-ha-al olsada ğelmedi imdat
 O sabat arayı kesdi kafır saldat¹⁴
 Sarf-oldu biri-birine goptu gıyamât
 Çoh kimselerin mezer yeri çöl oldu.
 O çölller garaldı topun nârından
 Urum da gorhdu nasın tarımarından

1 Ardahan civarında bir köyün adıdır 2 Acayip 3 Sedlendi 4 Didem 5 Nizamlı asker
 6 Asker, ordu 7 Kaza: 8 Yamacını 9 Şose 10 Gibi 11 Aktı 12 Temiz 13 Feryadına
 14 Rus askeri, neferi.

Galhdı Heneklerden¹ köşdü² yerinnèn
 Ülkü³ aldı öz başına del-oldu.
 O ülküydü Orağazı⁴ gırdılar
 Ne dindirdi ne de möhür verdiler
 Çünkü bu işleri beşe gördüler
 El gaçanda her terefe yol oldu.
 Yol geldi Meyreme⁵ görüm bu işi
 Yan-yana düzdüler beş-yüz elli gışı
 Birden eylediler tavor ateşi
 Onnar o mekende sini-sal⁶ oldu.
 Sini-sal ettiler dünye üzünnèn
 Gan töklüdü Ölçeklinin⁷ gözünnèn
 Geldi gışedi Beyre-ğatın⁸ düzünnèn
 Şoş-ètrefi tirpan devmiş⁹ çel¹⁰ oldu.
 Çel kimi töküldü insanın leşi
 İrabatta daha galmadı er gışı
 Zen-ehlinin dadı nereye yetişi
 Çoh gözelin kirşani¹¹ kül oldu.
 Yandı fanı dünye kül oldu pütün
 Haş yardım eylesin bu işder çetin
 Daba kimse bulabilmez lezzetin
 Yemeğ için yetişmiş kal¹² oldu.
 Lezzetine olur kalı yiyende
 Sadıh gullar gem donunu¹³ gıyende
 Emeği puç¹⁴ dizi sıyrıh deyende
 Eyce yağın biliğ Kenarbeli¹⁵ oldu.
 Kenarbelin ağayanı gezeni
 Galmadı daha içinde oğur-yazanı
 Elden getti tamam saltanatı düzeni
 Eyce salamatı goyünna¹⁶ mal¹⁷ oldu.
 Devriş ağa da yandı baş gomandatın¹⁸ elinden
 Meni de vurğunan gendi dilinnèn
 Saldatın gurğuşunu sökdü belinnèn
 Ne-acıba garşı gelen pul¹⁹ oldu.
 Pul dedi neçedi²⁰ saldatın biri

1 Köy adıdır 2 Göçtü 3 Örperme, ürkmek 4 Bir köy adıdır 5 Çıldırda bir köy-
 dür 6 Şehid oldu 7 Ardahan'da bir köydür 8 Bir köy adıdır 9 Olmuş, yetmiş 10 Ekin
 biçilirken yanlara dökülmesi 11 Pulrası 12 Olmamış 13 Elbisesini 14 Helâk, mahv 15 Bir
 köydür 16 Koyunla 17 Davar 18 Komandanın 19 Para 20 Kaçtır.

Meremi¹ laayı goymadı diri
 Gorhmadı ölümnen dönmedi geri
 Aslı şehid deşeler resül oldu.
 Çoş vardı para başın malı metehi²
 Kenmeken galdı elven odası otağı
 Doğan³ beş gat duvarda sahlamışdı yatağı
 Üzü gumaş çarşafınan şal oldu.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun - Dere köyünden)

GARAPAPAĞI AĞITI

- 1 Yaza ne galdı
 Çetti gış yaza ne galdı
 Divit gelemın ne suçu var
 Mürvet yazana galdı.
- 2 Gargamışa
 Gar yağar gargamışa
 Yüz bin alhış neynesin
 Bir allah gargamışa³.
- 3 Sarı yardan
 Su gelir sarı yardan
 Feleğin öz gaydasıdı⁴
 Ayri⁵ yarı yaradan.
- 4 Feleğ sen ne feleksen
 Başıma gëttin kelek⁶ sen
 Dar günümde imdad elemesen
 Gen günümde ney⁷me gerekssen.
- 5 Bir gün aş
 Hava bin buluttu bir güneş
 Atım cansız hücüdüm⁷ yara
 Bene deşler bin dağları bir gün aş.
- 6 Merd oynar
 İğit barmağı merd oynar

1 Meryem'i 2 Matağı 3 Bed dua etmişe 4 Kaidesidir 5 Ayırır 6 Hile 7 Vücutum.

Dindirmiyin men fađırı¹
 Üreğimde böyük derd oynar.

7 Bu dağa dolu düğer
 At ğeder nalı düğer
 Sen dertdi men yaralı
 Görek² hangimizin yolu düğer.

8 Çen³ ayrı
 Duman ayrı çen ayrı
 Eşinnən ayrı düşen
 Gezer bir zaman ayrı.

9 Bu dert meni nayif⁴ eyler
 Öldürmez zayıf eyler
 Duşman ğörse şad olur
 Dos ğörse həyif⁵ eyler.

10 Ordubada
 Yol ğeder Ordü-bada
 Goşunda serker layıh
 Vermiye orduyu bada.

11 Bu dağlar Keremi dağlar
 Güln yoh ki derem⁶ dağlar
 Ülüzğar beşe esse
 Üreğim verem bağlar.

12 Ğedirem Gazah⁶ sennən
 Almadım mazah⁷ sennən
 Bileydım ayrı düşdüğüm
 Heş ğetmezdim uzah sennən.

13 Bu yol Pásene ğeder
 Döner tersine ğeder
 Duysalar ki bir gerif ölüftü
 Her-keş onun yasına ğeder.

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun - Dere köyünden)

1 Zavallıyı 2 Bakalım 3 Sis 4 Nahif 5 Toplamak, koparmak 6 Gence vilâyetindeki
 «Kazake şehiri 7 İntikam.

ATLA DEYİŞME

Ardañannan zelêrdim, geldim Narmanda Necif beğin çiftli¹ne; Bir zeyif atım vardı. Samannan arpa paraynan istedim. Dêdiler ki arpa yoñdu, bir küçük çepikde² ça³dar² samanı getti vêrdiler atımın öğüne. Atım yidi. Onun da ham'sını³ yimedi, yar'sın yidi. Ordan mindim atımı. Sürdüm geldim çıhdım Karşemin üstünde yoñuş dağa. At altımda durdu. Atı endim, ilêy⁴me gattım. At gêtmedi.

Her ne-çledimse at gêtmir. Bañdım ki olacañ døyül. At ta souñdan ölejek, men de. Dêdim ki heş olmasa, bir iki mahnı⁴ söylüm⁵ belke bu at gêde.

Dêdim:

Eyleş⁶ köhlen eyleş derdignên ganêm
Layış görermisen neçe bir baş ucuğda souñdan ölem
Gêdek⁷ Ezrümê⁸ sene çul alêm
Vurum, dalıça⁹ minê⁹ m her yana.

At dêdiki, dur bir de men söylejêm :

Yalançının olmaz dêdi imanı
Öyünde yoñdu bir öyüç¹⁰ arpağa gümeni
Leyime tökdüñ Necif beğin çifliğine bir övüç ça³dar samanı
Bir su da vêrmedin ki içêm gana gana.

Sóra başladım men:

Gelejeje tederiğın görmüşem
Behle düzünde goca gordu¹¹ gurmuşam
Güz olanda harmanığı dövmüşem
Gód¹²nan arpanı dêvrêm sene.

At dêdi ki :

Yeniye eylediğ meti¹²
Onnan da el çekdirdiğ zati
İirtif, Ketüfan, Tortan, Kürtlerin atı
Ordada den goymaz gandırêm sene.

Kiraz Maçavel

(Ahişka: Koyun - Dere köyünde)

¹ 1 Kapta ² Çavdar ³ Hepisini ⁴ Şarkı ⁵ Söylüyeyim ⁶ Dur ⁷ Gedelim ⁸ Erzuruma ⁹ Arkana ¹⁰ Avuç ¹¹ Tarla ¹² Meth.

DEYİŞME

Gız:

Men bir ala çeyran¹ olsam, dağlara düşsem neynersen, çöllere düşsem neynersen?

Oğlan:

Gız yavaş, sen bir ala çeyran olsan, çöllere düşecek olsan, men bir nüsübet² oycu³ ollam⁴, çeyrani vursam neynersen?

Gız:

Sen bir nüsübet oycu olsan oğlan, çeyrani vurajah⁵ olsan, men bir guş olsam, havada uşsam neynersen?

Oğlan:

Sen bir guş olsan ay—gız, havada uçajah⁶ olsan, men bir doğan olam, guşuğu tutsam neynersen?

Gız:

Sen bir doğan olsan oğlan, guşu tutajah⁷ olsan, men bir nar ağacı ollam, bağlarda pitsem neynersen?

Oğlan:

Sen bir nar ağacı olsan ay—gız, bağlarda pitejek⁸ olsan, men o bağa bağmançı⁹ ollam, narığı yisem neynersen?

Gız:

Sen o bağa bağmançı olsan, narımı yiyejek⁹ olsan, men bir ağılı şahmar ollam, eliği çalsam neynersen?

Oğlan:

Sen bir ağılı şahmar⁹ olsan, elimi çalajah⁶ olsan, men bir haji—leyley ollam, şahmarı vursam neynersen?

Gız:

Sen bir haji—leyley olsan, şahmarı vurajah⁶ olsan, men bir oyuç⁸ darı ollam, yere sepilsem neynersen?

Oğlan:

Sen bir oyuç darı olsan ay—gız, yere sepilejek⁸ olsan, men bir gurh⁷ cüceli⁸ tούğ⁹ ollam darığı yeşem neynersen?

Gız:

Sen bir cüceli tούğ⁹ olsan, darıyı yeşecek⁸ olsan, men bir goğur gözdü tülkü ollam, cüceği gırsam neynersen?

1 Ceylan 2 Müsibet 3 Avcı 4 Olurum 5 Bahçıvan 6 Avuç 7 Yumurtasına oturan tavuk 8 Piliçli 9 Tavuk.

Oğlan:

Sen bir goçur gözdü tülkü olsan ayçız, men bir alaca tazı ollam, tülküyü boğsam neynersen?

Gız:

Şen bir alaca tazı olsan, tülküyü boğacağ olsan, men bir gızıl alma ollam, sandığa girsem neynersen?

Oğlan:

Sen bir gızıl alma olsan ayçız, sandığa girejek olsan, men o sandığa kilid ollam, almayı yisem neynersen?

Gız:

Sen o sandığa kilid olsan, almeyi yiyejek olsan, men o öyde¹ bir gelin ollam, sallanıp gezssem neynersen?

Oğlan:

Sen o öyde gelin olsan ayçız, sallanıp gezejek olsan, men bir gos godur² oğlan ollam, beğiçi sarsam neynersen?

Kiraz Maçavel

(Ahıska : Koyun - Dere köyüdece)

GIZIN YAŞ DESDANI

Ana—iré¹ hminnèn dünyeye gelende
Yenği tifilleni teze² gız olu⁴
Üş yaşınnan dört yaşına varanda
Goyma gomşulara o bir söz—olu.

Gözel—ossa beş yaşında öyülü⁵
Yëddisinde gonca gülден tez⁶—olu
Sekkizinde hilal gaşdar eyili⁷
Vecüf⁸ bedirreni⁹ humar göz—olu.

Dokuzunda terif gelir métine
On—yaşında miner eşigin átna
On—birinde dolar şişey¹⁰ étine
Cismi bilorlanı emlig guz—olu¹¹.

1 Evde 2 Koskoca 3 Taze 4 Olur 5 Övülür 6 Taze 7 İğilir 8 Veçhi 9 Bedirleir
10 Balık eti 11 Kuzu olur.

On ikide gerden girer salları
 On üçünde güneş üzü' allanı²
 On dördünde cıgaları³ telleni
 Her bir ezisinde⁴ yüz min nazıolu.

On beşinde ligâbatda⁵ besdeni⁶
 On altıda âdi şanı sesdeni⁷
 On yeddide elçi geli isdeni
 Fi yet vuru müşterisi yüzölu.

On sekkizde girer gelin çağına
 On dokuzunda geçer yar otağına
 İyirmisinde bilbil gonar bağına
 Açılı gülleri bahar yazölu.

İyirmi üçünde suçalını⁸ camalı
 İyirmi beşinde bular her bir kamalı
 Otduzunda⁹ kethudadı¹⁰ demeli
 Fehmi ehelleni¹¹ hoşmicaz¹² ölu.

Otduz üçde doğru söyler lisanı
 Otduz beşde heş osandırmaz insanı
 Gırh yaşında her şevdeden osanı
 Zayıflar derisi eti azölu.

Gırh üçünde söyler gizdin sirini
 Gırh beşinde gözden salar erini¹³
 Ellisinde nene deyer torunu
 Toylar mütbağında hep aşbazölu.

1 Yüzü 2 Allanı 3 Durna teli, sorgucu 4 Âzasında 5 Altıda 6 Beslenir 7 Seslenir
 Açılmak, dolgun olmak 9 Otuzunda 10 Köy muhtarı 11 Ehillenir 12 Mizac 13 Kocasını.

Elli-beşde gözden düşer emeyi
 A'tmışında heş yılmaz' yemeyi
 Atmış-beşde giyer keten-köyneyi²
 Donu çitden³ enterisi bez-olu.

Yêtmişinde var-aşılını itiri⁴
 Seyseninde azıları batırı
 Doşsanında bilmez göğul hetri⁵
 Söyer gomşulara küsa-küs olu.

Şennik doşsan beşde. söyler işderi
 Yüz yaşında çihar guzu dişderi
 Baş yadığı olu ojaş daşdarı
 Tüsdü⁶ vurur var-endemi his-olu.⁷

Gülüsdan Çobannar
 (Zarfat Goş köyünden)

DAŞDAMA

Şennik Zinzalda⁸ köylerine geçerken bahdı ki, üş garı garşidan gelir. Garının biri güldü, birsi dedi ki ayıfıdı⁹. Gavaşdan¹⁰ kşı gelir. O birsi de dedi ki, cehenneme gelsin, gara yol' gelsin. Beşe¹¹ Şennik bunnara yaşın gelerken bunun elinde bir el-ağacı vardı. Şeyle göşgüne¹² basdı, eyleşin bajı dedi, deyende aldı Şennik :

Böyün gözellere gel-ha-ğel oldu
 Bir gelin de men fağıra¹³ söyüfdü¹⁴
 Gevli hayın üzü-gara urusbu.
 Demediğmi eşidiller ayıfıdı.

Gendine bahmêr lağ¹⁵-edêr bize
 Boynu armıd sapağı memesi küze¹⁶
 Sirkeli saçını pükümüş ağ-beze
 Dazalaş¹⁷ başına dingê¹⁸ goyufdu.

1 Yenmez 2 Gömleği 3 Basma 4 Gaybediyor 5 Hatırı 6 Duman, tütü 7 Is olur
 8 Çıldırda bir köydür 9 Ayıptır 10 Karşidan, önden 11 Böyle 12 Göşüne 13 Zavallıya
 14 Küfretmiştir 15 İstihza 16 Tahtadan su kabı 17 Kel 18 Baş ortüsünü kalıbı.

Süysününde¹ leylek yuva gayırı²
 Goltuğunun tükü bir comuş doyura
 İrsiz³ irsiz güler ağzın—ayrı
 Gazma kimi dişderini eyifdi.

Gözderi göz irengi sarı
 Özünde yohdu Mehemmet nuru
 Özinnèn beyhever nursuzun biri
 Gul Şenniyin hetirne deyifdi⁴.

- 1 Elemi yatan garı
 Dağların yatan garı
 Kşinin öynü⁵ yıhar
 Ahşamnan yatan garı.

DÖNDERME

Ele döyöl ay aşıl:

- 2 Elemi yatan garı
 Dağların yatan garı
 Kşinin öynü yıhar
 Çuvaldan un satan garı.

- 3 Elemi daş daşı
 Keşek daşı daş daşı
 Çirkinnen⁶ bal yeme
 Gözəlnen⁷ daş daşı.

- 4 Elemi güzel alma
 Yemeye güzel alma
 Esilli çirkini al
 Bed—esil güzel alma.

1 Ensesinde 2 Yapıyor 3 Arsız 4 Kırmıştır, dokunmuştur 5 Evini 6 Çirkinele
 7 Güzelle.

- 5 Her kimin yarı güzel
Hem öper bem gucar¹
Her kimin yarı çirkin
Hersinnèn² tütün içer
Her kiminki de yoħdu
Aħvâhnan ğünü keçer.

- 6 Elemi teze ğarı.
Dağların teze ğarı
Yarı çirkin olanın
Sakğalı tez ağarı.

- 7 Elemi alma meni
Oğlan ħublara salma meni
Ğel ğedek zerraf³ yanına
Gelbolsam alma meni.

DÖNDERMF

Ele döy⁴ ay aşık:

- 8 Alma meni
Oğlan ħublara salma meni
Soyun ğel ğir goynuma
Eliĝe almeni.

- 9 Elemi balıĝ üzdü
Deryada balıĝ üzdü⁴
Yeğvir malıĝı ğözel yeşin
Yeşmesin çarıĝ üzdü⁵

Gülüsdan Çobannar
(Zarğat : Goğ köyünden)

AŞIŞ GÜLÜSDAN'DAN

Senem sallandı geldi gârşına
 Galdırı başını düzû¹ nü¹ gözder²
 Gaymah dodaqlar terpeni dil danışanda
 Söhbət çler şirin sözü³ü gözder.

Sürmeli gözderi süzdürüf bir gıya baharsaq
 Şirin canım eşğ⁴oduna yaharsaq
 Tek de bir sallanı gârşıya çıharsaq
 Gerden gırar cilve nazıqı gözder.

Aşış Gulistan gēne söhbət⁵çlerseq
 Şirin canıq eşğ⁶oduna tēylerseğ⁸
 Girer bir tükene bazar ēylerseq
 Kanarnā bahar bēzini gözder.

Gülüsdan Çobannar
 (Zarşat : Goş köyünden)

VAGUF'UN⁴ SÖZDERİ

Dēdim can¹al mēni cannān ēyleme
 Göründü gözümē şuğ memeleriq
 Geçenin yarısı şirin y²uhuda⁵
 Beygafil⁶ üsdüme yış memeleriq.

Gözellik çetindi sen özüg⁷öyme⁷
 Gağdarın garadı nē⁸virseq sürmē
 Altdan keten köyne⁸ üstünnēn düyme
 Al sineğ üsdüne sıh memelerin.

1 Düzlük 2 Bekler 3 Dağların 4 Meşhur Azeri şairi Molla Penah Vəki 5 Uykuda
 6 Anasının 7 Öyme 8 Gömlek.

Hudam sege gelem verif gaş verif
 İnci mercan dürdeneden diş verif
 Yumrulanıf köyneyatdan baş verif
 Bahanda gançeyler gız memeleriq.

Hamayıñ tahıfısağ sağı soluğa
 Cilve vermiş sanâ deymes telige
 Beyle¹ müşderi düşmez elige
 Satçyla² Vaguva kar memeleriq.

Gülüsdan Çobannar
 (Zarfat : Goş köyünden)

MERDAN DAĞIYNAN MEYDAN DAGI

Varıdı yoğıdı allahdan ayrı kimse yoğıdı
 Zırza söken
 Düyme töken
 Aşurluğ gopardan
 Cin üzli
 Cinevre çehreli
 Oso toso
 Fısdan gâşli
 Mercimek gözli
 Yanmış çöreğüzli
 Öle hepisi burdeydi.

Bir gün günnerin bir gününde, şahzade tudti lâlenin yahasını ki, lâlem altın nedir, gümüş nedir, paşır nedir? Dedi ki bilmem.

Dedi ki boynuuğ vururum. Lâle başladı : Ben beşeliğnen³ vuramam. Behén şahzadem gırğün izin ver. Gezdi, dolandı⁴, dünyayı geçdi güdar⁵ etdi, buna heş kimse cevap vermedi. Soşahdan gelivrdi, bir süpürgeci süpürge bağlır ki sata. Bahdı ki yanında da bir gıznan, süpürgecinin garısı da yanında durir.

Lâle dedi ki bir su verig icek. Suyi gız getdi getirdide, lâle bahdı bu ele bir terbiyeli uşah⁶ki, gızın anası sordı ki:

Siz neürirsiz⁷ki beşe susamışız⁸?

1 Böyle 2 Et, eyle 3 Böylelikle 4 Dolaşdı 5 Geçdi güzar 6 Çocuk 7 Ne arıyorsunuz 8 Susamışız.

Lâle dedi ki: O ki derdime illâc edemesin. Ordan gızı dedi ki: Hele dedi ki bahâş senin derdin nedir. Dedi ki böğün gırh gündür ben dolanırım.

Şahzade diyor ki: Altın nedir, gümüş nedir, paşır nedir.

Gız diyor ki onnan golay söz ne var ki, lâlem sağ olsun. Altın şahzadenin gündidir. Gümüş de sissiz. Ahân² bahır da bizik, gelir şahzadeye söyler ki, ahan filan yerde bir süpürgecinin gızı buldi, daha bumudur bu değildir bülmirim.

Şahzade diyor ki budur bulmuş, get bu gızı allahın emriyinen behen iste.

Bavasına verir bin ahca alır bu gızı. Sonra diyor ki ben düğün edecem. Sorâ gız diyor ki benim eğer ibriğimi doldurur, nallınarımı çevürürse benim odama gelsin.

Sorâ üç kerlem³ adam yollar, üç kerle de ele diyor.

Sorâ da teğini verir de, adam yollar ki benim çamaşırımı hazırlasın, Meydan dağına gidirim seyvana. Bu gız eşidir, onnan evvel götürür çadiri vurir Meydan dağına.

Ertesi günü de şahzade Meydan dağına gedir, çadiri vurir Meydan dağına. Bir gün avağuşa çıtır dağda şahzade. Bahır ki, benim çadımdan evel bir çadır var, ama ki, heş bu çadırın gapusunda heç erkek yoh. Sorâ buni küşetler⁴, pusir⁵ bahır ki, ele bir nazenim gız var ki görmiye mehsüs.

Oyâni buyâni⁶ bu gıznan alışir, gidir gelir, artıh hıngılım, şingılım, bir gırh gün bu dağın başında beşe⁷ bu gıznan galillar. Sorâ artıh çadırları alillar aşşağı. Ama orda sağgolunun bezvandını da gıza yâdiğar verir. Sorâ eniller ki aşşağıya bir daha adam yollar ki ben düğün edecem, süpürgeci gızı hazır olsun. O da gene diyor ki benim nallınarımı çevürür, ibriğimi doldurursa, ben onu odama goyarım.

Gene diyor ki yoh, ben ne nallınarını dönderirim nede ibriğimi doldururum.

Bahır ki şahzade olmir. Bu heşdüğini yahın goymir. Gene adam yollar ki benim çamaşırılarımı hazırlasın ki, ben gidirim Meydan dağına seyvana. Bu gız çamaşırılarını yollar şahzadenin, gendi gidir çadiri vurir andan evel Merdan dağa. Amma evelki dağdan ki endi-ya, dogguz ay sorâ bir oğlan çocuğı oldi. Adını goydi Meydan dağı. Sorâ ki getdi çadiri vurdı Merdan dağına, ondan sorâ de gene şahzade götürdi vurdı çadiri Merdan dağına.

Şahzade bir gün gene çıhdi avağuşa bahdi ki gene bir çadır var

1 Daha 2 İste 3 Defa 4 Gözetliyor 5 Takip ediyor 6 İçli dışlı 7 Böyle.

orda. Gene bu çadırın yannarında dolandı, baħdi ki ğene bu gız. Ğetdi ğörüşdüler, buluşdular, ğene ğırħ—ğün galdılar Merdan dağında. O dağda da bir ğümüş gemeri varıdı onu da ğıza yadığar verdi. Çadırları ğene aldılar aşşağı.

Bir zaman ğene durdular aşşaħda. Ğene doħguz ay doħguz ğün, doħguz saħat, doħguz deħge tamam oldı, bunun ğene bir oğlan çocuğu—oldı.

Bir ğün şahzade heber yolladı ki hen düğün eğecem. Gız da ğene deği ki, nalınnarımı dönderürse, irbığımı doldurursa, ben onu odama goyarım.

Oda başladı ki ğene behen bir gat çamaşır ğene hazırlasın, ben ğidecem İnci dağına seyrana.

Sorâ ğene don kömneği¹ yolladıħdan sorâ, evel ğötürdi, çadırını vurdi İnci dağına. Sorâ da şahzade ğötürdi, ğendi çadırını vurdi. Ğene bir ğün şahzade başladı ava—guşa ğetmiye. Baħdi ki ğene bir çadır var bu İnci dağına. O çadırın yannarını ğene dolandı da, deği ki yâ rebbi yâ resulallah bu ne ola bu çadırı benden evel ğetirir vurir bu dağ. Bu şahzade babir ki ğene bu gız. Bunnân ğene ğorişir, ğene ğırħ—ğün galillar bu İnci dağında. Ğene çadırları alillar aşşağı.

Daha bu şahzadenin canına yetir. Adam yollir ki, sözün sonudur, daha düğün eğecem, yeter beni oynadır. Ama bu İnci dağında bir ipek mendil verdi ğıza yadığar.

Gız deği ki, benim nalınnarımı dönderürse, irbığımı doldurursa, ben onu odama goyarım. Ama ğene gızın doħuz ay sorâ bir gız çocuğu—oldı.

Bizim uşaşlar yılınan, aynan böyir. Bu hekât uşaşı ğün'nen böydi. Bu heberi aldı süpürgeci gızından ki, bu behen ğelmiyecek.

Ğetdi bir lalenin gızını aldı, buna düğün başladı, düğün eğirdi. Süpürgeci baħdi ki bu şahzade evlendi, ğendine düğün eğir. Ğetirdi bu uşaşları ğeydirdi, bezetdi, el—ele tutdurdi; Merdan dağının goluna başladı bezvandı; Meydan dağının beline başlanı gemeyi; İnci hanımın başına başladı mendil. Bunnarı düğüne yollirdi². Amma orda düğün ki olirdi, şahzade de salamlıħda ğezinirdi. Baħdi ki uş tane çocuğ düğün ğapusuna doğri ğidir.

Deği ki lüle!

Benim bu çocuħlara benim eğe ganım gaynadi ki, hele sesle bu çocuħları baħaħ nere ğediller.

Lüle ğetdi bu çocuħları ğetirdi. Şahzade bu çocuħlardan sordi ki, çocuğum siz nere ğedirsiz?

Meydan dağında olan çocuğ böyüğüdi, deği ki:

Meydan ğardaş, Merdan ğardaş, İnci bacımızın elinnen tutmuřuħ, bey—bavamızın düğüne ğidirik.

1 Gümleyi 2 Yolluyordu.

Şahzade bahdi ki bu çocuklara, bu Meydan dağında verdiğim bezvant, büyük çocuğun golunda, Meydan dağında verdiğim gеме de küçüğü oğlanın belinde, onun adı da Merdan dağı. İnci dağında verdiği mendil de bu kızın başında. Herhal diyir bu benim verdiğim yâdigерler, bu çocuklar da benim olur. Onuçun da ben bele sevdüm bu çocukları.

Läleye söyledi ki läl! O lälени kızını daha ben almırım. Her neçeder mesrefim varısa ona ossun. Daha ben almırım.

Lälени kızının düğününü dağıtdı. Terkelden, gırgüğün gırgüçеce toy düğün etdi süpürgecinin kızına, sorâ çocuklara sahab oldı. Onnar yedi işdi yere geçdi.

Göyden üç alma düşdi:

İkisi hekät söyleyene biri de cemahete.

Ezze Duman

(Kars : Gala içi)

GARAPAPAH'LARIN GELİN TEBRİKİ

Gelin diyer yoğdur anam
Başından aldılar valam
Gaynanam da senin anan
Gelin hoşğeldin hoşğeldin.

Gelin diyer yoğdur atam
Goyunum yoğ goça¹ gatam
Gaynatam da senin atan
Gelin hoşğeldin hoşğeldin.

Gelin diyer yoğdur gardaşım
Garlıdağlar nasıl aşım
Gaynıq da senin gardaşın
Gelin hoşğeldin hoşğeldin.

Gelin diyer yoğdur bacım
Başından aldılar tacım
Görümü²de senin bacın
Gelin hoşğedin hoşğeldin
Ezze Duman
(Kars : Gala içi)

¹ Koça 2 Görümce.

NANAY

- 1 Galadan endim garsa hezeller, gözeller
Gavurma basdım tasa gözeller
Benim yarım çoh güzel
Azacığ boydan gıssa diğgel yar.

- 2 Galadan endim ancağ hezeller
Başımda yeşil sancağ gözeller
Ne gız oldum ne gelin
Odlara yandım ancağ diğgel yar.

- 3 Galanın burcumiyim hezeller
Dilbülmez gürcümiyim gözeller
Eğler ne derse deşin
Ben onun hırcımıyım diğgel yar.

- 4 Galadan galaya ben gördümöni
Maudur şalvari bayazdır dönü
Eğ bülür alem bülür
Ben sevdümöni diğgel yar.

- 5 Gıratın boylamasi
Çek dizgin oynamasin
Gidersin geçeden get
Sabaga galıp uregim oynamasin.

- 6 Gırat binerim seni
İlgar sürerim seni
Beni yara gavuşdor
Zerbap çullarım seni.

- 7 Gıratın boynu gara
Binim gidim ilgara
Ya gelim ya gelmiyim
Galasin behti gara.

---

8 Gırat bazara ğeldi
Tuyi gızara ğeldi
Benim yarım çob ğözel
Belke nazara ğeldi.

9 Gırat bahçada otlar
Elim geceri' gatlar
Deşeler yar evlenir
Ğestinen bağrım çatlar.

10 Gıratım boza boza
Çiyinde² gızıl goza³
Yavaş yeri çer⁴ deymiş
Yarı buladın toza.

Ezze Duman
(Kars: Gala içi)

ÜŞÜDÜM

Üşüdüm üşüdüm
Dağdan alma döşürdüm
Almacığım aldılar
Beni yola saldılar
Yolda ğidirken bir darađ¹ buldum
Daraği neniye verdim
Nene beⁿen, bir kete⁵ verdi
Keteyi çobana verdim
Çoban beⁿen bir goyun verdi
Goyunu beğe verdim
Beğ beⁿen bir at verdi
Ati bindim ğetdim gara-suya
Gara-sudan gannar ahir
İki dilber beⁿen bâhir
Böyüğüne selam verdim
Küçuğünü aldım ğaşdım.

Ezze duman
(Kars: Gala içi)

1 İpekli at çulu 2 Omuzunda 3 Tüfenk 4 Beddua mukabilinde kullanılır 5 Bir nevi börek.

GARAPAPAĞ TEKERLEMELERİ

1

Bir iki
 Bülbül teki
 Tahan otu
 Tendir poğu
 Daş atar
 Döşan¹ tutar
 Camiya geçer
 Ceminin gapısı kitli
 Ömerin başı pitdi.

2

Alı bava² dum dum
 Saggalina gondum
 Beş para taldım³
 Çarşıya geçdim
 İsti pişdi
 Gaşış yoh
 Öküz geldi
 Otduş yoh.

Berat Gülen
 (Arpaçay)

3

Çocuğdum, faciğdım
 Top oynadım acığdım
 Yolda buldum bir erik
 Gapdı bir ala çeyik
 Çeyik yolu şaşırdı
 Gafdağını aşırdı
 Atdi meni bir göle
 Gölde buldum izini
 Gaşdım tutdum dizini
 Çeyik dedi neynersen
 Vurdum seni ölersen.

Ali Sultan
 (Ardahan: Dikan köyünden)

1 Tavşan 2 Baba 3 Buldum.

MANİLER

- 1 Gara goyuğ gadimi
Sultan goyun adimi
Ele çihēm¹ içqizden
Un^udasıqız adimi.
-
- 2 Tüfengim allı pullu
Neynerem dulu mulu
Alırsam gız alıram
Etekleri cin pullu.
-
- 3 Su gelir ata ata
Elinde gümüş balta
Ağrıyêr gemiklerim
Yalağız yata yata.
-
- 4 Su gelir lülle—lülle
Yar gelir güle—güle
Elinde ipek mendil
Terini sile—sile.
-
- 5 Al—alma dörd—olaydı
Dördü de merd—olaydı
Yarımlın datlı sözü
Gablimde derd—olaydı.
-
- 6 Garèⁿfil dal yuhâri
Dalları baş yuhâri
Men geçdim² yar gap'sınnân
Demedi gel yuhâri.

Ali Sultan

(Ardahan: Dikan köyünden)

1 Çıkayım 2 Geçtim.

NAĞIL

Vahdin da brinde bir er¹ varmış bir de arvadı². Bu arvadın eri galhê³vr gēdê⁴vr bir uzah yerrere alış-veriş çlemeye. Bu arvadını goyor gaynının yanında. Goyor gēdê⁵vr. Gel vahit gēt vahit gaynı bu arvada dē⁶vr ki gel mēnnen⁷ oynaş ol dē⁸vr. Amba arvat dē⁹vr ki: men erimin irzine¹⁰ haram bahmaram. Gaynı dē¹¹vr yoḥ olar. Arvat dē¹²vr yoḥ olamaz.

Sōgra bu arvadı gōtrōr gaynı bir yolun gırağında¹³ munu daşgalah¹⁴ edēr. Günnerin brinde burdan bir karvan bezirgen gelē¹⁵vr yoldan keçir. Bahēr ki bir daşın içinde bir arvat zarriya durur. Sōgra bu bezirgen o arvadı ordan çihardē¹⁶vr o daşın içinnēn gōtrōr öz öyne¹⁷.

Bir allah bir oğlu varmış beşikde o bezirğanın. O arvadı bu oğluna gulluḥçu¹⁸ garavaş¹⁹ edē²⁰vr. Bu bezirğanın da öyde bir araf nökeri²¹ varmış. Sōgra bu araf bu arvada dē²²vr ki gel sen mēnnen oynaş ol, aḡamız bilmesin.

Arvat dē²³vr yoḥ olmaz. Men erimin irzine haram bahmaram.

Sōgra bu araf gelē²⁴vr bu bezirğanın oğlunu puçahnān boḡazdē²⁵vr. Puçaḡı getirir gannı gannı bu arvadın yattığı yerde civine²⁶ goyor.

Bezirğanın arvadı galhır ki, oğlu boḡazdanıf beşiyin içinde. Sōgra bu arvat aḡlē²⁷vr, sızillē²⁸vr; onnān bezirğan-gelē²⁹vr. Kim eledi munu, kim eledi munu. Araf ordan galhē³⁰vr ki, herkesin üstünü arē³¹vn, gēze³²vn dē³³vr. Kimin üstē³⁴ gannı puçaḡ çihdisa o boḡazdamış dēdi.

Bu bezirğanın arvadı dē³⁵vr ki bu arvadı illahım öldürğinen; bu oğlanı boḡazdıyan budu. Sōgra bezirğan dē³⁶vr ki, yoḥ bu oğlanı boḡazdıyan bu arvat döyü³⁷. Sōgra bezirgen bu arvadı apardı³⁸ bir şehrin gıraḡna goydu ḡeldi.

Aḡırda³⁹ bu arvat gēze gēze gētdi deryanın gıraḡna çihdi. Bu arvat sōgra gētdi ġemiye mindi⁴⁰. Bu ġemide neki kşiler vardı neki adamlar vardı, hamsı ġene bu arvada dēdiler ki, gel sen biznen oyna. Bu arvat ġene irazı olmadı.

Sōgra bu arvat dēdi ki goyoḡ⁴¹ avdas alēm, ilkindi namazımı ġilē⁴²vr im dēdi. Onnan sōgra ne eleşsiz eleş⁴³vrin dēdi.

Namazını ġılannān sōgra bir pırtına galhdı, bu ġemideki pütün adamları batırdı, bir arvat galdı ġeminin içinde. ġemī gēde gēde gētdi bir şehrin

1 Koca 2 Karısı 3 Benimle 4 Irzına 5 Kenarında 6 Üzerine taş yığılmak 7 Evine 8 Hizmetçi 9 Kadın hizmetçi 10 Erkek hizmetçi 11 Cebine 12 Üstünden 13 Deḡil 14 Götürdü 15 Nihayet 16 Biadi 17 Bırakın.

gırağna çıhdı. Bağdı ki burada bir büyük şennik yığılıf, gatmagarışh¹. Dêvir bu nedi?

Dêdiler ki burda bir büyük adam ziyaret vardı, o öldü. İndi bir guş var dêdiler. Bu guşu uçuruf bahacağlar bu guş kimin başına gonarsa onı ziyaret yapacağlar. Guş bu arvadın başına gondı, onu ziyaret yaldılar. Kor, şil², topal gëdif ona ziyaret êtdiyinen gurtuldular.

Soğra arvadın gaynı kor oldu. Arafın³da iki elleri, iki ayağları topal, küt oldu. Soğra o gemide bir kşî galmışdı, onun da iki gözleri kor oldu. Söylejiler ki filan yerde bir be⁴le ziyaret var. Kor⁵ gëden gurtuluf gëleğvir; şil⁶ geden gurtuluf gëleğvir.

Arvadın gaynı, arvadın gardaşına dëdi ki, meni götrög o ziyarata gözderim gurtulsun. Onun gardaşı aldı gëldi o arafın yanna. Araf da bunnara goşuldu, dëdi ki, meni de götrög. Belke benim de gözüm gurtula.

Soğra gëdëller o gemidekine. Gemideki gene yalvarğvir ki meni de baravar götrög, belke men de gurtulam. Arvadın eri bunnarın üçünü de götrör o ziyarata, arvadın yanna. Yolda arvadın gaynı erine dëvir, seniğ de arvadığ bu yola gëdif, men onu götdüm daşgalah eledim. Soğra munnar gëdëller arvadı ziyarata.

Soğra bu ziyaratda arvada dëyëller ki, seni dörd adam gëlmış ziyarata. Gelsinner dördü de birden içerye, dëvir.

Girëller içeri, görende arvat tanıyer, dëvir ki bu benim erimdi, bu benim gaynımdı.

Gaynına dëvir ki : sene ne oldu ku gözün kor oldu, eliğ de topal oldu? Bu söylemiyir.

Dëvir yoh, söylemeseğ gurtulmıyacağsağ.

Hanı bu gardaşınnan utanır ki söyliyê. Soğra başdëvir ki söylemiyê. Dëvir ki : Gardaşımın arvadına be⁷le êtdim, şer eledim. Onnan gözüm kor oldu, ellerim de çolağ oldu. Sonra arava⁸ dëdi:

— Seniğ gözün niye kor oldu, elleriğ niye topal oldu?

O da söylör ki :

— Menim ağam bir arvat gëtdi, men de ona şer eledim, oğlumu da men boğzadadım.

Soğra o gemiciyê söyledir. Sen niye be⁹le zelil olduğ?

O da söylör ki, bir arvat gëldi bizim gemimize. Gemideki kşiler iste-di ki be¹⁰le yapa, arvad izin vërmëdi. O ki⁷ gemidekiler gırlıdı⁸, men de arvadı deryadan gırağna⁹ çıhartdım. Soğra men bu arvada dëdim ki gël mën-nen¹⁰ ol. O da irazı olmadı. Onnan sorâ men de be¹⁰le kor oldum.

1 Karmakarışık 2 Sakat 3 Arabın 4 Böyle 5 Kör 6 Araba 7 Şöyle ki 8 Mahvoldu 9 Kenara, sahile 10 Benimle.

Arvadin megsedi budu ku erine dinnetsin. Erine de tanışdıñ verir ve ırzlı olduğunu gösterir.

Burada arvat öz tacını goyur erinin başına özü de itir¹ geçdir. İyilerden olduğu için geçdir ve gurtulur.

Henife Özer
(Ahıskalı : Zarfat)

GARAPAPAĞ TAPBACALARI

- 1 Bu dağda lüle gezer
Elinde p'yala gezer
Ne gıgıllar² ne de yumurtar³
Dalıncağ⁴ lüle gezer.
[Ay, Yıldız]
- 2 Çig-çığa aman⁵
Gubbesi tamam
Bir gelin aldım
Bavası⁶ imam.
[Saat]
- 3 Dağda düleymen⁷ gördüm [Deleme = peynir]
Suda süleymen gördüm [Balık]
Duzsuz pişen aş gördüm [Helva]
Yatar göyşer⁸ daş gördüm. [Değirmen]
- 4 Guranda mimsiz [İnnadeyna süresi]
Heyvannarda dilsiz [anık]
Meyvelerde⁹ gülsüz. [İncir]
- 5 Daşdandı kömürdendi
Keçen¹⁰ gün ömürdendi
Lüle bir yemiş yedi
Ağacı demirdendi. [Şiş, kaval¹¹]
- 6 Hacılar haca geçer
Ceht eder gece geçer
Bir yumurtanın içinde
Gırh-elli cüce¹² geçer.

[Nar]

1 Gaybolur. 2 Gıdaklar 3 Yumurtlar 4 Arkasınca 5 Zaman 6 Babası 7 Peynir, mayalı süt 8 Geveler 9 Meyva 10 Geçen 11 Kebab 12 Piliç, civeiv.

- 7 Ne yerdedi ne göydedi
Gendildededi gendilde.

[Baca]

- 8 Ayım ayım ayamat
İçi dolu g'yamat
Yaş verdim guru çıhdı
Mehemmede salavat.

[Fırın, eppek¹]

- 9 Bu dün'ye geldi cansız
O dün'ye getdi cansız
Cennete girdi gümansız².

[Peygenberin hasası³]

- 10 Abdas almaz namaz gılmaz
Camahetden de g'eri galmaz.

[Kölge⁴]

- 11 Bizde bir ç'şi⁵ var
Atta⁶ üş t'şi⁷ var.

[Sac-ayağı]

- 12 Bizde bir ç'şi var
Köndelen⁸ yat'şı var.

[Mütekke]

- 13 Düzüm⁹ düzüm nar
Düzüme tek gar
Eslî sedef
Gondı dilbar.

[Hamır tahtası]

- 14 Tatoglu tattedı
Ecem sıfatdadı
rmi¹⁰ dört yıldız
Dört ayın attadı¹¹.

[Nal, Mıh]

Ė e mi bu suda
Ėalları bu suda
Yeddisi göye çekildi
Üçü galdı bu suda.

[Comuş]

1 Ekmek 2 Ümitsiz 3 Asa, el ağacı 4 Kölge 5 Kişi 6 Altta 7 Dişi 8 Yan 9 Hamur tahtası 10 Yirmi 11 Altındadır.

- 16 Dağdan gelir araplar
Eyağında¹ çoraplar.

[Arı]

- 17 Menim atam² atdı men yayan
Elimde demirden dayah dizine tek çamur
Gurşağına geçer su
İşderken gene toz gopar.

[Değirmen, un]

Hidayet Özer

(Ahalkerek: Şagamon köyünden)

MESEL

Elimi çideri³
Çideriden çideri
Aşih bir nesne gördi
Üzi⁴ et. içi deri

[Taşlıh⁵]

Ezze Duman

(Kars: Gala içi)

DĖYİŐME

Ağdaşdan.
Yendim⁶ geldim Ağdaşdan⁷
Ağ liçek düşdü başdan
Sege terzi deyeller
Don⁸ piç mege daşdan.

Diğer bir şair:

Elimi⁹ Ağdaşdan
Yendiğ geldiğ Ağdaşdan
Ağ liçek düşdü başdan
Mege terzi deyeller
Gumdan hayatı¹⁰ eş
Men de don piçim sege daşdan.

Hidayet Özer

(Ahalkerek: Şagamon köyünden)

1 Ayağında 2 Babam 3 At kösteyi 4 Yüzü 5 Tavuğun kuraşınının aşağısındaki sert mahel 6 İndim 7 Köy adı 8 Entari 9 Öyle mi 10 İpekten iplik.

BAĞLAMA¹

- 1 Aş²ağdan bir ay doğdu
Aş²ıg aş²ıgı boğdu
Anası beşikde³ken
Gızı bir oğlan doğdu⁴.

Hidayet Özer

(Ahalkalek: Sağamon köyünden)

- 2 Elemi gan-ayağı
Gan tutmuş gan ayağı
Bögün men bir nesne gördüm
Üş başı var on-ayağı⁵.

Ezze Duman

(Kars: Gala içi)

NORUZ TÜRKÜLERİ

İlin ahır⁴ çerçenbesi⁵ geçesinde üzüh salırdık, niyet tuturduh. Onnän sorâ da her çıhan üzüh üçün bir mahnı⁶ çağrê⁷rdik :

Üzük atdıh çâyra
Soybu⁷ düşdü bâyra
Yığılıg goyum gardaş
İşimiz döndü he⁸re.

Elehler⁸ elehler
Çermenif⁹ ağ bilekler
Havar geçsin o yarâ
Hasıl oldu dilekler.

1 İki şair arasında vaki olan deyişmelerde, birisinin diğerini bağlaması
2 Şairin deyişmede arkadaşını bağlaması üzerine dışarıya çıkıp ayın doğduğunu ve
eve dönerek bir çocuğun dünyaya geldiğini haber vermesini ifade etmektedir. Buradaki
beşik kelimesi bir köyün adıdır 3 Kapuda inek sağan kadın ki, üç baş teşkil etmektedirler.
Bunlardan : 1 - Kadının kendisi 2 - Sağdığı inek 3- İneğin yavrusudur ki, bunların
bağlamada işaret edilen on ayakları vardır 4 Son-5 Çarşamba 6 Türkü, mani 7 Işık
8 Elekler 9 Sıvanıp.

Keher atın kekili
 Təl təl olu tökülü
 Gurvan olum o gardaşa
 Bir böyük öyün¹ vekili.

NORUZ BAYRAMI TÜRKÜSÜ*

Bu ğeje noruz ğejesidi
 Döyletdiler² bajasıdı
 Vərenin oğl—olsun
 Vərmiyenin gız—olsun
 Bir ğözü de kor olsun
 Tendire düşsun
 Gırmızı bişsin.

Henife Özer
 (Zarşat)

DİL

- 1 Garşıda dağ gar buram buram
 Üreyim³ bağlar derd—le verem
 Orada yohmu bir gurguşun⁴ gelem
 Yaza ğönderem bir guru salam.
- 2 Gaşdarın⁵ gara neynim⁶
 Çekilmiş dara neynim
 Elim yetmez ünüm⁷ çatmaz
 Uzağ düşmüş ara neynim.
- 3 Gaşdariyin garasına
 Hal goyum arasına
 Aç bağ üreyimin yarasına

1 Evia 2 Zenginler 3 Yüreyim 4 Kurşun 5 Kağların 6 Ne edeyim 7 Sesim.

* Nevruz gecesi bir araya toplanan mahalle çocukları ve delikanlıları, damların üzerinde gezerek evlerin bacalarından torla, sepet sallamak suretile yumurta, çorap, elma, üzüm ve saire gibi muhtelif eşya toplarlar ve bu münasebetle bu şarkıyı söylerler.

- 4 Üstünnen al yorğanı¹
Etfefi halhal yorğanı
Ezreil ğelmiş can bazarıdı
Üstünnen al yorğanı
- 5 Bu dağda maral azdı
Oyçu çoğ maral azdı
Ağlama abı-ğözdü
Ölmerem yaram azdı.
- 6 Bu ne havardır
Yaralarım gavar² gavardır
Köşmüş³ ğetmiş bir yanığ
Bir yanığ niye bėyheverdir.
- 7 Araza⁴ ğemi ğeldi
Gemiynen hamı⁵ ğeldi
Ağla gözderim
İndi ayrılığ demi ğeldi.
- 8 Bu dağlar ulu dağlar
Çeşmeli dağlar ulu dağlar
Meni bu-ğünde ğören
Göy⁶ çişner⁷ bulud ağlar.
- 9 Ele sepe dağlar
Göy ğeymiş sepe dağlar
Tutaydım eşğ- elinnen
Ğeleğdim ğene sepe dağlar.
- 10 Gülēm⁸ barı
Gül ekdim⁹ gülēm barı
Gannı felek ne goyur ağlıyam
Ne de goyur gülēm barı.
- 11 Maralım ğle düşdü
Tezdi¹⁰ çölden çöle¹¹ düşdü

1 Yorğanını 2 Kabarık 3 Gücümüş 4 Aras nehri 5 Herkes 6 Gök 7 Kişner 8 Güleyim
9 Diktim 10 Kaçtı 11 Ovaya.

Goşuniydik¹ başgın taıdıh²
Sevdelim ele düşdü.

Hidayet Özer

(Abalkelek: Sağamon köyüden)

ÇOVANNAN AĞASININ DEYİŞİ

Çovan:

Eylen³ eylen oğlan
Çekim zoğal⁴ deyoneyin
Atdan yere salēm oğlan.

Ağa:

Gelirdim misir⁵ çlennēn
Duman aldı yolum çovan
Sonalar sağı soldadı
Tutulmaz gılış⁶ bēldeđir.

Çovan:

Çovan odu ala gapa
Gızıl gannān geype yapa
Üş ay burda süre⁷ sapa
Payız yola selēm oğlan.

Ağa:

Sonalar sağı soldadı
Tutulmaz gılış bēldeđi
Bavamın gözü yoldadı
Üç ay burda neje galēm çovan.

Çovan:

Sel teki aħaram
Al-yanağa gızıl gül taħaram
Üçünnēn birini seye pay çıħaram
Gayıt⁸ burdan ğeri oğlan.

Ağa:

Çovan odu sine dağlıyam
Derdimi kime ağlıyam
Kerim paşanın oğlıyam
Diyar'bekirdi elim çovan.

1 Asker idik 2 Balduk, uğradık 3 Dur 4 Kızılceik 5 Mısır 6 Kılıç 7 Durak 8 Dön.

Çovan:

Çovan gurvandı dilige
Kem bahmaz hülbul gülüne
Canım fiyaz'da yoluğa
Etme meçe zulum—ğa.

Çovan:

Men oğuvurdum ezelinnèn
Bağlar tökdü hezelinnèn²
Misrin üç güzelinnèn
Ağam Noyruz beyim geldi
Paşam Noyruz beyim geldi
Ossun ossun saralsın
Duşmannarıq solsın
Müjdeler Zeynef hanımın ossun.

Henife Özer

(Ahalkerek : Sağamon köyünden)

MAHNI

Yayla yayla yaylaları geçmeli
Gelem alif gaş—gözünü yazmalı
Topuğu halhal³ burnu hizmalı⁴
Bir zaman da beşe⁵ bekar geçmeli
Ağam hardan⁶ aşar yolu yaylanın
Hanım hardan aşar yolu yaylanın

Mehmet Altınçabak

(Kars : Hınzırık)

'DAŞDAMA'LAR

1

Ey yanşah⁷ düşün sözügü seni müşgül hal eylerem
Gurudu nitgi nefesiğ elifaziği lal eylerem
Min⁸ tümennik⁹ fiëtiği endiri bir pul eylerem
Geh⁹ gurar gurar imtihan olu ezim galmagal eylerem

1 Kurban 2 Kuru yaprak 3 Bilezik 4 Burun küpeşi 5 Böyle 6 Nereden 7 Serseri,
küstah 8 Bin 9 Cehd.

El içinnèn itigin salı mesğanıyı çöl eylerem
 Kafdar¹ küsdü siğirriseğ gışdarıyı² şil³ eylerem
 Ormanda meşe samsarı⁴ çingılda⁵ çaggal eylerem
 Ters pelek yapıtı gaban⁶ ağzı bağı mal eylerem
 Ğeh atar sabrâyı düze Ğeh nahırda kal⁷ eylerem
 Ğeh diyer torvakeş deve Ğah galtavan fil eylerem
 Gatar heyvan zümresine Ğar himara döl eylerem
 Cismiğe vurar palanı endemiği çul eylerem
 Bendeder tablaħan'ya yem suyuğu bol eylerem
 Boynuğa taħar yurarı⁸ çalbadara⁹ gul eylerem
 Enter¹⁰ meymun, şebek¹¹, zozo¹² çarpanağı¹³ zil eylerem
 Erölmiş arvat miselli¹⁴ döydürürem¹⁵ dizderiğe
 Beykar goca garı kimi mehlil¹⁶ goyar dul eylerem.

2

Çünkünkü dilig balmış neüçün alısağ¹⁷ sazi
 Derünüğda derc eyliyif tüşünüf deşeydiğ sözü
 Ğendiği bilmez beďasıl cismime salısağ közü
 Ustasına teħnedenin ağıbet korolur Ğözü
 Ğam tay kimi çifte atıf dumana gatırđiğ tozu
 Alağarğa korıyapalağ¹⁸ berrana¹⁹ keçel²⁰ kerkezi
 Civilletin²¹ fitnekardı nesliğ gelleş²² Ğendiğ cazı²³
 Meydanda zenne zanallar sen teki²⁴ nānecif gızı
 Aşma hicap perdesini ligabatda şaħla üzü²⁵
 Olusan cilvelü gadın başığa dolasağ bezi
 Summatın guzoy tülküsu cesaretin aran²⁶ gazi²⁷
 Ğozannarda sıçan eşif tozaħda suręyrseğ izi
 Ne çaposaq²⁸ ne de zağar²⁹ ne gırıħsan³⁰ ne de tazi
 Baharda tuyuğ³¹ tökülü onçün hoşdamęrseğ yazı
 Gesepħanda çoħ olu kelbi mel'un salaħana
 Seni gatar o tayfıya nafagağı yal³² eylerem.

1 Sırtlan 2 Ayaklarını, bacaklarını 3 Sakat 4 Sansar 5 Küçük taş 6 Yaban domuzu
 7 Erkek camız 8 Yuları 9 At ve katur kârvanının başçısı 10, 11, 12 Maymun cinsleri
 13 Tef zili 14 Misilli 15 Dövdürüm 16 Melil 17 Almışsın 18 Baykuş 19 Yabanı 20 Kel
 21 Cibilliyetin 22 Kalles 23 Cadı 24 Gibi 25 Yüzü 26 Yayla 27 Kaz 28, 29, 30 Köpek
 cinsleri 31 Tüyün 32 Hayvanlara verilen sulu un.

3

İdreki kem hayal elifazı y tmez imlaya
 F ni d nyeye ebdacinn n yoğsul hizmet  der baya¹
 Beş zmin ildiz cemolsa beş endirir bir tek aya
 M hiken hecelet  eker şemside g rende ziya
 Perli peykam terđi t hmet oğ kimi  nifdi yaya
 Toğunuf delse cismigi ecef halig varar neye
 Saça s k t durmağ yarar zeyhatig varıfıdı yaya
 Zıfaf olmuş kedi kimi  ığırıf d şme vayvaya
 Beli gırığ şahmar kimi indi sallam ĥaki paya
 Bir ĥoryat² gurbağa değli sende yoğdu abır haya
 Ona ĥenet  deyyende atıle r d ş r  aya
 Veş nada nepek bayđuř mađallahda³ yersiz goya
 U ursam on g n geğerseğ  ingillara deye deye
 Baharda t y g t k l r benziyerseğ gırığı taya
 Eĥreb ossan esme oğur d nderirem tosbağaya
 Gul ş enni yin bu t hmeti toğunsa dağı eridi
 Arığ kestenkale kimi s ks ğ  gıl eylerem.

G l sdan  obannar
 (Zarşat : Goş k y nden)

SAYACI T RK S NDEN

Saya sayadan
 Damazlığı mayadan...

İnek deyyer:

M r mer melerem
 Dağı dağı delerem
 Geyyran  eyran balalarım⁴ var benim
 Sarı sarı kerelerim var benim.

Comuş deyyer:

Merekleri dolduruğ
 Boyundruğumu yanduruğ
 Kotana geğmesem

1 Zengine 2-Hoyrat 3 Takla atmak 4 Yavrularım.

Vuruş meni öldürüg
 Hündür¹ hündür tayalarım² var, benim
 Gırmızı gırmızı buğdalarım var benim

Eşşek deyer:

Men hamıdan fağıram³
 Batdağa⁴ batında dağ daşdan ağıram
 Gurt-guş görende yiyemi⁵ çağırırım
 Zurnadan artıh sesim var benim.

Öküz deyer:

Üç ay gış bekaram
 Üç ay iyeme nökerem⁶
 Çayır çimen men sökerem
 Hündür hündür tayalarım var benim
 Eşref eşref buğdalarım var benim.

Canım gemer goyun
 Balası emër goyun
 Yıyeş seniğ ujuñnân⁷
 Bêlne bağlar kemer goyun.

Canım saçah goyun
 Bereden gaçah goyun
 Sana göz yetirenin
 Gözüne p^uçah goyun

Canım şişek goyun
 Yunu bir döşek goyun
 Bulamanı tez yetir
 Gırdı uşah goyun.

---

1 Yüksek 2 Ot yıgını 3 Mazlumum, zavallıyım 4 Bataklığa 5 Sahibimi 6 Erkek hizmetçi 7 Yüzünnen.

Canım bozala goyun
 Yolda yozala goyun
 Yiyeq seniğ ujuđnān
 Bir alađōz gız ala goyun.

Canım ala teke
 Başıma bala¹ teke
 Gezeyen arvatdarım
 Surfasını yala teke.

Goyunun yüzü geldi
 Dolandı düzü geldi
 Çovanın gucağında
 Bir gōzel guzu geldi.
 Henife Özer.
 (Zarđat)

TÜRKÜLER

Çetme çetme dur dağlar
 Saça yağsın nur dağlar
 Kōşdü² eller yurd-ağlar.

Ulu dağlar çeşmeli dağlar
 Divinnē³ kōşdü yaşıl bağdı sonalar
 Gōyüđ iğler bulud ağlar.

Henife Özer
 (Zarđat)

ATASOZÜ

1 Eşşek açar küllükde
 Neçe beke tūnnükde⁴

1 Bela 2 Göçdü 3 Dibinden 4 Kalabalık.

- 2 Eken de yoğ piçen de yoğ;
Yeçmeye ortağ osmannı.
  - 3 Papah namıs üçündü.
  - 4 Leçek namıs üçündü.
  - 5 Sayılı goyunu gurt yimez.
  - 6 Üzüğ ağolsun galaycı panbığı kimi.
-

III. Bölüm

DÜNBÜLLÜ=ÇARİHÇİ URUĞU

Ağızı

DÜNBÜLLÜ'LERİN KÖTÜYÜ

Bizim kötük babalarımızın babası Eli Gızılı Nağı bey idi. O Hıydan İydire ğelip, Urus ğeleññ sorà biz ordan ğaşmıñıñ, ermeni ğelip bizim yerrere dolmuş. Ermeniden ğeri alabilmemiñik; ğelip Çarıñçıda' yer tutmuş. Biz bura ğelende İnan İrevanda idi.

DESTAN

Marantsov² samavar zarnıñın çaynik³
İçim gız elinnñ deyim bir de tøk
Kutavva döz⁴ekler yastıñları tük⁴
Sarılip yatmağın bir lezeti var.

Bir otağ tiydirip İyde kolunnñ⁵
Üstüne töytürüp durna telinnñ
Bir ğözel söymüşem⁶ İydir elinnñ
Tek tek öpüşmenin ne lezeti var.

Dizadan⁷ çıñanda Elican⁸ yolunda
Bir gızın adına Leylan dediler
Dindirdim oñuynan vurdu şineme
Memesin yarama derman dediler.

Portağın memesi mermerdi döz⁹
Etlazdı¹⁰ yanağı incidi dişi
Şirin olur ağı buñofun¹¹ öpüşü
Telinnñ öppeyin ne lezeti var.

Bazarcın¹² dütnü Ananof¹³ kağız
Paprozu¹⁴ bükeydi bir nõvreste gız
Bir men olum bir gız bir otağ yalğuz
Sarılip yatmağın bir lezeti var.*

1 Dñnbüllü uruğunun yerleştığı köyün adıdır 2 Semaveri imâl eden fabrikatörün adıdır 3 Çaydan 4 Tüy 5 Fundadan 6 Sevmişim. 7 İğdir'in bir köyü 8 Bir köy adıdır 9 Portakal 10 Atlas 11 Gerdaın 12 Has ad 13 Has ad 14 Sığara.

* Dñnbüllü = Çarıñçı Uruğuna ait bütün malzeme Gudrotullah İydirli'den derlenmiştir.

YAYCI' GÖZELLEME'Sİ

Yāvcının üsyanı duman
 Çoynuma salıpsaq güman
 Bayaz toppub çarhı tuman
 Men Yāvcıdan övlenecece.

Yāvcının üsyanı bulah
 Sular gelir zolah zolah¹
 Gızdar var ki lala dodah
 Ana vallah men Yāvcıdan övlenecece.

Yāvcının üsyanı arpa
 Mallar² gelir gırpa gırpa
 Menim yarım hamıdan hırda³
 Men Yāvcıdan övlenecece.

Yāvcının üsyanı taya⁴
 Tayadan bahıllar aya
 Gelinner ağca maya
 Men Yāvcıdan övlenecece.

KÜLLÜK GÖZELLEME'Sİ

Hayatda⁵ sağır camışı
 Eşiye⁶ gelir fışafışı⁷
 Meherlemin gırtdamışı⁸
 Bize bir daş tulazdadı⁹
 Tutsaydı öldürüdü
 Helem yavaş tulazdadı.

1 Bir köyün adıdır 2 Yol yol, çizgili 3 Büyük baş hayvan 4 Küçük 5 Ot yığını
 6 Avlu 7 Dışarıya 8 Pisliği 9 Kartlaşması 10 Fırlatdı.

Hayatda sağır góy¹nu
 Bize görseidir bóynu
 Meherlemin ağ-tornu
     Bize bir dağ tulazdadı
     Tutsaydı öldürüdü
     Helem yavaş tulazdadı.

Hayatda sağır ineyi
 Bize görseidir bileyi
 Meherlemin ağ mineyi
     Bize bir dağ tulazdadı
     Tutsaydı öldürüdü
     Helem yavaş tulazdadı.

Bu pay kimin pâyıdı
 Eğitse yoldan gâyıdı
 Tumanı¹ merfeş² tâyıdı³
 Bağı kendirden artığdı
 Deyirmen üstü goruğ
 Arvatdar yığır boruğ
 Arvat söze bağmasa
 Ağzına bir yumruğ.

HACI İMRAN'IN DESTANI

Gılıç değer men gındayam
                                     Yar-o-can
 Kimse bilmez ne dindeyem
 Hacı İmranın⁴ beľindeyem
                                     Yar-o-can
 El desdeye⁵ yetinçedi.

Geme değer men nökerem
                                     Yar-o-can
 Demir gapılar sökerem
 Lağda lağda gan tökerem
                                     Yar-o-can
 El desdeye yetinçedi.

1 Eteklik 2 Denk yapmak için kullanılan dört köşeli kap 3 Dengidir 4 Dünbül-
 lülerin meğhur eğkıyasıdır 5 Kabze.

EŞGİYA DERVİŞ DESTANI

Şeker deyer Derviş¹ ağa
 Yenme dağdan ğirme bağa
 Gazzahlar doldu otağa
 Öldürdüler Derviş beyi.

Şir—eli² goşar harabanı³
 Sedat⁴ bağlıyar garanı
 Gözüğ çıhsın Hıyrabanı⁵
 Ere verdiler Lalani⁶.

Dervişin anası paşa
 Atını bağladı daşa
 Aynalı⁷ goşa goşa
 Öldürdüler Derviş beyi.

Bazara ğetdiler guzu
 Sineme goydular közü
 Bu ğelen Dervişin gızı
 Öldürdüler Derviş beyi.

TÜRKÜLER

Elemi⁸ ğeşdi⁹ mennèn.
 At—oğun ğeşdi mennèn
 Daryaya körpü oldum
 Gör neler ğeşdi mennèn ey ala ğöz.

1 Aslı itibarile «Küllüklü» olup meşhur Hacı İmran'ın arkadaşıdır 2 Dervişin amcasının oğlu 3 Arabayı 4 Derviş'in annesi 5 Derviş'in bembşiresi 6 Derviş'in karısı 7 Bir nevi tüfenk 8 Oylemi 9 Geçti.

Ezzim sarı yardan
 Su ğelir sarı yardan
 Feleyin gaydasıdı
 Ayrır yarı yardan ey ala ğöz.

Ezzim o da meni
 Al ğencel' budà meni
 Zilfin ejdaha olmuş
 Gorğuram uda meni ey ala ğöz.

Garabağda talan var
 Meni derde salan var
 Ağla ğözderim ağla
 Ğözü yolda galan var.

Bayazıda vardım ğöründü dağlar
 İydire varmadan açılmış bağlar
 Hèm'sirem silada ah çeker ağlar
 Yol vèr Arđı² yol vèr men de çøkayım
 Melmeket suyunnàn men de içayım.

Bayazıdın suyu durudur ağmaz .
 Askerin yüzüne kimseler bağmaz
 Postayı yohladım mektubun çığmaz
 Mektubum atılmır posta neynasın.

Arđı değikleri bir ulu dağdı
 Üstümüze yağan yağmurnan gardı
 Anneler bilir ki yavrular sağdı
 Ne yaman arāyi uzatdığ felek
 Pedere yolları ğözetdiğ felek.

Arğı cephesinde atılan toplar
 Kasıldı¹ kelleler gövdeler hoplar
 Firga gomandanı fırgayı toplar
 Ne yaman arayı uzatdıq felek
 Yarım yollarıⁿ göztediğ felek.

Arğı cephesinde oldum on-başı
 Sol böyrümnen çıhdı süngünün başı
 Yanıma gelmir tohtur min-başı
 Ne yaman arayı uzatdıq felek
 Pedere yolları göztediğ felek.

DEYİŞME

(Pamış Nanayı)

Aldı hanım:

Geçirdim yolca yolca
 Yolun gırağı² yonca
 İyid ölmüş gan gusmuş
 Aldığı varmı mence.

A dı erkek:

Geçirdim Orğuncuya³
 Atım düşdü yoncuya
 Allah yazımı yazmış
 Bir nuranı gocuya.

Aldı hanım:

Gedeler gelir cütten⁴
 Gızlar çıhır meçitden
 Bir ele yar sévmişem
 Köyneyi ağı⁵ çitden⁶.

Aldı erkek:

Elinde günü⁷ olaydım
 Gebinde minniy⁸ olaydım
 Bir güzel önnüy olaydım
 Döşünde⁹ Leylan hanımın.

1 Kasıldı 2 Kenarı 3 Köy adıdır 4 Ekinden, çitden 5 Beyazlı 6 Basma 7 Şemsiye
 8 Binlik 9 Göğsünde.

İYDİR TÜRKÜSÜ

(Ağlama)

Ağalma allanıpdı
 Putağdan sallanıptı
 Onbeş yaşında bir gız
 Kafdara¹ allanıpdı

Al ver sarı gız
 Bahçaların barı gız
 Goyma meni yalğuz.

Alalmanın dördünü
 Söv gözelin merdini
 Sövrersen gözelin söv
 Çekme çirkin derdini

Al ver sarı gız
 Bahçaların barı gız
 Goyma meni yalğuz.

Gidërdim dur diyen yoğ
 Kebab oldum y'yen yoğ
 Ayrılığ çöynëyni²
 Mennën başga gıyen yoğ

Al ver sarı gız
 Bahçaların barı gız
 Goyma meni yalğuz.

DÜNBÜLLÜ TÜRKÜSÜ

Gedir allah budu sennën dilayim
 Artıg ola namısımız arımız
 Bir atadan atmış oğul törüye
 El uzadağ bir surfuya³ hamımız.

1 İhtiyara 2 Gömleyini 3 Sofriya.

On-beşimiz yaylarda¹ yaylıyağ
 On-beşimiz ekin-tikin eyliyek
 On-beşimiz ağayâni söyleyik,
 On-beşimiz guran kitab okuyak
 Ortalıkda sultan olağ b'rimiz.

Atmış toy eyliyek atmış oğlana
 Atmış erkek pilav üste buğlana
 Atmış kehlân ser töyliye bağlana
 Haydiye²de düşman üste ham'mız.

EMRAH³

Durnam geçersen nehiye
 Dönüp bahmassan geriye
 Sövdicağim han periye
 Durnam yara salam söyle.

Durna gelir düzüm düzüm
 Boynu ganadınnan uzun
 Durna benim iki gözüm
 Durnam yara salam söyle.

Durnam geçersen Keşana
 Guma dōşene⁴ dōşene
 Sövdicağim per nişana
 Verdim bir nişana geldim.

Durnam geçder olsan bizim ellere
 Gatiğ⁵ söyle, gaymağ söyle, yağ söyle
 Erzu-halim beyan eyle anama
 Boynum armut sarı, canımı sağ söyle.

Gudretullah İydirli

(İğdir : Yukarı Çarışçı köyünden)

1 Yazlarda 2 Teşvikle saldırtmak 3 Gemericiden Dübür Ahmet oğlu Emrah'dır
 4 Yere kapanarak 5 Yoğurt.

IV. Bölüm

KACAR URUĞU

Ağızı

EHMET VEZİR

Günnerin bir gününde, bir dene¹ Ehmet vezir vardı. Bu Ehmet vezir-
nen bunnar iki gardaşdı. Bunnarın heresinin bir gızı bir oğlu vardı. Bir
gün Ehmet vezir gardaşına dedi ki :

— Gardaş, gel men gızımı verim senin oğluğa.

Bunnar o zaman oldu ku, ehd—etdiler bu gız da bu oğlan da yekeldi².
İkisi de yekeldiler, bunnar övlenmeli vahdında gıznan oğlan, her iki birbirne
aşşığ—öldular.

Ehmet gızını gardaşının oğluna vermedi. Gardaş o zaman oldu ku,
buna elçi yolladı, bu dedi ki pekey gelsin gızımı verēyim. Bu da aışşam—ile-
yin, elçilerini yığırdı bunun otağına getdi. Deme, bu gızını vermemey
istiyir. Gapının dalına³ para gücüne bir dene cellet goydu. Bunun gırh
dene, adamlarını gardaşıyle hep barabar öldürdü.

Bu gardaşının oğlunun arhasıcah⁴ iki dene atdı⁴ gönderdi. Haradısı⁵
onu tapıq⁶ getirip. Onu da öldürece.

Bu iki atdı, getdiler bu oğlanı getirdiler. Yolun bir yerinde, atdının
birisi brine dedi ki, gel bunu öldürmüyek. Bunun köyneyni⁷ alaş bir dene
guş vuraş guşun ganiynan bunun köyneyni gana bulyaş, aparaş⁸ deyek ki
gannı köyneyni getirdik.

Bu oğlanın gannı köyneyni götürdüler ağalarına verdiler.

Oğlanı diri buraşdılar. Bu oğlan yolda gederken, buna yolda iki molla
rast—oldu. Bunu tanıdılar. Deditiler ki :

— Hara⁹ geditersen? Bu dedi ki :

— Emicem gezebe gelmiş, benim gırh dene babamnan barabar, ağa-
yanımı öldürdü. Bunnar bunnân sordı ki :

— Niye öldürdi ?

Bu da dedi ki :

Babam getdi, emicemin gızını mağa ala. Onda gapının dalına cellet
goydu, öldürdüler, iki dene de atdı gönderdi meni öldürmeye. Menim de
gannı köyneynimi aldılar, bir guş vurdular, guşun ganna buladılar, meni
ötürdüler¹⁰.

Bunnar munu götürdüler, bunun emsinin yanna. Emsine¹¹ minnet çledi-
ler, emsi munu öldürmesin. Emsi munnarın minnetini gabul çledi, dedi ki :

— Menim gızımı bir de dilne almayıcaş. Buna bunnar sövlediler ki,
gızını dilige alma.

Bu dedi ki :

— Peki, men munun gızını dilime almayıcaşam.

Tane 2 Büyüdü 3 Arkasına 4 Atlı 5 Neredese 6 Bulu 7 Gömleyini 8 Götürelim
9 Nereye 10 Geçirdiler, bıraktılar 11 Amcasına.

Emsi dedi ki :

— Bir neçe dene söz deşin. Menim gızımı dilne almadı munu öldürmiyecem. Yoñ aldısa öldürecek.

Bu sözü sövledi. Geçti gızını da bağladı. Bu geçeni¹ öldürmey istedi. Mollalar muna minnet elediler, elinnèn aldılar. Dədiler ki, munu sürgün ele goy geçsin.

Bu sürgün eledi, geçti bu. Yolda bir tüccara rast oldu. Tüccar muna dedi ki : Oğlum hara² geçdirseq?

Dedi ki emim meni öldürürdü, men elinnèn gaşdım.

Bu dedi ki geçdek menim yan'ma, men seni özme³ oğul çliyim. Menim bir gızım var onu da sege verim.

Bunu bu apardı, év'ne, gızına dedi ki :

— Gızım sen munu yahçı saħla⁴, bu filan tüccarın oğludu. Seni verecek muna.

Zaman oldu ku, bu geçti tüccarına. Munun gırh dene bağı vardı. Bu gızına dedi ki : men gelincek, bir gırh gün seferne geçirem. Günde bir bağı buna geçdiresen. Gırh güne geder⁵de men özümü yetirerem, seni buna verip toy çaldıracam. Otuz doğuzunu vererseq, gırhını vermezseq.

Babası geçti tüccarına. Gız bu oğlannan günde bir bağı gezirdiler. Gırh gün doldu. Babası gelmedi. Bu gız gırhıncımın açarını⁶ istedi, gız vermedi. Oğlanın belinde kemendi vardı. Aşdı⁷, atdı tufara. Tufardan geçdi, bağda gezirdi bağı gördü kü bir dene bilbil bir glün üstünde, çak çak çliyif gezir. Bu bilbilin ganatı, deydi bu güle, bu glün bir yarpağı düşdü.

Bilbil özünü vurdu güle ki, bu gülü götürsün. Üreyinnèn⁸ çalısı bilbilin batdı küreyinnèn çığdı. Bu beçara bilbil, sürüne sürüne başını goydu bu gülün üstüne canın taşırđı⁹.

Oğlan dedi ki : hāy hāy, dedi. Bir bilbil bir gülden öterin¹⁰, özünü çalıya vuranda men burda durmam. Orada bir neçe söz¹¹ dedi. Bilbili kefin defin eledi, goydu haggına. Çığdı gıznan halal hümbet eledi, dedi ki : men geçirem.

Gız dedi ki : yoñ goymam seni. Seni mağa babam taşırđıdı. Babam gelsin de geç.

Oğlan dedi ki : yoñ men geçecem.

Oğlan geçirdi, yolda babası geldi. Oğlana dedi ki : oğlum hara geçdirseq. Dedi ki yoñ emi meğ geçecem.

Emsi muna dedi ki : oğul, sen geçme. Men, geçdek babagan gızı alif verecek. Bunnarın ikisi de gaytdılar¹², eve doğru geçdiler, yemek yediler. Üş gün orda durdular. Üş günnèn söra, emsiyenn geçdiler bu oğlanın emsinin yanına. Emsine minnet elediler, gızı aldılar verdiler oğlana.

1 Delikanlıyı 2 Nereye 3 Kendime 4 İy muamele et 5 Kadar 6 Anahtarını 7 Açtı 8 Yüreyiden 9 Teslim etdi 10 İçin, ötürü 11 Şarkı 12 Döndüler.

Toy çaldırdılar, şirinniye içdiler. Nüberek¹ olsun dediler. Halal hümbet
çlediler. Bu emsi geldi, oğlan galdı oz yerinde, mirazına² çatdı³.

Hacı, Söyün oğlu Aras
(İğdir : Gacar - Tohaoçalı köyünden)

SÖZ

I

Ey feley seniğ eliğnèn
Avadolan görmedim
Ciynağğa⁴ geçennerden
Çeri dönen görmedim.

Çoh süleymannar gördüm
Hökm eyledi gafdan gafdan
Öz yerinde genel⁵ tutuf
B'na salan görmedim.

Benki Helebe varanda
El atdığ tutduğ meni
Sen ki giymetimi bilmezdiğ
Ne ucuz satdığ meni.

Çog havalanma deli gonul
Gel danış her gedaynan
Bir gün olur sindiğ⁶ döner
Dörvan⁷ var elden geçer.

Aşna yarığ terğın gılıf
Yada bel bağlama
Yad gelip aşna oluncağ
Aşna-yar elden geçer.

II

Dağılır fikir hıyalım
Urgaşır⁸ naraynan
Tebipsiz dertçekirem
Mehlemsiz yaraynan.

1 Mübarek 2 Muradına 3 İrişti 4 Pençoşine 5 Karar 6 Vaktin 7 Devran 8 Sızlıyor.

Deli gönul arzılıyar gëdek vetene
 Vetene be vetenim
 Üç aylıh yoldur
 Tükenmez bir aynan.

Letif şah da vatenninën cıdadı
 Üstümüzde duran gedir hudadı
 Gephe felek yeksanyınan budadı
 Vurdu cıda saldı dağlara meni.

Gargçeledim deryaya umane seni
 Buyursa cellata gurdular darı
 Hücran yeksanı get¹tarımarı
 Geherri canımı gem buduyufdu.

Dindirmeynen oğul yanar ağılaram
 Zalim felek hetrime deyifdi
 Bir terlanın ganatıynan uçurdum
 İtgin gëtmış meni meril goyufdu.

Görmedim heş dünyada
 Senin kimi hoş gubarsızı
 Sen de gözden saldı tutarsızı
 Bele iş de elden ayıfıdı.

Hacı, Söyün oğlu Aras

(İğdir : Gacar - Tohanaçalı köyünden)

GACAR HAYATI

Biz şergi bilmezih. Ben reçberrik yapardım. Her gün sabërte cifte gëdirdim. Terlada çift sürerdim. Terlaya karım, çocuğum bahām² gëdirik. Terlada arabaynan tel daşıyırh.

Öyle olursa biz de yemeye otururuş, yemekde yuğurt, ertmek, bozbaş, yumurta, pilav yiyerik. Bunun üstünnën su içerik.

İki saat uyduhdan şöra galgıp çalışmağa başlarım. Gadınnar uyumazdar, onnar çalışallar, aşışama geder.

Terlada oturup çay goyarh, hepimiz birrikte çay içerik. Aramızda bırısi şerği söyler. Biz de bunu dinnerik.

1 Düşkünlük 2 Hep beraber.

Ahşamda arabanı goşarıñ koa¹ dönerik. Koy çocubları elleriyne gova su daşıyılar. Koymuzun pungarı² yoñdur. Biz Aras suyu içerik.

Bizim koyun çoh zengini var. Koyun içerisinde beş-on dene odası olan da var, fugaranın de yalnız bir odası³ var.

Odanın içerisinde heli-helçe, yemeni var. Bunnarı yere sererik.

Her zengin evinde bir gonağ-odası var. Gonağ geldiği zaman onu o-oduya alırıñ. Ahşam olarkan gonağa yemek getiririk³. Yemeklerimizin en-eyisi pilavdır.

Ben koydaydım. Bəkçi geldi hever verdi yarın lydire gedeceksen. lydirde şöbyye esğerriyeye gedeceksen. Ben de arabıya mindim lydire gētdim. Şöbyye gētdim, şöbye de beni sa⁴at beşde makiniye mindirdi Garsa yolç-ētdi. Yanımda başga otuz beş kşi vardı. Öyle vahdı gēldik Garsa çatdıñ.

Burda bizi inzibat dayresine burdan da mevgiye gētürdüler. Sōra ordan da Erep tabıyyē gētürdüler. Şimdi heyvana bahıram.

Heş kimsem yoñ. Annem babam befat olmuş. Ben işgi işmem. Gurguşunnan⁴ beni vursaq ben işmem.

On dağar yerim var. Pambuñ ekerem. Terlanı ciftnen sürerem, pambuñ ekerem, sōra altı yēdi defa suvrram.

Mehmet Aras

(İğdir : Gacar - Toñaçalı köyünden)

TÜRKÜ

Zilim buyu galdı sende nişanā
Ayrılığ-ataşı kar eyler-cenē⁵
Layıç deyil yahçı-ğēde yamanā
Yahçisan yahçı sōv yamanā.

Gün-ortaynan⁶ ilkininin arası
Gadir mevlam nedir bunun çarası
Hançel⁷ deyil kāmē deyil yarası
Bir kız yaraliyip yaram var benim.

Gurban Akyol

(İğdir : Gacar - Toñaçalı köyünden)

ARAZ TÜRKÜSÜ

Arazın kırahları¹
 Dolu gelir arhları
 Şeh düşmüş güle benzer
 O kızın yanahları.

Araz üste büz-üste
 Kebap bişer köz-üste
 Goy meni öldürsünner
 Bir ala göz kız-üste.

Ağ gülü atdım çaya
 Camalin benzer aya
 Cavan ömrüm çürüdü
 Günneri saya saya.

Hemze Hakverdigil Dönmez
 (İğdir : Gacar - Tohaçalı köyünden)

TÜRKÜ

Aman lele şikayete gelmişem
 Bugün evhalımın yaman günüdür
 Feleğin teybiri tegayıl olsun
 El-elden üzüldü aman günüdür.

Çıgdım² havuz başına
 Bir kız çıgdi karşıma
 Sevda nedir bilmezdim
 Sen getirdiğ başıma.

Cigaram yana yana
 Od düşdü şirin cana
 Neçesin koyam gidem
 Kalaşın yana yana.

Ahmet Aslan
 (İğdir : Gacar - Tohaçalı köyünden)

1 Sahilleri 2 Çıktım.

V. Bölüm

TÜRKMEN URUĞU

Ağızı

SERENCE

Zamanın birinde bir deyirmançı vardı. Onun da bir tene oğlu vardı. Dedi ki :

— Oğlum, sen meşiye¹ get bir gaç² dene odun getir dedi.

Bu oğlanı meşiye yolladı, oğlan geldi meşiye, arhadaşlarıyinen barabar. Oğlan bir çamın dibinde yatdı. Yatarken bir düş gördü. Ben dedi bu ağaçları kessem bir gan etmiş olurum dedi.

Arhadaşları geldiler yanına. Oğlan boş deyirmana getdi. Babası önüne çıhdı. Bahdı ki, her-keş odun getirmiş, oğlan boş gelmiş. Dedi ki :

— Oğlum, niye boş-geldim dedi?

— Dedi : baba ben bir düş gördüm dedi. Söylemeden oğlanın gafasına vurdu. Dedi : ben düşümü geçer anama söylerim dedi. Anası getdi ki ekmek bişiriyordu. Ana ben bir düş gördüm dedi, o da oğlanın gafasına vurdu.

Oğlan dedi ki :

— Bunnar dedi ahlını şaşırmiş dedi, yeni deli olmuş dedi. Ben başımı alı³m da diyâr diyâr gideyim.

Oğlan yola ravan oldu, epeyce bir yol getdi. Uyhusu geldi. Oğlan daşın üzerinde uyudu. Hind padişahın oğlu, avda guşdaydı. Gördü ki bir gızartı var.

Oğlannardan birine dedi ki : get bah gör ne var. Geldiler bahdılar ki bir baba yit,

Ahşam oldu, oğlanı aldı, getdiler. Gider getmez, zindana atdılar. Yemên padişahı dedi ki Hind padişahına ki :

— Benim sende yeddi senenin haracım vardır, bene vërsin. Benim sende üş tene gavlüm³ vardır.

Dedi : gavlüg nedir?

Şimdi bu burda dursun, oğlannın haber vërek:

Onun bir tene gızı vardı. Gırh tene de çeyrası vardı. Bir gün seyahata çıhdılar, geri gelirken babasının, zindanından geçerken, oğlanı gördü. Gızın göynü⁴ düşdü.

Çeyrasının birisine dedi ki :

— Get bene üş tene lağımıcı getir. Lağımıcıları getirdi padişahın gızı dedi ki :

— Ne vërelim, benim saçahlığının altında babamın zindanına ayağ üstü geçem gelëm dedi.

1 Orman 2 Kaç 3 Kavlim 4 Gönlü.

Farazın dedi ki ne-gaten¹ altın istiyor, dedi. Dedi ki: on tene altın ver dedi. Yirmi tene altın verdi, sekiz günün içerisinde, ayağ-üstü geçem gelem dedi. Sekiz günün içerisinde tamam etdi.

Bir-gün gız sini donaltdı² oğlanın yanına geldi. Dedi ki:

— Beni, almazmısın?

O da dedi ki:

— Sen bir padişah gızısın, ben deyrmançının oğluyum, ben seni, nasıl alayım dedi.

Gız dedi ki:

— Deyirmançı orda dursun. Padişah da orda dursun, sen beni al dedi.

Bunnar birbirine gavil-gerer gurdular. Gız, oğlanın yanına her sabahları gelir geçderdi. Bir-gün gızın çehresi eşgi geldi. Dedi: canım sâ³ gurban olsun, niye çehren tökükdü, dedi.

Dedi: ben tökdürmüyüm de kim tökdürsün; Babamın, yeddi senenin haracı geçiyor. Dedi ki:

— Nedir ki bir söylesen.

Üş tene ara-bistan atı yollamış. Anası hangisi, ortancıl tayı hangisi?

Dedi ki:

— Sen şimdi onnarı üş-gün ve arpa ve yonca ve suya goyurmazsınız. Onnardan en ileri anaları gider. Onun peşine büyük ortancıl tayı igider. Şimdi onnar, köle gide bir çüt⁴ cuvap söylesen.

Babası da deyer ki, söyle gızım. Onnarı da suya goyur, en ileren anaları gidermiş, aynı resmince yaza yollıyasın. Onu yolladılar. Soğra dedi ki: iki tene daha gavlim galdı. Gavlin nē⁵miş: Gırh hayatılıh⁵ boncuğ. İpē⁶ teli boncuğa taşa da yollıyasız.

Oğlan gızın yanına geldi. Çehren niye tökük dedi. Dedi ben tökmüyüm kim tüksün. Atlarda ne varımış ki dedi, gırh arşanlıh boncuğa ipē teli niye taşa da yollıyasız.

Dedi: canım sâ gurban olsun, Gülēmden. Bir garıncanın bacağına, ipē teli niye bağlayın öbür başına da yağı⁷ vurun dedi.

O dedi onu gohusuna çeker dedi, gider baş-yuharı. Aynı taşar yoların dedi.

Onuda ele yaptılar, gönderdiler. Dedi ki: gavlimizin ikisi yer'ni aldı, brisi galdı. Dedi ki: gavlin biri nē⁵miş dedi.

Dedi ki: polat galhanna polat çibığı geçecek. Tēllallar çığırdı ki polat galhanna polat çibığı geçecek. Oğlan her brisi geldi de heç brisi yapamadı.

Gız oğlanın yan'na derhal da geldi dedi ki: atdan ne-olurmuş gi boncuğ ne-olurmuş gi, polat çibığı polat galhanna geçecek.

1 Nekadar 2 Donatdı 3 Sana 4 Çift, iki 5 İpek sap 6 İpeyn 7 Sarı yağ.

Đedi ki: canım sâ ğurban olsun, Gölömden, babā de ki heş mi zindanında, heşmi kismeleri¹ yohdur. Onnar da heş birisi yohmudur. Evel allah, ben ğelsem, o gavli de yerine aldırım.

Babası derhal, zindana adam ğönderdi. Oğlanı ğendi gonagna ğötürdü. Oğlum sen bu polat galđanı polat çıbığna geçirebilirmisin? Evel allah, sorā sizin rusđatınıznan² geçirim dedi. Oğlan derhal ayağa ğağdı. Polat galđanı derhal eline aldı, oradaki olan meğlugat, dedi ki ne ğürbüz baba-yıt. Derhal oğlan geçirdi onu da ğönderdi. Gavillerim yerini aldı.

Hink pādiřahi, dedi ki: oğlum sâ eşğer, leşğer barabar ğöndereyim.

Oğlan dedi ki: ben eşğer leşğer istemem, benim dedi, bir tene deyneğim vardır. Deyneğimi alır yola ravan olurum. Ğönderirsen beğe, yoh ğönderemezsen ğidemem.

Haydı oğlum allah salamatlığ versin, ğit.

Allaha ısmarladığ. Burdak galannar doadan unutmayın bizi. Sa³a ğalır sağ ğene ğörrük birbirmizi, dedi yola ravan oldu oğlan.

Ēpeyce yol ğetdi. Ētđdi bir çobana ras-ğeldi. Bir bayas-sürü, bir de gara sürü. Bir yolun altında otluyur, bir de yolun üstünde otluyur. Çoban ışığı vurdu. Bayas-sürü yolun üstüne çığdı, biri yolun altına eğdi. Dedi bu heğmet neki dedi, bayas-sürüyü yoldan yuğarı, gara süryü yoldan endirdin?

Đedi : ben bu heğmete heğmet demem. Felan yerde bir Memmet varmış dedi. O Memmet dedi benim.

Nere ğidersin dedi?

Đedi: ben yeddi senenin ğaracına ğidiyorum. Ben de sâ arđadařım, dedi çoban. Bu davarış bir tarafa ğider. Dedi ğitmez, dedi.

Bunnar yola ravan oldu.

Ētđdiler bir yere ğbahdılar ki bir değirman var. Yeddi tene daş doluyor. Bağdılar ki bir tene içinde adam var. Yeddi tene daşın ununu da, yeddi defe: Őf acımdan öldüm dedi. Bu dedi ki, ne heğmetdir. Bu heğmete heğmet demem dedi. Felan yerde bir Memmet varmış, polat galđanna polat çıbığını geçirmiş dedi. O Memmet benim dedi.

Đedi nere ğidersin? Yeddi senenin ğaracına ğiderim dedi. Ben de sâ arđadařım, dedi. Bunnar yola ravan oldular. Bir yere ğitdiler ki bir tenesinde, bir daşı ğaldırılmış da diği-diđniyor³. Dedi ben nemniyim, maarıptan maşrıfa döğşüyorlar, ben onnarı diğniyorum dedi. Bu ne heğmet ki. Felan yerde bir Memmet varmış da o polat. çıbığını polat galđanna geçirmiş, ona heğmet deşim dedi.

1 Kimseleri 2 Ruhsatınızla 3 Dikkatle dinlemek.

Ben de sâ arhadaşım, dedi. Onnar yola ravan oldular. Bir yere gese gıtdiler de bir tene adam gördüler, ağzından burnundan buz töküliyor. Bu ne hekmət dedi. Felan yerde bir Memmet varmış da o polat çıbığını polat galhanna geçirmiş, ona hekmət derim dedi.

Bunnar padişaha haber gönderdiler ki yeddi senenin haracına geliyollar. Padişah dedi ki: ben, bu haracı versem, heznem¹ hep boşalır. Yeddi tene camış yollarım dedi. Eyer ki yerseler ben onnara yeddi senenin haracını verecem. Diği—diğneyen dedi ki: padişah ne söyledi Deditler ki: ne söyledi. Yeddi tene camış gönderiyollar da, biz onnarın etini yemek şertile.

O değirmanın unnu yeyen dedi ki: siz heş gayıt çekmeyin, ben yalnız yerim dedi.

Yeddi tene camışı getirdiler, kesdiler o bir tenesi yalnız yedi. Padişaha haber saldılar ki bir tenesini yedi Gelsin haracını verelim dedi.

Bunnarı gonağna getirdi, bunnara zehirli yemek verelim dedi. O diğ—diğneyen dedi ki: arhadaşlar, padişah bizi zehirliyecek.

O çoban dedi ki:

Bizim, zehirli yemeyimiz onnarın öğüne gider onnarın zehirsiz yemekleri bizim öğümüze gelir. Düdüyü vurmazsam, elinizi uzatmayın.

Bunnar zehiri tökdüler, yemeyi aldı geldiler. Lâ'ilesi, veziri, bir tarafta otudular. Onnar da hep bir araya oturdular. Çoban düdüyü çıhartdı, düdüyü vurdu. Onnar yemeye başladılar. Padişahın bir tene adamı beyfat etdi.

Bunnarı dedi yaşalım. O buz tökülen dedi ki: ben burnumdan üfürüm, söner.

Velhasılım ki bunnarın haracını vedriler. Gırh deve yükü lira dutdu, Bunnar yola ravan oldular. Onnarın arhadaşları Ezrail, Mikail, Cebrail, İrafıl idi. Geldi padişaha haber gönderdi, onun yanına geldi, müjdeler ossun. Memmet² haracı getriyir.

Padişah da garşı geldi oğlana. Dedi ki: oğlum, gözderiyi bir ver öpüyim. Derhal oğlanı içeri götürdüler. Aahadaşları kimdir? Dedi ki: ben, Ezrail, Mikail, Cebrail, İsfafil.

Bu sırada dedi ki: ben bir düş gördüm.

Dedi: heyr—ossun.

Annımdan dedi, bir ay doğdu. Omuzumdan da bir zöhre yıldızı doğdu. Gel oğlum gızımı sene verelim dedi. Gel dedi, al.

Gırh gün gırh geçe toy—düyün etdi. Bir gün, eziz cuma ahşamı, elele verdi de, onnar yedi işdi muradına nail oldu. Biz de bu yanniya geldik.

Mahmut Kütüger

(Poshof : Söyüveren köyünden)

1 Hazinem.

KEREM'DEN

I

Muħannedin sözü yigide oħdur
Sağ gözün sol göze faydası yoħdur
Ėardaşı Ėardaşı mhtac eyleme.

Eğer Ėardaşı Ėardaşı mhtac eylersen
Gara torpağlara garđ eyle beni
Bu dünyada ş nesneden gorħaram
Bir ayrılıħ bir yoħsulluħ bir lm.

Neće sleymannar taħtan endirir
Nećesinin glbenzini soldurur
Nećesini Ėelmez yola gönderir
Bir ayrılıħ bir yoħsulluħ bir lm.

Dertli Ke rem diyer gonduħ kćlmez
Acıdır Őerbetini ecel ićilmez
ş derdim var birbirinden Őećilmez
Bir ayrılıħ bir yoħsulluħ bir lm.

II

Yarın efkarından yarın gaminden
Bene bgn bir ecayip hal öldi
Benim derdimi bine yetirdi
Yandı cićercićim kl oldu bgn.

Durnamın ganadı bir garıŐ tełden
ćekerem ayrılıħ ne Ėelir elden
Garip bülbül kibi ayrıldım glden
Bilbilin glne duruldu bgn.

Ahđı çeşmin yaşı oldı bir ırmağ
 Bene heram olsun bu yerde durmağ
 Ne müşğülümüş yardan ayrıлмаđ
 Geçemnen gündüzüm bir oldı böğün.

Dertli Kerem diyer ya—ben neğeyim
 Eşime dostuma haber eğeyim
 Başım alim da diyar diyar gıdeyim
 Bilmediğim dağlar yol aldı böğün.

Mahmut Kütüger

(Poşhof : Söyütveren köyünden)

TÜRKMEN TÜRKÜSÜ

Su gelir daşa değer
 Kirpikler gaşa değer
 Eтme gönül kötülük
 Bir gün baş—başa değer.

Mendilimde ğara var
 Yüregimde yara var
 Ne sen öldüğ ğurtulduğ
 Ne derdime çarè var.

Ğarşıda ğoyun ğuzu
 Ğırılmışdır buynuzu
 Benim bir sevdüyüm var
 İstanbulun yıldızı.

Mendilim benek benek
 Ortası çarđı felek
 Yazı beraber yazladığ
 Ğüzün ayırdı felek.

Halil Erdoğan

(Ardahan : Sankara köyünden)

ÜŞ ĞİZ TÜRKÜSÜ

Havada ğar sesi var
Başında mor fesi var
Yıharım yayla seni
İçinde yar sesi var
Üş ğız bir ana
Dolmuş bir dama
Ağlıyır yana-yana.

Ğetme ğedenim eylen
Boyu fidanım eylen
İllerim beş-on tene
Benim bir tenem eylen
Üş ğız bir ana
Dolmuş bir dama
Ağlıyır yana-yana

Halil Erdoğan

(Ardahan : Saskara köyünden)

KARACA OğLAN'DAN

Şefil bayğuş ne ğezersin bu yerde
Yohmudur veytanın ellerin hanı
Küsmüşmüsün selamım almadın
Şıyda bülbül şirin dillerin hanı.

Gara yerde mor menefşe bitermi
Bahçada alışan çölde yatarımı
Azat eyleseler uçamazmısın
Gırışımı gandin şalların hanı.

Emim gızı aş ğapıyı ğeleyim
Ğestemisin hal-Ğetirin sorayım
Susuz değilmüsün bir su veyeyim
Çaylarda çalhanan seşlerin hanı.

Heste başın daş yastığa goyarmı
 Ergen gıza beyaz bezler uyarmı
 Her gelip geçtikçe selam vereyim
 Mezerin daşına yüzüm süreyim.

Göyde ne geçersin âyan yıldız
 Endim şeyrçeledim ovayı dümdüz
 Ne geçem geçedi ne günüm gündüz
 Hep senin cerbinden¹ çekerem gönül.

Gara bulut kibi dağa çökersin
 Sulu yağmur kibi bağa tökersin
 Nêrde güzel görseñ boynun bükersin
 Sanarsın yetimdir divanâ gönül.

Gara cöğlan deyer ögüt kar² etmes
 Güzeller etdiğin kafirler etmes
 Firengi bağlasan zencir zaptçetmes
 Demir gaselleri³ delersin gönül.

Mahmut Kütüger
 (Poshof : Söyütveren köyünden)

ERMENİ GIZI

İstanbuldan çıhdım dere yüzüne
 Rasçgeldim bir ermeni gızına
 Yeme işme bah gözelin yüzüne
 Dönmezmişin gara gözdi⁴ dinime.

İstanbulda padişahan fermanı
 Dönüyor da mızrağın yalmanı
 Gel gız müslüman ol galma ermeni
 Dönmezmişin gara gözdi dinime.

1 Cebrinden 2 Tesir 3 Kafesleri 4 Gözlü.

Hacılar da baca ğeder hac olur¹
 Demirçiler ellerinde tuc olur²
 Ermeniye dñndermesi ğuc olur³
 Dñnmez misin gara ğozdi dinime.

Yaylıya ğiderken yoluğ olayım
 Açılmış bahçada ğülüğ olayım
 . . . . .
 Dñnmez misin gara ğozdi dinime.

Doldur puvar³ doldur bir tas içeyim
 İçip içip al ğerdana saçayım
 Sen teki⁴ ğözelden nasıl ğeçeyim
 Dñnmez misin gara ğozdi dinime.

Gız:

Yaylıya ğiderken yol eksik değül
 Sen kimi yigite yar eksik değül
 Var ğet oğlan var ğet girmen dinige.

Oğlan:

İsmimi sorarsan ismim Alidir
 Bizim din de cümle dinden uludur
 Ğel gız müslüman ol galma ermeni
 Dñnmez misin gara ğozdi dinime.

Gız:

İsmim Aliyse ğirdim dinige
 Golları sığatla⁵ da dola boynuma
 Sizin din de cümle dinden uluymuş
 Ğirdim dinige.

Mahmut Kütüğer
 (Poşhof : Söyütveren köyünden)

1 Hacı olur 2 Tunç 3 Pınar 4 Gibi 5 Sıva.

TÜRKÜ

Ana ben bir güzel gördüm
Bahar cennet sarayından
Gamaşdı gözümün nuru
Onun hüsnü cemalından.

Bahçanın gapısını aşdım
Sanarsın cennete düşdüm
Hem öpdüm hem hallaşdım
Lebi şekerden ayrıldım.

Sallandı girdi bahçıya
Mor menefşe boynun burdu
Ağışlar¹ salama durdu
Gül utandı heçabından.

Bahçanın gapısı güldür
İçinde öten bülbüldür
Şefil Emrah sene guldur
Yaş yerine gannar² töker.

Gel gönül getme şurbete
Ya gelinir ya gelinmez
Her gözele meyl verme
Ya sevülür ya sevülmez.

Gönül sen yüce bir dağsın
Goy gözeller başa çıhsın
Gönüllükde bir sen ossan³
Anda turab olacahsın.

1 Ağaçlar 2 Kanlar 3 Olsan.

Söylerim sözüme gelmez
 Yuğular¹ gözüme görünmez
 Şam memen yüzüme deymez
 Bir oyandan bir buyandan.

Pencereden melül mesül bağan yar
 Ciğerimi eşğataşına yağan yar
 Beni goymuş yad ellere bağan yar
 Gağıc² edem gülmiyeseñ sevdğüm.

Tafşırma'sı:

Çıhaydım Arlı dağına
 Şeyredehydim cennet bağına
 İmam Rızanın torpağına
 Düşe de üle öleydim.

Mahmut Kütüger

(Poşhof: Söyütveren köyünden)

HAYATIM

Ben evümden gardeşlerimden suyum sarmadı. Babama da ede derim. Söra arada cahallih varıdı. Bunu annam edeme duyuruyur. Ekmek yediyimiz yerde edem dedi: oğlum İmam uşahların içinde minnetli ekmek yeme. Senin adda oğlum yoh, dedi.

Ben de düşündüm tâbi edem bu meseleyi söyledikden bu ev baa haram oldu. Ben de üçay söylemedim. Tâbi evde bulunan yemeglerden, allahın verdiğinden, beşe de biraşillardı. Ben de yemezdim. Babam dâzemin oğluna söylüyor ki, ben oğlum İmamı darıtdım. Bu meseleleri de söyledim. Söyledim zamannan beri, kızlarımtza, aylamıza, gelinnerimize, gardaşlarna da söylemiyor.

Altı sene gurbet geçdim, altı seneden söra eve geldim. Ve ireçberlik kıtan³ zamanında geldim, kıtan duttum.

Kıtanadaki benim işim majgalıdır. Kıtanı açdıgdan çayır, tarla, tırpannan biçdik. Şimdi de eşgerim.

İmam Kıt

(Poşhof: Sora köyünden)

DESDENE

Bende bu düýne geldim geledi
 Feleg bizi daşdan daşa çalıyor
 Verdi ecel köynäni¹ taşdım änime²
 Atıyor yüzümüze guliyor şu gaype felek.

Zengin diyerke³ maldan edeller
 Yit yit diyerke⁴ candan edeller
 Irızgın çoh diyi güyenme malua⁵
 Ömür telef edip odlara yanarsın.

Sen de bü düynede⁴ galırım zanma
 Yit ölüyor gelin yarda galıyor
 Düýne sekiz gündur⁵ doğuz gicedir
 Felayin malı çoh diy ağır hocadır.
 Eşine gelen hemen alıyor.

İmam Kıt
 (Poshof : Sora köyünden)

HACI BEY DESDANI

Hacı beyin yazıları
 Da¹uşan goyman tazıları
 Öldürdüler Hacı beyi
 Yetim galdı gzuları.

Yan veriyor yan veriyor
 Enterisi mor veriyor
 Öldürdüler Hacı beyi
 Hayvalıhda can veriyor.

1 Gömleyini 2 Eynime 3 Malına 4 Dünyada 5 Gündür.

Hayvalıhda galhđım yayan
 Dayan o dizlerim dayan
 Istanbuldan tohdor ğelmış
 Uyan Hacı beyim uyan.

Atım oynar at içinde
 Gümüş kostek var gıçında
 Eller düğünde bayramda
 Hacı bey yoh içinde.

Hazerne hazerne
 Guşlar gonmuş mezarne
 Hacı beyin gır-atnı
 Çekin sultan bazarna.

Az ğederim çok ğederim
 Dere tepe düz ğederim
 Uyan Hacı beyim uyan
 Gelin ğeldim gız ğederim.

İmam Kıt

(Poşhof : Sora köyüden)

TÜRKÜ

Ğöy bulut damar damar
 Yămur yohdur nerden damlar
 Giderim yönüm dâğdır
 Bu ne meyvah bāđdır
 Neçe ki canım sâğdır
 Ben kazanıym yâr yeşin.

Yeşenim turannıdır
 Sevdığüm buralıdır
 Mendilimin cicigi¹
 Edirehü² boncū.

1 Nakışı, süsü 2 Etrafıo.

Ay bendi bendi güzel
Yıkma bu gendi¹ güzel²
Bir öpdüm beş dişledim
Yardan aldım acığı³.

İlenğerin paşırı
Budur bunun ahırı.

İmam Kıt

(Poshof : Sora köyünden)

TÜRKÜ

(Bar tutularak oynandığı zaman söylenir)

1

Çıhdım anbar yoluna
Bahdım yarın yoluna
Bir incecik gar yağmış
Yarın tozlu yoluna

2

Çıhdım aya bahmıya
Çif⁴ zırzalar⁵ tahmıya
Ne paşıl⁶ şenniği var
Goymaz yara bahmıya.

3

Çıbıh kesdim meşeden
Dibi mor menefşeden
Çoş da güzel degülsün
Gendiyi dolandırma.

4

Yüce dağ başında mâziya mazi
Ayahlar turâbı yolların tozu
İnanma sevdüğüm yad çlin sözü
Yara deyen sözü ben dememişem.

1 Köy, kend 2 Güzel 3 İntikam 4 Çift 5 Süs 6 Kıskaç.

5

Yüce dağ başında fener mi yanar
Her yiğit başına döylet mi gonar
Yeşiliđi¹ dürüyüm² aş goynua ğireyim
Yara deyen sözü men dememişem.

6

Yüce dağ başında gar geter geter³
Arının verdiğü bal bene yeter
Arının verdiğü balı neynerem
Yarnan yatdiğim kar⁴ bene yeter.

7

Bülbül ne yatarsan dalın başında
Gelem oynar kirpiyinde ğaşında
Silada sevdüğüm on—beş yaşında
Ötme garip bülbül ğönüm⁵ şen değül.

Mahmut Kütüger

(Poshof : Söyütveren köyünden)

GELİN TÜRKÜSÜ

Narmandan ğelirken Gorucuğ yolunda
Terlemiş memeler orağ elinde
Hate⁶ yohdur bu ğelinin dilinde
Yolçuyu yolunda eyler⁷ bu ğelin.

Gurban oliyim⁸ başındaki valiya⁹
Nası¹⁰ ğıymış yollamışlar tarliya
Yolçuyu yolundan eyler bu ğelin.

Ğaşlar boyunduruğ memeler ganter
Hirsense bu ğelin Narmanı satar
Bütün Erzürü-nü¹¹ değer bu ğelin.

1 Yeşil renkte elbise 2 Toplayayım 3 Katar 4 Kâr 5 Gönlüm 6 Hata 7 Durdurur
8 Olayım 9 Örtü 10 Nası 11 Erzuruma.

Gelinin geçdiği allı galata¹
 Gelin de gelir bah saltanata
 Aş buvaş² altına haller³ tökülür
 İğralanma⁴ gelin belim gırsarsın.

Mahmut Kütüger

(Poshof : Söyütveren köyünden)

TÜRKÜLER

1

Ben böy⁵n pirime vardım
 Pir divanı güldür—gül
 Oturmuş masa başına
 Tahti—ravan güldür—gül.

Aleş—gül yeşili gül
 Has—bahçanın kenarında
 Sevlü⁶ ağacı güldür—gül.

Gülü gülünen üyüdürlər
 Günden deyirman yeridiller
 Aşar hargı⁶ döner çarhı
 Bendi puvar⁷ güldür—gül.

Aş nesimi can nesimi,
 Aşgın nefesi gül
 Oturan meşman⁸ gardaşımın
 Demi meşman güldür—gül.

2

Ey hebibim sen varken
 Ya ben kime yavralayım⁹
 Sen bir gani setderken
 Ya ben kime yavralayım.

1 Ruba 2 Gerden 3 Benler 4 Sallanma 5 Selvi 6 Arık, çay 7 Pınar 8 Misafir
 9 Yalvarayım.

A. Caferoğlu

Orocum¹ meħracım hacım
Senin başındaki tacım
Mahbaramdan² gağ deymende
Al defdere bağ deymende
Ya ben kime yavralayım.

Arşda yalın oynuyanda
Başda beyin gaynıyanda
Ehsan sende olmuyanda
Ya ben kime yavralayım.

Nesimim sultanım ħanıım
Comartsın benim efendim
Ya ben kime yavralayım.

3

Aşığ ol sadığ ol ħey adamoğlu
Ėendiyin³ her yere atmalı deymil
Ėüfereyin⁴ Ėedrinı bilirsın
Her yere satmalı deymil.

şahlar şahından da tutdum demanı
Beħüda dolanma dağı ormanı
Herboyraza savurmazığ ħarmanı
Ĥađ elinden esen yeğ Ėözlerik.

şükür sıdđı seyrceylerik cahanı
Yusuf M'sre Ėeldi Yusufu sanı.

4

Bilmem ħayal yoğsa ħelfete⁵ daldım
Yol bilmez iz bilmez serĖanda galdım
Gavundan⁶ Ėardařdan yarımından oldum
Yadıma düşüptür eğlerim benim.

1 Orocum 2 Mahpare 3 Kendin 4 Cevher, para 5 Helvete 6 Kavimden, akrabadan.

Ben İbrahım mat olmuşam özüme
 Ateşimden uyhu girmez gözüme
 Vurulmuşdum o aslanın kızına
 O da güllerimi soldurdu benim

5

Ezeli bahar yaz ayları gelende
 Galdır o lelenin¹ yarpağından öp
 Bir yar sennen² can ha can olsa
 Çenesini galdır bufağından³ öp.

Guranda ohunan surre yahşıdır
 Nemerdin gerdeni sına⁴ yahşıdır
 Öpmiye gujmiye sına⁵ yahşıdır
 Gönül yavralır⁶ki yanağından öp.

6

Dosdun bahçasında üş gül açılmış
 Göz gezdirdim gülün bri düzgündür
 Çohdan berli⁷ ben o yarı görmedim
 Saatım gün geçer günüm yüz gündür.

Bu dünya doludur hubları çohdur
 Benim sevdüğümün menendi yoğdur
 Yahşiyi yamanı yerden⁸ hağdır
 Zilifi seçşio⁹ boy enbere düzgündür.

7

Çıhdım şeyreyledim dumannı dağlar
 Duman bu dağlara ne güzel uymuş
 Haggın birliğine şükür eyledim
 İman mö'münlere ne güzel uymuş.

Düyünde bayramda edeller zinnet
 Peyğenberden galmiş farzla sünnet
 Münküre cehennem, mü'mine cennet
 Nalêt şeytana ne güzel uymuş.

1 Lâle 2 Seniole 3 Gerdenından 4 Kırıla 5 Sine 6 Yalvarır 7 Beri 8 Yaradan 9 Seçgin.

İbrahim d̄er incil ind̄esaya¹
 Dil verildi elindeki asaya -
 Tevrette Dağ o da zabır Musaya
 Guran Muhammede ne güzel uymuş.

8

AŞIK ABBAS'TAN

Deli gönül gene sultan olmuşsun
 Özbaşına sultan olmağ yâni ne
 Bir kisme²ki sennen galgıp oturmaz
 Ona haçân haçân demek yâni ne.

Barar suyu gözesinden bağlallar
 Ciyer'me eşğoduna dağlallar
 Yaman işe ezel başdan ağıllallar
 Ğeri dönüp pişman olmağ yâni ne.

Çağır aşığ Abbas ol şahlar şahı
 Üstümüzde hazır o gıblağaha
 Ya bir pek devruş ol ya da isbaha³
 Ara yerde sergan galmağ yâni ne.

9

BAR TÜRKÜSÜ

Aşih d̄er harayından
 Guş uşmas⁴ sarayından
 Günde bir kerpiş düşer
 Ömrümün sarayından.

Aşih d̄er nice yânim⁵
 Mum olim geçe yânim
 Bene yanmiyan yara
 Ben ona nice yânim

1 Endi İsa'ya 2 Kimse 3 Doğru 4 Uçmaz 5 Yanayım.

Aşîh der yandı canım
 İrhara¹ galdı canım
 Deşem el beni kınar
 Deşemesem yandı canım.

Hey puşular puşular
 El deymeden hışılar
 Yedi yıldır seşerim
 Yeni duydu komşular.

Gavaş gazeli yarım
 Dünya gözeli yarım
 Anam babam beşlesin
 İle gezelim yarın.

Gavaşdan gazel indi
 Dibine güzel indi
 Bir öpdüm bir dişledim
 Dişime nazar—indi.

Bacada yatan oğlan
 Kömleyi keten oğlan
 Babam sene gız vermez
 Hebersiz yatan oğlan.

Hala²—yben³ varmıdı
 İçi dolu narmıdı
 Bene beş yüz veriller
 Heş heberin varmıdı.

Üzüm—üzüm—üzümsün
 Benim iki gözümsün
 Sen—etme ki untdum
 Gece gündüz sözümsün.

Sarı kavun dilimi
İtirdim b lb l m 
Çi em y skek yerlere
Arıyım sevg l m .

Belinde kemermiyim
Dilinden emermiyim
Bir k y bir yana olsa
Yar senden d nermiyim.

Ata vurdum gantarma¹
Çek bahçamı otarma²
Sen benimsin ben senin
Gir goynuma utanma

Gelin gızlar sudan ge ek
Su bulanış nerden i ek
Bebek  old  kefin³ bi ek.

Alma atdım yuvarlandı
Ge di beř³iđe dayandı
Ben sandım yavrum uyandı.

Mauludan çıhdım yaya
Dayan ey dizlerim dayan
Gardaş atlı bacı yayan.

Gaynatamdan hecab e dim
Galdırdım yavrumu atdım
Dayan dizlerim dayan.

İbrahim Yavuz

(Sarıkamış : Boyalı k y nden)

MENİLER

Körpüden geçdi gelin
 Saş¹-bağı düşdü gelin
 Bu gelin haralıdır²
 Hınısın maralıdı
 Bú gelinin üzünnen
 Yüz yit yaralıdır
 Gümürnün paytonnarı paytonnarı
 İpekdir kıytannarı kıytannarı
 Goymayın mehelleye
 Üş tene şeytannarı şeytannarı.

Olän ey çavuş bir-bele bah
 Çavuş ey dadaş dön-ğeri bah
 Gendili geñdili yar
 Sallama dadaş mendili yar.

Böyn ben geldiim Gölenin ayını gördüm
 Otuz gırg-ğelinin boyunu gördüm
 Gede tutma golumu
 Sıharsın gol bağıcı
 Tökersin gül yağımı.
 Gümürnün paytonnarı paytonnarı
 İpekdir kıytannarı kıytannarı
 İbrahim Yavuz
 (Sarıkamış : Boyalı köyünden)

VI. Bölüm

**AYRIM, AFŞAR VE BAYAT
URUĞLARI**

Ağızı

I. AYRIM URUĞU AĞIZI

MOLLA NESREDİN NAĞILI

Bir gün Behli-daneinde oğluna dedi ki: oğlum dedi, bir ineyimiz var apar¹ bunu sat. Oğlu bu ineyi götürür çarşıya-ğedir. Çarşıda üç lotuya² iras-ğelir.

Enevelde lotunun birisine iras-ğelir, çarşının başında, deyir ki: oğlum bu geçiyi harya³ götürürse? Soğra bu tüşündü kü, dedem⁴ māa deyirdi ki bu inekdi. İndi bu deyir ki geçi. Götürüm deyir başga yerde satım.

Bu-ğedir lotunun birisine iras-ğelir, bu lotu deyir ki: bu çep'i māa satarmısağ? Oğlan deyir ki: canım orda iras-ğeldim dediler ki: geçi; burya-ğeldim dediler ki: çepiş.

Oradan da geçip-ğetdi. Gurtulacağdaki lotuya iras-ğelir. Lutu deyir ki: bu oğlağı satarmısağ? Oğlan tüşünür kü dedem dedi ki: bu inekdi; indi de oğlağ dedi. Yağçisi odiki götürüm geçi deyene verim. Menim dedem yanı-ş olmuş bu geçiymiş. Bu götürür ineyi, geçi deyən lotuya verir. Üş püçüñ lire para alır. Parayı⁵ goyur çebine, tşüne tşüne-ğedeyr, eceba dedeme ne deyerem? Bu-ğedir evine çatır. Bahır ki dedesi oturmuş.

Dedesi buna deyir ki: oğul ineyi satdım mı?

Bu deyir, dede, sen māa inek vermişdiğ, men götürdüm çarşıya, her kes māa iras-ğeldise, geçi dedi. Ordan-ğeşdim birisine iras-ğeldim, o da dedi ki: bu çep'i satarsağ? Men de dedim ki: sataram. Ordan da-ğeşdim; ğene bir adama iras-ğeldim. O adam māa dedi ki, bu oğlağı satarsağ alam? Men dedim: canım, oğlağ adına satdığıma, götürüm barım, geçi adına satım. Men götürdüm geçi adına satdım.

Molla Nesredin dedi ki:

Eyvağ, lotulara iras-ğeldiğ oğul, zerele⁶-yoh dedi. Molla Nesredin-ğece yatıp sabagñan-ğalğdi.

Bunun bir eşşeyi vardı. Palannıyıp mindi. Bu sürüp çarşıya yetiş-ba yetişde, eşşeyini eyledi. Bir neçe⁶ dene altın çağardıp, bu eşşeyin ağzına doldurdu. Sürüp lotulara iras-ğeldi. Lotular bağdı ki Molla Nesredin-ğelir. Adam-ağıllı bir eşşek minmiş. Bu bir biz eşşeyin boynuna batırınca, haman hamana altınları tökdü. Bunnar bir-birriyennon danışdılar ki, biz bu eşşeyi Molla Nesredinden alağ.

Bunnar-ğelip Molla Nesredinin yanına çıhdılar: Molla Nesredin bu-

1 Götür 2 Lüti, külhanbeyi 3 Neroye 4 Babam 5 Zarar 6 Kaç.

eşşeyi satarmısaq? Molla Nesredin de dedi ki : sataram; emme fietini verem-messiz. Bunnar dediler ki, fiети neyse değinen.

Molla Nesredin dedi ki: benim bu heyvanmın fiети beş-yüz liredir, özügüz gördüğüz, bu eşşek bunnarın aşağı verilmmez.

Bunnar dedi: olsun verék. Bunnar paręyi verip eşşeyi aldılar. Bunnar aldılar Molla Nesredin dedi ki:

Bu eşşeyi götüreceksiniz bir samandığa bağıyacaşınız. Suyunu da arpasını da yanında goyacaşınız. Bir hefteden sogra geçip, paralaręızı getirip, bölceksiniz.

Molla Nesredin oradan goyup getdi.

Lotular da bu eşşeyi götürüp bir samandığa goydular. Otunu, samannı, demek hamsını¹ goydular yanna, gapsını kilitdiyip, getdiler.

Eşşek yeyip içip, şişip öldü.

Bunnar hefte tamam olup, geçip samannığın gapsını açıp, bağıplar ki, eşşek geberip. Bunnar tüşünüller, Molla Nesredin bu ineyin feleketini bizim başımıza getirdi. Gedek Molla Nesredini öldürek. Molla Nesredin de bunnarın geldiyini özü bilirdi. Bu iki davşan balası² tutup eve getirdi.

Bu Molla Nesredin davşanın birni götürüp çüte³ geçdir. Geçip bu çüt sürür, bağır görür ki lotular geliller. Lotular buna çatır. Molla Nesredin allah, guvat verşin. Molla Nesredin deyir ki: hoş geldig.

Molla Nesredin çepik⁴ gelir, davşanı açır, deyir ki: geçip eve deyer-sen ki, gonağımız gelip, yahçi pişmişder elesin Bu davşanı bırakır.

Davşan geçdir—ama lotular metel⁵ galır. Deyir: Molla Nesredin bu ne oyundu tutmuş bu davşan ne yahçi ki sizin eve geçdir, itden gorşmur. Molla Nesredin gaydır deyir ki : gardaşım, bu davşanı men uşahken tut-dum, örgetdim, her zaman geçer evden ne lazımsa⁶ getirir.

Bunnar birbiriyne gene teybirleşiller. Deyir ki:

Bu davşanı alaş. Biz gezeręi bir adamış Her vade göndererik evden arvatdarımız bize lazım olanı göndereller.

Bunnar davşanı Molla Nesredinden istiyiller.

Molla Nesredin deyir ki: bu davşana siziz gücügüz çatmaz.

Bunnar deyir ki: niye gardaşım, fiети neyse değinen.

Bu deyir ki : gardaş üç-üz lire verirseğiz verrem.

Bunnar paręyi verir, Molla Nesredin de çütü açır, doęruęu⁸ eve geliller.

Amma ki Molla Nesredinin eve gönderdiyi davşan gelmemişdi. Evde bir denesi de vardı. Bunnar gelip eve çatıllar, bu deyir, arvat paltar⁷ goy-ginen gonağımız⁸ gelif otursunnar.

1 Hepsini 2 Yavrusu 3 Çifte, ekine 4 Çabuk 5 Şaşırıp 6 Dosdoğru 7 Elbise de-mekse de, burda asıl manası üzerinde oturulacak ev eşyasıdır 8 Misafirimiz.

Arvat getirip paltar goyur. Bunnar oturullar. Oturdıhdan soğra, bunnara yañçı çörek, yañçı yemek getirir. Bunnarı yedikden soğra Molla Nesredin deyir ki:

Arvat davşanı satdım, getir ver gonaşlar aparşınar¹. Arvat davşanı getirir, bunnara verir, bunnar orđan goyup, ğediller.

Bunnar ğetdikden soğra, aparıllar davşanı, evlerini örgediller, davşanı ğötürüp çarsıya ğediller. Çarsıya ğediller, ğün-orta² olur, bunnar, deyir: arhadaş, acıhdıh, davşanı ğöndererek, biraz pişmiş pişirsinner, ğedek yeyek.

Bunnar davşanı otürüller. Davşan eve ğetmezdi, başını alıp bir terefe ğedeyr

Bunnar ğün-orta olur eve ğeliller. Ne arvat pişmiş eliyip, ne de bir şey, heş bir şey yoğdu. Bunnar, deyiller:

Canım, biz davşanı ğönderdik, sâa heber vere. Bize pişmiş eleyeseğ biz de ğelek yeyek. Arvat dedi:

Ne davşan ğördüm ne de bir şey.

Arvat bunnara deyince, bunnar tüşündüler; herhalde, Molla Nesredin ğene bize firillağ³ eledi. Dedi: gardaş ğedeyin, bu sefer Molla Nesredini öldüreyin. Bunnar orđan durup, yola tüşdüler. Molla Nesredin de bir goyun bağarsağı alıp gesseplerden, ğannan doldurdu. Getirip evde bir yere goydu Bunnar ğelip lotular Molla Nesredinin evine çatdılar⁴. Bu dedi ki: arvat dur, gonağımız ğelip, biraz pişmiş eleğinen. Arvat ğej galhıp, eme Molla Nesredin de, bağarsağı arvadın boğazına bağlamışdı. Bunnar da oturup tamaş-çeliyirdiler.

Arvat ğej galhınca Molla Nesredin çepik galhıp arvadı yıhdı. Cibinden pıçağı çıhardıp, arvadın boğazna çekdi.

Bunnar bağdılar, Molla Nesredin arvadı öldürdü, boğazınan adam ağıllı gan ahır. Bunnar tüşündüler, biz ğaçah, bunun şeri bizi tutacağ.

Bunnar beşe tüşününce, Molla Nesredin gayıtdı ki: gardaşım ğaçmayığ, beşe olmasa arvat söze bağmaz. Siz duruğ men onu dirildecem, deyip durup bir ğemiş ğetirdi. Ğetirip bunun ağızına goydu, dur diril, deyince, arvat haman ayağa galhdı.

Bunnar öz özderine tüşündüler. Eyyah bu Molla Nesredinin ne felleri varmış, deyince birbirlerine teyyirreşdiler.

Arhadaş biz bu ğemişi alağ, bizim arvatlarımız heş-vağıt bizim sözü-müze bağmıllar, biz bunu aparah, arvatdarımızı öldüreğ, istediymiz zamanda, dur-diril deyerik, dirililler.

Bunnar alıp ğemişi ğediller. Ğediller bu böyük yoldaşları deyir ki: gardaş buğün sıra menimdi; ğemişi men aparacam. Bunnar deyir: canım

1 Götürsüeler 2 Ögle 3 Oyun oynadı 4 Vardılar.

bu bizim böyüğümüzdü, aparacak goy aparsın. Bu gemişi götürüp eve geçdir. Bahır görür kü arvat oturup, ahsam olur. Ahsam olduhdan soğra bu arvadnan sözü çepleşdirir, çepleşdirince bu galhır, cibinnën pıçağı çihar-dır arvadı kesir. Arvadı kesdikden soğra, çepik deyir: oğlan men arvadı kesdim, geçin getirin bu Molla Nesredinin feli görüm arvadı diriltir, diriltir.

Gemişi getirir goyur arvadın ağzına: dur-diril, dur-diril deyir. Bahır görür canım, arvat dirilmedi. Vay deyir bunun ocağı da bassın¹, arvat da geçti.

Bu deyir canım arvat öldü arhadaşlara heş demiyim. Bu sabağ olur, gemişi da götürür çarsıya geçdir. Çatır arhadaşlarının yanna, deyir: arhadaş neylediğ?

Deyir: neylecem, kesdim diriltim. Her defe Molla Nesredin allatdı², bu sefer de biz Molla Nesredini allatdıh, deyince, arhadaşlar dedi ki: yahçı oldu. En nehéti³ bunnar üçü de arvatdarı öldürdü.

Bunnar dedi ki: birigiz öldürdügüz, deyeydiğiz öbirmiz öldürmiyeydik. Bu dedi ki: çle olmasaydı, siz mennen barabar, getmezdiğiz Molla Nesredini öldürmeye, deyince, bunnar: gardaş geçdeyin, Molla Nesredine ne oyun getirse öldüreyin. Bunnar burdan yola tüşdüler.

Molla Nesredin de, bunnar gelmeyini bilirdi. Dedi: arvat, men dedi özüm özüme, bir gebir gazdım. Men oruya girecem. Sen de lotular gelen-de başıqa, gözüğe döy⁴ ağla. Gebrin de üstünnën bir epeyce açılı goy. Yanıma da bir kömür tenekenin içine doldur goy yansın. Arvat bunnan barabar, gebirsenniye⁵ geldiler. Molla Nesredin gebre girip uzandı.

Arvada dedi: benim üstümü basır. Arvat bunun, yanına kömürü goydu, kömür yandı. Bu da başdıyıp gebrin üstünü torpaqladı. Bir yerden açılı goydu.

Bu gaydıp gelip şehre, bir epeyce kişmiş⁶ alıp, goyup hırcuna, atıp çiyine⁷, geçti gebirsenniye. Koyde deşinner ki, Molla Nesredin ölüp.

Bunnar, herkes gelirdise bacı bu nedi dağıdırsan? O da deyirdi ki: Molla Nesredin ölüp, onun ehsanıdı. Bu dağıdıp evine geldi. Evine geldik-den soğra lotular da eve geldi.

Arvat bir fugannan ağılıyır ki sorma. Lotular dedi ki:

Bacı niye ağılıyırsan?

Bu dedi ki: Niye ağlamayım. Molla Nesredin kimin eslan erim ölüp. Men ağlamıyacam kim ağılıyacak. Bunnar tüşündüler. Oğlan, Molla Nesredin öldü, bizim bu geden paramız geçti, hem de arvatdarımız geçti, beşe olurmu? Biz geçdeyin bunun gebrini heber alağın.

Bunnar gelip arvada dediler ki: gedek Molla Nesredinin gebrini, bize görset. Arvat dedi gârdaş, gëdeyin. Ordan gelip gebirsenniye çıhdılar. Bunnar dediler ki: bacı, gel yavuşa! Molla Nesredinin gebrini bize görset. Arvat dedi ki:

Gârdaş, Molla Nesredini çoş istiyirem² üreyim yaralıdı. Teze gazılan gebir Molla Nesredinindir. Görседip, arvat geri döndü.

Ne yapış Molla Nesredine? Geldiler bağıdılar ki bunun gebrinde bir az delik var. Bunnar dediler ki, Molla Nesredin bizi yağıdı. Buna ne yapış lazım.

Bunnarın böyüğü gayıtdı ki:

Madamsa Molla Nesredin bizi yağıdı, biz de abrez³ deye bunun gebrine oturaş. Bunnar başdıyır oturmağa. Molla Nesredin neyliyi: cibinde öz ismine bir möhr vardı. Bu möhrü gızardır, bunların oturduğu zaman, bunnara möhr basır.

Bunnarın üçünü de möhürüyür. Bunnar kiçciyi tutup galhdığında, deyiş gârdaş sizi bilmedim, amma meni bu Molla Nesredinin ölüsü de yandırdı dirisi de yandırdı.

Bunun böyüğü gayıtdı ki:

Argadaş, bunun ölüsü de bir poş dévil dirisi de.

Ordan goyup geçdiler. Arvat bunnarın geçdiyini duyar. Geçir gebri açır Molla Nesredini çağardır. Molla Nesredin gelir, ganun bilen bir adama bir istida yazdırır.

Menim üç dağmalı⁴ gulum seniş şehrişde gezir. Fagat buğeder men özüm bunnara emek verdim, menim neğeder de paramı götürüp burya geldiler, deyiş yazdırıp, götürüp dorğu muahkemeye verdi.

Bunnar muahkemede. Molla Nesredine dediler ki: seniş gullarış dağması harasındadı. Bu dedi ki men şer demem. Men arhasına möhr basmışam.

Lotular geliller, bunnarı soyundurup bağıdılar ki Nesredin hocanın dediyi dorğudur.

Bunnarı tutup Molla Nesredine gul deye verdiler. Bunnar eşiye çıhıp Molla Nesredine yalvardılar. Amandı biz sepe bir şey çlemedik, her ne çledigse siz bize çledigiz.

Molla Nesredin dedi ki:

İnek, geçi adına alınır mı? Siz meni heş bilmedigiz?

Siz bunnân sogre andiçiq ineyi geçi yerine almıyacış ve bu lotuluşdan vaz geçeciyyik. O zaman sizi buraşacam.

1 Yakıca 2 Severim 3 Abdest 4 Dağmalı.

Bunnar metel galdılar. Bizim bir senetimiz yoğ; birisi gayıtdı ki: Molla Nesredinn n yağa gutarammiyacığ. YaĖĉisi budu ki andıĉek yağıyı kuta-rağ Bunnar Molla Nesredine andıĉıpler inandırırıplar.

Molla Nesredin bunnarı buradır. EĞer bir de sizi beğe yerde g rsem, bunn n daha beğer yapacam. Bunnarı buradığ g tdi.

Bizim de nağıl t kendi.

Mesim İldoguz
(Duzluca : Sariabdal)

AYRIM T RK LERİ

1

Kesildi niğan m yad oldu veten
G zden itdi¹ bizim yerin dağları
Leyli nahar intizarı var canda
Figan eyler seher s bh n  ağları.

Hani iki babamın teccare teğdi
Felek meni gurbet  le birağdı
Ezzelki sinemin elavlı² vağdı
Yeğgise serimin  en³ dumanı.

Malı m lk  g td k burya geder
Derdim biridise binnere yeğer
Hinn n⁴ beğe sağlığınan galasız.

Letif Ŗah oğluydum bir boyu besde
Toyum yasa d nd  deryanın  ste
Sığa p ncereden yon dizi  ste
Beğ re leleme bir heber eyle.

Letif Ŗah oğluydum terlan elimde
Her vağıt gezdirendim Ŗayın⁵ golumda
Men de gorĖmazdım beğe  l mden
Beğ re leleme bir heber eyle.

Letif şah oğluydum deryâde galdım
İmdadı çağırdım imdat bilirdim
Tağdânın üstünde yalguz ölürdüm
Męhruban sultana bir heber eyle.

Uçan guşdar genetiynen uçarmış
Uş bizim diyâra bir heber eyle.

Hündüsdan elinde gurdurdum darı
Öldürme lelemi yazııdı barı
Bir gılışda saldım Esendiyarı
řad¹ oldum miraza¹ yetdim bir zaman.

Seni tek² şahları piyandaz etdim
Öz ģaki pây³ma ģetdim bir zaman
Hündüsdan elinde eylendim durdum
Donnân dona ģeydim bezirģan oldum.

Męhruban sultanı baģçada buldum
şad oldum mirâza yetdim bir zaman
Seni tek şahları piyandaz etdim
Öz ģaki pây³ma ģetdim bir zaman.

2

Ĥab-i içinde yatan bęyheber Seyyad
Uyan seyyat uyan al vağdı ģeldi
Eğer baģmanısan⁴ dur-al barıı
Ĥerdan sarıp guģmah⁵ bel vağdı ģeldi.

Ĥel ikimiz ģirek bir aģotaģa
Danışanda dodah deysin dodaģa
Boyug benzer selb⁵ üstünde p^utaģa
Eğer baģmanısan bar vağdı ģeldi.

1 Murada 2 Gibi 3 Baģçıvan 4 Kucaklamak 5 Selvi.

Beçäre gülşeyem dillere destan
 Ağ sinem getirmiş bağ'nan bosdan
 Eğer bağmanısan bar vahdı geldi
 Geçerem garalar beklerem yolu.

Neçe min seneler ola ömrüm
 Seyyat men senin beklerem yolın.

Eliynën gelmişem men de amana
 Uca dağlar garğ—olupdu dumana
 Üzüm sürtem, men de gelem veten imana
 Uyan sövdiceğim al vahdı geldi.

3

Anamnan dedem meni döydüler
 Dannanmamış¹ üzümce çoğlu söydüler
 Gelerken yolumu azıtdım orda
 Mövlam mırat vërse görerem bir de.

Anam dedem² ağlamaşdan kor—oldu
 Gerip gurbet hindi bize yol oldu
 Daha bizde yoşdu güman hey.

Bir güzel sövmüşdüm on yeddi yaşında
 Cığa pervazında meme tuşunda
 Zilllerin darıyıp gara gaşında
 Gara gıynağında inci dişinde.

Men yarı görmüşdüm bağda çok güzel
 Gardaşımnan anam yoluma başar
 Yarın eşği hindi ciyarım yaşar
 Dedem çihar yol—üste yoluma başar
 Yarı gördüm bağda men de güzel hey

Men ordan geleli yarım yaşçıydi
 Gıynaqları hırda³ özu yaşçıydi

4

Aramızı garrı dağlar alıpdı
 Görünmez gözüme oralar hindi
 Şel Yağubu¹ yar koyunnân gavalar²
 Görünmez gözüme oralar hindi³.

Ara yerde söhpet oldu dem oldu
 Yardan ayrılmağımız ne möykem oldu
 Şükür üzün gördüm gönul şad oldu
 Yanağa düzdürüp lalalar hindi.

Bülbül kimin çoğ cafağı çekmişem
 Yarpağ kimin gurbet ele düşmüşem
 Yar seniğ eliğnen men de bişmişem
 Görünmez gözüme oralar hindi.

Ağlıya ağlıya gözüm kor oldu
 Saraldı gül rengim soldu
 Neçe aynan neçe il oldu
 Görünmez gözüme oralar hindi.

Üşeynem geldi zarâ zinarâ
 Guralar ağacı çekeler dara
 Görünmez gözüme oralar hindi.

5

Oğünükü aşdım siziğ gapını
 Yapıgızı gördüm çamurdan hey
 İstedim gapını açam içeri gelem
 Yar elini hamırda gördüm bir hey.

Yarım daramış zillini tökmüş beline
 Gıyamatta galan gelmez diline
 Şefil Üşeynem geçem eliğe
 Sende görmemişem ahırı iman hey.

6

Peyeden¹ çihir bir cüt² camışı
 Yahçi olur yarın helvet gonuşu
 Dalda³da öpüşü bir tek görüşü
 Yahçi olur dodağ dodağa deyende;

Üşeynin sözderi dedim men yazdın
 Ne cevır⁴ eyledin derdiğe dözdüm⁵
 Üş-beş sene men de gehriğe dözdüm
 Hindi men gezerem seni tapınca⁶.

Hüseyin Buğa

(Duzluca : Demirahhan köyünde)

DEYİŞME

Abbasın üstünde sevgisinin demeyine bah. Bir gelinnen bir ey gızın behsidir:

Aldı gız:

Gız da d'yer böyün dövrän mendedi
 Açılmamış bahça derilmemiş gül
 El deymemiş bağı bostan mendedi.

Aldı gelin:

Gelin d'yer ördeyim var gazım var
 Üste hırdabatdı sedef sazım var
 Yeridikce dokguz gızca nazım var
 Gızdan artıh eşgu savda mendedi.

Aldı gız:

Gızda d'yer gel ikimiz durah durah bir goşa
 Uzağdan bahannar etsin tamaşa
 Ömür serf-eyledim getirdim başa
 El deymemiş gül 'reyhan mendedi.

Aldı oğlan:

Bir terlännan bir şıkarın behsidi
Sizden artış eřđi savda mendedi
Can gurban eyleserem her ikisine de
Sizden artış eřđi savda mendedi.

Hüseyin Buğa

(Duzluca : Demirşahan köyünden)

IT TÜRKÜSÜ

Tökeller çobanllar südü itdere
Gıyametde goyun vermezder yaddara
İtimiz yağıdı goyunda yatar
Gurt menzili olsa yoluna tutar
Bir sert itim olsa min gurda yeter
Sevgilidi bizim itler çoh orda.

Yaylanın etrafını dağdan höreller¹
Gurtdar ğelerse yolda ğöreller
Gava gava² çoh uzağa ğedeller
Min düşman olsa batmaz bir ite.

Hüseyin Buğa

(Duzluca : Demirşahan köyünden)

II. AFŞAR URUĞU AĞIZI

AFŞAR TÜRKÜLERİ

1

Türkin yeni dağleri var
Ne ğüzeldi şimdi bağlar
Mor sünbüllü ğüller sönmiş
Bülbül süsmiş heçranner var.

1 Öreller 2 Kova kova.

Ağlama sen nazlı vetan
 Yetişiris sene inan
 Her terefim kan içinde
 Máhf oldık biz yetişiriz.

Coruh neheri gan fışgırıp akıyor
 Yetim Bayırbut boyni büküp bakıyor
 Bu véhşetler ciğermi türbeleri yıkıyor.

Trabzon Trabzon bu ateşe dürma yan
 Gere deniz başdan başa kızıl gan
 Aman Allah ne din galdi ne iman
 Orman kibi doğranıyor yetiman.

2

İsvicreye bedel Bingol dağleri
 Muş ovasi Vanin şanlı bağleri
 Tortum bahçelzri dumlu dağleri
 Yâd eğer ağlariz eşgi çağleri.

Elajğertle Ezürümün ovasi
 Goyun guzzi yetiştirir yaylası
 Bu yayleler Türküstanın ovasi.

Bayazit altinde Zengezur bağı
 Türküstan elidir arslan yatağı
 Eflela¹ ser çekmişler Ağrı dağı
 Türk elinin öz yatağı.

İzmir ovasinde hendeg eşildi
 Üçüzü bin islamin başi kesildi
 Gebe gadinlerin garni deşildi
 Gız gelin galmâyup bekar bozildi.

Şipgi aşar Yavuz gahreman
İsmet paşadır yiğittir bir arslan
Görmedi mislini bu keni cihan
Verirdi düşmanlere nece bin ziyan.

Fevzi paşadır alidir şani
Nece metçetmiyem o handani
Türkler üzge ayani
Misafirperveridir elül¹ve'deni².

Salah paşa der açem meydani
Türklerin arslani
Merdçe gurban olëm vetañe.

3

Uyan alım sabah oldi
Bağrım yanıp kebab oldi
Yanan ciğer küle döndi
Evler öni fındıg
Fındığın dälüne gondug
Biz de yeni gelin oldıg
Uyan alım sabah oldi.

Evler öni harman
Harmande oğunir ferman
Bekar kızler cane derman
Uyan alım sabah oldi
Bağrım yanıp kebab oldi
Yanan ciğer küle döndi
Gün toğmezden neler oldi.

1 Aliyyül 2 Va'de.

Evler öni gavaş
Elim kene yüzüm tabaş
Yarım ölmüşdir bayah¹.

[Nakarat]

Evler öni çiçek
Gızlar gelin keten piçek
Alim ölmüş oldi gerçek.

[Nakarat]

Evler öni horma^{ns}
Hormanın talları bürma
Gönderdiler gelecek davul zurna.

[Nakarat]

Evler öni merzel^s
Merzelden hocalar gezer
Anam babam hille sezer.

[Nakarat]

4

Havada bülüt yoş bu ne dumandır
Mehlede eli yoş bu ne şivandır
Anam yemendir güli çimendir
Çedan gelmiyor acep nedendir.

Gışlenin öni sıra söğütler
Önünde yürüyan aşger yitler
Binbâşi gelir öğüt eder
Önünde yürüyan baba-yitler.

Bürasi Müşdür havası hoşdür
Çedan gelmiyor acep ne işdir.
Dorğut Auşar

(Ardahan - Hasköy: Hoçuvan nahiyesi)

III. BAYAT URUĞU AĞIZI

AŞIK ABBAS'TAN

Abbas deyer müselliye varmadan
El uzadıp gonça gülün dermeden
Birsi yarap benem birsi kim ola.

Şah İsmail da atasına guzudu
Deyilenner bütün ara sözüdü
İydin şöhreti iki gözüdü
Amandı şah baba öldürme beni.

Abbas deyer yollar üste duraram
Gah ağlaram gah boynumu buraram
Çeden karvan sege bir oğ vuraram
Yendir keçavanı goy yarı görüm.

TÜRKÜ

Gapılarında var bir tut ağacı
Bir tamı¹ şirindi bir tamı acı
Sege gurban olum Sehwe² galmacı³
Ya benim sevdiğim ya da bir gerel⁴.

Uca dağlar uca sağlar garını
Bilbil çeker gülün ahı zarını
Ne müdetdi görmemişdim yarımı
Görenen gören can gurban dedim.

1 Tadı 2 Sekine 3 Gelin bacı 4 Karar.

Ben geçiremem seni kime tafşırım¹
Deryalar mirekkep meşeler gelem
Yazdırı galinnên beşe.

Derya gırağında² verdim sege nesihat oğul
Göze goruş yohdur dil başa bela
Dolandır³ başığı selamet oğul.

Cabbar Şan
(İğdır : Bayat köyünden)

VII. Bölüm

YERLİ KARS

Ağızı

DARAHLI GUŞ

Bu bir gelinimiş. Başına su almımiş. Elinde darağ başını darırken, gay-nâtası¹ gelir, deyir ki:

Allah, ben nası² gaynatamın üzüne çihim³. Deyir: Allah ya beni bir guş et, ya beni öldür, beni gaynatam görmesin. Bir darağlı guş oldu çihdi çetdi dağlara.

Zöhre Kemenc

(Kara : Gala içi)

HALVACI GÖZEL

Vahtın birisinde bir zengin adam varıdı. Bir de bir gızı varıdı. Bu adam mehle⁴ imamini çağırđı, deği ki: ben tüccarığa gidiyim. Benim avüme neki lâzım olursa sen al hoca getir ben senin hesabıg veririm. Evelde evelki tüccarrar, gafle-gatırnan ökünü⁵ tutardı, tüccarığa geçderdi. Sorâ banđi şehere geçderse, o tüccar geçderdi, o şeherden böyüğinden ruh-sâtye alırdı, sorâ gelirdi, malını satardı.

İşte imama tenbeh etdi ki, benim evümün esğigini alâsin. Ben gelir senin hesabıg veririm.

Sabağdan galđı, tüccar geçdi, galđı hoca. Hoca da günde bir defen gelirdi o tüccarın evüne, deyirdi:

Gızım neyin esğig. senin? Neyin esğigise, behen de getirim. Bu da söylerdi, hoca de geçder getirirdi.

Bir-gün sabağnan, gız hamır yoğurirdi. O sıra hoca gâpiyi vurdi. Ne getirmise gız, bilehleri çermehli⁶, hocanın garşısına getdi. Geçende, hocanın getirdiğini aldı. Alannân sorâ hoca hunun bilehleri ele bir havaslandı ki, hocanın ureği bozuldi. Sorâ getdi bir goca-gari buldi. Sen bü-lürsün bu gızı gandır da bennen baş bir eşsin.

Goca-gari getdi gızın. avüne, deği ki:

Gızım, işte felan ağa, felan ağa beş-altı ağa adını saydı, onların garıları selam etdiler, biz hamama gidirik, o da gelsin.

Gız da gâhdi, üstünü geçydi, bezendı getdi hamama bu gariynan barabar. Bu gari deği ki: gızım, soyun, sen hamama gir, onnar da gelir.

Gız da soyundi içeri girdi. Bir de bağdı ki hoca da, soyunmuş içeri girdi.

1 Kayın pederi 2 Nasıl 3 Çıkayım 4 Mahelle 5 Yükünü 6 Sıvanmış.

Hoca dedi ki: Ben sennèn ötüri olirim.

Gız düşündi ki, daha hocadan gurtuluş yoh. Hocaya dedi ki:

Hoca mädem ki sen benimsin, ben de senün, şindi dur hoca, seni bir elüminen çimdirim¹, sorâ sen benimsin ben de senin.

Gız başladı hocayı çimdirmiyeye. Bir galıp sabını ezdi, bütün hocanın canına sürtdi. Sorâ tasi, gız, goydi peştamalın içine; geçdi hocanın yamacına, öggaden vurdi hociya, hoca upp—uzun galdi.

Gız orda biraşdi hocayı, çihdi üstünü geçydi. Gız şeherden dişeri çihdi, yola düşdi getdi. Bir başğa şeherin gırâğna². Bir daşın dibinde oturdi. Oturdundan sorâ, o şeherin pâdişahnın oğliynan läle, av—guşa getmişdiler. Dedi ki:

Läle, böğün her ne av—guş edersek benimdir.

Getdiler av—guş vuramadılar, döndüler, geliller şehre; geldiler bu gıza ras—geldiler. İşte dedi lālem bu gızı ben—alacām, ve de gızı aldı, terkisine, getirdi év³ne. Aldi gızı.

Bu gızdan iki oğlan oldi. Bir de bir gız oldi. Bir gün, bu gız, geçce er⁴ne dedi ki:

Beni babamğile yolla. Bu da pekçy dedi, sabağdan lāleye dedi ki:

Bir tabur esğer al, sen de barabar, benim garımı götür babasığile, göster getir. Läle de esğeri aldı, erzağını aldı, gızı da mafaya bindirdiler, çocuhlarıynan barabar yola düşdüler. Oğünü getdiler ahşame geden, ahşame yahın yihdılar ükü bir yere ki, o geçce orda galalar. Läle de gızın çadırına gidir gelirdi. Ahşam namazinnan sora esğer yatdi. Läle gahdi gızın çadırına getdi. Dedi ki: gel sennen baş—bir edek.

Gız dedi ki: olamaz.

Olamaz deyende, oğlanın birinin golunnän dutdi, dedi: bunu öldürürüm.

Dedi ki: öldür.

Öldürdi lāle, sabağdan esğer gahdi, dediler ki: lāle hazırranağ? Dedi ki şahzedenin bir oğli mehrim olmuş, onu defni edek de sorâ yola düşek-

Oğlani gıy⁵ladılar⁴, yola düşdüler. Ahşame geden gene yol getdiler. Gene bir yerde yihdılar üklerini, o geçce orda galalar.

Ahşam namazi geçdi, lāle gene getdi bu gızın çadırına. Gene dedi ki: gel sennen baş—bir edek.

Olmaz dedi.

Olmasa dedi böğloğon⁵da öldürürüm.

Dedi öldür. Öldürdi.

1 Yıkayayım 2 Kenarına 3 Kocasına 4 Gömdüler 5 Bu oğlanını.

Sabağnan gene çavuş gahdi, gətđi ki lālem gābah'mi? Lale dēdi ki şahzedinin o bir oğulda mahrim olmiş. Onuda galdıraş da sorā gidek. Galdırdılar, guy¹ladılar çocuğı, haydin yola ravan olaş, gidek.

Oğün de gētdiler. Ahşame geden gene yol gētdiler. Ahşam oldi gene burda rahatlığ edek, dēdi. Gene yēdiler, işdiler, ahşam oldi, ahşam namazınnan sorā, lāle gene çadıra gētdi, dēdi ki:

Bah oğlannarān yazığın gelmedi, şimdi gızı da öldürecēm.

Dēdi ki: o ki oğlannarı öldürdün, gızı da öldür.

Gızı da öldürdi. Sabağ oldi, çavuş gēldi gene lālenin çadırna, dēdi ki: lālem, gēdek mi?

Dēdi gene gētmēy'n. Dēdi ki şahzedinin gız çocuğu da v¹ar idi, o da megrim oldi. Onu da guy¹ladılar. Gahdılar üklediler, gene yola dūşdiler. Gene gētdiler ahşame geden. Ahşam yahın idi gen bir sul¹yerde gondular. Gene ahşam namazınnan sorā, gene gētdi lāle gızın çadırna dēdi ki:

Bah çocuğların öldürdüm, seni de öldürecēm.

Sōra dēdi ki, beni goy gidim ahā¹ele² gidim, abdeş alim gelim dēdi.

Lāle inanmadı ki gēlmēsın, dēdi.

Dēdi ki, gelirim dēdi. Eğer inanmırsen bir ip bağla belime dēdi. İpi bağladı, lāle bir ucunnān tutdı.

Gız gētdi ipin menziline, ipi belinden aşdı bir uzun daşā bağladı, gız gaşdı. Lāle ipi çekir ele¹bülir ki gız gene oradadır. Halbuki gız gāşdı.

Bir menzil behledi, behledi, bahdı ki, bu heş gelmir, gāhđi gēndi gētdi. Gētdi ki ipi daşā bağlamış, gēndi yoh. Lāle gēldi çadırna yātđi. Sabahdan gahdılar, çavuş gene gētdi lālenin çadırna, dēdi lālem gidek mi?

Dēdi ğeri gidek.

Niye dēdi, ğeri niye gidek.

Dēdi ki çocuğlar öldi, garı da gaşmış. Ğeri gēldiler, gēldiler şahzede dēdiler ki, çocuğlar öldi, garın de ğeçe gaşdı, biz de ğeri gēldik.

Şahzade bu işe çoh meraklandı, çoh düşüncehliğ oldi. Bu beşe dūş¹o¹nirken gel gelelim şimdi gıza:

Gız gēldi bir çobanın yanna, dēdi ki:

Çoban bu asbalarımı sé¹en² verim, sen bé¹en⁴ goyun kes, garınını bé¹en ver, eti meti sé¹en. Çoban kesdi goyunı, garınını çığartdı gıza verđi. Gız da garını yēhadi, saşlarını topladı, başına gēçirdi. Oldi bir kel oğlan.

Bu gız ğele ğele, babasının melmeketine gēldi. Gētdi bu bir halvacının yanna şeğird oldi. Bu halvacının ğün¹be¹ğün müşterisi artdı. Neden

1 Kalkım 2 İşte öyle 3. Sana 4 Bana.

ardı, bu kız temiz halva bişirirdi. Adını goydılar, «Halvacı güzel». Gelen geçden yerişen' dedi ki, gidek «Halvacı güzelin» tüken'ne, halva yiyek. Beşe adlandı bir vaht, söylendi gétđi.

Şahzede dedi:

Haydi lüle sennen gurbete gidek: Atları bindiler, gele gele o şehere gđdiler. Dđdiler ki: burda temiz geyfe kimin var dđdiler. Dđdiler «Halvacı güzelin» geyfesinnen temiz geyfe yoğdur.

Geldiler atdan endiler, hizmetciler atları ağora çekdiler. Gendileri geyf'ye gđtdiler. Ağşam oldu, bir adam geldi ki «Halvacı güzel» e dedi, seni felan ağa çağırı, seni davet edir.

Buyur gidek dedi. Dedi ki gider selam edersin felan ağ'ya ben gelemem misafirlerim var gelemem. Amma, kız bu misafirleri tanıdı.

Bu gđtdi dedi ki: «Halvacı güzeli» gđlmir. Niye gđlmir. Dedi ki misafirlerim var. Dedi ki: gđt de ki misafirleri de al gđl. Aldi misafirleri o gonağa o mezlişe gđldi. Safa hoş etdikden sora, kız bağdı ki, babam dörda, molla dörda. Dđdiler ki: bişe söyle diyniyek. Hep dđdiler ki bülmirik biz söyleyemezik. Yá kim nđylesin?

Hepsi genel⁹ goydi ki «Halvacı güzel» söylesin.

Halvacı güzel dedi ki, ben söylerim, béⁿen bır gaz gđtirin. Gazi gđtiriler, bir ocađ yağdı, şişe tahdi, nası ki gars⁹ kababi. Sorá dedi ki:

Burya bir nöbetci goyarséz, kimse girip çığm'yacağ. Beşe yaparsáz ben söylerim.

Gız başgasının adıynan, başına geçenleri cemaⁿata söyledi. Söyliyen-de gız tez tez dedi «dönderin gaz yanmasın, sözler hilaf olmasın, ne içerden dişari, ne dişardan içeri gidip gelen olmasın» dedi. Hikat da sıra mollaya ki geldi, molla sancılandı. Molla dedi ki: ben bir dişeri çığim. Şahzade dedi ki: olmaz, otur. Hikatı şahzade annadi. Lâlenin de, mollanın da şahzade boynuni vurdi. Gene gızı aldı geldi gendi evüne.

Ustamızın adı hıdevr
Elimizden gelen budur
Göyden uçalma düşdi
İkisi diyniyene
Biri de söyleyene.

Ağir Sarbaşoğlu
(Kars : Gala içi)

HORAVEL = KOTAN TÜRKÜ¹Majgal²:

Elinde süt küleği³
Sütten beyaz bileği.

odağlar:

Hodé~hodağ hō~hō
Dördüne vurmıyanın
Halassının ardına
Hō~hō.

Majgal⁴:

Bu gelen haşılımdır
Ortası yeşilmidir.

Hodağlar:

Hodé~hodağ hō~hō.

Hodağ:

Horik⁵ horik begler yeri
Küçük göbek onnan geri
Gara gayış ayran aşi
Harazan kertik başı
Majgala verim yaşi
Hodé~hodağ~hō~hō.

Majgal⁶:

Gırmızı tuman⁷ ağ baldır
İçindeki ne maldır.

Kadın:

Ay hepüre hepüre
Hodağların ağzına ossurēm
Ma.galın ağzı köpüre.

Âşir Sarbaçoğlu

(Kars : Gala içi)

1 Temmuz ayında kotan sürülürken, öküzlerin boyunduruğu üzerine oturup «ho, ho» diyerek öküzleri süren gençlerin söyledikleri «Türkü»dür 2 Kotanın arkasındaki maj'dan tutarak oku tarlaya basdıran kimse 3 Kova 4 Kotana yemek getirilirken söylenir 5 En öndeki bir çift öküz 6 Bu esnada kotanın yanından bir kadının geçmesi üzerine majgal kadına hitab ediyor 7 Eteklik.

NENNİ

Nenni deyim yatâsın
Gızıl güle batâsın
Gızıl gül senin olsun
Kölgesinde yatâsın.

Atim dutim ben seni
Şekere gatim seni
Havıya bulut gelende
Beylere gatim ben seni.

Eledim eledim höllüg eledim
Böyütdim beçerdim eşger eşyledim.

Ellerin balası külden torpağdan
Benim balam gülden yarpağdan
Nenni de balam â nenni
Nenni de yavrum â nenni.

Gızım gızım gızâna
Gızını verin hızâna
Hızânâhça gazana
Seltmem geÿe bezene.

Gızdır nazdır
Bin guruşazdır
Bin daha getir
Gel Seltmemi götür
Nenni de balam â nenni
Nenni de yavrum â nenni.

Meydanda atlar
 Yan-yana otlar,
 Balama gurban olsun
 Goş-goş iğitler.

Günnaz
 (Kars : Aynalı köyünden)

MENİLER

1

Sarıgamışın yolları
 Eyri büyri golları
 Mendil-alım süpürim
 Balam gelen yolları.

2

Ben bir ördeğ-olaydım
 Yol üstüne gonaydım
 Geçip gelen yolçıdan
 Ben balamı soraydım.

3

Pencereden guş-uşdı
 Mendilim suya düşdi
 Ağla gözlerim ağla
 Ayrılığ bize düşdi.

4

Yazı yazdım garadan
 Dağlar gağsın aradan
 Yā rebbim sen gavuşdur
 Yeri göği yār-eden.

5

Mektip yazdım bülésin
 Oğuyasın gülésin
 Bu mehtibim üstüne
 Durmiyésin gelésin.

6

Bu dağın ardı hış-ħaş
 Heberin alım gârdaş
 Mektip yazdım yolladım
 Geldi deydi mi gârdaş.

7

Gardaş benim neligim
 Yaşamda iğneligim
 Köçende köçüm gârdaş
 Gonanda kölgeligim.

Günnaz

(Kara: Aynalı köyünden)

EMRAH'IN¹ TÜRKÜŞÜ

Ĥondġer efendime tarif eylayım
 Sahat çuħurnun² nuvar çağları
 Yaz açılcaħ onnar çıħar yaylaġa
 Gezer ġeřt ełeller ġözel daġları.

Bahar olcaħ olar çeltik ekeller
 Yüġ tutuban şeherrere tøkeller
 Seherden beylere Ĥonça tutallar
 Galın gaymaħları kere yaġları.

Yaħcı olu İrevanın ġözeli
 Sevdiceyim řeřdiceyin teź-alı
 Altı beďö³ atdı ġarġı nızalı
 Meýdana ġirende bey-oġlannarı.

Bu sözderi deyende Em'raⁿ, Ĥondġer paşa deyir ki: oġlum Em'raⁿ, heş diġer melmeketder yoħdumu? Sen aġzıyı ařcaġın İrevanın «Sahat çuħurnu» metettiġ. Emrah gayıtdı⁴ deđi ki: paşam saġ-ossun. Eyer iziniġ ossa, diġer melmeketderi de met-eliyim. Bundan sorà Emirah deyir ki:

1 Erivanlı bir aşıktır. Sevgilisi Selbi hanımdır. Söylendiġine ġöre XVI - XVII asırda yaşamıştır 2 Mahal adıdır 3 Cins 4 Döndü.

Üç-üz atmış altı günde on iki-ayda
Baharın eyli vesli çağı yahçıldı
Adamın isminde Mehemmet, Eli
Hesen, Hüseyin, Zeynal, Tağı yahçıldı.

Ağ lâlâ¹ irengiç gızıl gül muyuç
Heşderin çöreyi Yedêrin huyu
Merendin pëndiri Serhendin suyu
Erdövül yaylâğı dağı yahçıldı.

Gızıl gümüş ahar çayların sêli
Älemin muradı verer mēh-ye^{li}
Gürcüstan vâlisi ʿrumun êli
Hindin gelemkarı ağı yahçıldı.

Erebistan iyidi Türkmânın atı
Düşmanın üstüne varallar gatu
İran bereketi şahın dövleti
İspafan bahçası bağı yahçıldı.

Garadağ gırğısı Garabağ ovu
Gencenin boyağı ipeyi govu²
Tebrizin gutnusu Şamagğı movu³
Marāğa düyüsü⁴ yağı yaçıldı.

Emrah dēyer can da yarın havası
Loristan iyidi hürşud devesi
İmam-ırze dēyeller onda bu besi
Meşedin saygısı sağı yahçıldı.

II

Emrah İstanbula geçdirken, Sabat çuhurnun tükeneceyinde, ğeriye do-
nup dēyir:

1 Lâle 2 Koza 3 Mavi 4 Pirinci.

Uçá uçá gelir Bağdat elinnèn
 Köçüg bölük bölük bölündü durna
 Seni meni yarádanın eşğına
 Eylen gara barıgım¹ delindi durna.

Evlerimiz Garangunun² başında.
 Sular ahar han—Arğının³ tuşunda⁴
 Ceyenni cenğelli göller başında
 Menim erzem⁵ yará verildi durna.

Dar yerde galanda çağır allahı
 O seni damanda goşmaz billahı
 Han Selbiye müjde götür Emrahı
 Bir itğince⁶ gulum bulundu durna.

Ali Işık

(Kars - Şüregel : Külveren köyünden)

BEHBUDUVON⁷ VAHTINDA

Çoğ da at oynatma ey dinî batıl
 Dayanğinen üstüpe al—osman gelir
 Seysen min atıdı seysen min yayan
 Seysen min de serheng balaman gelir.

Sıpgız ilan kimi elatımız var
 Nızalı cidalı hep kehlan suvar
 Seysen min atıdı elinde tevvar
 Şikâr etmiş gaynağında⁸ gan gelir.

Gulu⁹ deyer bada işdim pirimnen
 Horasanda gurşanmışam belimnen
 Neçe şahzadalar durup yerinnèn
 Geçipdi bağdattan küllü—Van gelir.

Ali Işık

(Kars - Şüregel : Külveren köyünden)

1 Bağım 2 Bir mahalle adıdır 3 Ağrı dağı 4 Sırasında, karşısında 5 İstidam
 6 Gaybolmuş 7 Rus generali Bebbudof'un zamanında, Kırım harbi esnasında söylenmiş
 bir Türkü ki, 1855 harbına aittir 8 Pençesinde 9 Kulu o devri Şüregel'in bir şairidir.

MENİ'LER

1

Garşıda almalıhlar
Suda oynar balıhlar
Ne be1e' sevdā gördük
Ne be1e ayrılıhlar.

2

Bahçıya bar bulunur
Hayv'ya² nar bulunur
Ağlarsan balan ağla
Yarına yar bulunur.

3

Havalar bulutlandı
Bulutlar kilitlendi
Ykleyin gatrı deve
Berhanam³ Őiritlendi⁴

4

Havada bulut benem
Dolanır bulut benem
Dilimden unutsan
Gebilden⁵ unutmanam.

5

Ėtme Ėtme eylen—dur
Halım sene ayandır
El benim etek senin
Ėtme Ėtme dayan dur.

6

Gaynar puğar olaydım
Leblerine dolaydım
Bu Ėe1e balamın
Yanında ben olaydım.

1 Böyle 2 Ayva 3 Krva1cının ev eğyası 4 Őiritlendi 5 Kalpten.

7

Dağlar garala galdi
 Otlar sarala galdi
 Oda yaptı dam tikdi
 O—dâ veranâ galdi.

8

Yük dibinde beş alma
 Beş'ni al beş'ni alma
 Ezraila çoğ minnet etdim
 Canım al eşim alma.

9

Elemi yarım alma
 Yemedim yarım alma
 Feleğe çoğ minnet etdim
 Canım al yarım alma.

Zöhre Kemeç

(Kars : Gala içi)

YAĞIŞ DUASI

Kepçe.gelin ne ister
 Gaşış gaşış yağ ister
 Allahdan sulı yağmır ister
 Ver allahım ver bir sulı yağmır.

Zöhre Kemeç

MESEL

1. Dili yoğ, bilbili çoğ, rehani çoğ, gohusi yoğ, günde gırh—sekkiz
 gılış değer, ganı yoğ, o nedir?

[Kilim]

2. Ağır halîy çırpamadım, ufağ daşı tökemedim, bu nedir?

[Gök + Yıldız]

3. Hamam hamam, gubbesi tamam, bir gelin aldım, babası imam.

[Saat]

4. Bir küçücük odacığ içi doli yongacığ. [Ağız - diş]
 5. Bir küçücük mil dâşi, dolanır dağ' dâşi. [Göz]
 6. Dağdan gelir dâh kimin, golları budah kimin, eğilir su işmiye,
 bağırır oğlah kimin. [Türk Arabası]
 7. Burdan vurdum gılici Helebde oynar uci. [Şimşek]
 8. Atdım atána, deydi çotána, suda balığa, düzde çeyrana. [Yıldırım]
 Zöhre Kemeç
 (Kars : Gala içi)

AHGON'UN TÜRKÜSÜ

Sa'uh suların başında
 Bir hêt çekilmiş daşında
 Gazah gelir savaşında
 Dağıtdılar daşın Ahgon
 Ne belalı başın var Ahgon.

Elvan elvan çiçeklerin
 Gezeridi göyçeklerin
 Dersefilin goçağların
 Dağıtdılar daşın Ahgon
 Ne belalı başın var Ahgon.

Camısı benzer cennete
 Bağ içindeki zinnete
 Şenniğin düşdi gurbete
 Dağıtdılar daşın Ahgon
 Ne belalı başın var Ahgon.

Goşa dilbar goşa dilbar
 Ben may'lam gaşa dilbar
 Mevlam ayrılığ vermesin
 Göyde uçan gaşa dilbar.
 Âşir Sarbaçoğlu
 (Kars : Gala içi)

NECİBİN TÜRKÜSÜ

Zamanın birinde bir Necib varmış. Sarıgamişın Divit köyünde. Bu çok vahitli adammış. Ve gendisi, ayilesi köyçek' adamlarmış. Feğət bunun bir arhadaşı varmış Köse—Ahmet isminde. Buna da Ahmet bek dellermiş. Necibinen gardaşlıg olmuşlar. Necib aşgere gëtdikden sorá, bu Necibin garısına göz goymuş. Feğət bir imkanını bulamamış. Bu dutmuş bir meytip yazmış Necibe göndermiş, gardaşım acele bu garının boş kağıdını gönderesin, Fena yola çıhmışdır. Şindi ise bene tohınir. Babasıgile gëssin, dëssin ki filankesin gızı sevilir. Dëmesin Necibin garisi sevilir.

Bu Köse—Ahmet meytip gönderdikden sonra günnerin birinde gëdir meytip Necibe degir¹. Necip alır gözden geçirir. Bahır ki benim garım beke kötü yola çıhmazdı. Feğət Ahmedinen bunnar çok sevümlü bir arhadaşdılar. Bu dogri sandi bunun sözünü, yazdı bir meytip gönderdi melmekete. Telli bennën üşden dohuza boş olsun.

Bir gün meytip gëldi köye. Köse—Ahmet aldı oğudi, köyün heyetini sesledi.

İşte Necib Telliyi boşamış, gelin bunu babasının evine yollayın gëtsin. Heyet acele, seni Necib boşamış, baban evine gët dedi. Tellişe feryadı figan etti, ben ölene geden evümnën çıhmam, Köse—Ahmed ise oranın derebeği idi. Galdırdı golunnën atdılar zorluğınan babasının evüne gönderdiler. Üşbeş gün sorá tekral² Telliyi gëndine istedi. Feğət babası gorbüşinden vërdi. Telliyi Köse—Ahmede, çümki⁴ Köse—Ahmet oranın derebeği idi.

Bir kaç gün aradan gëçdikden sorá, bu Necib tşündi, saralıp solmaya başladı. Bu iş neydi ben işledim. Feğət onun bir gumandani var idi çok Necibi severdi. Bir gün Necibi yanına çağırdı nöldi sene yavrum nöldi, dedi ve sordı.

Necip buna işin neticesini annatdı. Eski zamanda vesait felan yöğidi. Buna tutdı bir bolük aşger gatdı. Haydi oğlum evünü yoğla da gel.

Bunnar³ günnerin birinde yola revan oldular, Anadolıye gëldiler, Necibgilin köyne yağlaşdılar. Necib orda bir çobana bir kaç lire vërdi, gët benim bacima⁵ müjde vëř, gardaşın' gelir. Bacisi derhal duyar duymaz, başına torpağlar saçdı, gardaşına garşı gëtdi.

Gardaşı bu hali görür—görmez, baci hëyir ola dedi.

Bacisi dedi: gardaşım bu iş ne işidi bize işledin, Telliğin boş kağıdını gönderdin. Şimdise Telliği de Köse—Amed aldı. Necip bunu duyar

1 Güzel 2 Vastı olur 3 Tekrar 4 Çün ki 5 Hemşireme.

duymaz, atdan tepesinin üstüne yığıldı. Bunu selece¹ eve getirdiler. Feğət Köse—Ahmet gurnaz idi, asgerlerin herbirini bir eve misafir verdi.

Gel haberi Necibden verelim. Gözünü açdı ki gendi evünde yatahta yatır. Yanında Telli yoğ. Söyledi ki bene Telliği bir sesleyin yanıma gelsin.

Feğət bacısı dedi: Köse almışdır, Telliği nerden getirim, dedi. Gomsular, getdi yalvardılar Köseye: şu Telliği bir gönder Necibin yanına. Zaten Necibden daha fayda yoğ. Gine evüne dönsün gelsin.

Telliğe Köse gönderdi. Ecele get geri gel. Telli bürünceğinen² Necibin yan'na girdi. Aldı Necib: bäh Telliğe ne deyecek:

Telli bürünceğın çalmış beline
Telli neçün gelmirsın yanıma
Sen ezelden gıydın benim canıma
Telli sene gurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Buyurun ağalar sedire geçin
Derdimin üstüne teze dert biçin
Necibden boş kağıt geldiğ¹—üçün
Necib sene gurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Eşildi mezerim tezdeder canım
Yalvar yâredene almasın canım
Hemd—olsun Mevlâyeye yanımda yarım
Telli sene gurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Istanbul yollari cızıdır cızı
Aşdılar yâremi basdılar duzi
Necip dedikleri bir körpe guzi
Necip sene gurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Eşildi mezerim gebrim gazındı
Gonu—gomşi sizden elim üzüldi
Yazıh yazıh yazım beşe yazıldı
Telli sene gurban derim söyleme.

1 Sediye ile 2 Bürüadüğü örtüsile.

Aldı Telli:

Sen gçetmiş gideli serayımnan çıhmadım
Ağellere al gınalar yahmadım
Älem gözeli idi dönüp bahmadım
Necip sene gurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Yüklendi barhanam gidiyor köçüm
Necibi görmeğe gelmirsen neçün
Düşmandan meytubum geldiğ'üçün
Telli sene gurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Telli bu derdinen yansın ağlasın
Sitam yaşile ciğer dağlasın
Etrafım gan deryası bağlasın
Necip sene gurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Aş Telli bürünceğin görëim seni
Sil gözün yaşını ağlatma beni
Telli sene gurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Suş benim degildir seni sevdüğüm
Daha söylememem sennën küsdüğüm
Atadan anadan candan bezdigim
Necip sene gurban küsdüm söylemem.

Aldı Necip:

Yüklendi barhanam gidiyor köçüm
Yanıma gel Telli efetdim suçun
Telli sene gurban derim söyleme.

Aldı Telli:

Garşiki dağların garlari yağmış
Lâlesi sünbülü altında galmış
Necibin gözleri üzümde galmış
Necip sene gurban küsdüm söylemem.

Dedi söz tamame yetdi. Necip yer-be-yer ruh teslim-çtdi. Telli de Allaha niyaz-çtdi benim de cânımı Necibin üzerinde al od-örada ruh teslim-çtdi.

Akif Doğan

(Kara - Sarıkamış : Gara Urđanı nahiyesinden)

MENİ'LER

1

Meniden mesdim-öğlan
Kücükden dosdum-öğlan
Duydum ki evlenmişsin
Ben sennen-öğlan.

2

Meni demeye ğeldim
Gaymağ yemeye ğeldim
Meremim¹ gaymağ değil
Yarı ğörmä^{ve} ğeldim.

3

Yazıya yaban değler
Ökçeye daban değler
Gız hetirin galmasın
Nişannān² çoban değler.

4

Yazı yabansız olamaz
Öyçe dabansız olmaz
Oğlan niye hetrim galsın
Sürü çobansız olmaz.

5

Havar³ kekliyim havar
Tazım da^vuşani govar
Gara kelle çağ-ossun
Bin-beş lirada ne var.

1 Meramım 2 Nişanınca 3 Haber, acele birisini seslemek.

6

Bacada yatan oğlan
 Köyneği keten oğlan
 Beni sene vermezler
 Beşheber yatan oğlan.

7

Baba ben devrüşmiyem
 Garalar geçmişmiyem
 Yarımı eller aldı
 Niye ben ölmüşmiyem.

8

Biçinciler biçinde
 Benim yarım içinde
 Terlik tohum gönderim
 Yanmış terin içinde.

9

Evleri yahin yarin
 Çiğ bayan bahim yarim
 Orta boyan göz değer
 Hemayil tahim yarim.

10

Sabahdan dudi geçdi
 Elini yudi geçdi
 Gurban olum soğahlar
 Yarim ne dedi geçdi.

11

Sabağın dar sesine
 Uyandım yar sesine
 Yarım keylik ben doğan
 Düşeydim arhasına.

12

Gapıları ganatli
 Geldi geçdi onatli
 Ben yarimi tanıram
 Orta boylu gıratli.

13

Keten köynek mmili
 Gel oğu bizim dili
 Ben buralı değilem
 Mısırın gonca güli.

14

Keten köynek milinen
 İşlemişem gülünen
 Edirem yara yollım
 Atmış iki gulinen.

15

Evleri kşdü bğn
 Krpiyi geşdi bğn
 Knde selamlı yarım
 Selamsız geşdi bğn.

16

Gırat biçine geçer
 Nalı gıçında geçer
 Gurban olim o yara
 Beyler içine geçer.

17

Alat binim alişim
 Ala krde garişim
 Ksdrdm nazlı yarı
 Nrde bulum barişim.

18

Kp dibinde gndime¹
 Mayilem efendime
 Ben küçük yarım küçük
 Uydurmuşam gndime.

19

Küp dibinde kömeler
Titrer ağ memeler
Yar gedri ne bilsün
Gız seni kimi semeler.

20

Meni¹ meni has meni
Top zilifden as beni
Ya bacada gul eyle
Ya gapıda kes beni.

21

Meni meniye eyler
Meniden gelen beyler
Meni yari getirmez
Bir ezim gönül eyler.

22

Çetdim arpa pişmeye
Eğildim su işmiye
Dediler yarım gelir
Çanatlandım uçmiya.

23

Arpa pişdim az galdi
Gamış pişdim saz galdi
Çilen ördeğim çilen²
Gavuşmiye az galdi.

24

Meniye merez deller
Çil ördeğe gaz deller
İtirmişem araram
Abdal ol da gez deller.

25

Çil ördek göle döndi
Gözlerim şele döndi
Yar mehleden geçeli
Mehlemiz çöle döndi.

---

1 Mâni 2 İlahı.

26

Mendili garan¹ olim
 Dört yani paran² olim
 Nazli hardan bir heber
 Gör ki sené ne verim.

27

Keşke çolağ olaydım
 Yara gonağ olaydım
 Yar peşine gidence
 Soyuğ sular olaydım.

28

Erzürüm bacaları
 Mısırın hocaları
 Yarebbi sen gavuşdur
 Arafa³ geçeleri.

29

Garşıda gıza gurban
 Gaş—gara göze gurban
 Bezenmiş toydan gelir
 Terlemiş üze gurban.

30

Garşıda gız galası
 Gız itirmiş valası
 Gızın göyni⁴ bendedir
 Goymaz cazi anası.

31

Al işliğin⁵ ekleme
 Ufağdan ilikleme
 Babam sene gız vermez
 Boş burayı bekleme.

1 Kara 2 Para 3 Arife 4 Göñülü 5 İçten geyilen kadın elbisesi.

32

Al işliğim eklerem
 Ufağdan iliklerem
 Neçe¹ can bu candaysa
 Ben burayı beklerem.

33

Küp dibinde pırıza²
 Heber verin ħoroza
 Bu geçeler ötmesin
 Yar ğelmiş mehlemize³.

34

Gız gapıda dur bāri
 Ħurma verim ye bāri
 Anan ğelir ğörürse
 İnném⁴ itdi de bāri.

35

Gaşların garasına
 Kar çekim arasına
 Dutım senin elinnēn
 Çekim yar yarasına.

Akif Doğan

(Kars - Sarıkamış)

Müdâmi'nin Türküleri

1

MÜDÂMÎ BİR YAZ ĞNÜNE SÖYLEMİŞ

Açıldı ufuglar gar libasından
 Geldi rûzi bızır yaz eyyamıdır
 Sathi arz ğeyindi nur libasından
 Gül bülbüle garşı naz eyyamıdır.

Ëyyami çerhi dñn ne deyin olup
Cñmle aşg ehline ğem tayin olup
Mesudlar yaril gol-boyun olup
Sallanıp bahçede ğez ÷yyamıdır.

Bñlbñlñn feryadı bağlara dñşñp
Lñle kemendile bağlara dñşñp
Aşg ile mecnunlar dağlara dñşñp
Çalar tanburasın saz ÷yyamıdır.

Cem olmuş bir yere erbabı diller
Derdi ğem sahibi hñli mñşkiller
Yeşil baş ördekle çalğanır ğñller
Öter dudi gumru gaz ÷yyamıdır.

Mñdñmi hayalın dñşdü enđine
Ermedin saadetin denđine
Şimdi rağbet ğñzel ile zenđine
Cilveli ğızların naz ÷yyamıdır.

II

Feleđnen dñşdük meydan enđine
Dutuşdum feleğe el çaramadım¹
İstedim ki olñm² bendinnñn halas
Velñkin bir yana yol çaramadım.

Mağsude ermeden yarıca galdım
Eşhin temranını bağırma çaldım
Dostun bahçasında bađmancı³ oldum
Yñz bin meñnet çekdim ğñl çaramadım.

1 Çıkaramadım 2 Olayım 3. Bahçivan.

Müdümi bahtın saadete ermemiş
Nuhset burcundan yana durmamış
Heç san'at galmadı başım vurmamış
On para ferinnèn pul çaramadım.

Sabit Yalçın Müdümi

(Kars - Poşhof : Varzına köyünde)

MÜŞÜR'ÜN TÜRKÜLERİ

I

Gene bahar oldu coşdı yüregim
Açar boz bulanık şelli dereler
Sila derdi vatan derdi yar derdi
İflah etmes bu dert bizi päreler

Ëhtibar olmazmış yüze gülene
Canım gurban—olsun gedir bileme
Kefin¹ yetişmezmiş gerib ölene
Belki yarın çevresine saralar.

Hayal oldi bu Müşürün sözler
Deyin yarà gözlemesin yollari
Her—kesin sévdüğü geçmiş allari
Goy benim sévdüğüm geçsin gareler.

II

Yüz—bin mehletile bir bağ besledim
Yemedim meyvasını el aldı getdi
Açar göz yaşimi ceyhun eyledim
Çalkandı dünyayı sel—aldı getdi.

Yüz—bin dert çekmişem bin daha gerek
Çog—ömür ister ki bir dahi görek
Yarım elden aldı o zalim felek
Hoırat dos bağından gül aldı getdi.

1 Kefen.

Nazlı yarım kem h̄ebari ğelipd̄ür
 Dos'lar aĝlar d̄üşmanlarım ğül̄üpd̄ür
 D̄ediler ki sefil M̄üş̄ür öl̄üpd̄ür
 Kimi gazma kürek bel aldı ğet̄di.

III

Eĝlen Mahmud eĝlen intimasın var
 Bizden yad̄a d̄üşdi yoli Gencenin
 Aĝtaryor ğözüm ğezd̄üĝüm yerler
 Eĝşi dosti hem yarani Gencenin.

Genceden ğeliyor şeydalın sesi
 Gencede ğiyallar valayı ğasi
 Pederin vard̄ür aĝır ğaznesi
 Incisi mercani l̄ali Gencenin

Gencenin etrefi tür̄lü baĝolsa
 İçindeki bülbülleri çoĝolsa
 Dahı erzimani çekmem yoli Gencenin.

M̄üş̄ür d̄erki didelerim çoĝoldi
 Felek ayrılıĝi şimdi verildi
 Erzincan yollari şimdi çoĝoldi
 Felek erzumanım galdi neyd̄im.

IV

Gızlar benim ğetamemi ğetür̄ün
 Gannı derya Beĝteheri neyledin
 Biz mürseluĝ mürsellere yeteriz
 Gannı derya Beĝteheri neyledin.

Duman ğelsin bu daĝlari bür̄üsün
 Ferman ğelsin ellerini kür̄üsün
 Amin deyin meleksima deryalarda gurusun
 Gannı derya Beĝteheri neyledin.

Ben Zöhreyem neğem neğem neyliyim
 Hançar¹ aləm bu sinamı teyliyim²
 Ölene gader Tahir diyem ağliyim
 Gannı derya Behteheri neynedin.

Ben Müşürüm neçe yildür çekéydim
 Merbut olan Gurannâri düzeydim
 Allaha yavralum mejbür olup galaydım
 Bu aşgın gönülden son oldı böğün.

V

DEYİŞME

Aldı Müşür:

Alçağdan üskekten uçan durnalar
 Durna yarà selam söyle
 Dere ve tepe dümdüz gidersin
 Durna yarà selam söyle.

Aldı durna:

Neçe—bin sorarsın divanà gönül
 Bizden sene bir gafadar bulunmas
 Eğer bizi sorarsın Tiflis elinden
 Sizin ellerde derilmemiş güller var.

Aldı Müşür:

Durnamın ganadı sari
 Ben ağlarım zari—zari
 Sevdüğümün erkek oğli
 Durna oğluma selam söyle.

Aldı durna:

Civanmısın yiğit sen seni düşün
 Lugman hekim gibi cevherler daşın
 Ezreil gönülden misafir taşın
 Zevgun yoğise Ezreil taşın.

1 Hancer 2 Batırmak, vurmak.

Aldı Müşür:

Durnamın başı yeşildür
Selam istiyen hemşiremdür
Müşür gârip düşgündür
Durnam hemşireme selam söyle.

Müşür Öcel

(Kara - Poşof : Popola köyünden)

NANAY TÜRKÜSÜ

Eleyezli gız:

Eleyez elemnidi¹
Dört yanı gelemnidi
Eleyezden gız seven
Üreyi² veremnidi.

Eleyez³ başı haça⁴
Elim dolaşdı saça
İyid ona demişem
Sevdiyim alağça.

Eşnekli gız:

Çıhdım Talın⁵ göründü
Talın galın göründü
Talının gız gelini
Ayah-yahn göründü.

Talınlı gız:

Çıhdım eşnek⁶ göründü
Eşnek eşsek göründü
Eşneyin gız gelini
Tamam eşsek göründü.

Gız:

Çıhdım aya bahmağa
Gapiya kilit tahmağa
Oğlan hena getirig
Gız aine yahmağa.

1 Elemlidir 2 Yüreyi 3 Dağ adıdır 4 Çatal 5 Kusaba adıdır 6 Köy adıdır.

Erkek:

Durma gapı dalında
Gözüm galdı halıqda
Anagnan izin alım
Gelim galım yanıqda.

Gız:

Keber at nalı neyner
Gözeller halı neyner
Bir beşe yarı olan
Dünyada malı neyner.

Erkek:

Ay gabağınca²ıldız
Ağlaram geçe gündüz
Meni bu derde salan
İki gelindi bir gız.

Eli Işğ

(Kars - Şüregel : Külveren köyünden)

ÇOCUĞI TEKERLEMELERİ

1

Üşüdüm¹üşüdüm
Dağdan alma döşürdüm¹
Almalarım¹aldılar
Beni¹yola saldılar
Yolda bir darağ buldum
Darağı verdim nen'ye
Nene behen² bir kete³ verdi
Keteyi verdim çobana
Çoban behen bir goyun verdi
Goynu verdim bir beşe
Bey behen bir at verdi
Atı bindim geçtim gara¹suya
Gara¹sudan gannar ahar

1 Topladım 2 Bana 3 Bir nevi börek.

İki dilbar behen bağar
 Bøy oğüne salam verdim
 Küçüğüne aşışoldum.

Fahreddin Çelik
 (Kara)

2

İyne, iyne
 Ucu düyme
 Şam ağacı
 Şatır keçi
 Göz ağacı
 Gotur keçi
 Haflan, huflan
 Yırl yırtıl
 Su iç
 Gaç gurtul.

3

Bir iki
 Bülbül teki
 Daş atar
 Davşan tutar
 Cam'ya geçder
 Caminin gapısı kitdi
 Oğ'zın başı pitdi.

4

Fındığ, fıstığ
 Gedife yastığ
 Vallaha yeñge
 Ben yapmadım
 Horoz yapıdı
 Gız sen çığ.

5

Tağdalarda tağda
 Biz geçdirik bu hefte
 İneyimiz doğurdu
 İsmi olsun Fatma

Aman taraleylim
 Canım taraleylim
 İbe ile bülbül
 Saşları sünbül
 Gız sen çıhacagsan
 Çelik, cubuğ cıh.

6

O lise
 Leblebise
 Davul kepçe zardalo
 Etmey'se metmeyise
 Zardalo.

7

Çıhdım erik dalına
 On deve gelir
 Brisine bindim
 Ablama gëtdim
 Ablam pilav pişirmiş
 İçine sıçan tüşürmüş
 Vallaha yemem
 Billaha yemem
 Şu dolaptan ne çıhar
 Alıyansılı gız çıhar
 Gızın adı Haşbe
 Babasının adı gahbe
 Mendili ipek
 Gendisi köpek.

Osman Çetin

(Kara - Arpaçay : Küçük-
 Kımlı köyünden)

8

Bacadan bağıdım pitne¹ göz
 Birin şaban² birin boz
 Bindim bozun boynuna
 Endim Helep yoluna
 Helep yoli cın³ bazar
 İçinde avi⁴ gezer

Avi beni gorhutdi
 Gulağlarını sarhutdi
 Happer hoppar
 Yarıl yırtıl
 Su iç gurtul.

Alaiddin Ulavur

(Kars - Poshof : Diğor köyünde)

9

Ağan bağan bekrubo
 Çemdan ğüli hala katzo ho.

Şükrü Duırsun

(Kars - Artvin : İlice)

10

Endek mendek
 Seğsan eleş
 Dün-beleş
 Al sana
 Bir bebeğ

İskender Balci

(Kars - Artvin : Şavşat)

11

İbeni
 İbdim seni
 Goş-goyan
 Alış-veriş
 Bene bir eş ğeliş.

Celal Özdemir

(Sarıkamış : Karaırgan köyünde)

ZAFER OYNU

Ğümrinin paytonnari paytonnari
 İpekdir gaytannari gaytannari
 Giderim bu düznen
 Bir sarı yıldıznan
 Beni mezere goyun
 Bir ğınalı ğıznan
 Ğetdi ğedenim ğetdi
 Boyu fidanın ğetdi

Gümrinin paytonnari paytonnari
İpekdir gaytannari gaytannari.

Sultan Çançır
(Sarıkamış : Bardız)

MEKTİP MENİSİ

1

Gara gazan daşmaz mi
Yol gedikden aşmaz mi
Telesme¹ deli göyül²
Ayrılan gavuşmaz mi.

2

Mektip yazdım garadan
Dağlar gahsın aradan
Sen bizi gavuşdur
Yeri göği yaradan.

3

Bu dağlar olmasaydı
Sarılıp solmasaydı
Bir ayrılığ bir ölüm
İkisi olmasaydı.

4

Mendilim pek beyaz
Ayrı düştük biz bu yaz
Ayrılığ bir şey deyi
Mektibên tez tez yaz.

İnsaf hanım
(Kars : Bayram paşa)

BAYATILAR

1

Elemi deyir garga var
Dağ-başında garga var
Men gördüyüm terlânın
Yuvasında garga var.

2

Sarı gavn dilimi
 Uçurdum bilbilimi
 Gelğinen tufar¹ dalına²
 Deyim derdi dilimi.

3

Èlemi mináye deyer
 Halıq mináye deyer
 Ay var ki güne deymeş
 Gün var min áye deyer.

4

Èlemi garaᵇbađı
 Gencenin garaᵇbađı
 Sevdim goqur gözdü yarı
 Boynunda garaᵇbađı.

5

Èlemi gencelidi
 Bir gülü goncalıdı
 Harda bir gerif görseş
 Eleş bil gencelidi.

6

Èlemi gencede galdı
 Gülü goncada galdı
 Harada bir güzel görseş
 Bil ki gencede galdı.

İRAVANIN TÜRKÜSÜ

1

İravan tağda gapı
 Bala bala bala halaylay
 Oynar firengin sapı
 Gel guzum gél, gel
 Gözüm gél, gelᵇimanım gél
 Yarı yardan eliyen

Bala . . . . .
 Dilensin gapı~gapı
 Gel . . . . .

—
 Ay gız adıq selvidi
 Tumanıq gülbenğidi
 Açar geti gel açab
 Sandığıq firenğidi.

—
 İravan çarısı bazar
 İçinde bir gız gezer
 Elinde davut¹ gelem²
 Dertdiye derman yazar.

2

İravanda bir guyu var
 Ay zübejde
 Şekerden şirin suyu var
 Ay zübejde
 Her gözelin bir huyu var
 Ay zübejde
 İravannı benim yarım
 Genfit³ müsellim Zübejde
 Keklik müsellim İreyze.

—
 İravanda men işderem⁴
 Hençelimi gümüşderem
 Ğeh öperem Ğeh dişderem
 İravannı benim yarım.

[Nakarat]

—
 İravanın ağ yohuşu
 Çeder yazı geler gışı
 Gözel gızdarın öpüşü
 İravannı benim yarım.

[Nakarat]

VIII. Bölüm

ERZURUM VİLİYETİ

Ağızı

EHMET BEZİRCAN

Vahti zamanında bir Ehmet bezircan var idi. Bu Ehmet bezircan gâyet ağır tüccar idi. Bunun bir mağazası var idi çi, üç dört tene helebici¹ var idi, üç dört tene de yazıcısı var idi. Bir cün mağazada otururıçen mâli satdıhdan sóra, yazıcılar dedi çi: bu sat'lan mâlin hesabına bah. Gelemi eline aldı, hesap etti çi, tükanın bir terafi yemiş, o bir terafi ölecemen² durir. Par'ya bahdi çi beşe bir tükan mâl doldirir. Orda ahlıne bir guruntu cetirdi. Cetirdiği kimin³ ahilnen dev⁴let bir birine iddahaşdılar. Dev⁴let dedi çi:

Ben bu—geden mâl gazandım. Bu gazandığım mâl daha tüçenmez. Ahil dedi çi:

O mâli ben gazandım sen kazanmadın. Ecer ben olmasam, sen bu mali bir cünde yiyer içinden çıkarsan. Dev⁴let dedi çi:

Ben bu mali boğozumdan çesdim artırdım.

Ahil dedi çi:

Ben olmasam sen bu mâli mihâniye, kerhaniya verirsen. Ondan sora aj⁴ galırsan.

Dev⁴let dedi çi:

Cel ayrılâş. Ahil vurdi bir yana çetdi, dev⁴let yerinde galdi.

Ëh ahil çıhdıhdan sora, dev⁴letin ne emliyeti⁵ olaş. Bu mali ele yidi çi bu dev⁴let daha bi—şeyi galmadı. Garisi dedi çi:

Herif dedi, bu—geden malimiz çetdi. Heş değil bu elimizdeçi olan parâynan bir boyun öçüz al. Bir gaş god da tohum al. Reşberlik yapalım. Bu bir boyun öçüz aldı, bir gaş god da tohum aldı. Başladı reşberliğini yapmiya. Bu reşberlig tohumunu eçerkan, çiftin peşine ciderkan, bahdi çi, hagosdan⁶ bir parlaş daş çıhdı. Bu daş —geden güzel parlaş daş çi, olmaz derecelerde. Hama⁷ ahil yoş. Bülmir çi bu daş ne daş.

Ahşam oldi bu evüne daşı aldı celdi. Gariya dedi çi: bu daşı buldum. Bu daşı ver çocuklara oynasin. Gari daşa bahdi çi, daş bir güzel daş. Çocukların elne verdi. Gari bahdi çi, çocuklar bu daşı g'racahlar. Ellerinden aldı tereğe goydu⁸. Goyduhdan sorâ, bunnar yatdılar. Bir de ayıldı çi gari, evün içersinde bir işiğ yânir. Gari bahdi çi, lamba yoş, ay işiği de değil, bahdi çi terekte daşın şahusi⁹. O sahat gocasini sesledi. Dedi çi:

Herif gaş hele. Senin bu cetirdiğın, daş ne şölvell daş. Bu nedir? Gocasi dedi çi:

1 Arşınla mal ölçen tezgâhdar 2 Öylece, olduğu gibi 3 Gibi 4 Aç 5 Ehemmiyeti 6 Çiftin tarlada vücuda getirdiği iz 7 Ama 8 Evlerin içersindeki eşya koymaya mahsus raf 9 Işık, şua.

Ben bilmem dedi. Sabağdan cötür bu dâşi sat. Çocuklara bi-parça nafağa al cel.

Sabağdan oldi bu herif çifdine çetdi. Gari-da dâşi aldı şeherin içeri-sine cötürdi. Bir böyüç tüccara cösterdi, dedi çi :

Bu dâşi al da bir gaş guruş bene para ver. Tüecar bağdı çi daşın giy-meti bulunacağ iş decil. Ğendi Ğendine bir mütala yaptı. Dedi çi :

Bu benim şelvetim vërsem bu dâşi alamam.

E bu garinin elinden gandırısam alsam, bunun gocâsi vardır tabî ve bu dâşin sahabi bir böyüç adamdır. Olur çi, ne olur ne olmaz. Garya dedi çi :

Bacım, dedi, ben bu daşa cücüm çatmaz. Bu daş padişaha mehsusdur. Ordan gari aldı evüne celdi. Aħşam gocasi da tarladan evüne celdi. Gari dedi çi :

Herif senin bu cetirdiğın daş, padişaha mehsus daş-imiş.

Buni dedikden sorâ, yatdılar. Hama herif içerde alır verirdi. Sabağ-leyin erçenden gağdı çi, gapılarının önünde bir bezircan çedir. Bezircana sesledi, dedi çi :

Bu çev⁴ran neriye çedir?

Bezircan dedi çi :

Bu çev⁴ran lsdanbula çedir. Dedi çi : eylen. Bir armağanım var. Oni verim de, Osmanni padişahına cötür.

Bezircan dedi çi, cet çet-cetir. Çetdi dâşi aldı celdi. Bezircana ver-dikden sorâ, sormâdi çi, siz nêrelisiz.

Bunnar dâşi aldı çetdiler. Bir ez çi ireli çetdikden sorâ, bezircanın çatibi vardi. Dedi çi : sen bu dâşi aldın. Sormadin çi senin ismin nedir?

Ahan¹ bu dâşi cötürdük Osmanni padişahına. O da bizden sordi çi bu dâşi çim yolladi ve ismi nêydi, ne cuğap² vërağ³. Bezircan bağdı çi, çatib-in sözi doğrudur.

Ordan çerisin çeriye döndü. Celdi bu adama gapısının ve meh'lesinin⁴ nümeresini aldı. İsmi ni örgendi. Ordan çığdı çetdiler.

Cünnerin birisinde, İstanbula çığdılar. Bezircan cötürdi, dâşi padişaha teslim etdi. Padişah daşa bağdı çi, daş giymetli daş. Lâlesini, vezirini top-ladi dedi çi : Evzürümde⁵ Ehmed beğ isminde bir adam bu dâşi bize heda-ya cöndermiş. Siz buna ne cuğap vërirsiz. Ve buna garşılığ biz o adama ne hediye edek. Dëdiler çi :

Biz bu daşa garşılığ, biz de ona para cönderek. Bunnar bir kıasa lire olarak bezircana teslim etdi, dedi çi : öenden de çoğ selam cötür. Bezir-can da aldı, lsdanbuldan çığdılar.

Bir günnerin birisinde Evzürüme celdiler. Cötürdi kısasını teslim eğe. Emet bezircanı sesledi, dedi ği : Osmanni padişahi, sene, hedaya cönderdi. Çoğ da selam eğdi. O adam da o nedir dedi hedayası. Dedi ği lirâ. Bu adam cendi cendine bir mütala yapıdı. Dedi ği : bu parayı ben alsam duyar benim boynumu vururlar.

Bezircana dedi ği : bu parayı alır cötürürsen. Benden Ecem şahına hedaya eğersen.

Bezircan bağdı ği, eğe ben götüürüm. Ordan da peşceđimi¹ ahram. Ordan parayı aldı yola revan oldular.

Bir cünnerin birisinde Ecem şahına eğtdiler. Cötürdi parayı teslim eğtdiler. Parayı teslim eğdikden sora Ecem şahı bunnardan sordı. Bu parayı bene çim cönderdi. Bezircan da dedi ği : Osmanni ölçesinde Emet beğ isminde bir bezircan cönderdi seni hedaya olarak. Ordan Ecem şahı, bezircanın peşceğini verdi, dedi ği : sen eğt daha.

Bezircan eğtdikden sorâ, bu da lâlesini, vezirini topladı, dedi ği : Osmanni ölçesinden bene buğeden bir para hedaya celmiştir. Biz buna garşılığ ne cönderrek.

Lâleynen vezir dedi ği : şahım sağolsan buğden parası olan adama biz ne hedaya cönderağ. Veziri dedi ği : Osmanni ölçesinde Ecemhalisi çoğ meşürdir². Biz de ona bir eğy hali cönderağ.

Lâlesi dedi ği : bu paranın sahibinde, hal'ya, çilime, cöre ne var?

Ecem şahı dedi ği : ya ne yapalım. Lâlesi dedi ği :

Bir eğy vardır; şah dedi ği :

Nedir?

Lâla dedi ği :

Şahım sağolsun. Bizim cendi ölçemizde ve düveli eñbilerde, beğe bir zencin tüccar yoğdur. Ancağ bizim hedıya eğdecemiz, senin bacını bu adama verağ. Başga golayı yoğdur.

Şah da bağdı ği, minasibli bir iş. Şah dedi ği : eñ nasıl yapığ ği? Lâlesi dedi ği :

O adamı esğerenin cider, alır, buraya cetiririh. Ordan esğer leşğer aldılar, Osmanni ölçesine hareket eğtdiler.

Bür günnerin birisinde, Evzürüme, celdiler. Lâlesi Evzürüm ahalisinden sordı ği, Emet bezircanın gonağları nerdedir?

Emet bezircan da evvelde zengin idi. Şimdi fihere olduğu halde, çimse tanımır. Her çime sordıyse, çimse tanıyamadı. Cebinden nümeresini çıgartdı gapının nümeresini cösterdi ği, an, bu nümerenin sahibinin evi nerdedir? O adamlar da, bağdılar ği, deñ³ esđi Emet bezircanı sorıller. Dediiler ği :

Evet, o adam evvelden zencin adam idi. Ahlini gayib eğdikden sorâ,

1 Hediye 2 Meşur, meşhur 3 Tâ.

malini, hepsini yedi. Şimdi fişeredir. Gapının yolunu gösterdiler. Gçtdiler bağıdılar çi, bir fişere adam. Lâlesi dedi çi :

Haydi seni Ecem şahî istir. Bu başladı çi, beni Ecem şahî ne edecek? Dçdiler çi:

Sen Ecem şahına bir kısa lirâ cönderdin mi? Dedi çi, evet cönderdim. Eyleyse dedi haydi, seni şaha götrecëyñ. Ordan aldılar yola revan oldular.

Bür günnerin birisinde, Ecem torpağına ayak basdılar. Şaha heber verdiler çi Ehmet bezircanı getirirñ. Şah ordan bunnari garşılamaıya çığdı. Celdi sordı çi, Ehmed bezircan dñylen adam hancısıdır.

Lâlesi gösterdi çi, işde á o adamdır.

Şah bağıdı çi, üsti yırtıñ, cendi perişān bir adam. Lâliye dedi çi, lâle dedi, bu adam yanışdır. O paranın sahibi beñe niye perişān ola?

Lâlesi dedi çi :

Şahım sağolsun, biz bu adamı gapısının nümeresiynen suval çtdiñ. Bundan başga, daha kimseyi bulamadıñ. Veziri dedi çi :

Osmanni siyasetçidir. Bu adam olur çi, bizi sınar. Ordan bu adamı hamama cönderdiler. Temiz bir çat elbise kesdirdiler. Bunun üzerine ceydirdikden sorâ, buni payitahtına cötürdüler Çay, geyfe işdikden sorâ, şah dedi çi : biz bacımızın meselesini nasıl açañ?

Lâle dedi çi :

Şevçetim sağolsun. Sen burdan çıbarsan biz o adamnan gonusuruñ. Şah ordan çığdı. Lâlesi, veziri, Ehmet bezircan orda galdılar Galdıñdan sorâ, lâlesi dedi çi :

Ehmet beğ, seni buraya cetirmemizin esbabini bñlirmisen? Oda dedi çi, ben ne bñlim. Siz cetirdiz ben de celdim. Lâle de dedi çi :

Yoh çlece¹ dëyil².

Sen şaha bir kısa lira cöndermişdin. Şah da seni ona garşılıñ bacisini sene verecek. Sen buna ne dëyisen? Ehmet bezircan da dedi çi :

Şah bacisini bene verende ben de alıram.

Orda gevri gereñ³ gıldılar. Gevri gereñi gıldıñdan sorâ bir cūma ahşami zifafa verdiler. Gizi yanına cetirdikleri çimin, ağıl yoh, gizi gördüğü çimin, cendini şaşırđı. Bir müddet orda oturduñdan sorâ, giz da duvağın altında beklir. Ehmet bezircan bağıdı çi, gapının yolu açıñdır. Ordan gāđdı ibriği eline aldı. Dışariya çığdı. İbriği gapının önüne goydi. Ordan savuşdı.

Geçenin bir faslı idi. İran dediğın goca bir şeher. Oyana vurđı, buya vurđı, bir yol çığdamadı. Bağıdı çi, sabah açıldı. Ola ben neçedim. Şah şimdi gaharsa, benim boynumi vurur.

Bağıdı çi, bir yerde böyñk böyñk bir fışğı⁴ yigili. Çetdi, o fışğının içine

1 Öylece 2 Değil 3 Kavli karar 4 Gübre.

cirdi. O gece de yağmır yağardı. O fısgılıh da şahın tavlahanasının fısgılı-
ğıymış, daima ordan atların altına fışğı cötürürlermiş. Sabahdan oldi bir
adam cönderdiler hele bahın, damadımız gahmışımı? Çetdiler çi giz orda
durir, yatahlar serili, damat yöh. Giza sordular çi, damat beğ neç oldu.
Giz da dedi çi: gece ibriği eline aldı dışarya çıhdi. Daha gelmedi. neç ol-
duğunu bülmirem. Ordan şaha heber verdiler çi, bu gece damat beğ gayib
olmuş. Şah tellallara emretdi çi, damadı itmiş, her çimçi ölüsünden ve diri-
sinde heber getirirse dünyalığını verip ahiretine garişmiyacam.

Tellallar nida etmiye başladı. Ahilli başlı olan adam hep içeri gaşdı-
lar. Deditler çi, bunun ölüsünü de cörsek zeral¹ celir, dirisine cörsek zeral
celir. Onnar orda galsın biz gelek tavlacılara.

Tavlacılar atlarının altına fışğı cetirirçen bahtdılar çi fışğının içerisinde
bir adam. Çığartıldılar çi Ecem şahının damadı. O saat şaha heber cötürdü-
ler. Deditler çi:

Şahım senin damat beğin, bizim atların fışğısının içinden çıhdi. Şah
gezzebe celdi, emretdi çi dar ağaçlar gurulsun. Buni dar ağaca götürürkan
ahil orda yetişdi. Ahil beynine cirdiği zamen, ahli başına celdi.

O sahat barmağını galdırdi. Şah bahti çi barmağını galdırdi dedi çi:
sorun bahın ne deyir?

Lalesi cetdi sordi çi, neçün barmağın galdırdın, bir deyeceğin mi var.
O da dedi çi:

Benim deyeceğim budur çi, benim ne günahım var. Siz beni sorği su-
alsız dar ağacına asırsız. Läle cetdi şaha söyledi. Şah da ordan celdi
yanına. Dedi çi oğlum benim asmanın esbabi budur çi, sen benim tahtımanmi
becenmedin, yohsa bacımamı becenmedin veya adeletimemi becenmedin.

Damadı dedi çi, ben senin tahtan da becendim ve adaletin de becendim,
bacan becendim. Yaliniz benim bir ehdim vardır. Ehd dedicin bir adamın
üzer¹ne borşmudur, borş decilmidir? Şah dedi çi:

Evet oğlum dedi, borşdur. Fağet senin ahdin ne idi?

Damadı dedi çi benim ahdim buydi çi: ben dedim çi, Ecem şahanın
baciasini Allahın emriyinen peyğenberin goyduğı şerşeräten alursam içirmi
dört sahat fışğılıhda galacağam. Şimdi ise ahdim yerine celdi. Onun üçün
icirmi dört sahat fışğılarının içerisinde galdım - a.

Benim ahdim buyudi.

Şah bahti çi bu adamın sözleri doğrudur. Ordan beratini istedi. Ehmet
beğ muradına irdi.

Gaya Gılıç

(Erzurum - Pasin : Surbahar köyünden)

1 Zarar.

MESEL

1

Garadır gatrın decil
 Sarıdır zarfa' decil
 Ganatlıdır guş decil
 Buynuzludur goş decil: [Çeçirce]

2

Elemes melemez
 Tandır başına celemes
 Gelsede çeriye dönemez: [Yağ]

3

Hêr'ye hêr'ye
 Davarı vurdum gêr'ye
 O nasıl guşdur çi
 Arha üsti yer'ye: [Ölü]

4

Yol üstinde çitli sandıh: [Mezer]

5

Yol üzerinde yağlı gayış: [İlan]

6

Gara tazî nalladım İsdanbula yoll'adım: [Mektip]

7

Burdan vurdum gilinci² Helepde oynadı uci: [Şimşek]

8

Garannih yerde gan uyuşur: [Yoğurt]

9

Uzun uzun urğannar ucunda demir kınnar: [Tilifon]

10

Bir çüçücük mil daşı dolandır dağı—daşı: [Cöz]

11

Oturdum öğüne uydurdum deliğine: [Sandıklınan anahtar]

12

Bir derede bir değirman, galdıramam, yendiremem, çarha vurup dönderemem; ustası gelsin galdırsın da yendirsın de çarha vursun dundersın de: [Sahat]

13

Ay yurtlar yurtlar
Yusufi yiyen gurtlar
Dırnağinden su içir
Tepesinden yumurtlar: [Eçin]

14

Gara tavuğ gaggılar ganatlari şaggılar: [Cöy]

15

Dam ardında teke bağlı, buynuzlari çoçe bağlı: [Gabağ]

16

Bu damın altı himdir¹
Himin altında çimdir²
Çimin altında bir cämi
Cäminin imami çimdir³:
[Bilâlihebbes]

17

Derindir guyi günbüler suyi: Tüvek]

18

Bir guş celir Vandan
İçi doli andan
Gırğ gün gırğ geççe namaz gıldı
Bülmedi çi gıblesi ni-yanda⁴:
[Yunus peygenber]

Gaya Gılıç
(Pasız: Surbahan köyündece)

1 Temel 2 Çayır otu 3 Kimdir 4 Haagi tarafia.

DESTAN

Dineyin ehbaplar benim halimi
 Felek ganat vurdi gırdi dalimi
 Çimsem yoħ çi beklesinner yolimi
 Yalan dünya zindan oldi ben-için.

Ne anam vardır ne de pederim
 Başdan yetim goydi gederim
 Çeçe cündüz buni meraħ ederem
 Heram oldi yalan dünya ben-için.

Bu yalan dünyada bir cün cülmedim
 Ben de bılmem çimden intizar yedim
 Cünden cüne artar ğem-ile derdim
 Çeçilmez bir hala celdi ben-için.

Felek ganat vurdi yiħildi evüm
 İstemezdi bene bu gara sevüm
 Ne aħrabam vardır ne de bir gevüm
 Yanacaħ bir çimsem yoħdur ben-için.

Artıħ böyümüşdüm olmuşdum civan
 Bir yarın bağına cirdim bağcivan
 Nihayet orda da erişdi fiğan
 Metem artdı gara yaslar ben-için.

İcirmi beş de bir temel atdım
 İcirmi altıda belaya çatdım
 Yar senin yüzünden zindanda yatdım
 İşiħ dünya zindan oldi ben-için.

Sevdük biri biri birmizi gurduğ temeli
 Gabahat bendedir çime demeli
 Eller gınalı gözler sürmeli
 Sürmedim sefani geşdi ben için.

Gaya Gılıç

(Pasın: Surbahan köyünden)

TÜRKÜ

Ne ola halıma merhemet eyle
 Nedir hu cefalar cana zindancı
 Çeçe cündüz hesretliğim çekerem
 Beni hes'ret goyma yara zindancı.

Felek benden aldi içi golimi
 Cidin diyin o yara cözlemesin yolumi
 Cöyde uçan guşlar ağlar halimi
 Heşvahl hes'ret galdım yara zindancı.

Gaya derçi içi didam yaş olur
 Münçürlerin gara bağri daş olur
 Vağıt olur çi gem cünler cine hoş olur
 Etdiğin yanına galmaz zindancı.

Gaya Gılıç

(Pasın: Surbahan köyünden)

AŞIŞ KEREM¹

Gide gide gıtdik Narmana
 Nalbandın bıyıkları bülendi² alçana
 Çekin arhadaşlar çekin atları hârmana
 Dağdın lezgi canalan Kerem.

1 Eşkiyadır. Erzurum'un Almalar dereasindedir. Aslı Çerkes olup, İran'da, Türkiye'de ve Rusya'da eşkiyalığı ile şöhret bulmuştur 2 Bulaştı.

Keremin atına ala deyeller
 Belinde galhana gala deyeller
 Kerem öldücen yalan deyeller
 Dağının lezgi canalan Kerem.

Kereme goçağ¹ deyeller
 Üstünün çuluna saçağ deyeller
 Keremi Kor²oğlundan goçağ deyeller
 Dağının lezgi canalan Kerem.

Şükrü Alguş
 (Erzurum)

ÇOBANNAR DESTANI

Ehbab hatiri³çin yadigarın var
 Annasınnar bu maali çobannar
 Bâzi ekis döner rüzûgarım var
 Annasınnar bu ehvali çobannar.

Beğendim onnarın ben tebdirin
 Müttefig tutmuşlar hep bir⁴birini
 Hegigette tanışalar pirini
 Galmaz keremelten hâli çobannar.

Memur olmuşlardı cevrü cezaya
 Heş râzı olmazlar heggü rizaya
 Hükm⁵edeller otuz altı gezaya
 Dağların serdâri vâli çobannar.

Mektep mezhep nedir bilmez ayniai
 Orman kebayiri⁶ millet hâini
 Gurda guşa tegsim eder pâyini
 Arar bulur gerip mâli çobannar.

1 Yigit, cesur 2 Canavarı, ayisi.

Sırım¹ çekemediz bıylki ğöni
 Baĥaĥ neye varir bu işin sonı
 Sabah banđi malın tükendi ğüni
 Aĥşamdan aĥallar fali çobannar.

Gehrimandır. er meydana çıĥallar
 Cansız malın nefesini tıĥallar
 Bir zoppada üş beş dâne yıĥallar
 Geşmişdir Rüstemi Zâli çobannar.

Elinde hazırlamış keskin piçâğın
 Neçe fıķarenin yıĥar ocağın
 Döğüşdürür mâli gırar baçağın
 Ğayet sever galmâgali çobannar.

Kor² olmuş onnarın merhemet ğözi
 Bir çift çarıĥ üçün keser öküzi
 Heş biri saĥlamaz goyunna guzi
 Teze ğeyer çuĥa şali çobannar.

Ğendi gebehemiz ele devürme
 Dağda ğemiklerden gurdüz çevirme
 Aĥşam yahni yiyin sabah gavurma
 İstemesiz yaği bâli çobannar.

Mala möhtac—ettiz kesdiz köküni
 Bir topal danam var yiyin küküni³
 Aĥirette çekin mabal yüküni
 Goca şaşgın el hammâli çobannar.

1 Çarık dikmek için kullanılan ince deriden teller 2 Kör 3 Aletini.

Ne çifti sağ goyduz ne de eneği¹
 Si . . . haşa burdan böyle heneği²
 Başgıçnan yediz bir çift ineği
 Dolayırsız laubali çobannar.

Gözünüz görmezden garnınız şişe
 Yorğansız köyneksiz çıhasız gışa
 Sonunda Meherremi çıharttı işe
 Boynunuza öz mabalın çobannar.

Meherrem Gorhmaz

(Erzurum : Tortum kazasından)

ERZÜRÜM

Barèkallah deyelim nâzi hoş Erzurumun
 Açıldı hep çiçekler yâzi hoş Erzurumun
 Millet sây're yürüdi çayır çiman b'ridi
 İgid oynar ciridi düzü hoş Erzurumun.

Pehluvannar yağlanır nam âleme çağlanır
 Düşman bağı dağların şazi³ hoş Erzurumun
 Davul zurna çalınır mârifetli bilinir
 Dadaş⁴ barda salınır⁵ sözü hoş Erzurumun.

Gehrimanlıh burdadır bütün şeref bardadır
 Düşman şhu zardadır buzi hoş Erzurumun
 Guşlar yapar yuvayı çoğçyleriz devayı⁶
 Heş olmayız mirayı izi hoş Erzurumun.

1 Sabanın demire geçen yeri 2 Şakayı 3 Keyfi 4 Bar oynayan delikanlı 5 Neşeli hareket yapmak 6 Kavga.

Biz şairiz atarız bali yağa gatarız
 Düşmannara çatarız sazi hoş Erzurumun
 Her saltanat burdadır bütün gönül kardadır
 Bu de ehtidardadır yozi¹ hoş Erzurumun.

Ê h s â n i mubabbeti almış başdan himmeti
 Seviyor şecaeti güzü hoş Erzurumun.

Mevlut Ehsânî

(Erzurum : Ali paşa mahallesi)

SERENCEM

Vahti zamanında bizim sultan Süleyman hazretleri var idi. Bu tahtinde oturduğu zaman ahlına bir guruntu geldi. Bu dedi çi : ben atmış yetmiş yaşındayam. Bir züriyetimin olmadığı, gaha²da bu mahlugatıma sa³ab ola. Bu zözi be³le³ derçen bir fik're daldı. O dalmada olsun lalesi içeri girdi. Selam verdi padişahına. Bu selami verdi amma çi, almadi. Lale geldi cendi işgemesine oturdu. Oturduğu zaman, bir selam daha verdi. Sultan hazretleri başını kaldırdı giyım etti. Lale dedi çi :

Pâdişahım sağ olsun. Ne geder fikre dalmısan.

Dedi çi :

Neçün fiçre daldım ben?

Dedi çi :

Şevketim sağ olsun, içeriye girdiğim zaman, selam verdim, selamimi tebliğ etmedin. Onun için bildim çi sen fikre dalmısan, dedi çi :

Lale, sözün doğrudu, içerimde bir galyan var idi. Lale dedi çi :

Söyle bene, içimizde birbirimizin sırtına vayıb⁴ ola. Deyir çi : benim düşüncem odur çi, ben ahan⁵ atmış yetmiş yaşına girdim. Bu zamane gelinciye geden bir züriyetimin olmadığı. Lale dedi çi :

Şevketim sağ olsun. Allah böyühtür. Onida vermiye gädirdir. Buni dedi, lale çıhdi dışarı. Getti dolandi, gezdikden sorâ, cine celdi yan'na. Bahti çi padişah, eycemen fikre dalmış. Dedi çi :

Şevketim sağ olsun. Sen get be get gelyeyi artrirsen. Dedi çi :

Lale, benim böğün ahlım dalgali.

Lale dedi çi :

Pâdişahım sağ olsun, bizim de cendimize göre düşmanımız var. Dü-

1 Sığır hayvan 2 Kalka, büyüğe 3 Böyle 4 Vakif 5 İste.

şünceden cendi hücüdün mef¹ edersen. Mef¹ettikden sorâ, bu milletin haggi bizden sorulur. Bu milleti gahıp b'r²ez gezmeli. Halini ehvalini anamâli. Yevmil¹giyamette b'ze devaçi olmasınnar.

Pâdişah dedi çi :

Sözün doğrudu lâlê. Biz bu milletin hagginden anlameli. Bahalım çi fehir fihere ne haldadır. Dedi çi :

Lâlê, sen b'r^{er} tene, devruşan elbisesi yaptır b'ze, çıhip cezelim.

Lale b'r^{er} tene devruşan elbisesi yaptırdı. Ordan saraydan herçet ettiler, bir günnerin b'risinde, bir beri² yaban düzünde bir dağın kellesine çıhdılar. O dağın kellesinde bir cöze ras¹geldi, dedi çi :

Lâlê, bu cözenin başi ey¹serin yer. Burada bir geyfe bişir de, içelim de, ondan sóra, gahıp cezmeli. Bunnar gayfeyi bişirmede olsun, oyandan bir devruşan elbiseli ras¹celdi.

Selamün¹aleyçum, şevçetüm sağ¹olsun. Onu dediği zaman pâdişah aldı şahalini ağzine. Bir düşünciye daldı. Devruş dedi çi :

Pâdişahım sağ¹olsun, neçün düşünciye daldın? Dedi çi :

Devruş baba, sen benim padişâ olduğimi ne büldün? Devruş dedi çi :
Bu geden dünyayi ceziren, sen padişâ olduğin annamasam, ben bu dünyayi cezmem.

Bu sözün üzerene, lâlîye dedi çi :

Lâlê geyfelerimizi çetir içelim. Geyfelerini içdikten sorâ, devruş baba cibinden çuhardı bir tene alma verdi, dedi çi : bu almâyı sultan hanımna¹ cuma ahşâmi, zıfâf olduğuz cüni bu almâyı ortadan bölersen yarisini cendin yersen, yarisini da sultan hanıma yedirirsen. Bunu dedikden sorâ, devruş dedi çi : bene bir ibrih¹ ver. Lale de bunun eline bir ibrih¹ verdi. Bu gahdi tenfüse çetdi. Lalêynen pâdişah gözlediler, bahtılarçi bu adam celdi. Lâlîye dedi çi :

Lâlê hele bah¹ çi bu nic¹öldi. Lâlê çetdi çi ibrih¹ ele doli durir. Devruş bahdi çi, devruş yohdur. Celdi dedi çi : şevketüm sağ¹olsun, ibrih¹ doli durir, devruş yohdur, pâdişah dedi çi :

Gej bulduh, amma tez yitirdih; bu adam tehe³ adam dē¹ldi. O çi elimizden çetdi. Vaht da dar vaht oldi ahşamın. Eh çedecek yerrerini bül-müller. Lalêynen ordan gahdılar. Lâlê dedi: burasi bir issiz dağdır. Çecenin bir fasli öldi, şimdi çöy⁴ yohçi çöye çedek. Bu dağın başında sen bir gulaş ver, yahut bir ses yohut da bir çöpek sesi, hele bah¹ çi duya bülürmisen? Lâlê ecildi gulaşini yere verdi. Bahtiçi, derindên bir çöpek sesi celir. Dedi çi : pâdişahım sağ¹olsun, bu terafdan bir çöpek sesi celir. Dedi çi :

Lâle, o terafi burahma. O terafa cidelim. Ya bir çöydür, ya da çoban mobandır. Bir müddet bunnar çettikden sóra, çoban ışığı cöründi. Bir eski çobanın ateşine yaklaşdılar, bahdılar çi çöpeklerin sesi éyccemen guvetleşdi. Dedi çi: lâle, burda oturalım, olur çi bu çöpekler bizim üzerimize celir.

Onnar orda oturdular. Biz haberi verék¹ çobandan. Meğer ise çobanın davarna gurtlar dadanmış. Bir gurt çi bir davara alişdimi, o davarin terğini vermez. Bu çobanın da iki tene çöpeği var imiş. Biri büyük, bir de çüçüg. Bunnarın içisi de gurtçul. Böyük çöpek meğemse, hâvın imiş. Çüçüg çöpeyin ahlı oğeden çesmir². Bu gurt o esnada davara vurdi³. Vurduğı zamanda goyunun brini aldi çetdi. Çoban bu itleri halaladi⁴. Halaladiğı zaman bu itler gurdun üstüne hücüm etdiler. Böyüg it çeriden yetişdi. Nasi çi gurdu cördiyse, çerisin çeri döndi. Çüçük çöpek de ona bahdi, o da çeriye döndi. Çoban bunnarın çeri döndüğüün cördüğü çimin⁵, çoban eline aldi degenegini, bu böyük çöpeye oğeden vurdi çi, yeter deyene gede⁶.

Hem vurir, hem de diyir çi, sultan Miradın hâvın vezirleri çimin. Hâvın nik yapmasa ne olur. Bu sözi söyleriçen, pâdişahnan lâle de orda dinnirdi. Pâdişah dedi çi:

Lâle bu sözi yaz. Bunnar burda olsunlar, davara bir daha gurt vurdi. Bu böyük çöpecin can'na çar etmişdi. Nası çi halaladi ise böyük çöpek yetişdiğı çimin gurda, vurduğıyinen alt etdi. Goyni de gurdun elinden burahdirdi. Haman çoban orda yetişdi, goynu aldi él'ne, goyni çesdi, goyni içi parça etdi, yarisini böyük çöpeğe, yarisini de çüçük çöpeğe verdi.

Dedi çi: her dâvim sultan Miradın, hâvın vezirleri çimin, hâvınınñ etmesez de, gısmetinizi ona buna yedirmesez. Pâdişahnan lâle de orda cine diynirdi. Dedi çi:

Lâle bu cuğabi⁷de yaz. Buni yazdıhdan sorâ, ordan gahdılar, gahdıhları çimin, çobana bağırdılar, dediler çi: çoban baba, çöpeklerin öğüne⁸ cel, çoban ordan öğüne celdi, bunnar yanına çetdiler, çobana selam verdiler, çoban bunnarın selamini tebliğ etdi. Bahdi çi bunnar bir sinne⁹ adamlar. Çoban bunnara giyam etdi, yer cösterdi. Çeçesini yere serdi, bunnar oturdular. Pâdişah dedi çi:

Çoban baba, bizim ahlığımız var. Çoban gahdi birez davardan süt sağdı, cetirdi temiz bişirdi. Davarcıyınnan bir gaş tene eymeğ çihartdi. Bunnarın önüne goydi yip işdikden sorâ dedi çi: çoban baba biz yorgunuñ. Bize bir yer sar da yatalım. Çoban baba yerini sardi, bunnar rahat etdiler. Pâdişah dedi çi: çoban baba bu davari sen şimdi nerye galdırıp götrecek sen. Çoban dedi çi:

1 Verelim. 2 Akılı o kadar ermiyor. 3 Saldırdı. 4 Hücüm etmek. 5 Gibi. 6 Kadar. 7 Cevabı. 8 Önüne. 9 Sınlı, yağılı.

Buralarda dolandırır, cine cetiriren yanıza. Siz rahatıza bahın.

Çoban birez davari dolandırdıhdan sorâ, guşluğ oldu sabağın, bir da^{na} davari cetirdi yan'na bunnarın. Bunnar da gâhdılar. Çoban bunnara temiz-caman¹ bir daha sūd sağdı, yıp işdikden sorâ, pâdişah dedi çi :

Istanbulin yoli buradan hanci terafdan çeder? Çoban baba dedi çi :

Devruş baba, dedi, ben sene cösterirem dedi. Gâhdi çoban bunnarın önüne düşdi, bunnara yollari bir bir tarif etdi. Tarif etdikden sorâ sultan Mirad hazretleri dedi çi :

Çoban baba, bu davar, çöylük davarimi, yoğsam satliş celep davarimi? Çoban baba dedi çi :

Bu davar celep davaridir.

Sultan Mirad hazretleri dedi çi :

Bu davari nêrde satarsiz? Çoban dedi çi :

Istanbulda satariş.

Sultan Mirad dedi çi :

Çoban baba, ben sene bir imza verim, bu davari sattığın zaman, sultan Miradın gonağı yıldız deye celesin. Buna bir imza verdi bu da imzayi aldı sehratlığına² goydi. Ordan tohalaşdılar, her biri savuşdi çetdiler. Sultan Mirad ordan paytahtına celdi çoban da ordan daverinin yanına çetdi. Cüz esnasi olduğu zaman, bu davari Istanbula çekdiler. Istanbulda davari satdıhdan sorâ, bu adamın ahlına celdi : bene Mirad ağa beşe demişdi çi, davari satdığın zaman yanima cel. Bu gâhdi aryarah çedir. Ey-Istanbul dediğin yer de bir büyük şeherdir. Bir tenesi önüne celdi, çoban baba dedi çi :

Burda, dedi, Mirad ağanın gonağlari nêredir?

O adam da dedi çi :

Hanci Mirad ağanın?

Dedi çi :

Onun büyük gonağlari vardır.

O adam da dedi çi :

Böyüh gonağlı Mirad ağa, bennem çimdir. Istanbulda böyüh gonağ, oğeden var ki, ben bülmem dedi.

Onnan sorâ. savuşdi çihdi çetdiler. Çoban babanın önüne bir tene sinni bir adam ras-celdi. Çoban baba dedi çi : Mirad ağanın gonağlari nêrededir?

O adam da dedi çi : hanci Mirad ağa?

Çoban baba dedi çi : böyüh gonağlari var.

Dedi çi, ben bülmem, dedi.

1 Temizce 2 Omuzdan asılan kayışlı çanta.

Azıcık ireliye ayrıldıkları çimin birbrinnen bu sinni adam çeriye döndü seslendi çi, çoban baba o Mirad ağa dediğin adam, sene heş bir şey vermedimi?

Çoban da dedi çi :

Ahan efendi, vallah verdi.

Haniya—olur dedi, bahém. Çoban çentesinden kağıdi çıkardı. Bu adamın eline verdi çi, o adam da kağıdi eline aldı bahdi çi, sultan Mirad hazretlerinin imzası.

Dedi çi çoban baba, bu Mirad ağa deydirdir. Bu sultan Mirad hezretleri derler. Bunun yıldızı felanca yerdedir. Bu kağıdi elen alırsan sora sora, çeder yıldızı bulursan.

Çoban baba da kağıdini elne aldı, sora sora yıldızın önüne dayandı. Yıldızın önün de garagollar beklerdi. Bu garagollardan sormadan içeri hōvladı¹. Garagollar bahdi çi, cendisi bir çoban, içi tene de çöpek yan—sıra vardır. Garagollar dedi çi :

Ëy çoban burası camuş ahırı deydil. Neriye çedirsən? Çoban baba dedi çi :

Ben Mirad ağayı cörmiye geçirem.

Garagollar dedi çi : sen Mirad ağayı ne tanırsən?

Dedi çi bene imza vermişdir. İmzayı elinden aldılar, sultan Mirad hezretlerinin yanına cötürdiler, dediler çi :

Anadoluli, bir tene çoban sennen cörüşmeğ—istir. Senin de onda imzan vardır. Sultan Mirad hezretleri, dedi bahim imzaya. Aldi bahdi çi, cendi verdiği imza. Hama heş hetirliyemir çi ben bu imzeyi nerde verdim. İzin verdi, çoban baba bunun yanına celdi. Celdikden sorâ, birbirlerine selam verdiler. Sultan Mirad hezretleri dedi çi :

Çoban baba, sen nerelisin? Çoban dedi çi :

Ben Anadoluliyem.

Dedi çi : çoban baba, ben bu imzayı, ben sene nerde verdim. Çoban dedi çi :

Gavur dağında sen bene verdin. Davarın yanına celdi²vin zaman. Sultan Mirad dedi çi :

Çoban baba sen ó—musan.

Çoban baba dedi çi : evet Mirad ağa.

Ëy dedi çoban baba, sen benim eziz misafirimsen, burda bir hefte gal bir hefte galdıktan sorâ, dedi çi : çoban baba şindiye geden, misafir idin şindiden sorâ, misafirlihten çıhtin. Şindi benim sene ici cugabım var. Bunnarı senden isterim.

Çoban baba dedi çi nedir? Dedi çi :

1 Girdi.

Çoban baba biz çi, çeçe celdih o dağın başındaçi sen davar otarirdin, davari yatirdiğin zaman senin çi davarına gurt vurdi, çöpeklerin çi çetdi gurdun üstüne, gurdi çi alamadilar, o çöpekleri neçün döydün, ve esbabı neydi çi, sen dedin çi sultan Miradın ha'vin vezirleri çimin ha'yınnih edersen ve onnân sorâ çi gurt vurdi, çöpek çi çetdi gurdu alt etdi, o sıra neçün yarısını çestin ona verdin, yarısını da ona verdin, ve esbabı neydi çi, sultan Miradın vezirleri çimin ha'yınnih yapmasaz da, gısmetinizi ona buna yedirmeser. Bunin esbabin sennên sorirem.

Çoban baba dedi çi :

Mirad ağa, dedi, buni mi bennên sorirsen?

Evet dedi bu sözi sennên sorirem.

Çoban baba dedi çi :

İğirmi dört sa'at emri benim elme ver. Ben senin vezirlerin hayınnih olduğını, meydana çuğardıram. İğirmi dört sa'at emri çoban bab'ya verdi. Çoban baba, paytahtın bir gapisi varıdi. Bu teşraldan sökdürdi, paytahtın bir tarafını. İçi gapi yapırdı. Gapilar dolaşış düşdi, içi gap'ya nöbetçi tikdi. Töallal bağtırdı, yediden yetmişe geden bir fert kimse galmiyecab, hepisi payitahtın önüne cem etdi, dedi çi, nöbetçilere çi, bu gapidan teçer teçer alırsız, o gapidan da birer tene çihar. Öteki gapidan çihan herkes evüne çeder, bu başladı şenniği teçer teçer maayene etmiye. Hepisini etti sıra celdi sultan Miradın vezirlerine. Vezirleri teçer teçer içeri aldı, cötürdi odanın birine mâyene yapıdı çi, bahdı çi bu adamlar gabıhli. İçisini de aldı çi, içisi de ele bunnarın boynünü orda yer-be-yer vurdi.

Sultan Miradı seslediler, dedi çi Mirad ağa işte senin ha'vin vezirlerin bunnardır.

Dedi çi : neden mälum.

Dedi çi : mâyene çedebilirsên. Mâyene etdi bahdı çi ikisi de kuf var. Orda annadı çi ha'yındırlar. Āferin dedi çoban sözün doğrudur. Ordan çoban babayı cetirdi, payitahtına, çoban babayı etdi baş vezir. Çoban babayı baş vezir etdikden sorâ, buna bir oda tayin etdi. Çoban baba da cendi odasına celdi, o çoban elbiselerini çihartdı, çeçesini duvarın bir tarafından asdı, esci çarıhlarını da duvarın bir tarafından asdı. Küllahını de bir tarafından asdı. Değeneğini de bir duvardan asdı. Bunnarı asdıhdan sorâ, pâdişah dedi çi : lüle, çet bah çi vezir gahmışmi? Lüle çetdi bahdı çi, çoban elbiselerini, herbirisini bir duvardan asmış. Celdi pâdişaha dedi çi :

Pâdişahım sağ-olsun, senin vezir etdiğin adam, çobannıhdan, cino doymamış. Ve o elbiselerden havası çetmemiş. Buni sen dedin vezir etdin?

Pâdişah dedi çi :

Lüle sesle gelsin bahım hele. Buni sesleyip yannarine celdikden sorâ, yip işdikden sorâ, dedi çi :

Çoban baba, benim sene bir cuğabım var, dedi çi söyle bām'.

Padişah başladı çi, ben seni o çobannıhdan gultardım ve seni baş vezir etdim. Senin bu çobannıhdan, havasın daha çetmemiş.

Çoban baba başladı çi : havasım çetmediğini, sen ne büldün.

Padişah dedi çi :

Benim oğedem büldüğim o çi, esci çoban elbiselerini, cötürmüş başınnan asmısan. Bunun esbabi nedir? Dedi çi :

Padişahım sağolsun, o elbiseleri asmamın sebebi budur çi, ben evelden bir çoban parçasıydım, şimdi ise, cenabı allaⁿ bene bir nemet verdi. Şimdi cendim bir parça böyüdüm, elim nemete yetdi diyin o elbiseleri baş ucumdan asmışam. Asmışam çi, göynüme bir mağlubiyet eelmesin. Benim elbiseleri asmamın sebebi budur.

Göynüme meğlubiyet celdiği zaman, cenabı allaⁿ beni gulluğundan rededer, ve verdiği nemeti de elimden alır. Esbabi budur.

Bu sözi tamamladıhdan sorâ, Urus düveli, sultan Miradınan harb istedi, dedi çi : bene ya felan yerleri verirsen ver, vermezsen herbim herbirdir. Sultan Mirad de lâlesini, vezirini topladı, dedi çi : lâlem, vezirim.

Urus düveli, bizim felanca vilayetlerimizi istir, ve vermesek de, herbim kerp deyir. Siz buna ne cuğap verirsiz. Lâlesi dedi çi :

Biz Urus düveliyle herb edemezük, istediği yerleri verelim ve şenniği-mizi gırdırmıyalım, baş vezire sordü çi sen ne deyirsen? Baş vezir de dedi çi :

Urus düveli olan hükumata bir ayahlıh yer vermem. Yalınız, sen ondan bir hefte mehel al. Sultan Mirad Urus düvelinden bir hefte emir aldı. Baş vezir gâhdi, esgeri yediden yetmişe geden, payitahdin önüne topladı, dedi çi : oğlum Urus düveli, bizden yer istir. Vermesek de biznen herb çedecek. Şimdi ise herçim çi gönüllü herbe istiraç ederse, ayrılın bir terafa, bunda cebri suratılıh yoh ve bunda gorhi yoh. Bu cuğablari dedikden sorâ, gönüllü seçildi esger, bir alay mevcüdi oldi, gönüllü seçilenin. Obür esgeri tehriş etdi. Haydin oğlum dedi, siz de çedin evünize barhınize saⁿab olun bunnari dağıtdıhdan sorâ, bir alay esgerini Urusun üzerene çekdi heber etdi çi Urus düveline, hazırlansın, herbim herbirdir. Urus düveli hazırlandı içi düvel birbirine cenge başladılar. Sultan Miradın baş vezirinin esgeri Urus düvelinin esgerini ele girdi çi, heber götüreni galmadı. Sultan Mirada haber etdiler çi. Urusun payitehdi alindi. Urusi fetetdikden sorâ, esgerini çeri çekdi. Çeri çekdikden sorâ, esgeri saydı çi. Osmanni esgerinden içi tene şehit çetmiş. Baş vezir başladı ağlamıya. Sultan Mirad baş vezire dedi çi : vezirim neçün ağlırsan. Baş vezir dedi çi :

Ben ağlamıyım çim ağlasın, içi tene şehid verdim. Bunun üçün ağlırem.

Dedi çi canım vezirim, Urus düveli çimin hökumatda, içi tene şhid vermissende, çohmi çi: dedi çi pâdişahım sağ—olsun:

Onnari de vermemin. esbabi de budur çi ben onnari cötürdügüm zaman ben o adamlara sormadım çi vetaninden ve çoluğ çocuğundan hasret olan, ayrılın. Bu cuğabi sormadığım için bu adamlarda birisi vetaninden hesret imiş birisinde de çoluğ çocuğ hesretliği var imiş. Onun için bunnarin gözderi çeride imiş. Çeride olduklarına da'ir şhid ettiler. Eger çi onuda sorsaydım, onnari de şhid vermezdim.

Gaya Gılıç

(Erzurum - Pasın: Surhahan köyünden)

DEĞİRMANCIDAN ŞİKAYET

Diyneyin efendim vesfi halimi
Dağa¹ galmadı gıllı gal
Zay edermiş mişterinin malini
Evinde ölmıyesen Tikine² Memmet.

Ustalıhda görmedim şerefi şanı
Allah alsın senin datlı canın
Yırtılsın köyneyin çürüsün donun
Yeddi sene çamaşırsız galasan Tikine Memmet.

Sabahdan erken gağar deyirmen gapusunu açar
Gelir oturur datlı çay içer
Evi yıhılsın çah—çah³ Çөгendere⁴ gaçar
Gaçirttiğ çah—çağı Tikine Memmet.

Bır tahım fugarenin nöbetini sallar sorıya
llikde damarda ganın guriya

1 Daha 2 Kabadayı, dik gezen kimse, burada lakaptır 3 Buğdayların yavaş yavaş değirmen taşının içeresine dökülmesi için, tahtadan yapılmış ve üzerine nal çakılmış bir alet. Bu nal taş döndükçe ses çıkarır 4 Bir köy adıdır.

Unumun yarısını verdim yöreye¹
Bu da helal oldimi Tikine Memmet.

Pasında gördüm şerefi şanı
Ovaya da dağılsın şerefi namın
Tikine Memmet alsın allah o datlı canın
Bu duvaya nail olasan Tikine Memmet.

(Erzurum : Siviğli köyünden)

PİRE DESTANI

Pire gelir tabbur tubbur
Pire değil nallı gatr
Ev sabâbi balta getir
Bir budini size götür.

Dutdum p'renin ağını
Annına vurdum dağını
On beş batman iç yağını
Mumculara satdım geldim.

Dutdum p'renin üçini
Arhadaş dutdi gıçını
Boynuna goydum suçını
Gas²aba verdim içini.

SIÇAN DESTANI

Siçanımın sırtı sari
Aş bardağı oldi yari
Aşi bişiren gari
Ecep kimin yari
Dıngır dıngır dıngır siçan.

1 Unu savuran değirmen taşının çevresi ki oraya toplanan unlar değirmençiye kalır.
Sırf bir hileden ibarettir.

Sıçanım hârmada¹ gezer
 Tekneye galemfir² düzer³
 Kedilerden hille seçer
 Dıngır dıngır dıngır sıçan.

Bizim sıçan evlenecek
 Gomsî gızından alacak
 Sivrisineg saz çalacak
 Parası yoh dilenecek
 Dıngır dıngır dıngır sıçan.
 (Hasankale : Emrekon köyünden)

ERZÜRÜM HAKKINDA BİR AŞIĞIN DESTANI

Erzürümden çıhan nerler mayalar
 Onüm sorâ gıder gullar tayalar
 Size gurban olim laçın gayalar
 Laçın gaya gıden yardan bir heber, heber.

Bülmem Hinde varım yohsa Hebeşe
 Bir suvalım var dağlara daşa
 Dağlar daşlar gıden yardan bir heber, haber.

Aşığ olan deryalara dalıyor
 İcit olan günün geçip solıyor
 Yol üstünden elvan çiçeg gohayor
 Elvan çiçek gıden yardan bir heber, heber.

Şükri Alguş
 (Erzurum)

1 Evlerde divarlarza içerişine konulan direk 2 Kalenfir 3 Dizer.

AŞIŞ KEREMİN PASIN KÖYLERİNİ DOLAŞMASI

Ahadir köylerin hâsi
Bal'nan doldurir tâsi
Yıhılacağ Galbulasi
Önnar adam mı doyrur.

Vardığ Alvara
Hepsi dolar bir şalvara
Öldük yalvara yalvara
Onnar adam mı doyrur.

Vardığ ğeldik Sivişliye
Onnara baba¹ işliye
İtleri adam dişliye
Onnar adam mı doyrur.

Gene ğeldik ğözel Yağan
Yol üstünde petek sağan
Sağ olasin ğözel Yağan
Yanında çifte doğan
Ecep aslım urđadı mı².

Vara vara vardığ Gorucuğ
Deği üş cünden orucuğ
Yersez guri bir sucuğ
Onnar adam mı doyrur.

Şükri Alguş
(Erzurum)

DELİGANLI DESTANISI

Ğönül havalandı buludı³ evkar
Değim ğönül ğaç ğet çarşı bazara
Çarşı'ya varmadan bir şubi canan

1 Veba 2 Oğradı mı 3 Kalktı.

Orda galdırdıh namusi ari
 Dudu burni hottuz¹ gaşlari gare
 Gırmızı boyali gefesi yeñi
 Bene söyledi sa²at üşden sorâ beklereñ seni
 Elime aldım bir orgun² fener
 Arhama düzöldi epeyce nefer
 Edetidi çöşe başında söner
 Yarin gapısında gıldıh gerali
 Bir fisge daşını attıgım zaman
 Meğer beklereñimş verdüğüm canan
 Aşdı gapısı yar heman heman
 Lap lup nerdivandan çıhdım yuhari
 Eveli tağam³ sorâsı cunbuş
 Tele⁴tor⁴ pıçağlar ağ nazik⁵eller
 Başladı soymıye yarım hıyari
 İnkâr etmem yar¹nan çoğ sürdüm sefa
 Öyle derinnen geldi birince sede
 Ne yaman şiddet imiş o kafir gari
 Mehle⁵ imamına dedi gel beri beri
 Yığıldılar bir ariya geldiler
 Vurdi yarin gapusini gırdılar
 Beni tavan arasında buldılar
 Emir beley¹miş aldım fermanı
 Geçirdiler nazlı yarinan beni
 Bizi etdiler ordan dışari
 Yar önüm sorâ ben arhası sorâ
 Aş topuğa tökmüş penpe şelvari
 Kim ola gapmiya bu şifekari
 Götürdüler bızı keh⁶ebecin⁶ yanına
 Keh⁶ebey dedi çeçersen benden ziyan
 Götürüp bizi ol domruğa⁷ vurdular
 Orda benim yaman halüm büldüler
 Beni sene öldürüz dediler
 O zaman ağladım pek zari zari
 Kimseler etmesin beşe bir kari
 Düzüm düzüm oldi durna gatari.

Şükri Alguş

1 Bağlaktı topuz 2 Gizli 3 Taam, yemek 4 Oldukça keskin bir bıçak nevi 5 Mahalle
 Kehya bey 7 Kelepçe.

AĞIT

Esme hey badi zabah bir dahi canan eline
 Dağudup deste zulfun duşme rağubun diline
 Coğ da uz¹ verme gonul vahti seherđah eline
 Aliben şanı migrasini berber eline
 Umarım berber elin tah temelinden girila
 Nasır² gıydın yarimin zulfunun bir teline
 Bir teli mecin hindile Yemeni değer
 Bir teli Bağdadi Masran³ oni de bulsem eğer
 Girila iki destin ah edesen arşa gader
 Kor ola didaların gor Miyesin nurden eser
 Neçe Mansur cıbi can asmışam ben bu tele
 Ne reva zulfi siyahın ah docule belden bele
 Seni řeyfa⁴ gılarım ol hıdayi lemyezele.

şukri Alguş

FARE TÜR KÜ SÜ SÜ M M A N I ' D E N

Bögün niyet edib işe gelmişem
 İstmanın ateşina yanmışam
 Yedin fesçitimi gülersin fare.

Dizim tutmir ardı sora varayım
 Bir daş alıp gara bağrın çalayım
 Burda bazer yoh çi fesçit alayım
 Yedin fesçitimi gülersin fare.

Kediler gelbünden dilek dileller
 Seni yerler ağzın burnun sileller
 Çöve getse yüstümüze güleller
 Yedin fesçitimi gülersin fare.

Zalım sen bu dağı nereden aşdın
 Sen de benim çimiⁿ badem işdin
 Beçare S ü m m a n e hesim mi düştün
 Yedin fesçitimi gülersin färe.

Şükri Alguş

HÜDÂYİ'DEN

Böğün ben bir güzel gördüm
 Ne öpüp ne guca büldüm
 Ne bādesin içe**—**büldüm
 Ne mezlişinde bulundum.

Sahın eşga havaslanma
 Nāra yanmağ ey**—**değildir
 Girirdar olursan derde
 Mağzun olmağ ey**—**değildir.

Şevda götürür laçına
 Ecel goşulmuş köçüne
 Gam yığ'nağının içine
 Girmiş olmağ**—**ey**—**değildir.

H ü d ā y i der benzer aya
 Ah etdim çihşın semāya
 Gadir bilmez bir sonaya
 Gönül vermeg**—**ey**—**değildir.
 (Hasankale : Emrekon köyünden)

YANIŞ KEREM

Ele¹ bir yar isterim yanağı gülden
 Gışın² zehmeride³ solmamış ola
 Ne dosti tan'ya ne düşmanı büle⁴
 Yad**—**el yanağına deymemiş ola.

Asli hürî periden azma
 Misli bu cih^{na}na gelmemiş ola
 Biray doğdı semaya garşi
 Güneş ne yaharsin pervane yahşi.

Onüç ondördünde az olsun yaşı
 Da^{hi} cendi cendini bilmemiş ole^{vi}.
 Şükri Alguş

GOŞMA

Gönül ister vara yar^{di}yarına
 Ezel bahar gelsin öyle cideyim
 Havalar bozuktur dağlar yol vermez
 Yollar çamur gurusun da cideyim.

Çoh öğeller¹ gahramanın çlini
 Körpüsü yoh geçemedim selini
 Hanım yaylasini perçem telini
 Çayır^çimen bürüsün²de cideyim.

Felek beğenmedim senin tutumun
 Annına gün calmazmış yetimin
 Arşa direğ oldi çihar tütünüm
 Urgadıgım şehirleri yahib ciderim.

Nazli yar gelirdi haftada^{ay}da
 Bundan sorâ³ celse da^{na} ne fayda^{vi}
 Bu ayda değil şu celen ayda
 Ağstosun on^{be}şinde cideyim.

Şükri Alguş

1 Metheder 2 Bitain, kapasın 3 Sonra.

GOŞMA

Çekmenem bu dünyanın nazını
 Bizler de severiz yar beyazını
 Beyler de vermir bize gızını
 Şimdi bize lazım dul yavaş yavaş.

Bir dilber ki cirse mehbub çağına
 Açılır veçhinde cül yavaş yavaş
 Gedem bassa on üç on dört çağına
 Misi şeyde olur dil yavaş yavaş.

Havay havasa cannar yağanın
 Menzilsiz megsude her dem bağanın
 Gendin bülmeznen düşüp gağanın
 Altının adi olur pul yavaş yavaş.

E r b ā b i¹ gazandi helal kar'ni
 Dolanmış dünyanın dört envarını
 Bir-iğit bulmassa öz emsalini
 Arade emsalin bul yavaş yavaş.
 Şükri Alguş

YÜZÜK OYUNU ŞARKISI

1

Yüri talihimi yüri
 Galmâyalım eħrani emsaldan çeri
 Sayımız da buldi biri.
 Bülür oynar bülmez oynar
 Tordır² zevallî zevallî.

1 Meşhur Erzurum halk şairidir 2 Acemî.

2

Beçaredir yüklönmiş yüki
 Sözüüzün vardır teki
 Sayımız da buldi iki.
 Bilir oynar bülmez oynar
 Tordır zevallı zevallı.

3

Emekler ğetmesin heçe
 Dövranimiz orđadı¹ bir köçe
 Sayımız çığmığdır üçe.
 [Nakarat]

4

Bu şeri düman büridi
 Damarda ğanı ğurudi
 Sayımız de buldi dördü.
 [Nakarat]

5

Şaşgın kibi beçäre düşe
 Ne—yapsın beçäre ğelmış başa
 Bizim säyi çığdı beşe.
 [Nakarat]

6

Açılmaz ğişinin ğati
 Beçäre bulmadın feti
 Sayımız de oldi alti.
 [Nakarat]

7

Aldın mi cihandan dâdi
 Neğtmeli yahu bu feryadi
 Sayımız de oldi yeddi.
 [Nakarat]

---

1 Ugradı.

8

Aramızda var mi deniz
Sözü söhbetimiz rumuz
Sayı de olmuşdur sekiz.

[Nakarat]

9

Nedir bu âgide haggız
Mehebbeti bir-birine gattiz
Sayımız de oldi dogguz.

[Nakarat]

10

Bu eş bu eserden döne .
Sanma ki helvet söne
Sayımız de çıhdı ona.

[Nakarat]

11

Bu ehbabi mehebbête buyura
Duyup duymâyane duyura
Sayımız de çıhdı on bire.

[Nakarat]

12

Mehebbetin oldi tâki
Müşerref bulmuşdur sánki
Sayımız da oldi on-iki.

[Nakarat]

13

Efkârim yükledim bir goça
Emeklerim getdi heçe
Sayımız çıhmış on-üçe.

[Nakarat]

14

Bayguş gonmuş vërane yurda
Orğâdim bulunmez derde
Sayımız çıhdı on-dörde.

[Nakarat]

15

Mehebbet hüldi mi neş'e
Beçäre fâkir düşe
Sayımız çıhmış ön-beşe.

[Nakarat]

16

Baggallar dartallar dartı
Cenği eden gılar fêti
Sayımız oldi on-altı.

[Nakarat]

17

Gefeşlerde öter dudi
Ne-üçün gılar feryâdi
Sayımız oldi on-yeddi.

(Nakarat)

18

Aramızda varmi deniz
Sanma bu hallâri bilmeyiz
Sayımız oldi on-sekkiz.

[Nakarat]

19

Dubarâyi darda gurdüz
Ne-üçün boşa yürüdüz
Sayımız oldi on-dogguz.

[Nakarat]

20

Bu eşg eserinde var mi
Ölüzgar tersine eser mi
Sayımız de oldi iğirmi.

[Nakarat]

21

Nolâ bir beçaren nola
 Düşgünnüğün dağıldı her gola
 Sayı de çıhdi iğirmi - bire.

[Nakarat]

22

Oyuni oynadıh sánki
 Dëdim başa - çıharsan belki
 Sayımız oldi iğirmi - iki.

[Nakarat]

23

Mezete çıhardah goçi
 Giymeti neçedir gâçi
 Sayı da buldi iğirmi - üçü.

[Nakarat]

24

Orğadim bir befasız yurde
 Beni orğatdın bulunmaz derde
 Sayımız çıhdi iğirmi dörde.

[Nakarat]

Fazıl Saray
 (Erzurum : Siviqli)

PEŞRÜV (TEKERLEME)

1

Var varanın
 Sür sürenin
 Destursuz bağa girenin
 Zopadandır ölümü.

2

Gara galhan dağım olsa
 Gocor - üati terekeme
 Mal getirir dene - dene
 Erebiistan lezgi game

Golçağı çeksem goluma
 At binsem ğeťsem yoluma
 Gocà Tiflis yarımá
 Ağ ğidi ğünner
 Tehne doli nānıdi
 Külek doli ayrānıdi
 Rehmetlik Fatti de sāđıdi
 Devran da o devran idi
 Ölüzđar bıneğim
 Gasırđa yeğeğim
 Mercimek galhanım
 Dari topbuzım
 Gındıra¹ gılıcım
 Dağlarda brov brov² ettiğim ğün-
 ner olaydı
 Alaca garđaynan ğüleğ duttuğ
 Çırtma³ vurdı bene
 Alta⁴ galdığım ğünner olaydı.
 Fazıl Seray

3

O, mo, garado
 Sime, sime do
 Bir man do
 Lapa tike tike
 Va vi vo.

4

Çit, pıt
 Nerden ğeldin
 Ordan çığ.

5

Eveleme develeme
 Deve guş
 Govalama, lastik, leंबर
 Tāzi tūzi
 Glici, bezi, keadi, bişdi
 Billor.

1 Bir nevi ot yahut sazdır, keşkin olduğu için kılıca benzetilir 2 Yiğitlik 3 Çelene
4 Altta.

HAYVAN ÇAĞIRMA NİDALARI

Tavukları çağırmaq için	Cū cū cū
Köpekleri » »	Uş uş uş
» » »	Kuçi kuçi kuçi
Kediyi » »	Piş piş piş
Kazları » »	Bili bili bili
Atı » »	Kuri kuri kuri
Koyunu sağmaq için kuzuyu ayırmak kasdile böyle çağırırlar	Hoş hoş hoş
Eşği yakalamak için	Çişo çişo çişo
Öküzü, mandayı ve ineği durdurmaq için	Eho eho eho
Bu hayvanları sürmek için	Ho ho
Mandayı durdurmaq için	Oduvo
Tarcan tarafında (burada bu adda bir eşek cinsi de vardır)	Gölük, gölük
Tavukları kovmaq için	Kışe kışe kışe
Köpöyü kovmaq için	Ost
Öküzleri gütmek için	Oha
Öküzleri durdurmaq için	Ohá

IX. Bölüm

ÇORUH VİLAYETİ

Ağızı

HAYATIM

Avazannan çıhdum sahat biridi. Neñema tēl vurun Osman dutuldi. Aynali martinum Bayrama galdi. Eñrefima bañdum garagol, Osman dutuldi. O kuçuk meşada tabağam galdi; yarı yola vardum aklıma galdi.

Koydan şehera geliyérken bir arhadaşma rasğaldum. Sordum şeherde nevar neyoñ. O da dedi bişey yoñdur, dedi.

Sorà sordum, meyva nāfiyet ediyér. Oni gaturdum, sattum, hesabuni aldum gēttum tahil aldum. Atima yukladum. Çıhdum arhadaşinan gētdum. Gonah yerunda galduñ. Oradan gañduñ yolumuza gētduñ.

Zamanun brinda evumuza gētduñ. Anamuz babamuz sórdi. Ne yapduz? dedi.

Biz de dedoñ ne yapab, dedoñ. Sañsalamēt gētduñ, dedoñ. Fietini dedi, gaça gētdi, dedi.

Zamanun birunda kıoya gētdum. Orda duguna rasğaldum. Orada arhadaşnan şeyretdum. Altı gün duginü şeyretdum. Orda sordilar, neñalisun, dedi. Yusufeli dedum. Sordı:

— Hangi kıoydan, dedi.

— Oğdar kıoyi, dedim.

Dedi:

— Gaç gunnoñ yoldur?

— Beş gunnoñ yoldur dedum.

— Sizda ne edarsuz, dedi?

Dedum:

— Lençberloñ, dedum.

Ne leçberloñ edarsuz, dedi.

Hasan Cengiz

(Yusufuli: Oğdar kıoyünda)

DESTAN¹

Düman dere yuñari
Girdi daşın altına
Gız oğlana varıncāz.
Bir bayılması vardır.

¹ Bu kabil türkülere buraca verilmiş addır.

Gı̄senün yosma dilun
 Bir s̄öz alması vardur
 Nedir bu senun nazlarun
 Vahit¹ galdı azlarum¹.

Sa^hat vardur üşden-beşa
 Gelin gelur civte-yenğa
 Yeter oldi bu sozlerun
 Gara-barğım² duzlerum.

Çoğ-çেকেcem nazlarun
 Sabag³ oldi azlarum.

Osman Çifci

(Yusufeli: Zığlisibir köyünden)

HUZURİ'NİN ŞİRLERİ

1

Güş verin chibba bu destanıma
 Heyelat bahsinde nêgrifetim¹ var
 Sozlarım mehsusdur ehli irfana
 İrfan olannara riayetum var.

Riayetle yâd eylerim furganı
 Alimim fergında lefzu me'ani
 Menguş zemirima seb'el mesani
 Tam yedi ayetden nesihetum var.

Nesihetum evsafımdan artıgdır
 Beni vesf etmeyen âlemde yogdur
 Nufusu âlemden esgerim çoğdur
 Tâbiri nâgabil saltanatum var.

1 Azarlarım 2 Bağrım 3 Marifetim.

Saltanatım tãbir olunmaz dildan
Boyle imiş tagdırimiz ezelden
Alırım haracı yedi-duvalden
Umum Avrupâda hem şöretüm var.

Şöhretüm dağılmış bãyü ğedaya
Gorhumdan velvele düşmiş dünyaya
Her nefesim benzar demi isaya
Munkir olannara mü'cizatüm var.

Mü'cizatiledir bunca yerim var
Hindu yemen ğibi ğezam sed hezar
Köylarımdır Ezrum ile Usgudar
Bir İstanbol ğibi vilayetüm var.

Vilâyet sayarım ben İstanbôli
Cebr-ıla almışım şevastopoli
El-altımda hazır butun Rumeli
Erabistanda da çoğ milletüm var.

Milletümün yogtur heddu hesabı
Kim saymaga gâdir ketreği âbi
İnglis elimnên çekar ezâbi
Şimdi Firansâya 'ezimetüm var.

'Ezimetüm Firansâdan Yonana
Milletini mohtac edayım nâna
Almaniya elin edem verâna
Bana yetasiya memleketüm var.

Memleketün alıp eçliyem esir
Nemsanın elini dağıtmag yesir
İrân olsun ayğ-altında hesir
Her haçan ki Rusa herâketüm var.

Heraketum görüp heyrette gala
Gars, Tiflis, Batuma, milletum dola
Velhasil varmalı ta Patrabola
Eşidannar desün çoğ guvvetum var.

Guvvetila Rus ki çihar aradan
Durmamalı Çin de çışın sirâdan
Esgerum leşşerum doysin paradan
Ordan ğeri donem beraetum var.

Beraetum vardır donem ğeriyâ
Gayırması gücdür verem yarıyâ
Bunca esger için yuz bin suriyâ
Doğsan bin itimnen bir tegitim var.

İtlarım hifz eder bunca davari
Zayi olan davar çobanın kâri
Luzum görölursa binsun suvâri
Elli bin milyon hazır atım var.

Atlarım beşlanur hazır tavlada
Yalan değıl dedugumdan ziyada
Pasin yetmazisa arpaya sâde
Golada her evda binbağotum var.

Otum yetasiya olur her ğuni
Bir esgere kesem bir tek goyuni
Pirinç ekdurmuşim Kiskimi Vâni
Burğul uçun guzel Bayzetim var.

Bayazetdan esgerumun burğuli
Tutun ekdim Ardanuçi Murğuli
Lehana bostani hep Anadolu
Hesabet ne denlu m'ekûlatum var.

M'ekulatım değiğumdan ziyada
Elaltında olan zevgu safada
Gabag ekdım Uşşım ıla Kortada
Homhaldada patatis külliyeğum var.

Külliyetum patatisden Homhaldur
Binatıla Meğo havası çoldur
Nigzuvan Nusuncur şelđamı boldur
Orda yetmassa danaletum var.

Danaletdan bir ferg yoytur T^ooybara
Arcivan deresi boyanmış gära
Utavdan adlıyup varəm Zapora
Zapor imamıla mehebbetum var.

Mehəbbetum vardır annamaz goşa
Babası çinğane kendisi poşa
Orada ki tutulursam bir gışa
Eñem çayaşığı Veçan ketim var.

Veçan ketdan Ahalt yahşidir hâlâ
Deği gonul istar orada gâla
Oradan Ogdema eğer yol ola
Sag'lar Ahmet çavuş ne mihnetum var.

Mihnetum yog Ogdem vergili yerdir
Şedudun odami gâyet hınzırdır
Ahot ehâlisi eroglı erdir
Ordan zora gelem iradetum var.

İradetum gundan gına artırdım
Ara ya soz geşdi beni itirdim
Bitun tuccları borca batırdım
Nemloğlunda yuz yuk metubatum var.

Metlubatum tutmuş dünyayı tamam
 Pirü civan eşler bana çhtiram
 Boynumi kessaler doğru söylemam
 Yalan söylemagda meharetum var.

Meharetum var doğrisi yalana
 Neyim gider dünya gêtse talana
 Medh etmekle nolur beni bilana
 Taniyanlar bilir ne gudretum var.

Gudretum yog vareş giden bir nâna
 Zugurtlûğum gelmez vasfu beyana
 Muşlus olduğumuz çıhdı ayana
 Şimdan gëri kima ne minnetum var.

Minnetum kimsaya olsa nareva
 Yamali tencere yağışir eva
 İki kutus sahan bir golsuz tava
 Bir esgi şekila şerafetum var.

Şerafet yetmazmi oleyim meğrur
 Adımız söylanır âlemda meşhur
 Borçlıdan galmadı gapıda çamur
 Ayaglar sesindan çoğ zehmetum var.

Zehmetum var gurutdilar hâkimi
 Yüklansam bir batman olmaz yükümi
 Haşa sizden borçlı alsın . . .
 Evun takımından bir sepetum var.

Sepetum erğidir bir yena alsam
 Gurtulup mihnattan şâd olup gûlsam
 Şukr ederim alt'aya bir bulsam
 Arpa etmegina ganaetum var.

Ganaetum vardır gatıgsız nāna
 Anıçun düşmazın ğemü hicrana
 Dēli ğönül borcun nedir yalana
 Yalan ila omrin vėrdin talana.

Huzūri çođ yalvar nebiçizana
 Şefaet eşlesin ben nātuvana
 Çoğ ğunah eşyledum hecaletum var.

II

İmanıma ğarşı aldı yetişir
 Ne dimak eceba boğun ğit yarın
 Tekrār eşyladıkçe beynim ğarışir
 Soğuğ cumle zıra boğun ğit yarın.

Uşutur insani beçzeri buzdur
 Bitması yog ne eşiştir ne duzdur
 Dėvri istibdaddan galma bir sozdur
 Ne ğeziyor hāla boğun ğit yarın.

Söğmanın tahğırın muadildir
 Ruştaal bilreda mumasilidir
 Ruslarda zaftira mukabilidir
 Miri mali heca boğun ğit yarın.

Usanmış cahili oğur yazari
 Bir birine gatar çarşı bazari
 Her kim tutulursa boylar mezari
 Lekeli bir humma boğun ğit yarın.

Benzamiyor maydanosa tereye
 Bāzen dertlilari duzar s'raya
 Migrop kimi ğirmiş her dairaye
 Tehlukeli boğun ğit yarın.

Bilmam ki yaręya merhemmidir bu
Her kesa her Őęya elzemmidir bu
BeŐeriyet ila tev'emmidir bu
GuruluŐdan dünya boğun ğit yarın.

Çekilmaz başında olursa haydi
Őıanu Őöhretini her yere yaydı
Eğdam eğselarda cânı olaydı
Vururdum mutlaga boğun ğit yarın.

Herkes bu cümladan osandı. bığdı
Ben değil çoğların cânını sığdı
Nice fugaranın ocanın yığdı
Ederekden yağma boğun ğit yarın.

Aman yāreb nedir bunun ilāci
Toğı acığdırır doyurmaz āci
NiŐadırdan keskin zehirden āci
Yaman bir beddua boğun ğit yarın.

Kim dinnar bir sozi hiç Őeva Őeva
Tüylari urpurtur benziyor devä
Galannığda yatar soğmazım eäva
Olısa keskin ziya boğun ğit yarın.

Ayvana anbara dolısa istemam
Lugman ilaç diye bolısa istemam
Ayva gadar almas olısa istemam
Ğelse badi hava boğun ğit yarın.

Furun'cinin dağilini doldurur
 Gahveci^{yi} otelci^{yi} gúldürür
 Fakirleri uç dört günde oldurur
 Bu igrenç macera boğun ğit yarın.

Bozar meğdeları garartır yuzi
 Boş bir sozdur ne tadi var ne tuzi
 Uzursuz d'yenin kor olsun ğözi
 Goparır vaveyla boğun ğit yarın.

Idarecilerin ğezer peşinda
 Zehri her yerinda deyl dişinda
 Peg çoğ gullanilir täpu işinda
 Bu mefhumsuz me'na boğun ğit yarın.

Ne tarazu çeker ne gantar tartar
 Dunyayı zaptçetdi ğetdigçe artar
 Ağzi buruşdurur buğazi yirtar
 Yutulmeyan halva boğun ğit yarın.

Hastaları dayandırır esaya
 Sebr çylese tuy bitirir kosaya
 Baş ağirtir cive eker keşaya
 Biçimsiz bir bela boğun ğit yarın.

Bayaza bir bagsa eder simsiyaⁿ
 Ağze alınması en boyuğ ğünaⁿ
 Cumleđi şerrinnän hıfz ede allaⁿ
 Biçimsiz boş hulya boğun ğit yarın.

Sairleri sevar uzağa getmaz
 Toprağa bir çul ekilsa bitmaz
 Yuzi bir arada beş para etmaz
 Neticesiz dalğa boğun git yarın.

Ekseri zengina olur musafir
 Méhkemelerde de yog değil vafir
 Helg eplerina de girdi bu kafir
 Utanmaz biheya boğun git yarın.

H u z ü r i bu sozi sena eplerim
 Dertsiz zamanında deva eplerim
 Geçsin yeraltına dua eplerim
 Çigmasın bir daha boğun git yarın.

III

GOŞMA

Eksinadır bu deranın sular
 Yaz oldi kesilir giş oldi çoşar
 Lêke her ne gadar getse ileri
 Duşmanın altına hırgasın döşer.

Câhil olan cesur olur eksari
 Hasudda görölmez rahat eseri
 Sivri akillidir bazı serseri
 Gızinnân darılır garısın boşar.

H u z ü r i olmalı gelendar meşreb
 Divanêi ağla getirmaz mekteb
 Çıgdi zamanede yeni bir mezheb
 Remezan dutmeyan bayrama goşar.

Ali Zuhûri Coşgun
 (Yusufuli : Zor köyünde)

X. Bölüm

S Ö Z L Ü K

A

- abrel (Kar.)
Nisan ayı.
- abrez (Ay.)
Abdesthane.
- acala (Ter.)
Acele, çabuk.
- acal (Ter.)
Acel.
- acap (Af.)
Acep.
- acıg (Tm.)
İntikam.
- açar (Kac., Kar.)
Anahtar.
- ağ (Kar.)
 1. *Ber patiska.*
 2. *B az.*
- ağıstos (r.)
A_o stos.
- ağı (Te.)
Zehir.
- ağılı (Ter.)
Zehirli.
- ağış (Tm.)
Ağaç.
- ağuz (Ter.)
Hayvanların ilk doğduğu sıradaki südü ve bundan yapılan katı yoğurt gibi yemek.
- aftafa (Kak.)
İbrik.
- ahan (Er., Kar., Ter.)
İşte, şimdi, şimdice.
- ahân = ahan
- ahır (Ur., Kar.)
 1: *Son, nihayet, akibet, netice.*
 2. *Ahır.*
- ahırda (Ur., Kar.)
Sonda, neticede. nihayet.
- ahor (Kar.)
Ahır.
- ahşam (Um.)
Akşam.
- ahtarmaş (Ur., Kar.)
Aramak, araştırmak.
- ahunt (Ur., Kar.)
Ahonda, hoca.
- aj (Um)
Aç.
- ajala (Ter.) = acala
- ajığı tutmaş (Ter.)
Kızmak, hiddetlenmek.
- ajıh (Ter.)
Hiddet, kırgınlık.
- ajıhlanmaş (Ter.)
Birisine bağırarak, çağırarak, hiddetlenmek, kızmak.
- ajmaş (Um.)
Acıkmak.
- ala (Ter.)
Elâ.
- alacalıh (Ter.)
Ë t m e k'le beraber, Müzevirlik etmek.
- alaf (Kar.)
Ot.

- alafdar (Er.)
Ekin mahsulü satan kimse.
- ale (Tm.)
Elâ.
- alhış (Ter.)
Takdis, takdir.
- allanmah (Dün., Ur., Kar.)
1. (Dün.) *Al rengini almak, al renginde olmak.*
2. *Aldanmak.*
- allatmah (Ur., Kar.)
Aldatmak.
- amba (Ter.)
Ama.
- ananın aşı tandırın başı (Er.)
Hasret ifadesi mukabilinde ve başka birisinin fitine karşı söylenen bir tabir.
- ander galası (Er.)
Yapılması arzu edilen bir şeyin o anda mevcut olmaması, yapılamaması, ve arzusunun hilafına zuhur etmesi.
- anıh (Kar.)
Aşa ve ete konulan kokulu bahar.
- ana (Ur.)
Anne.
- anna (Tm.)
Anne.
- antiğ (Kar.)
Kül içerisinde saklanan köz, ateş.
- anur (Er.)
Onur [kelime eskidenberi bu sahada kullanılmıştır].
- aqrı (Ter.)
O taraf.
- aparmah (Ur.)
Götürmek.
- araf (Ter.)
Arap.
- arafa (Kar.)
Arife.
- aran (Ter.)
Yayla.
- Araz (Ter.)
Aras nehri.
- Argı (Um.)
Ağrı dağı.
- arh (Um.)
Arık.
- arhaç (Ter.)
Yazın sürünün istirahat ettiği yer.
- arhalamah (Ter.)
Bir şeyi arkaya almak.
- Arlı (Tm.)
Ağrı dağı.
- armıd (Ter.)
Armut.
- arvat (Ur., Kar.)
Kadın, zevce, umumiyette kadın.
- arzi (Ter.)
Arzu.
- arzılamah (Kac., Ter.)
Arzulamak.
- asdan (Ur.)
Arslan.
- aşlı (Kar.)
Yapıda atmalar arasına üstten verilen dayak.
- aşmah (Um.)
Aşmak.
- aşsağı (Kag., Ter.)
Aşağı.
- aşşığ (Kac.)
Aşık.

aşşılı (Er.)
Aşık.
ata (Ur.)
Baba, peder.
ataş (Ur.)
Ateş.
atdı (Ur.)
Süvari, atlı.
atma (Kar.)
Kabuklu ve uzunca yapı
ağacı.
avan (Ter.)
Düşman.
avdas (Ter.)

Abdest.
avi (Kar.)
Ayrı.
avşar (Ter.)
Ayuç, elin içi.
azlamak (Çr.)
Azarlamak.
aylıh (Ter.)
Maaş, bir aylık ücret.
ayna (Ter.)
Ayine.
aynalı (Um.)
40-50 sene bundan evvelki
bir tüfenk cinsi.

B

baba (Er.)
Yere giresin, ölesin, veba
hastalığı. Ms.: Baba çığa
boğzuna, Veba cıksın bo-
ğazına, ölesin.
bacı (Um.)
Hemşire, kızkardeş.
bad (Kar.)
Bostan çiti, çalı çırpıdan
ağulların etrafına gerilen çit.
bada (Ter.)
Bâde.
badlamah (Kar.)
Bostanın veya ağulların et-
rafına çit germek.
badok (Ter.) = badok.
badok (Kar.)
Genç ve uzun, atma'dan ince
ağaç ki, ot ve sap arabala-
rının zencirleri bunun üze-
rine atılır. Urgan veya
zencirler bu badok'u sıkış-

dırarak arabayı pekleştirir.
bağarsağ (Ay.)
Bağırsak.
bağman (Ay., Kar.)
Bâğcı.
bağmancı (Ter., Kar.)
Bağcı.
bahām (Kac.)
Beraber, hep birlikte.
baja (Ter.)
Baca, köy evlerinde dam-
dan açılmış pencere.
bajı (Ter.)
Hemşire, kızkardeş.
baı (Er.)
Bal.
bala (Ur., Kar.)
Yavru.
alah (Er.)
Köpek ve ayı yavrusu.
bandah (Ter.)

Bir yere asmak için, uzun salkım halinde birbirine bağlanmış meyva, yemiş yığını.

bağşa (Kar.)

Başku.

barabar (Kac., Tm.)

Beraber.

baravar (Ter., Kak.)

Beraber.

barbağ (Ter.)

Parmak.

bardeş (Kar.)

Bağduş.

barı (Kar.)

Divar, avlu divarı.

barış (Kar.)

Buğır.

barım (Ay.)

Bâri, hiç olmazsa.

barmağ (Um.)

Parmak.

basırmağ (Ay.)

Gömmek, defnetmek.

başı goltuğa almak (Ter.)

Herhangi bir tehlikeye hazır olmak.

başına çevir (Er.)

Sadaka olarak şunu yap.

başına kül (Ter.)

Küfür mukabilinde kullanılır ve «ölesin» manasına gelir.

başına taş düşe (Er.)

Mahvolasın, ölesin. kahr-olasın

başlıh (Kar.)

Cihaz için erkek tarafından nişanlısına verilen para ki, kızın babası buna cihaz

tedarik eder ve onu tekrar erkeğin evine gönderir.

baş parası (Kar.) = başlıh.

başport (Ter.)

Paspor.

batdağ (Ter.)

Çanır.

batdağlıh (Ter.)

Bataklık.

bava (Ter., Kak.)

Baba, peder.

bay (Um.)

Zedgin, servet sahibi kimse.

bayah (Ur.)

Demin.

beyas (Tm.)

Be yaz.

baydağ (Ur.)

Bayrak.

Bayırbut (Af.)

Bayırbut.

bazar (Ur.)

1. *Çarşı, pazar.*

2. *Pazar günü.*

bêdo (Kar.)

Cins, iyi.

bêhlemek (Kar.)

Beklemek.

bêkar (Ter.)

İşsiz.

bêle (Um.)

Böyle.

bêleliğnen (Ter.)

Bu vasıta ile, bu suretle, öylece.

bênamaz (Kak.)

Namaz kılmayan kimse.

bêr (Er.)

*Hayvanların mandrastı ya-
hut toplandıkları yer.*

beşlemek (Tm.)
Beslemek.

beybafa (Ter.)
Bivefa, vefusuz.

beygafıl (Ter.)
Ansızın, birdenbire.

beyfat (Tm.)
Vefat.

beyhuş (Er.)
Bihuş, akılsız, zekasız.

beyhavar (Ter.)
Habersiz.

beyheber (Ay.)
İlabersiz.

beyhever (Ter.)
İlabersiz.

bezanmağ (Kak.)
Sütslenmek, bezenmek.

bezetmek (Ter.)
Süslemek.

beğ (Er.)
Bey.

befat (Kac.)
Vefat.

behän = behän.

behän (Ter., Kar.)
Banâ (zamir).

bëli (Um.)
Evet.

belkim (Ter.)
Belki.

bennem (Er.)
Ben ne bileyim.

bere (Ter.)
Koyunun sağıldığı yer.

berhana (Kar.)
Karvançanın kendisile taşıdığı ev eşyası.

beri (Er.)
Bozkır, ıssız yer.

berk (Ter.)
Pek, sağlam, kalı, kuvvelli.

berli (Tm.)
*Beri. Ms.: çoğdan berli
Çoktan beri.*

berrana (Ter.)
Yabancı, vahşî.

besdi (Kar., Ter., Kac.)
Kâfi, yeter.

beyem (Kak.)
Meğer.

bezek (Um.)
Süs.

bezenmek (Um.)
Sütslenmek.

bezircan (Er.)
Bezirgân.

bezirgen (Ter.)
Bezirgân.

bezmendek (Ter.)
İrice göl kuşu.

bezvent (Ter.)
*Kola kuvvet vermek için
pazu bağlanan meşin-
den bağ, kolbağı.*

bilbil (Ur., Kar.)
Bülbül.

biçin (Ur., Kar.)
Ekinin biçilmesi.

biçin ayı (Kar.)
*Temmuz. Bk.: çayır ayı,
kötan ayı.*

bildir (Ter.)
Bıldır, geçen sene.

bilorlanmağ (Ter.)
Bellurlaşmak, parlamak.

bişi (Kar.)
*Yığın içerisinde pişirilen
ve içerisi bir kaç kat yuf-*

kadan iburet olan yufka,
börek.
 bıbrığı (Kar.) = tıbrığı.
 bildir (Ter.) = bildir.
 bogun (Çr.)
Bugün.
 boğoz (Er.)
Boğaz.
 boğuz (Ter.)
Boğaz.
 bönduruh (Er.)
Boyunduruk.
 boyna almak (Ur., Kar.)
Üzerine almak, itiraf etmek.
 boyraz (Tm.)
Poyraz.
 boyun olmak (Ter.)
Tekeffül etmek.
 boyuna almak (Ter.)
İtiraf etmek. üzerine almak.
 bozbaş (Kar., Ur.)
Nohutlu et.
 bögrüm ayı (Kar.)
Eylül.
 böğün (Ter., Tm.)
Bugün.
 böyreğ (Ter.)
Böbrek.
 böyün (Kak., Ay., Ter.)
Bugün.
 böyn (Tm.)
Bugün.
 brov (Er.)
Yigillik.
 bugedder (Kar.)
Bu kadar.
 buğaz (Çr.)
Boğaz.
 buğutu (Kar.)
Erkek geyik.

bulağ (Tm)
Gerdan.
 buhari (Er.)
Tandırın duman yolu; (Ter.)
 buharı.
 buhof (Dün.)
Gerdan.
 buhuş (Ter.)
Bükük. Ms.: boynu buhuş,
Boynu bükük.
 bulah (Ur., Kar.)
Çeşme, yolla gelen içme
suyu.
 bular (Kak.)
Bunlar.
 bulunmak (Er.)
Kalkmak.
 burdak (Tm.)
Burada.
 buvağ (Tm.)
Gerdan.
 bügelek (Er.)
Hayvanları sokan büyükçe
sinek.
 bük (Er.)
Budur ağaç.
 büklük (Er.)
Budur ağaçların bulunduğu
yer.
 bülenmek (Er.)
Bulaşmak.
 bülmek (Er., Ur., Kar.)
Bilmek.
 bür (Er.)
Bir.
 bürünçek (Kar.)
Bürünülen her elbise.
 bürüştürmek (Ter.)
Buruşturmak.
 büz (Kac.)
Buz.

C

- cadı (Kar.)
Mıstır ekmeği.
- caballıh (Tm.)
Gahillik. gençlik. delikanlılık.
- calah (Kar.)
Eklenmiş parça, ağaç aşısı.
- calamah (Kar.)
Ekleme, ağacı aşlamak.
- camadan (Er.)
Kolsuz yelek, bazan yarım kollu da olur.
- camal (Ter.)
Gemâl.
- camış (Er., Kar., Ur)
Manda.
- canbaz (Er.)
Davar ve mal üzerine alış veriş yapan esnaf.
- cazı (Ter.)
Cadı.
- ceç (Ter.)
Tarla biçilirken, mahsulün tırpanın yahut biçki aletinin yanlarına dökülmesi.
- çerya (Tm., Ter.)
Cârtye.
- çeyran (Ter.)
Ceylan.
- cehellik (Ter.)
Gençlik.
- cellet (Kac., Ter.)
Cellat.
- cemahat (Ter.)
Cemaat.
- cemdek (Kar., Ter.)
Gögüs.
- cen (Kac.)
Can.
- çengel (Kar.)
 1. *Küçük fidan.*
 2. *Kavga. gürültü patırtı.*
- cepcen (Er.)
Çepken.
- cerb (Tm.)
Gebr.
- cevir (Ay.)
Cebir.
- ceyen (Kar.)
Çiyan.
- cicig (Tm.)
Nakış, süs, örgü.
- cida (Ur, Kar.)
Süngü
- cilbıra (Er.)
Cıbrı yemeği.
- civ (Ter.)
Cep.
- civgîr (Ter.)
Hırsız.
- civillet (Ter.)
Cihilliyet.
- civt (Çr.)
Çift, iki.
- ciyar (Ay.)
Çiğer.
- ciynağ (Kac.)
Pence, tırnak.
- cığga (Şür.) = cığa.
- cığa (Ter., Ay.)
Turna teli, sorguç, külâh-lara takılan değirmi tüy, ki renkli olur.
- cığal (Ter., Kar.)
Ay biçiminde oldukça düz-gün ve mütenasip boynuz.

çığalbaz (Kar.)

Sözünden cayan, döneç.

cılbır (Kar.)

Yağla soğan dağlanır. Sonra üzerine su dökülür ve çalkalanarak yenir.

cılğa (Kar.)

Okundan başka bütiü aksumı ağaçtan olan küçük k o t a n.

cın (Kar.)

Cin.

cıngır (Ter.)

Müdeni su kabı.

cırılış (Ter.)

Yırtık, yırtılmış.

cırmak (Kar.)

Yırtmak.

cırmalamak (Kar.)

Tirmulamak.

comart (Tm.)

Cömert.

comuş (Ter.)

Camız, canuş, manda.

cöz (Er.)

Kaynak. göz, çeşme.

cuğab (Er.)

Cevap.

cuna (Ter., Kar.)

İnce tül, eşarp.

cuvap (Tm.)

Cevap.

cüce (Ter., Kar.)

Piliç, civ civ.

cürepe (Ter.)

Göllerde yüzen bir cins kuş.

cürüg ayı (Kar.)

Agustos.

cüt (Ur., Kar.)

1. Ekin, çift.

2. Çift, iki.

Ç

çaggal (Ter.)

Çakal.

çağ (Ter.)

Keyfli, neşeli, keyfi yerinde.

çağa (Ter.)

Nevzat, yeni doğmuş çocuk.

çah—çah (Er.)

Buğdayların yavaş yavaş değirmen taşının içerisine dökülmesini temin için tahtadan yapılmış ve üzerine nal çakılmış bir alet. Nal taşa dokundukça çah—çah diye ses çıkarır.

çahçah (Kar.)

Tahtadan yapılmış çit, kısa divar.

çahır (Kar.)

Şarap.

çalbadar (Ter.)

At ve katır kârvânının başçısı.

çalğa (Ter.)

Ağaç dallarından yapılan süpürge.

çapmak (Ur., Kar.)

1. Koşmak.

2. Bir şeyi kesip koparmak, parçalamak, ikiye ayırmak.

çapo (Ter.)

Bir köpek cinsi.

çar (Er.)

Kâr, tesir.

çaramağ (Kar.)

Çıkarmak, koparmak, elde etmek.

rgat (Ter.)

Büyük ipekli kadın baş örtüsü.

çarpana (Ter.)

Bir maymun cinsi.

çarısı (Ay.)

Çarşı.

çatmağ (Ur., Kar.)

Vasıl olmak, erişmek, yetişmek.

çatdağ (Kar.)

Çallak.

çaudar (Ter.)

Çavdar.

çavalamış (Ter.)

Çabulamak.

çavdar = çavdar.

çayır ayı (Kar.)

Temmuz.

çaynik (Um.)

Çaydan (rusçadan alınmıştır).

Keçe.

çeçil (Ter.)

Yüzü ve yağı alınmış süllen çıkarılan ve yumak gibi sarılan peynir.

çeşmek (Ter.)

Gözlük.

çetir (Kar., Ter.)

Şemsiye.

çekme (Ur., Ter.)

Çizme.

çekmek (Kar., Ter.)

Tartmak (teraziyi).

çemkirmek ar.)

Köpeklerin sahibine hav-

laması; köpeğin dişlerini göstererek sert sert murlaması; bir kimsenin kendisinden büyüğe çıkışması.

çen (Ay., Ter.)

Sis.

çepiş (Ter.)

Keçi yavrusu.

çepleşdirmek (Ay.)

Konuşurken uyuşmamak; fikir ihtilâfi, uyuşmazlık etmek.

çeper (Er., Kar., Ur.)

Çalı çırpıdan çit, alçak divar.

çepik (Ay., Ter.)

1. (Ay.) Çabuk.

2. (Ter.) Bir nevi kap.

çer (Ter.)

Küfür mukabilinde kullanılır Ms.: çer deysin, çerlyesen.

çerçenbe (Ter.)

Çarşamba.

çerlemek (Ter.)

Hastalanmak, miskinleşmek.

çermelemek (Kar.)

Sıvamak (Ms.: kollarını).

çermenmek (Ter.)

Sıvanmak.

çermik (Kak.)

Pınar, ılda, kaplıca, maden suyu.

çesmek (Er.)

Kesmek.

çevüran (Er.)

Karvan.

çideri (Ter.)

At kösteyi.

çiğelek (Er.)
Vahşî çilek.

çif (Tm.)
Çift.

çilenmek (Kar.)
İslanmak.

çim (Er.)
Çayır otu.

çimin (Er.) = kimin.

çimdirmek (Ter.)
Yıkamak (birisini)

çimmek (Kar.)
Yıkınmak.

çirdek (Er.)
Ufak küp.

çirmelemek = çermelemek.

çirmenmek (Ter.)
Sıvanamak.

çiş (Ter.)
Kişî.

çit (Er., Ur., Kar.)
1. (Er.) *Fesin üzerine bağ-*
lanan oyah yazma.
2. (Kar., Ur.) *Basma.*

çiy (Er.)
Aşığın delikli olan tarafı.

çiyin (Ter., Ay., Kar.)
Omuz.

çiyit (Ter.)
Pamuk çekirdeği.

çıbış (Tm.)
Çubuk.

çıbış (Tm.)
Uzun ve yuvarlak demir
parçası, çubuk.

çılpaş (Ter.)
Çıplak.

çingil (Ter.)
Küçük taşlar.

çirtme (Er.)
Çelme.

çol (Çr.)
Çöl.

çopur (Kar.)
Çiçek bozuklu kimse.

çor (Er., Kar., Ur.)
Dert manasında olmak üze-
re küfür mukabilinde kul-
lanılır. Ms.: çor deysin
gibi.

çorlu (Er.)
Dertli.

çovan (Ter.)
Çoban.

çöl (Ter.)
Ova.

çöpek (Er.)
Köpek.

çörek (Ur., Kar.)
Tandırda pişirilen ekmeğ,
umuniyetle yemek.

çöy (Er.)
Köy.

çöynek (Dün.)
Gömlük.

çöyre (Ter.)
Çevre.

çöyürmek (Ur.)
Çevirmek.

çuhundur (Ter.)
Yemekle yenilen bir nevi
nebat yahut sebze.

çuğullamaş (Bay., Ter.)
Birisini jurnal etmek.

çümki (Kar.)
Çünkü.

çüt (Ur., Kar.)
1. *Çift, ekin.*
2. *Çift iki.*

çüt sürmek (Ur., Kar.)
Ekin ekmeğ. tarlayı sürmek.

D

- dad (Ter.)
Tad.
- dadaş (Er.)
Umumiyetle yemeğe denilirse de, bilhassa çocukların iş-tahasını kabartmak için söylenir. Ms.: ğel dadağ ıy yē, Gel yemeyini ye, gibi.
- dadaş (Er., Ter.)
«Bar» oynayan delikanlı.
- dağa (Er.)
Daha.
- dağan (Kar.)
Erkek geyik.
- dağma (Ay.)
Damga.
- dağga (Ter.)
Dakika.
- dal (Ur., Kar.)
Arka sırtı.
- daldēy (Ter.)
Arka, gizli yer, bir şeyin arkası.
- dalıncab (Ur., Kar.)
Arkasınca.
- damab (Ter.)
Keyf. neşe, dimağ; d a m a ğ ı ğ eldi 'Keyflendi, neşelendi, d a m a ğ ı ç a ğ d ır 'Keyfi, neşesi yerindedir.
- damağ (Kak.) = damab.
- damazlıb (Ter.)
Damızlık hayvan.
- danışmab (Ur., Kar.)
Konuşmak.
- danmab (Ur., Kar.)
İnkâr etmek.
- dannamab (Ay., Ter.)
- Birisini takdir etmek, azarlamak.*
- darab (Ur.)
Tarak.
- darablı (Kar.)
Taraklı.
- daşamab (Ter.)
Taşımak.
- darti (Er.)
Tartı.
- dartmab (Er.)
Tartmak.
- daşgalab (Ter.)
Birbiri üzerine yığılmış taşlar, taş yığını.
- dâün (Er.)
Taun, afet.
- dava (Ur.)
*1. Harp, kavga, cenk, savaş, alışma.
2. İlaç.*
- davşan (Ay.)
Tavşan.
- da^vuşan (Tm.)
Tavşan.
- davut (Kar.)
Divit.
- dazalab (Ter.)
Kel.
- dayanmab (Ur., Kar.)
Durmak, tavakkuf etmek.
- daylıb (Kar.)
At yavrusu.
- dāze (Tm.)
Teyze.
- deyin (Ter.)
Borç, diyyün.
- deyinmek (Ter.)

- Homurdanmak, didinmek, söylenmek.*
- debbe (Ter.)
e t m e k 'le 'Caymak, itiraz etmek.
- dede (Ur.)
Baba, peder.
- değül (Tm.)
Değil.
- defen (Kar.)
Defa.
- deleme (Ter., Er.)
Davarın südüne maya atılıp peynir haline geçmeden ve süzülmeden önceki peltel gibi olan hali ki, kaşıkla yenir.
- dellek (Ur.)
1. Berber.
2. Hamam tellaki.
- dene (Er., Ur., Kar.)
Tane.
- denşeser (Ter.)
Sersem, bunak.
- dennik (Ter.)
Kursak.
- dermek (Ur.)
1. Toplamak.
2. Koparmak.
- derzi (Kar.)
Terzi.
- desde (Um.)
1. Kabze.
2. Demel, grup.
- desdene (Tm.)
Destan.
- destemaz (Ur.)
Abdest (alma).
- deva (Er.)
Savaş, dava.
- devriş (Ter.)
Derviş.
- devruş (Er.)
Derviş.
- devrüş (Kar., Ter.)
Derviş.
- devürmek (Er.)
Devirmek, devretmek.
- dëyil (Er.)
Değil.
- deymek (Kar., Ur.)
1. Olmak, olgun hale gelmek (yemiş için).
2. Dokunmak, vasıl olmak, ele geçmek.
- dibë (Ter.)
Haydi.
- diği-diğmek (Tm.)
Dikkatle dinlemek.
- dilbar (Kar.)
Dilber.
- dindirmek (Ur.)
Birisini komuşdurmak.
- dinge (Ter.)
Baş örtüsünün bağlandığı kalıp, 12-15 santimetre kurlunda olup kasnak biçimindedir.
- dingel (Ter.)
Baş örtüsünün altındaki mukavva.
- dişeri (Kar., Er.)
Dışarı.
- div (Ter.)
Dip.
- dıngillamaş (Ter.)
Oynamak, deprenmek, kıtmıdamak.
- doa (Ur.)
Dua.

dodağ (Ur., Kar.)
Dudak.
dodu (Ay.)
Yağmur yağdırmak için kullanılan kepçe gelin.
doğrama (Ter.)
Cacık.
doğruğu (Ay.)
Dosdoğru.
doğuz (Tm.)
Dokuz.
doğuz (Ter.)
Dokuz.
dohtur = tohtur.
dolandırmak (Ur., Er., Kar.)
1. *Gezdirmek, dolaştırmak.*
2. *İdare etmek, yaşatmak.*
dolanmak (Er., Ur.)
1. *Dolaşmak, gezmek.*
2. (Ur.) *Geçinmek, yaşamak.*
domruğ (Er.)
Keleğçe.
domruğ = domruğ.
don (Ur.)
Entari, kadın elbisesi, fıstın.
donaltmak (Tm.)
Donatmak, süslemek.
doğuz (Kac.)
Dokuz.
dorğamak (Ter.)
Doğramak.
dorğu (Ay.)
Doğru.
döşan (Ter.)
Tavşan.
doydağ (Ter.)
Oynak, boş boşuna atulgan kimse, hafif meşrep, kuş beyinli.
doysan (Tar.)

Tavşan.
dögül (Ter.)
Değil.
dögüşmek (Tm.) = *Dövüşmek.*
döl (Ter.)
Tohum, kök, menşey.
döndermek (Um.)
Çevirmek.
dönük (Er.)
Kahretme; menfur bir harekete karşı söylenen bir tabir.
dörvan (Kac.)
Devran.
döş (Ur.)
Yamaç, göğüs.
döşenmek (Kar., Dün.)
Yıkılmak, serilmek, yere kapanmak.
döşlük (Kar.)
Göğsün üzerine bağlanan göğüslük.
döşürmek (Kar., Ur.)
Toplamak.
dövrän (Ay.)
Devran.
döydürmek (Ur.)
Dövdürmek.
döymek (Ur., Kar., Er.)
Dövmek.
döyürmek (Ur.)
Devirmek.
döylet (Ur.)
Devlet, servet, varlık.
döyletli (Ur.)
Zengin, servet sahibi kimse.
döyran (Ter.)
Devran.
döyü (Ter.)
Değil.

döyüşmek (Ur.)
Ceng etmek, savaşmak, vuruşmak, harbetmek.

dözmek (Ur.)
Tahammül etmek.

dugun (Çr.)
Düğün.

dutmak (Çr.)
Tutmak.

dutulmak (Çr.)
Tutulmak.

dutuşmak (Kar.)
Tutuşmak, alevlenmek, yanmak.

duva (Ter.)
Dua.

düleymen (Ter.)
Mayalı süt, peynir.

düman (Çr.)
Duman.

dünegün (Ter.)
Dün. geçen gün.

düneğin (Er.)
Geçen gün, dün.

dünen (Ter.)
Dün.

eğdam (Çr.)
Idam.

ehdibar (Ter.)
İtibar.

ehram (Er.)
Çarşaf yerine kullanılan yün örgü.

ehsan (Ur.)
İhsan.

ehtibar (Kar.)
İtibar.

düngür (Ter.)
Kız babası ve annesi ile oğlan babası ve annesi arasındaki karabet.

dünye (Kak.)
Dünya.

dürümek (Tm.)
Toplamak.

dustah (Ter.)
Tutsak, mahpus.

düşmek (Ur.)
Düşmek, inmek, isabet etmek; Yola düşmek 'Haraket etmek; ahlâ düşmek 'Hatırlamak.

düyne (Tm.)
Dünya.

düyü (Kar., Ur.)
Pirinç.

düyün (Ter.)
Düğün.

düzdürmek (Ur., Kar., Er.)
Dizdirmek

düzmek (Ur., Kar., Er.)
Dizmek.

düzüm (Dün., Ter.)
Düziine, 12 adet.

E

ehtidar (Er.)
İktidar.

ehtivar (Ter.)
İtibar.

ehtivarsız (Ter.)
İtibarsız.

ehtiyar (Kag.)
İhtiyar.

ele (Ur., Kar., Er.)
Öyle.

çelece (Er., Ur., Kar.)
Öylece.
çelemek (Ur., Kar., Er.)
Eylemek.
çen = hen.
eç = hen.
çen (Er.)
Koyunun kulağına vurulan nişan,
çenek (Er.)
Sapanın demire geçen yeri.
çeriş (Er.)
Büyükmüş gündüra.

çerket (Kak.)
Rekât (namaz).
çesa (Tm.)
İsa.
eşg (Ur., Kar.)
Aşk.
eşik (Ur., Kar.)
Dış, hariç, evin dışarıst.
eşref (Çr.)
Etraf.
éycemen (Er.)
lyice.
eynine (Ter.)
Aynen.

E

ede (Tm.)
Baba, peder.
ecef (Ter.)
Acep.
ecem (Er.)
Acem.
ecer (Er.)
Eğer.
ecceyil (Ter.)
Ecaip.
eğiş (Er.)
Tandırdaki ekmeği ayırmak ve ateşe düşen ekmeği çıkarmak için, bir tarafı çengel diğer tarafı dairevi kürek şeklinde olan demirden bir alet. ersin.
eğlemek (Ur., Kar., Er.)
Durdurmak.
eğlenmek (Ur., Kar., Er.)
Dürmek.
eğletmek (Ur., Kar., Er.)
Durdurtmak.

egreme (Ter.)
Sırma.
eheli (Ter.)
Ahali, halk.
Ehmet (Er.)
Ahmet.
ebran (Er.)
Akran.
eşreb (Ter.)
Akreş.
ejdaha (Ur., Kar., Er.)
Ejderha.
eçel = ecef.
elav (Ay.)
Alev.
elemni (Kar.)
Elemli, kederli.
ol kölgesi (Kar.)
İmza, himâye, tevsiye.
emi (Ur., Kar.)
Amca.
emo (Ter.)
Ama.

emlig (Ter.)
Emne çağındaki (hayvan, bilhassa kuzu).

emliyet (Er.)
Emniyet.

emme (Ay.)
Ama.

eneke (Er.)
Kurşunlu aşık.

enter (Ter.)
Bir maymun einisi.

eppek (Ter.)
Eknek.

er (Kar., Ur.)
Koca, zevc.

Erdövül (Kar.)
Erdebil.

eref (Ter.)
Arap.

eremik (Ter.)
Kısrı camız, manda.

erep (Kac.)
Arap.

ermik (Kar.) = eremik.

ertmek (Kac.; Kak.)
Eknek.

erze (Kar.)
Istid'u. arize.

Erzürüm (Kar., Tm.)
Erzurum.

erziman (Kar.)
Arzu.

eşger (Um.)
Asker.

esil (Ter.)
Asil.

eslan (Ay.)
Arslan.

essaⁿ (Er.)
Memul edilmeyen bir vaka üzerine: gerçek, doğru, hakikat, gibi munalarda kullanılır.

eşgere (Ter.)
Aşıkâr.

eşgi (Tm.)
Ekşi.

etref (Kar.)
Etraf.

evdes (Ter., Kak.)
Abdest.

evdesthana (Kak., Ter.)
Abdesthane, tuvalet odusu.

evle (Ter.)
Öğle vakti.

evlek (Er.)
Ta layı kısımlara ayrılan hudut.

evlet (Ter.)
Evlât.

evrişim (Ter.)
İbrişim.

Evezürüm (Er.)
Erzurum.

eye (Kak.)
Eğer.

eylemek (Tm.)
Durdurmak.

eylemek (Er.)
Durmak, tavakkuf etmek.

eyleşmek (Er.)
Oturmak.

ez (Er.)
Az.

eze (Ter.)
Uzuv, aza.

eziz (Ur., Kar., Er.)
Aziz.

Ezreil (Ter.)
Ezrail.

Ezrum (Çr., Ter.)
Erzurum.

ezzim (Ur., Kar.)
Azizim.

F

- fağır (Ter.)
Zavallı, mâsum, sessiz, çekingen.
- farazın (Tam.)
Faraza.
- Fayat (Kar.)
Bayat urı unun adı.
- Fayatlı (Kar.)
Bayat uğruna mensup kimse.
- fehle (Kak.)
Amele, işçi.
- ferde (Ter.)
Perde.
- Fes (Ter.)
Fas (memleketi).
- feseli (Ter., Kar.)
Hamur işi bir yemek, daha fazla börek.
- fehîr (Er.)
Fukîr.
- fişere (Er.)
Fukara.

- filan (Kac.)
Felan.
- filan ve feşmekan (Kac.)
Felan ve saire.
- firğan (Ter.)
Figan.
- fişne (Kag.)
Vişne.
- fiyaz (Ter.)
Kurban.
- fırğa (Dün.)
Askerî fırka.
- fırılâh (Ay.)
Dolaver, oyun.
- fırsant (Ter.)
Fırsat.
- fış (Dün.)
Necaset, pislik.
- fışgı (Er., Dün.)
Hayvan pisliği.
- fugan (Ay.)
Figan.

G

- gaban (Ter.)
Yaban domuzu.
- gabden (Er.)
Harmını dövdükten sonra, onu toplamak için kullanılan alet.
- gaç (Tm., Çr.)
Kaç, ne kadar.
- gaçı (Kar.)
Makas.
- gada (Kar.)
Kaza. Ms.: gadağ alım 'Kazanı alayımı, kurban olayım, gibi manayı ifade

- etmektedir. Fakat 'kaza, manasında ise gaza kullanılır.*
- galla (Ter.)
Kafile.
- galle-gatır (Kar.)
Kafile, kârvan.
- gağ (Tm.)
Kalk (kalkmak'tan).
- gağıç (Tm.)
Kakınc, kakma.
- gağmah (Er., Kar., Ur.)
1. Kalkmak.
2. (Ur.) Kakmak.

gail (Kak.)

Kail.

gala (Kar., Ur.)

1. *Kal'e.*

2. *Hapishane.*

galaş (Ter., Kar.)

Taş veya odun, iczek gibi şeylerin örgülü ve örgüsüz yığını.

galamaş (Kar., Ur.)

Odun ve buna benzer eşyayı üstüste yığmak. Ms.: ocaş galamaş 'Odunları, yahut çalı çırpıyı bir biri üzerine yığıp ateşlemek, ateş yakmak.

galata (Tm.)

Rob, elbise.

gale (Ter.)

Hapishane.

galemfir (Er.)

Karenfil.

galmagal (Ter.)

Gürültü, patırtı.

galyan (Er., Ur.)

1. (Er.) *Geleyan.*

2. (Ur.) *Nargile.*

gançor (Kac.)

Sayım, davar vergisi.

gançur (Ter.)

Davar ve koyun vergisi; diğer telâffuzu g a n ç u r.

ganmaz (Ter., Kar.)

Anlamaz, sersem, abdal.

gağbçur (Ter.) = gançur.

gantarga (Ter.)

Yular.

gantarma (Tm.)

Yular.

garaşgış (Kar.)

Birinci Kânun.

garanguş (Ter.)

Kırlangıç.

gara yol (Ter.)

Cehennem gibi bir mana ifade eden beddua.

garavaş (Ter.)

Kadın hizmetçi.

garazah (Ter.)

Ala karga.

gardıgalı (Kar.)

Mısır.

gargamaş (Ter., Er.)

Beddua etmek.

gargış (Er.)

Beddua.

garğı (Kar.)

Kanış.

garıhdırmaş (Ter.)

Şaşırtmak.

garıhmaş (Ter.)

Şaşırmak.

garmaş (Ter.)

Kanca.

garmalamaş (Ter.)

Kapmak.

garöl (Ter.)

Bekçi.

garölluh (Ter.)

Bekçilik.

Gars (Kar.)

Kars.

garası (Kak.)

Vücutun arkasından iki omuz arası.

gartan (Ter.)

Kadar. Ms.: ne gartan 'Nekadar; Bu gartan 'Bu kadar.

gasel (Tm.)

Kafes.

gasnacah (Ter.)
*Bir el tutumu, bir el içinin
alabileceği kadar.*

gaşga (Ter.)
Alın beyaz lekeli hayvan.

gaşmağ (Ur., Kar.)
Kaçmak.

gat (Um.)
Kat.

gatar (Ter.)
Kader.

gaten (Tm.)
Kadar.

gatıg (Çr.) = gatiğ.

gatiğ (Ur., Kar., Er.)
Yoğurt.

gatmagarışığ (Ter.)
Karmakarışık.

gavağ (Af., Ter.)
*1. Kavak ağacı.
2. Ön, ön taraf.*

gaval (Ter.)
Tef.

gavalamah (Ay.)
Kovalamak.

gavar (Ter.)
Kubarçık.

gaviğ (Ter.)
Kabuk.

gavın (Kar.)
Kavun.

gavmağ (Kak.)
Kovmak.

gavun (Tm.)
Kavim, akraba.

gayda (Ur., Kar.)
Kaide, usûl, nizam, moda.

gayırmah (Ter.)
Yapmak.

gayıtmah (Ur., Kar.)
Geri dönmek.

gaynağ (Kar.)
Pençe, tırnak.

gaynata (Ter.)
Kayın peder.

gaytarmah (Ter.)
Geri vermek, iade etmek.

gaza = kada.

Gazağ (Ter.)
*Azerbaycanın Gence vilâ-
yetinde bir kaza merkezidir.*

gazağ (Ter.)
Kazak.

gazıki (Er.)
Kollu yelek.

gâzıl (Er.)
Keçi kılından yapılmış ip.

gazağ (Ter.)
*Pilvın dibinde hasıl olan
sert pirinç tubakası, kazan
dibi.*

geynevet (Ter.)
Kelepçe.

gebir (Ay.)
Kabir, mezar.

gebirsenniy (Ay.)
Mezarlık.

gebl (Kar.)
Kalb.

gecer (Ter.)
İpekli at çulu.

gedder (bk. bu—gedder).

gede (Er.)
Kadar.

gedem (Er.)
Kadem.

geden (Er., Ur., Kar.)
Kadar.

geder (Kac.)
Kadar.

- gedim (Ur.)
Kadim.
- gedir (Ur.)
Kadir.
- gehr (Ter.)
Kahr.
- gelbi (Ter.)
*Yüksek (mesela, duğ hak-
kında).*
- gelem (Er., Ur., Kar.)
Kalem.
- gelb (Ter.)
Kalp.
- gelleş (Ter.)
Kalleş.
- geme (Er., Ur.)
Kama.
- gemiş (Ay., Kak.)
1. *Kamış, saz.*
2. (Kar.) «goymağ» fiili ile
beraber 'Bir işe burun
sokmak. fuzulî olarak
müdahale etmek. olmak
üzere olan bir işi bozmak
- gender (Er.)
*Kadar; ne gender 'Ne
kadar.*
- genfit (Kar. [Rus.])
*Bonbon, kâğıtlara sarılmış
küçük şeker.*
- gephe (Kac.)
Kahbe.
- geral (Er.)
Karar.
- gere (Af.)
Kara.
- gerel (Er., Ur., Kar.)
Karar.
- gerif (Kar.)
Gariş.
- gessef (Ter.)
Kasap.
- gessep (Ay.)
Kasap.
- geşenk = geşek.
geşek (Ter.)
Yakışıklı. hoş, güzel.
- get (Kac.)
Hep beraber.
- geter (Tm.)
Kutar.
- getmer (Ter.)
Yara üzerindeki sert kabuk.
- gevl (Ter.)
Kavl.
- gevr (Er.)
Kavl.
- geyfe (Kar.)
Kahve.
- gezef (Ter.)
Gazep.
- gezzeb (Kac.)
Gazep.
- gazzep (Er.)
Gazep.
- giling (Er.)
Kılınç.
- giyaş (Ter.)
*Koyunların çok hoşlandık-
ları bir nebat.*
- gizey (Er.)
Kızak.
- gizir (Kak.)
Bekçi.
- gibal (Er.)
*Haric eşkâl. şekli şemayil,
tip, biçim, kıvam.*
- gibalında (Ter.)
Biçiminde, kıvamında, tipte
- gıbal (Tm.)
Kible.

- gıç (Ter.)
Bacak, ayak.
- gıgil (Kar.)
Tavuğun kıldaklaması.
- gıgıllamaş (Ter., Kar.)
Gıdaklamak.
- gılça (Kar.)
Kalça.
- gılış (Ter., Kak.)
Kılınç.
- giloşa (Ter.)
Müzevvir, dalkavuk; diğer telaffuzu gıloyşa.
- giloşalıh (Ter.)
etmek'le beraber 'Müzevvirlik ve dalgavukluk etmek.
- gıloyşa (Ter.) = giloşa.
- gına (Kar.)
Kına (boya).
- gındıllamaş (Ter.)
Yuvarlamak.
- gındır (Er.)
Sulu yerlerde veya su kenarında biten bir nevi nebat yahut sazdır. Oldukça keskindir.
- gındıra (Er.)
Hasır tokumak için kullanılan ot.
- gındırırmaş (Ter.)
Yuvarlamak.
- gıraç (Er.)
1. *Dağların eteklerindeki ve umumiyetle meyilli arazideki susuz tarla.*
2. *Umumiyetle kumlu toprak.*
- gıraş (Ur., Kar.)
Sakil, kenar, kıyı.
- gırdad (Ter.)
Gırdap.
- gırgı (Kar.)
Şahin kuşu.
- gırh (Ur.)
Kırk.
- gırhmaş (Ur.)
Tıraş etmek.
- gırhş (Ter.)
Bir köpek cinsi.
- gırılmaş (Ter.)
Mahv, helâk olmak (canti cisimler için).
- gırışmal (Ter.)
Abdal, sersem.
- gırma (Er.)
Kadın fıstıanlarının eteklerindeki işleme.
- gırdamış (Dün.)
Kartlaşmış, ihtiyarlaşmış.
- gıryat (Ter.)
Gayret.
- gış (Ter.)
Bacak.
- gıyam (Er.)
etmek'le beraber, hörmet etmek, ayak üzerine kalkmak.
- gıygaç (Kar.)
İğri.
- gıynağ (Ay.)
Tırnak, pençe.
- gıynaş (Ay.) = gıynağ.
- gız (Ur.)
Kız.
- gızman (Er.)
Kocaman, büyük.
- gobal (Er.)
Değeneğin topuzlu başı.
- gobca (Er.)
Elbise düğmesi.

- gocik (Er.)
Manda yavrusu.
- goç (Er.)
Koç.
- goçağ (Ur., Ur.)
Cesur, kahraman, yiğit.
- goçağlı (Kar.)
Humaset, cesaret, kahramanlık.
- goçağlama (Kar.)
Halk ağızında, hamaset mahiyetteki şiir nevi.
- god (Er.)
Ekin ölçüsü olup kile'ye muadildir.
- gohum (Ter.)
Akraba.
- goja (Ter.)
İhtiyar.
- golçağ (Er.) = golçağ
- golçağ (Kar.)
Dirseğe kadar kola takılan kolluk.
- gol çekmek (Ter.)
İmzalamak; diğer şekli gol goymak.
- gol goymak (Ter.) = gol çekmek.
- goloy (Ter.)
Kolay.
- gomandar (Ter.)
Kumandan.
- gonak (Ur.)
Misafir.
- gonak odası (Kac.)
Misafir odası.
- gonga (Er.)
Aşığın tepesi üstünde durması.
- gont (Kar.)
Atma ve harma'lar arasına koyularak üzerine döşenen tomruk.
- goğur (Ter.)
Bir renk (tilkinin göz rengi).
- gopbuz (Er.) = gobal.
- gordu (Ter.)
Tarla.
- goruğ (Ur.)
1. *Koru.*
2. (Bay.) *Koruma, muhafaza etme.*
- goruğdurmak (Kar.)
Korkutmak.
- gogodur (Ter.)
Koskoca.
- goş (Çr., Kar.)
1. (Çr.) *Su kabağı, içi boş kap ve unumiyette eşya.*
2. (Kar.) *Koç.*
- goşa (Ter.)
Çift, iki.
- goş-başı (Kar.)
Daha çok ahır yapılarında yanlara yani hayvan bağlanan sıraların üzerindeki atmalarla divar arasına konulan gon'ların başları goş-başı biçiminde, keserle yapılır ve bunların üzerine mertek veya tuhta döşenir.
- goşun (Ter.)
Asker, ordu.
- gotur (Kar., Ur.)
Uyuz.
- gourma (Ter.)
Kavurma.
- gov (Kar.)
Koza.
- goyum (Ter.)
gardaş kelimesile beraber 'Akraba; diğer telâffuzu gohum

goyurmak (Tm)
Koymak, bırakmak.

goz (Ter., Kar.)
1. (Ter) *Kuzuların yattıkları dam.*
2. (Kar.) *Ceviz.*

goza (Ter.)
Tüfenk.

gubarsız (Kac.)
Gamsız, kedersiz.

gudi (Ter.)
Çömlekten yapılmış bir kap.

gudik (Er)
Köpek yavrusu.

gucmah (Er., Ter.)
Kucaklamak.

gucunmah (Kar.)
Bir şeyi üzerine alma hareketi yapmak, gurculmak.

gucmah (Tm., Kak., Ay.)
Kucaklamak.

gulluğu (Ur.)
Hizmetçi, memur.

gulluğ (Ur, Kar.)
Hizmet, emir, memuriyet.

gumaş (Ter)
Kumaş.

gun (Tm.)
Gün.

gurdacağı (Kar.) = gurt boğozu.
gurculmah (Ter.) = gucunmah.

gurğuşun (Ter.)
Kurşun.

gurguşun (Kac., Ter.)
Kurşun.

guruğ (Ter.)
Yumurtasına oluran tavuk.

gurt boğozu (Kar.)
Yapıda direk başlarının

yuvarlak oğaçlar altında iyice durabilmesi için o ağacı kavriyabilecek bir biçimde, yarım ay şeklinde oyulan çukur ki, bu direğin başında olur.

gurtulacağ (Um.)
Bir şeyin nihayeti, sonu.

gurut (Ter., Er.)
Torbaya süzülükten sonra tuzlanıp kurutulan ayran. Ekseriya yumurta biçiminde olur ve kışın yemeklerin içerisine konur, kurut.

gurvan (Ter.)
Kurban.

gurvət (Ter.)
Kurbet.

guşluğ (Ter.)
Kuşluk, sabahla öğle arasındaki zaman.

guşhana (Er.)
Tencerenin bir nevi.

guşluğ (Er.) = guşluğ.

gutarmah (Kak.)
Kurtarmak.

guvat (Ay.)
Kuvvet.

guymah (Kar.)
Gömmek, defnetmek, yerin altına gizletmek.

guyulamah (Kar.)
Gömmek.

guzel (Çr., Tm)
Güzel.

guzzi (Ay.)
Kuzu.

gürbüz (Tm.)
Gürbüz.

G

- geçi (Ay.)
Keçi.
- geji (Ay., Ter.)
Geç.
- geje (Ter., Kak.)
Gice.
- ğen (Ter.)
Geniş.
- geşmek (Dün., Kar.)
Geçmek.
- gede (Kar.)
Adam.
- geh (Ter.)
Kâh, bazan.
- gelincek (Kac.)
Gelinceye kadar.
- gem (Ter., Er.)
Döven.
- gend (Tm.)
Kent, köy, kasaba.
- gendi (Kar.)
Bulğur.
- gene (Ur.)
Yine.
- erneşmek (Ter.)
Gerinmek.
- germoşo (Kar.)
Kabuğu yumuşak, özü düşer, sert bir ağaç nevidir. Bu ağacın yağı, kelliği gidermek için kullanılır.
- gev (Ay.)
Gök, mavi.
- gezerği (Ay.)
Seyyah.
- gi (Tam.)
Ki.
- gişi (Ter.)
Kişi.
- gizdin (Ter.)
Gizli.
- ğön (Kak.)
Gönül.
- gonul (Ay.)
Gönül.
- ğölük (Er.)
Eşek.
- ğön (Tm.)
Gönül.
- ğörsetmek (Ur., Kar.)
Göstermek.
- ğörüm (Ter.)
Görümce.
- ğösgü (Ter.)
Göğüs.
- ğöyçe (Ter.)
Gökçe, koyunun bir cinsi.
- ğöyçek (Kar., Ter.)
Güzel.
- ğöyşemek (Ter.)
Gevelemek.
- ğöyül (Kar.)
Gönül.
- ğöyün (Er., Ur., Kar.)
Gönül.
- ğözdemek (Ur., Kar.)
Beklemek, tarassut etmek.
- ğöze (Tm.)
Çeşmenin, fınarın gözü, kaynağı.
- ğözelleme (Kar.)
Mevzuu garamî olan şiir tarzı.
- ğücenmek (Kar.)
İkinmak.
- ğücük (Kar.)
Şubat.

güdar (Ter.)
Güzar.
güddükçü (Ter.)
Sığır çobanı.
güfere (Tm.)
Cevher, para.
güj (Ter.)
Güç, kuvvet.
güjenmek (Ter.)
İkinmak.
gülgez (Ter.)
Temiz.
gülle (Ur.)
Kurşun, mermi.
güman (Ur.)
Umit, zan.

gümen = güman.
gün (Ter., Kar.)
Güneş.
gün-be-gün (Kar.)
Günden güne.
günnük (Kar.)
Yevmiye.
gün-orta (Ur.)
Öğle vakti.
günüz (Ur.)
Gündüz
günüy (Dün)
Şemsiye.
güyenmek (Tm.)
Güvenmek.
güzgü (Kar.)
Ayna.

Ğ

ğaç (Kar.)
Kaç.
ğaldırmağ (Tm.)
Kal dırmak.
ğalmağ (Tm.)
Kalmak.
ğalmak (Tm.) = ğalmağ.
ğan (Tm.)
Kan.
ğanatlanmağ (Kar.)
Kanatlanmak.
ğar (Tm.)
Kar.
ğara (Tm.)
Kara.
ğardaş (Tm.)
Kardeş.
ğardaşlığ (Kar.)
Kardeşlik.
ğarşı (Tm.)
Karşı.

ğat (Kat.)
Kat.
ğayıt (Tm.)
Mukayyet.
ğaype (Tm.)
Kahbe.
ğazan (Kar.)
Tencere.
ğedir (Tm.)
Kadir, kıymet.
ğem (Ter., Er., Kar.)
Gami, gusse, keder.
ğerg (Ter.)
Garg.
ğerif (Ter.)
Garip.
ğırılmağ (Tm.)
Kırılmak, helâk olmak (bil-hassa hayvan için).
ğız (Tm.)
Kız.

ğoymağ (Kar.)
Koymak.
ğoyun (Tm.)
Koyun.
gul (Kar.)
Kul.
ğurban (Tm., Kar.)

Kurban.
ğurbet (Tm.)
Kurbet.
ğurtulmağ (Tm.)
Kurtulmak.
ğuzu (Tm.)
Kuzu.

H

hacı—leyley (Ter.)
Leylek.
haça (Ter., Kar.)
Ucu iki dişli çatal biçimindeki sırık.
haçan (Ter., Çr.)
Ne vakit, ne zaman.
hagos (Er.)
Sürülürken çiftin tarlada vücuda getirdiği iz.
hağış (Ter.)
Akik taş.
hağ (Ter.)
Hak.
hağıl (Ter.)
Akıl.
hağışda (Kar.)
Erivan köylerinde, düğünlerde, kızların karşı karşıya deyişmeleri.
haı (Er.) = gabden.
halalamış (Er.)
Saldırmak, hücum etmek.
halay (Ter., Kar.)
Alay, bar, dansı dizisi; diğer telâffuzu haleş.
haleş (Ter.) = halay.
hama (Er.)
Ama.
hamı (Ur.)
Herkes.

hamımız (Ur.)
Hepimiz.
hamısı (Ur.)
Hepsi.
hamısı (Ur) = hamısı.
han (Ter.)
An. vakit, sıra.
hancarı (Ter.)
Nasıl.
hara (Ter.)
Neriye. neresi.
haraba (Dün)
Araba.
haralı (Ter.)
Nereli.
harava (Ter., Kar.)
Araba.
hardan (Ter.)
Nereden.
harma (Kar.)
Duvara yük binmesin diye, duvar üzerine veya ona yakın bir yere konulan uzun ve direkle tutturulan ağaç.
harya (Ter.)
Nereye.
hasa (Ter.)
Asa, el ağacı.
hasant (Ter.)
Kolay.

- hası (Ter.)
Hangisi.
- havar (Kar.)
Haber.
- havas (Er., Ter.)
Haves.
- havasdanmağ (Ter.)
Haveslenmek.
- havaslanmağ (Er.)
Haveslenmek.
- hayat (Dün.)
Avlu.
- hayatlığ (Tm.)
İpek tire.
- haydamah (Dün.)
Teşvik etmek; haydı diye birisini birine yahut bir işe sâldırmağa teşvik etmek.
- hayıf (Ter.)
Yazık.
- hayıflanmağ (Ter.)
Birisine acımak, bir fena hadise üzerine teessür göstermek.
- hayva (Kar., Ter.)
Ayva.
- hef (Ter.)
Korku.
- hekmət (Ur.)
Hikmet.
- hef (Ter.)
Teşvik.
- helemek (Ter.)
Yuvarlamak, teşvik etmek.
- hen (Ter.)
Koyunun kulağına vurulan işaret. Diğer telâffuzu en (eğ).
- herk (Er.)
Nadas.
- hersh (Ter.)
Hırs.
- heş (Er., Ur., Kar.)
Hiç.
- heyvan (Ter.)
Hayvan.
- he (Ter.)
Evet gibi bir manda kullanılır.
- hefte (Ter.)
Hafta.
- heğ (Ur.)
Hak.
- hegiget (Er., Ur.)
Hakikat.
- hekât (Ter.)
Hikâye.
- helebici (Er.)
Tezgâhdar, arşınla mal ölçen çırak.
- helek (Ter.)
Helâk.
- heme (Ter.)
Hamân.
- hemeşe (Ter.)
Hemişe.
- henek (Er.)
Şaka.
- hepenk (Ter.)
Avda kullanılan tuzak.
- heresi (Kak., Ter., Ay.)
Her biri.
- herhal (Ter.)
Her halde.
- herkeş (Kar.)
Her kes.
- hesret (Ter.)
Hasret.
- hikat (Kar.)
Hikâye.

him (Er.)
Temel.
himdi (Ter.)
İndi, şimdi.
hindi (Kak., Ay., Ter.)
Şimdi.
hindiyeçen (Ter., Ay.)
Şimdiye kadar.
Hink (Tm.)
Hint.
hinnèn (Ay.)
Şimdiden; hinnèn be le
'Şimdiden sora.
hinsan (Ter.)
İnsan.
hirslenmek (Tm.)
Hırslanmak.
his (Ter.)
İs.
oluş (Ter.)
Oluk.
horik (Kar.)
Kota'n'ın önünde giden çift
öküz.
l.ö lamah (Er.)
Girmek, sokulmak.
hökmət (Ter.)
Hükümet.
ökumat (Er.)
Hükümet.

höllüg (Kar.) = höllük.
höllük (Ter.)
Çocuğun altına konan top-
rak.
hördürmek (Kak., Ter.)
Ördürmek.
hörgü (Ter.)
Örgü; Diğer telâffuzu
h ö r ü k.
hörmek (Ay., Ter.)
Örmek.
suhariç (Er.)
Erinmiş yağda kavrulmuş
soğan.
hücran (Kac.)
Hicran.
hücüd (Er., Ter.)
Vücut.
hümbet (Kac.)
Halal hümbet şeklin-
de 'Himmet.
hünbed (Kak.)
Himmet.
hündür (Ter.)
Yüksek.
Hündüsdan (Ay.)
Hindistan.
hürmek (Ay., Ter.)
Ümek, havlamak.

H

hacı (Tm.)
Hacı.
haş (Tm., Kar., Ter.)
Ben.
haşça (Ur., Kar.)
Seccade.
halb (Ter.)
Halk.

halhal (Ter., Kar., Tm.)
1. *Hallı, nakışlı.*
2. (Ter.) *Bilezik.*
hallı (Ter.)
Benli.
halvat (Ter.)
Halvet, gizli.

hançar (Kar.)
Hançer.
hançel (Kac.)
Hançer.
hargı (Tm.)
Ark, çay, küçük akar su.
harma (Er.)
Divar arasına uzatılan tahta yahut ahşap direk.
harman ayı (Kar.)
Birinci teşrin.
harşdih (Ter.)
Harçlık.
hartan == gartan.
has (Ay.)
Bir cins kumaş.
hate (Tm.)
Huta.
hatırcak (Er.)
Yanan tandırım üzerine konan demirden mamul makasvari bir alet.
havar (Ter.)
Haber.
hayatı (Ter.)
İpek iplik.
hazna (Ur., Kar.)
1. *Hazine.*
2. *Büyük havuz (hamamlarda).*
hecelet (Ter.)
Hecalet.
hek (Ter.)
Hök.
helçe (Kac.)
Seccade.
helfet (Tm.)
Halvet.
heli (Kac.)
Halı.

hencil (Dün.)
Hançer.
hençel (Kar.)
Hançer.
hengel = hingel.
herel (Er.)
Çuvalın büyüğü.
hesim (Er.)
Hasım.
heste (Ur.)
Hasta.
hetir (Kar., Er.)
Hatır.
hetirlemek (Er., Ter.)
Hatırlamak.
hetre deymek (Ur.)
Rencide etmek.
hever (Kak., Ter., Kac.)
Haber.
hezal (Ter.)
Solmuş hazan yaprakları.
hezne (Tm.)
Hazine.
hıbar (Er.)
Küçük ve yassı taş. Ekseriyetle divar yapısında kullanılır.
hingel (Kar.)
Hamur parçaları suda pişirildikten sonra, ya çorba halinde içilir, ya suyu süzildikten sonra, üzerine yağda pişirilmiş soğançaltı yumurta, yahut yoğurt konarak yenir.
hırda (Ur.)
Küçük, ufak.
hırdaca (Ur.)
Mini mini, küçücük.
hırba elemek (Ter.)
Katletmek, idam etmek.

hırhız (Kar.)
Hırsız.
hırman (Ter.)
Harman.
hızma (Ter.)
Buruna takılan küpe.
hodak (Er.)
*Çöten sürülürken öküzlere
binen küçük çocuklar.*
horma (Af.)

Hurma.
horyat (Ter.)
Hoyrat.
hottuz (Er.)
Baştaki topuz.
hırcun (Ay.)
Aybe.
hülsğer (Ter.)
Hulûskâr.

İ

ibriğ (Ter., Er.)
İbrik.
iftida (Kag.)
İftida.
iğral (Ter.)
İkrar.
iğirmi (Ter.)
Yirmi.
iğit (Ter.)
Yiğit.
il (Ter.)
Yıl, sene.
ilan (Kar., Er.)
Yılan.
ildiz (Ter.)
Yıldız.
ıldız (Ter.) = ildiz.
ilé (Tm.)
İlla.
iley = iley.
iley (Ter.) = iley.
Ön.
ilişil (Ter.) = ilişkin.
ilişin (Ter.)
*Evvelki yıl; Diğer telâf-
fuzu ilişil.*

ilişmek (Er., Kar.)
Dokunmak.
illac (Ter.)
İlaç.
ilec (Ter.)
İlaç.
indi (Um.)
Şimdi, şimdice.
indiyeçen (Ter.)
Şidiye kadar.
innen beşe (Ter., Bay., Kar.)
Bundan sonra.
intimas (Kar., Ter.)
İltimas.
iras (Ay.)
Rast.
iraat (Ter.)
Rast.
irazı (Ter.)
Razı.
irca (Ter.)
Rica.
irehm (Kak.)
Rahm.
irehmet (Kak.)
Rahmet.

irék (Ter.)
Renk.
irenk (Ter.)
Renk.
irëyⁿ (Ter.)
Rahım.
irëyhan (Ay.)
Reyhan, fesleğen.
irica (Ter.)
Rica.
irsiz (Ter.)
Arsız-
irtmek (Ter.)
Keçi ve koyun kuyruğu.
irz (Ter.)
Irz.
isbaha (Tm.)
Doğru, dürüst.
isdatmah (Kak.)
Islatmak.
iskemi (Ter.)
Iskemle.
issi (Er.)
Sıcak.
issi tandır söuh hamur hörmetine
eliğ guriya, gözüg çıha, çalınasığ
çırpınasığ (Er.)
Beddua makamında kulla-
nılan bir tabirdir.
issi yata söuh galhasın (Er.)
Beddua mukabilinde kulla-

ıldız (Kar.)
Yıldız.
ığralanmah (Tm.)
Sallanarak yürüme, sal-
lanmak.
ırahatlığ (Ter.)
Rahatlık.

mlır ve 'Ölesin, manasını
ifade eder.
istemek, (Ay., Kar.)
Sevmek, arzu etmek.
isti (Ur., Kar.)
Sıcak.
istikan (Ter. [rusçadan])
Bardak.
istot (Ter.)
Biber (pudra halinde)
işlik (Er., Kar.)
Gömleyn üzerine geyilen
galınca gömlek.
işmek (Kar.)
İçmek.
itğın (Ter.)
Gaybolmuş.
itirmek (Um.)
Gaybetmek.
itmek (Um.)
Gaybolmak.
ivriğ (Ter.)
İbrik.
iyit (Dün.)
Yiğit.
iy (Er., Kar.)
1. (Er.) Teş'i'nin başındaki
çengel.
2. (Kar.) Koku.
izyaret (Ter.)
Ziyaret.

I

ırıbı (Er.)
İbrik.
ırıhar (Tm.)
İkrar.
ırızğ (Tm.)
Rızk.

K

kado (Kak.)

Kabak.

kafdar (Ter., Dün., Kar.)

1. *Ihtiyar.*

2. *Sırtlan.*

kal (Ter.)

1. *Erkek, boğa manda.*

2. *Olmamış, yetişmemiş (meyva), acemi, tecrübesiz kimse.*

kalça (Ter.)

Manda yavrusu.

kar (Kar. (Ur., Kar.)

1. *Tesir.*

2. *Kâr, menfaat, kazanç.*

3. *Sağır.*

kasilmek (Dün.)

Kesilmek.

katıvı (Ter.)

Kadın elbisesi, kaftan.

kavaf (Ter.)

Kebab.

kefin (Kar., Ur.)

Kefen.

keher (Ter.)

Atın bir cinsidir.

kehlân (Dün.)

Altın bir cinsidir.

kehyebeci (Er.)

Kehya beyi.

kekil (Ter.)

Kakül.

kekotu (Ter.)

Kekik otu.

kelecoş (Er.)

Tirile benzer bir yemektir. Şöyle olur: ekmek doğranıp bir kaba konur, üzerine

su hariç dökülür ve sonra bunun üzerine kurut ayrıntı eklenir.

kelef (Ter.)

İplik sargısı, ortası boş yumak.

kelek (Ter.)

Hile, oyun, dolap.

kelekbaz (Ter.)

Hilekâr, dolanbaz, dolup çeviren.

kelem (Ter.)

Lahna.

keleyağı (Kar.)

Kadın baş örtüsü.

kent (Ter.)

Köy.

kere (Kar., Ter.)

1. *Yağ'la beraber 'Tere yağı.*

2. (Ter.) *Kulaksız koyun.*

keremelt (Er.)

Kerâmet.

kerkez (Ter.)

Bir kuş cinsidir.

kerki (Kar.)

Desdere.

kerlem (Ter.)

Defa, kerre.

kerme (Ter.)

Koyunun yatak yeri

kesarya (Ter.)

Baş bağlanan mendil.

kesdeler (Ter.)

Kimseler.

kesek (Ter.)

Taş parçası.

kestenkale (Ter.)

Kertenkele.

ket (Ter.)
Kent, kasaba, köy.

kete (Kar., Er., Ur.)
«İç» denilen ve yağla unun umacından, 3-5 kat sütle yoğurulmuş ince undan yapılma yufkadan pişirilen yuvarlak çörek. Tandırda veya furunda pişirilir ve lezzelli kısmı ortasında bulunur. Daha çok yolculukta yenir.

kethuda (Ter.)
Köy muhtarı.

keçel (Ter.)
Kel.

keçen (Ter.)
Geçen, geçmiş olan.

kejova (Ter.)
Taht-i revan.

keşmek (Ur.)
Geçmek.

kibi (Tm., Af.)
Gibi.

kiççik (Ter.)
Küçük.

kimi (Ur.)
Gibi; Diğer telâffuzu kimin.

kimin (Ur., Kar., Er.)
Gibi.

kirelemek (Ter.)
Kiralamak.

kirez ayı (Kar.)
Huziran.

kirkiri (Ter.)
El değirmeni.

kirkit (Kar.)
Halt dokunurken ipleri

berkitmek için kullanılan tarak.

kirşan (Er., Kar., Ur.)
Gelinlerin yüzüne sürmeğe mahsus yağlı pudra.

kirva (Er., Ur., Kar.)
Sünnet babası.

kirve (Er., Ur., Kar.) = kirva.

kisme (Tm., Kar.)
Kimse.

kişmiş (Ay., Kar.)
Kuru üzüm.

köha (Ter.)
Köy muhtarı.

kol (Dün., Kar.)
Funda.

kom (Ter.)
Kışın koyunların doldurulduğu mahel.

kor (Ur., Er., Kar.)
Kör.

korş (Ter.)
Keskin olmayan (bıçak ve saire.)

kor-yapalaş (Ter.)
Baykuş.

keçel (Ter.)
Kel.

kotan (Ter.) = kıtan.

koy (Kac., Kak.)
Köy; ko a 'Köye.

köç (Ur., Er., Kar.)
Göç.

köçmek (Ur., Kar., Er.)
Göçmek.

köhlen (Ter.)
Atın bir cinsidir.

kök (Ter.)
Şişman.

köke (Ter.)
Yağlı çörek.

kölge (Ur., Kar.)
Gölge.

kömek (Ter.)
Yardım, muavenet.

kömlek (Tm.)
Gömlek.

köndelen (Ter.)
Yan, bir tarafa meyilli.

könül (Er.)
Gönül.

körpü (Um.)
Köprü.

kösöy (Ter.)
Ucu azacık yanmış odun.

köşmek (Ter.)
Göçmek.

kötek (Ter.)
Tokat, dövme, vurma.

köv (Kar.)
Köy.

kövelek (Ter.)
Mantar.

köynek (Um.)
Gömlek.

köyçek (Kar.) = öyçek.

kşi (Ter.)
Kişi, erkek, koca, zevc.

kuf (Er.)
Küf.

kura (Ter.)
Kulaksız koyun.

küçük (Kar.)
Köpek yavrusu.

kük (Er.)
Hayvanın erkeklik uzvu.

kükü (Ter.)
Sebzeden ve yumurtadan yapılmış, hamursuz börek.

külek (Er., Ter.)
1. (Er.) *Kova.*
2. (Ter.) *Rüzgâr.*

külve (Er.)
Tandırın hava menfezi.

künde (Kar.)
Hamurun yuvarlak halindeki şekli; Diğer tlâffu zu künt.

künt (Er.)
Hamurun yuvarlak yahut top halindeki şekli, ki merdane ile açılır.

küp (Er.)
Büyük güveç.

Kür (Um.)
Azerbaycan nehirlerinden birisinin adıdır. Hazer denizine dökülür.

kürdü (Ter.)
Koyunun bir cinsidir.

küre (Ter.)
Ufak kulaklı koyun.

küreme (Ter.)
Koyun sütünün içine maya karıştırılmakla hasil olan madde.

kürümek (Kar.)
Kürekle bir şeyi toplamak, temizlemek.

küşetlemek (Ter.)
Gözetlemek.

küze (Ter.)
Tahtadan su kabı.

L

- lağ (Ter.)
Istihza.
- lağlağı (Ter.)
*Müstahzi, hafif meşrep,
boşbağaz.*
- lâle (Tm.)
Lala.
- lahlamah (Ter.)
*Sağlam bir şeyin yerinden
oynaması, sallanması.*
- lâla (Kar.)
Lâle.
- lal (Ter.)
Dilsiz, ebgem.
- las (Er.)
*Tırpanla ot biçilirken otla-
rın bir tarafa dökülmesi.*
- laylay (Kar.)
Ninni.
- lazıt (Kar.)
*Mısır buğdayı; Diğer te-
lâffuzlu lazut.*
- lazut = lazıt.
- lebbik (Er.)
Küçük yassı taş.
- lebluk (Er.)
Taraklı kuş.
- leçek (Ter.)
*Çiçeksiz ve gayet ince ka-
dın baş örtüsü; Diğer te-
lâffuzlu liçek.*
- leğen (Er.)
Leyen.

- lebana (Çr.)
Lahna.
- lek (Kar.)
*Bostan içerisinde arklarla
ayrılmış arazi bölmeleri.*
- leklemek (Kar.)
*Tıkanmak, çok sık nefes
almak.*
- lele (Ter., Kac., Tm.)
1. (Ter.) *Lala.*
2. (Kac.) *Kardeş.*
3. (Tm.) *Lâle, umumiyette
gül.*
- lençberluh (Çr.)
Rençberlik.
- lepe (Ter.)
Dalga.
- liçek (Ter.)
*Kadınların başa bağladık-
ları mendil, örtü.*
- lisan (Kağ.)
Nisan.
- loğuman (Ter.)
Lokman.
- lor (Ter.) = şor.
- lotu (Kar.)
*Lûti, boş gezer takımından
bir kimse, külhanbeyi, ka-
budayı, şakacı.*
- lülle (Ter.)
*Boru biçimindeki her şey,
tüfenk namıdır.*

M

- māa (Ay.)
Bana (zamir).
- maarip (Tm.)

- Mağrip.*
- mabal (Er.)
Vebâl.

mafa (Kar.)
Tah-ti revan.

mağ (Kar.)
Yapıda iki atma arasındaki açıklıkki mertek veya tahta ile kapatılır. Yahut ta baca denilen dam penceresinin açılacağı yer.

mağallah (Ter.)
Taklak.

mahbara (Tm.)
Mehpâre.

mahnı (Ur.)
Mani, türkû, şarkı.

mahrama (Er.)
Büyük mendil.

mahrava (Ter.)
Havlu.

maj (Kar.)
Ko tan'ın kollu elceyi.

majal (Ter.)
Mecal, iktidar, kuvvet, takat.

majgal (Kar., Tm.)
Ko tan'ın arkasındaki majdan tutarak oku tarlaya basdıran kimse.

mal (Ter.)
Sığır, camız, inek gibi büyük baş hayvan.

ma dar (Kar., Ur.)
Maht, yani davarı çok olan ve yaylacı kimse.

maleyke (Kak.)
Meldike.

mamaleş (Ter.)
Tepe taklak.

marama (Kar.)
Koza.

marama gurdu (Kar.)
İpek böceği.

massa (Er.)
Mo du'l'un sopası ki, uzun cadır.

maşrif (Tm.)
Maşrik.

mat (Tm., Kar.)
Şaşkın, afallaşmış, mülahayyir, mebhut, hayran.

mau (Ter.)
Mâvi.

mazaş (Ter.)
İntikam.

maya (Er.)
Dişi deve.

mehman (Tm.)
Misafir.

meçlet (Kar.)
Mihnet.

meşa (Çr.)
Orman.

meşe (Ur., Kar.)
Orman.

meşel (Kar.)
Şaşkın, afallaşmış, mülahayyir.

meçit (Dün.)
Meşcit.

medek (Er.)
Mundanın dişisi.

medek (Kar.) = kalça.

mef (Er.)
Mavh.

meğemse (Ter.)
Meğerse.

mehle (Er., Ter., Af., Kar.)
1. Mahalle.
2. (Ter.) Avlu.

meh'le (Er.)
Mahalle.

mehlem (Kac.)
Merhem.

mehlil (Ter.)
Melûl.
mehrim (Kar.)
Merhum.
mehsûs (Ter.)
Mahsus.
meken (Ter.)
Mekân.
mektip (Er.)
Mektup.
mektip (Kar.)
Kektup.
melmeket (Um.)
Memleket.
men (Ur., Kar.)
Ben (zamir).
menend (Tm.)
Mânend.
meni (Ter., Kar.)
*Ölü üzerine söylenen mani,
bayatı.*
meşur (Er., Kar.)
Meşhur.
merek (Er., Ter.)
Samanlık.
merem (Kar.)
Merâm.
merendi (Kak.)
*Pirinç biçmeğe mahsus kü-
çük tırpan.*
meret (Er., Kar.)
*Sevilen bir şeyin gözden
düşmesi gibi bir manada
kullanılır.*
merfeş (Dün.)
*Denk yapmak için içerisine
yorgan, döşek nevinden
konulan, dört köşeli geniş
kap, ekseriyetle kilimden
yapılır.*

meril (Kac.)
Meyus, melûl.
merzel (Af.)
Mezar.
mesğan (Ter.)
Mesken.
mesref (Ter.)
Masraf.
mesül (Tm.)
Melûl.
meşe (Ter.)
Orman.
met (Kar.)
Medih.
meteh (Ter.)
Malah.
metel (Ay.)
*Şaşkın, mülahayyir, afa-
laşmış.*
mezah (Er.)
Intikam.
mezeleşmek (Kar.)
Şaka etmek.
mezeli (Ter.)
Şirin, tatlı, tuhaf.
mezendere (Kar., Ter.)
*İri soy ve daha fazla sarı
camuz, manda.*
mezer (Ter., Kar.)
Mezar.
mezet (Er.)
Mezat.
mezliş (Er., Kar.)
Meclis.
micaz (Ter.)
Mizaç.
midvar (Kak.)
Kıymet, değer.
mitte (Kar.)
Meccanen, parasız.

mil (Kar.)
Dibi çamurlu su.

min (Ur., Kar.)
Bin (1000).

minasib (Er.)
Münasip.

mindirmek (Ur.)
Bindirmek.

minik (Er.)
Kedi yavrusu.

minmek (Ur.)
Binmek, süvar olmak.

miraz (Kac., Ay.)
1. (Kac.) *Murad, istek, arzu.*
2. (Ay.) *Miras.*

mire (Er.)
Aşğın üst tarafı.

mirvari (Ter.)
İnci.

miselli (Ter.)
Misillü.

misir (Ter.)
Mısır.

mismar (Kak.)
Çivi.

misre (Er.)
Mısra.

nizam (Ter.)
Nizamlı asker.

mırıldamaş (Ter.)
Mırlamak.

modul (Er.)
*Öküzleri çift sürerken ha-
rekele getirmek için kulla-
nılan çubuğun ucuna
takılan çivi.*

molla (Ur.)
Hoca.

moruh (Tr.)
Ağaç çileği.

motal (Ter.)
Peynir tulumu.

mov (Kar.)
Mavi.

möhtec (Ter.)
Muhtaç.

möşöy (Ter. rus. meşok).
Torba.

möykem (Ay.)
Muhkem, sağlam.

muhlus (Çr.)
Müflis.

muj (Kak.)
Muy, saç.

muncuğ (Kar.)
Boncuk.

mundar (Ur.)
Murdar.

munu (Ur.)
*Bunu; munnan 'Bunun a;
munnän 'Bundan.*

musurman (Kak.)
Müslüman.

muş (Kak.)
Büse.

muştuluğ (Ur.)
Müjde.

muzdur (Ter.)
Sığır çobanı.

muzik (Er.)
Dananın büyüğü.

müberek (Ter.)
Mübârek.

müettel (Ter., Tm.)
*Şaşkın, muattal, afallâş-
mış. Ekseriya mat ve müet-
tel şeklinde kullanılır.*

mültele (Ter.)
Mübtelâ.

mürebbe (Ter.)
Reçel.
mürğülemek (Ter.)

Hafifce uyuklamak.
mütekke (Ter.)
Mutakka.

N

nağıl (Ay., Ter.)
Masal, hikâye.
nağle (Ter.)
La'net.
nağartan (Ter.)
Ne kadar.
nağır (Ter.)
Hayvan sürüsünün otlakta geçirdiği zaman ki, sabah-tan akşama kadar devam eder.
nağırçı (Ter.)
Nağır'ı idare eden çoban.
nağış (Er.)
İşleme.
naif (Ter.)
Nâîp.
nalét (Tm.)
La'net
nalli (Er.)
Aşığı delip içerisine nal dökmek.
nam (Er.)
Ne bileyim
namıs (Dün.)
Mâmus.
nanay (Kar.)
Çalgının bulunmadığı eğlence yerlerinde, gelin ve kızların, halka biçiminde el ele tutuşarak karşı karşıya, döndermeli, yani iki kullu, birbirine güzel sesle şarkılar söyleyerek oyna-

maları. Bu oyunun halk arasındaki diğer adları halay ve yal ıdır.
nânecef (Ter.)
Necabetsiz, ahlaksız.
nariş (Ter.)
İnce, narinç, zarif, koyunun bir cinsi.
narvız (Ay.)
Nevrüz.
nası (Er., Kar., Tm.)
Nasıl.
nayif (Ter.)
Nahif.
neçe (Ur.)
Nasıl.
neçe (Ur.)
Kaç, ne kadar.
neje (Ter.)
Nasıl. Diğer telâffuzu neçe.
nemçe (Kak.)
Tabak.
neçe (Çr.)
Nine.
negeder (Kak.)
Ne kadar.
neğrifet (Çr.)
Marifet.
neheti (Ay.)
Nihayet.
nemè (Ter.)
Nâme, mektup.

nemer (Ter., Kac., Kak., Bay.)
*Akrat' sı tarafından geline
verilen her nevi hediye.*
nemerd (Tm.)
Namerd.
nemèt (Er.)
Nimet.
nemsâ (Çr.)
Alman.
ner (Er.)
Erkek deve.
nerdivan (Er.)
Merdiven.
neye (Er., Ur.)
Niye, niçin, neden.
nezer (Ur.)
Nazar.
niyanda (Er.)

Hangi tarafta, nerede.
niza (Kar.)
Mızrak.
noruz (Ter.)
Nevruz.
novat (Ter.)
Nöbet.
noyruz (Ter.)
*1. Hasat.
2. Nevruz.*
nöker (Ur.)
Erkek hizmetçi.
nuvar (Kar.)
Turfanda yetişen her şey.
nüberek (Kac.)
Mübarek.
nüsbet (Ter.)
Müsbet.

O

od (Um.)
Ateş.
oduki (Ur.)
Odır ki.
o geden (Kar.)
O kadar.
oğlavi (Er.)
Oklava.
olgaşmağ (Ter.)
*Birbirine dolaşmak, karma-
karışık bir hale gelmek.*
orgun (Er.)
Gizli.
orğamağ (Er.) = urğamağ.
oroç (Tm.)
Oruç.
oruş (Ter.)
Oruç.

osanmağ (Ter.)
Usanmak.
otağ (Ur., Kar.)
Oda.
otarmağ (Er., Kar., Ur.)
Ollatmak.
otduz (Ter.)
Otuz.
ottamağ (Ur.)
Otlamak.
ov (Kar.)
Av.
oy (Ter.)
Av.
oycu (Ter.)
Avcı.
oyuç (Ter.)
Avuç.

Ö

öğmek (Er.)
Övmek, methetmek.
öğün (Tm.)
Öntaraf.
ölecemen (Er.)
Öylece.
örğenmek (Ur.)
Öğrenmek.
örken (Kak.)
Kement, ip.
örük (Ter.)
Örgü.
ötegin (Ter.)
Evelki gün.
ö erin (Kac.)
Ötürü, için.
ötmek (Ur., Kar.)
Geçmek.
ötürmek (Ur., Kar.)
Ceçirmek, teşyi etmek.
ötüri (Kar.)
İçin, ötürü.
övlenmek (Kac., Dün.)
Evlenmek.
övüç (Ter.)
Avuç.
öy (Ur., Kar., Er.)

Ev.
öy başı (Ter.)
Her ev.
öyce (Ter.)
1. Önce.
2. Sürünün durduğu yer.
öymek (Ter.)
Övmek, methetmek.
öyüç (Ter.)
Avuç.
öyüm. k (Ter.)
Övülmek.
öyünde (Ter.)
Önünde.
özge (Ter.)
Yabancı, başka.
özünkü (Ur.)
Kendisinininki.
öz özderine (Ay.)
Kendi kendilerine.
özü (Ur., Kar.)
Kendisi.
özüm (Ur., Kar.)
Kendim.
özünnen geçmek (Ur.)
Bayılmak, kendisinden geçmek.

P

paşıl (Ur., Kar.)
Kıskanç, hasut.
paşır (Ter.)
Baktır.
paşır (Ter.)
Çamur, balçık.
palıt (Kar.)

Meşe ağacı.
paltar (Um.)
Elbise.
paltar yuyan (Ur.)
Çamaşırıcı, çamaşır yıkanan kimse.
pambuş (Kac.)

Pamuk.
pamuk (Dün.)
Pamuk.
panbiğ (Ter.)
Pamuk.
paproz (Ur., Kar.)
Sığara (rusçadan alınmıştır).
parç (Kar.)
Maşrapa.
Pa robol (Çr.)
Petersburg (şehri)
payız (Ter.)
Sonbahar.
payton (Kar.)
Fayton.
pazvant (Er.)
Dadaşların, kola kuvvet vermek için pazılarına bağladıkları meşinden bağ.
peble (Ter.)
Pusu. felâket.
pelek (Ter.)
Pelenk.
penpe (Er.)
Penbe.
pendir (Kar., Ur.)
Peynir.
periza (Kar.)
Paluze (bir nevi yemek).
peşcek (Er.)
Hediye, bahşiş.
peşman (Er., Ter.)
Peşiman.
peye (Ay.)
Ahır.
pırtı (Ter.)
Elbiselik kumaş.
pırtına (Ter.)
Fırtına.

piçmek (Ter.)
Biçmek.
pişik (Ter.)
Kedi.
pişmek (Kak.)
Biçmek.
pişmiş (Ur., Kar.)
Herhangi bir yemek.
pitmek (Ter.)
Bitmek.
pitne (Kar.)
Filne.
polat (Ur.)
Çelik.
poşa (Çr.)
Çingene.
portağan (Dün.)
Portakal.
pökem (Kak)
Hep, hepsi.
pşi (Kar.) = bişi.
pşik (Ter., Kar.)
Kedi.
puç (Ter.)
Olma k'la beraber 'Mahv-
olmak, helâk olmak.
puçah (Ter.)
Bıçak.
puçah (Ter.)
Bıçak.
pul (Ter., Kar.)
Para.
puğar (Kar.)
Pınar.
pungar (Ter., Kac.)
Pınar.
punpul (Kar.)
Tepeli tavuğun tepesi.
pusmağ (Ter.)
Gözellemek, takip etmek.

tarassut etmek.

puşu (Tm.)

İpekten baş örtüsü.

putah (Ay.)

Bulak.

puvar (Tm.)

Pınar.

puzulmağ (Ter.)

Bozulmak.

püçüş (Ay.)

Buçuk, yarım.

pütün (Um.)

Bütün.

K

kağard (Ter.)

Kuş gagası.

ķem (Er.)

Ottan yapılmış ve urgana benzer, bir nevi kalın ip.

ķırah (Kac.) = ğırah.

Sahil, kenar.

ķoçaklama = ğoçaklama.

ķofik (Kar.) = dingē.

ķom (Er., Kar.)

1. Koyunların ağılı, kışın koyunların kapatıldığı yer.

2. = K o m.

ķor (Er.)

Kör.

ķostek (Tm.)

Köstek.

ķotan (Kar., Tm.) = kotan.

8-12 öküzle çekilen pulluk, sapan.

ķoten ayı (Kar.)

Temmuz ayı.

ķotan (Er.) = ķotan.

Sekiz - oniki boyun hayvanla işletilen büyük sapan.

ķotülük (Tm.)

Kötülük.

ķoy (Çr.)

Köy.

ķoz (Er.)

Üstü açık ağıl.

ķuçuk (Çr.)

Küçük.

ķura (Kar.)

1. = kura.

2. Hilebaz, kurnaz.

ķurik (Er.)

Tayın küçüğü.

ķurun (Kar.)

Tahtadan yapılmış su kabı.

ķutavva (Dün.)

İpek cinsinden bir kumaş.

R

rapata (Er.)

Hamuru tandıra yapıştır- mak için, üzerine hamur serilen söğüt yahut başka bir ağaç çalsından örülen beyzî ve kanburca bir alet. Bu örgünün üzerine yumu-

şak ot ve bunun üzerine de çuval parçası dikilir.

reşberlik (Er.)

Rençberlik.

rusgat (Tm.)

Ruhsat, müsaede.

S

- sāa (Ay.)
Sana (zamir).
saçağ (Er.)
Püskül.
saggal (Ur.)
Sakal.
saggız (Kak., Ter.)
Sakız.
sağdış (Ter.)
Diğünde erkek nişanlının
sağında oturan vekili.
sağmal (Ter.)
Sağılan duvar.
sahab (Ter.)
Sahip.
sah (Dün.)
Sağ, selamet.
sahlamah (Ur.)
Muhafaza etmek.
sal (Kar.)
Cilalı ve kara renkte kal-
dırım taşının tabii şekli.
saldat (Ter. [rus])
Rus neferi, askeri.
salınmah (Er.) = salınmak.
«Bar» oyununda neşeli ha-
rekeller yapmak.
salınmak (Ter.) = salınmah.
sallamah (Kar.)
Sal taşıle hayvanların al-
tına kaldırım yapmak.
samandığ (Ay.)
Samanlık.
sami (Er.)
Öküzü boyunduruğa bağ-
lamak için kullanılan ağaç.
samsar (Ter.)

- Sansar.
sanbağı (Er.)
Öküzü boyunduruğa bağ-
lamak için kullanılan ağa-
cın ipten bağları.
sar—sarma (Tel.)
Elemek fiili ile beraber
'Sımsıkı bağlamak, kucak-
laşmak.
saş (Tm.)
Saç.
savaç (Er.)
Değirmen suyunu taksim
etmek için yapılan tertibat.
savağ (Ur.)
Sabah.
savayı (Ter.)
Başka, Ms.: şennèn sa-
vayı 'Senden başka; öy-
den savayı her şeye oğ-
şar 'Evden başka her şeye
benzer, gibi.
savda (Ay.)
Sevda.
savuğ (Kar.)
Şoğuk.
saz (Ter.)
Keyfi yerinde olmak, neşeli.
Ms.: keşim saz dı 'Keyfim
yerindedir, neşeliyim.
sazbant (Ter.)
Suzçı, suz çalan.
saya (Ter., Tm.)
1. (Ter) Kuzuların doğdu-
ru vakit. köy köy dolaşu-
rak, sürü sahiplerin-
den hediyeler toplayan

derviş yahut çoban.
2. (Tm.) *Nesir (edebiyat nevi).*
sayacı = saya.
sayan (Ter.)
Şubat ayı.
sayratmağ (Tm.)
Nesren söylemek.
seşgin (Tm.)
Seçgin.
sedelenmek (Ter.)
Seslenmek, sadalanmak.
se^hen (Kar.)
Sana (zemir),
sehratlığ (Er.) = sebrtlik.
sebrtlik (Er.)
*Deriden kat kat yapılmış
kuşak yahut çanta. Süslü
olup herbir katına mendil,
çakmak taşı, tütün, bıçak
ve saire gibi lüzumlu eşya
yerleştirilir.*
sekil (Ter.)
Ayakları beyaz hayvan.
sekkiz (Ur.)
Sekiz.
selb (Ay.)
Selvi ağacı.
selece (Kar.)
Sediye.
selmi (Ter.)
Selvi ağacı.
selvet (Er.)
Servet.
seme (Ter., Kar.)
Ebleh, sersem, abdal.
semeni (Kar.)
Bir nevi yemektir.
senek (Ur.)
*Topraktan yapılmış su tes-
tisi.*

sepilmek (Ter.)
Serpilmek.
serence (Tm.)
Serencam, sergüzeşt.
serker (Ter.)
Kumandan, baş.
serma-sar (Ter.)
Olmağ fiili ile beraber 'Bir-
birine sımsıkı bağlanmak,
kucaklaşmak.'
sertmek (Ter.)
Segirtmek, koşturmak.
sesdemek (Ur.)
Çağırarak, seslemek.
setder (Tm.)
Settar.
sevir (Ter.)
Sabır.
sevlü (Tm.)
Selvi ağacı.
sığa (Ay., Tm.)
Sıva.
sığatlamış (Tm.)
Sıvamak.
sıhı (Kak.)
Sıkı.
silah (Ter.)
Silah.
sıldırımış (Kar.)
*Altı uçurumlu keskin ve
insan yürüyemez olan ka-
yalık.*
sınahlı iş (Kar., Er.)
Tecrübeli iş.
sınamağ (Er.)
Tecrübe etmek.
sınmağ (Ur.)
Kırılmak, parçalanmak.
sıpar (Ter.)
Siper.

sırat (Ter.)
Peynir suyu.

sırım (Er.)
Çarık dikmeğe mahsus deriden yapılmış ince tel.

sıran (Er.)
Bir nevi yemektir; yufka kesilip parçaları parmak kalınlığında büküldükten sonra dikine tepsi içerisine ve yahut saç üzerine konularak kızartılır, üzerine yoğurt konulup yenir.

sıtam (Kar.)
Sitem.

siyrık (Ter.)
Siyrılmış.

sina (Tm.)
Sine, göğüs.

sind (Kac.)
Vakit, devran.

sini sal olmağ (Ter.)
Şehit olmak.

sinne (Er.)
Sinli, yaşlı.

sinsile (Ter.)
Silsile.

sir (Ur.)
Sır.

siyenk (Ter.)
Sinek.

söget (Ter.)
Seyahetten dönerken getirilen hediye.

soğança (Ter.)
Yağda kızartılmış soğan.

söh (Ter.)
Soğuk.

solahay (Ter.)
Solak, sol eli ile iş gören.

soldış (Ter.)
Düğünde erkeğin solunda oturan vekili.

sona (Ur.)
*1. Yeşil başlı ve güzel ötüşlü yabanî ördek.
2. Kadın adı.*

sōra = soğra.

sōra (Um.)
Sonra.

sormağ (Ur.)
Emmek.

soruşmağ (Ur.)
Sormak.

soyha (Er.)
Istihfaf ve kısmen istihkar ve şımarık hareketlere karşı hareket etmek, küstahca mükabelede bulunmak.

soyhalamağ (Ter.)
Soyup soğana çevirmek.

soyhu (Ter.)
Işık

soylama (Tm.)
Makamsız türkü ve umumiyetle herhangi bir tarzdaki şiir.

soyuh (Kar.)
Soğuk.

soz (Çr.)
Söz.

sövlemek (Kac.)
Söylemek.

sövmek (Dün., Kac., Ay.)
Sevmek.

söymek (Ter., Kar.)
*1. Küfretmek.
2. Sevmek.*

söyünmek (Ur., Kar.)
Sevinmek.

söz (Ur.)
Şarkı, türkü, umumiyetle manzum parça.

subay (Ter.)
Bekâr, evli olmayan.

sucalanmağ (Ter.)
Neşvünüma bulmak, açılmak, dolgun olmak.

surfa (Dün., Ter.)
Sofra.

surğa (Kar.)
Angarya, parasız görülen iş.

susalmağ (Ter.)
Neşesiz, yarı hasta olmak, yarı baygınlık geçirmek,

yorgun argın bir hale gelmek.

suş (Kar.)
Suç.

suvarmağ (Kac.)
Sulamak.

suyuh (Ter.)
Pirinçli ve ıspanaklı yemek.

sümük (Ur.)
Kemik.

sünepe (Ter.)
Miskin.

sürgü (Er.) = gabden.

süysü (Ter.)
İnsanda ense, hayvanda ise iki kulak arası ile omuz başı arası.

Ş

şahan (Kar.)
Şahin kuşu.

şahus (Er.)
Şua. ışık, şölve.

şarab ayı (Kar.)
İkinci teşrin ayı.

şayin (Ay)
Şahin.

şaz (Er.)
Keyf, neşe.

şeb (Kac.)
Şebnem.

şeyde (Kak.)
Şeyda.

şeyfa (Er.)
Şekva.

şebek (Ter.)
Bir maymun cinsi.

şeddemek (Kak.)
Sevmek, okşamak, kucak-

lamak.

şek (Er.) = tohan.

şegirt (Kar.)
Şakirt.

şele (Ur.)
Arkada taşınabilen yük.

şelemek (Ur.)
Yükü arkaya yüklemek.

şepe (Er.)
Mart ayında yağan karın yol kenarlarını kapaması.

şerehet (Ter.)
Şeriat.

şerşeret (Er.)
Şeriat.

şervet (Ter.)
Şerbet.

şeriyet (Kak.)
Şeriat.

şığmağ (Tm.)

Uçuş pencereden içeri girmek.
şillah (Ter.)
Takla; şillah atmak 'Takla atmak.
şikät (Ter.)
Şikâyet.
şikil (Ter.)
Şekil. resim.
şikilci (Ter.)
Fotoğrafçı. ressam.
şil (Ter.)
Sakat.
şile (Ter.)
Koyu pirinç çorbası.
şille (Ter.)
Sille, tokat.
şirit (Kar.)
Serit.
şişek (Ter.)
Genç dişi koyun.
şişey (Ter.)
Vücuddaki balık eti.
şişlik (Ter.)
1. *Aşık kemiği.*
2. *Şişe çekilen et, kebablık et.*
şit (Ter.)
1. *Küstah, heddini bilmeyen kimse, aşırı.*
2. *Alaca bulaca.*
şitlik (Ter.)
Küstahlık, fazlalık, aşırılık.
şiven (Af.)
Şamata, gürültülü ağlama, yaygara.
şivda (Tm.)

Şeyda.
şob (Ter.)
Şuh.
şor (Ter., Er.)
1. (Ter.) *Çökelek, peynir suyunu tekrar maya ile çivirdikten sonra çıkarılan çürük peynir suyu; Diğer telâfluzu lor.*
2. *Tuzlu.*
şoş (Ter.)
Şose.
şölve (Er.)
Şule, şua, ışık.
şöyen (Ter.) = şiven.
şuğ (Ter.)
Şuh.
şuluşluş (Ter.)
İş bozanlık, bir işin ciddiyetini bozma, ayağa düştürme, ciddiyetsizlik.
şuluş (Ter.)
Fena, kötü, ciddiyetsiz, ümitsiz. Ms.: işi şuluşdu 'İşi fenadır, ümitsizdir.
şum (Ter.)
1. *Sürülmüş kara has toprak.*
2. *Pis, meş'um.*
şümşet (Kak.)
Şimşek.
şüşşe (Ter.)
Şişe.
şütük (Ter.)
Ninni.
şüyen (Af.) = şiven.
Ağlama gürültüsü, şamata.

T

tābi (Tm.)

Tabif.

tablahana (Ter.)

Tavlı. ahır.

tafdamaş (Ter.)

Ayağı ile basıp çiyenmek, vürmek.

tafsırma (Ur.)

Bir edebiyat nevi.

tafsırmaş (Ur.)

Tenbih etmek, teslim etmek, emanet etmek.

taftağ (Ter.)

Tekme.

tağah (Er.)

Yeni kumaşın nescindeki tazeliği ve sertliği ifade etmek üzere kullanılan bir tabir.

tağam (Er.)

Tuam, yemek.

tağar (Er.)

Kürsünün ortasına konulan topraktan yapılmış, yuvarlak ve güveçe benzer bir kap. Umumiyetle kürsünün bütününe, örtüsüne, minderlerine ve saireye de denilir.

tağıl (Ur., Kar., Er., Çr.)

Ekin mahsulü, hububat.

tağsır (Ter.)

Kabahat, günah. taksir.

tağ (Ter.)

Taç.

tal (Af)

Ağaç dalı.

talamah (Kak.)

Talan etmek.

tam (Bay.)

Tad, tam.

tamamıcaz (Ter.)

Tamamile.

tapbaca (Ter.)

Bilmece.

tapdamaş (Ter.)

Çiğnemek, bir şeyin üzerine ayakla basmak

tapmah (Ur., Kar.)

Bulmak.

tappılı (Ter.)

Ayak sesi, gürültü, bir şeyin düşmesinden hasıl olan ses.

tatar böreği (Kar.)

Yufka açıldıktan sonra üzerine bir iki yumurta kırılır. Birbiri üzerine 4-5 yufka ve küçük parça halinde kesilerek suda haşlanır. Süzülür ve üzerine yağ, peynir, yoğurt konarak yenir.

táuv (Er.)

Taaccüp edati.

tay (Ur., Er.)

1. (Ur.) *Denk, yük.*

2. (Ur.) *Eş, akran.*

3. (Er.) *Hizmetçi.*

taya (Ur.)

Mahsul, ot, çalı çırpı yığını.

teğlal (Tm.)

Tellal.

teğ (Er.)

Rutubet.

tenli (Er.)

Ratip.

termaş (Er.)

1. *Leyakatsız, beceriksiz, iş yapamıyan bir kimse.*
2. *Küstahca yapılan herhangi bir harekete mukabele olmak üzere kulanılan bir tabir.*

teşt (Er.)

Çamaşır yıkamaya mahsus yuvarlak ve oldukça geniş leğen.

teşi (Er.)

Elde eğirilen yün iği.

teylemek (Kar., Ter.)

1. (Kar.) *Delmek, deşmek, batırmak, sokmak.*
2. (Ter.) *Döğlamak.*

tez (Ur., Kar.)

Çabuk, acele, süratle.

tezmek (Ter.)

Kaçmak, firar etmek.

tehe (Er.)

Fena, kötü.

teher (Ter.)

Tavır, hal, hareket; ne teher 'Nasıl.

tehral (Er.)

Tekrar.

tek (Ay., Ter.)

1. *Gibi.*
2. *Yalnız, tek.*

teki (Ter.)

Gibi.

tekin (Ter.)

Gibi.

telek (Kar.)

Tek.

telesik (Kar.)

Acele.

telesmek (Kar.)

Acele etmek.

teletor (Er.)

Oldukça keskin bir bıçak nevi.

telinmek (Ter.)

Yaklaşmak, sokulmak (hayvan için). Ms. kuzunun emmek için annesine sokulması gibi.

tencire (Er.)

Tencere.

tene (Ter.)

Tâne, adet.

tenfüs (Er.)

Teneffüs.

tentimek (Ter.)

Dur hale düşmek, perişan ve şaşkın olmak, sıkışık bir vaziyette bulunmak.

tepel (Ter.)

Alın beyaz lekeli davur.

tepiik (Ter.)

Tekme.

teref (Ur., Kar.)

Taraf, cihet.

terek (Er.)

Evlere içerisinde eşya koymaya mahsus dıvar rafları.

terezi (Um.)

Terazi.

terkel (Ter.)

Tekrar.

terlan (Kar.)

Avcı bir doğan soyu.

terpenmek (Ter.)

Deprenmek, kıvıldamak.

terran (Ter.)

Tarlan.

ezden (Kak.)
Yeniden, tâzededen, tekrardan.

teze (Er., Ur., Kar.)
Tâze, yeni.

tevdil (Ter.)
Tebdil.

tevret (Tm.)
Tevrat.

teybirleşmek (Ay.)
Tedbirleşmek.

teybir (Kac.)
Tedbir.

tibi (Kak.)
Ordu, asker.

tik (Er., Ur., Kar.)
Dik.

tilge (Ter.)
Körpe kuzu kuyruğu.

tilki (Kar.)
Yapıdaki baca, yani, damdan koyulan pencereler delik yaftılınca atma veya giriş başlarına gelen uzun ve yarı zaviyeli, müselles şeklindeki ağaç parçası ki, bunun dar kaidesi öne getirilir. Karşılıklı konulan iki tilki üzerine tahta veya mertek kapatılır.

tişdemek (Ter.)
Dişlemek.

tıbilgi (Kar.)
*1. Susuz ve kayalık yerlerde biten ve geç büyüyen kızıl renkli kısa ağaç: Diğer adı bıbirği.
2. Bu ağaçtan yapılan süpürge.*

tıbağa (Ter.)
Kaplumbağa.

tistan (Er.)
Toprak içerisindeki, kabuğu sertce olan kara böcek.

toflanmağ (Ter.)
Toplanmak.

toğan (Er.)
Aşığın alt tarafı.

toğdah (Ter.)
Pür temkin, sâkin, becerikli, tecrübeli.

toğdamağ (Ter.)
Kendisine gelmek, siikûnet bulunmak.

toğdor (Tm) = toğdur.

toğdur (Ter.)
Doktor; Diğer telâffuzu doğtur, toğdor, toğtor.

toğtor (Ter.) = toğdur.

toğtur (Dün.)
Doktör.

tölamah (Ter.)
Kandırmak, aldatmak.

tomruğ (Kar.)
Yuvarlak ve düz herhangi genç bir ağaç parçası.

top (Ter.)
Yığın, topluluk.

toppuğ (Dün.)
Topuk.

tor (Ter., Er.)
*1. (Ter.) Balık ağı.
2. (Er.) Acemi, beceriksiz*

torcu (Ter.)
Tor'la balık avlayan kimseler.

torpağ (Ter.)
Toprak.

torpağ (Er., Ur., Kar.)
Toprak.

torpağ başına (Er.)
Beddua mukabilinde kullanılır ve 'Ölesin, manasım ifade eder.

torpaqlamağ (Ay.)
Toprakla kapamak.

tosya (Er.)
Bele bağlanan şal.

touğ (Ter.)
Tavuk.

toy (Kar., Ur.)
Düğün.

foylahana (Ter.)
Tavlu, ahır.

tög (Er.)
Çiy'in aksi tarafı.

töktürmek (Ur.)
Döktürmek.

töysemek (Ter.)
Sık sık nefes almak.

tuc (Tm.)
Tunç.

tufar (Kar.)
Divar.

tuht (Er.)
Yumurlası üzerine oturan tavuk.

tuj (Ter.) = tuc.

tula (Ter.)
Küçük köpek, zağar.

tulazlamağ (Dün.)
Fırlatıp atmak, fırlatmak.

tullamağ (Ter., Kar.)
Atmak, fırlatmak.

tuman (Kar., Er.)
1. Erkeklerde don.
2. Kadınlarda ise eteklik.

tumançağ (Ter.)
Donsuz, belden aşağı çıpiak.

tumarramağ (Ter.)
Tımarlamak.

tustah = dustah.

tuş (Ay., Ter., Kar.)
Sıra, semt.

tuşbalan (Ter.)
Süzgeç.

tuşgullamağ (Ter.)
Nişan almak.

tutah (Er.)
Kızgın ve içi yemek dolu guveçi, el yanmasın diye, tutmak için, kullanılan bir kaç kat bez.

tuy (Ter., Çr.)
Tüy.

tük (Ter., Dün., Kar.)
Tüy.

tüken (Ur.)
Dükkân.

tülek (Kar.)
Doğanın başka bir cinsi.

tülkü (Ter.)
Tilki.

tün (Ter.)
Kapalı çarşı.

tünnük (Ter.)
Kalabalık.

tünt (Ter.)
Sert, koyu.

tüpürcek (Kar., Ter.)
Tükürük.

tüpürmek (Kar., Ter.)
Tükürmek.

tüstü (Ter.)
Tütsü.

tütün (Kak.)
Duman, sis.

tüyenk (Ter.)
Tüfenk.

U

udmağ (Ter.)

1. *Yutmak.*

2. *Kazanmak.*

udum (Ter.)

Yutum.

uca (Ay.)

Yüce, Yüksek:

ucalmağ (Ay.)

Yücelmek, yükselmek.

ucunnân (Ur.)

Yüzünden, dolayısıyla.

uçun (Ter.)

İçin.

uğarı (Ter.)

Yukarı; uğarda 'Yukarıda.

ulağ (Kar.)

1. *Haber vermek için yola çıkarılan atlı veya arabalı kimse.*

2. *İmeci işlerinde topluca arabaya veya hayvanla çalışan kimse.*

urğaşmağ (Kac.)

Sızıldamak.

urğamağ (Er.)

Ugramak.

Urum (Ter.)

Rum.

urup (Er.)

Go d'un dörtte biri.

urus (Er., Ur.)

Rus.

urusbu (Ter.)

Rosbu.

urvat (Ter.)

Kıymet (eşya ve insan hakkında).

urza (Kak.)

Rızık.

uşağ (Ur.)

Çocuk.

uşmağ (Ay.)

Uçmak.

uyhu (Tm.)

Uyku.

Ü

ük (Kar., Ur.)

Yük.

üklemek (Kar., Ur.)

Yüklemek.

ülkü (Ter.)

Ürperme, ürkme, korkma.

ülüzğar (Ter., Er.)

Rüzgâr.

ün (Ter.)

Ses, sada, şöhr et.

ünnü (Ter.)

Şöhretli, sanlı, hörmətli.

ürek (Ur., Kar.)

Yürek.

ürüş (Kar.)

Pay, hisse.

üs (Dün.)

Üst; üsbâş 'Harici eskâl.

üskek (Kar.)

Yüksek.

üş (Um.)
Üç.
üz (Kar., Ur.)
Yüz, çehre.
üze çıkmış (Kar.)
Yüze çıkmak.
üzerrik (Ter.)
Üzerlik otu.

üzmek (Ter.)
1. Yüzmek, soymak.
2. Koşarmak.
üzüh (Ur.) = üzük.
üzük (Ur.)
Yüzük.
üzür (Ter.)
Huzur.

V

vagib (Er.)
Vakıf.
vaguf (Ter.)
Vakıf (hasad).
vaht (Kak., Ter.)
Vakit.
vahtut (Ter.)
Vakit.
vala (Ter., Tm., Ay., Kar.)
İnce tül den baş örtüsü,
vuâl.
vêde (Ay.)
Vu'de, zaman.
vecûf (Ter.)
Veçhe.

vehd (Ter.)
Ahd.
vehlem (Ter., Kar.)
Merhem.
velbasılıım (Tm.)
Velhasıl.
vesm (Ter.)
Vasf.
vetan (Er., Ter., At.)
Vatan.
veten = vatan.
vurgun (Ur.)
Aşık, sevdalı.
vurulmuş (Ur.)
Aşık olmak.

Y

yad (Ter.)
1. Yabancı, yad.
2. Hafıza; yadım da 'Ha-
fızamda.
yâdigâr (Ter.)
Yadigâr.
yağın (Ter.)
Yakın, muhakkak.
yağış (Ur., Kar.)
Yağmur.

yağlıb (Er., Kar., Ur.)
Mendil.
yağmır (Er., Kar.)
Yağmur.
yaşa (Ter.)
Yaku.
yaşamış (Ter.)
Yıkamak.
yağcı (Kac.)
İyi.

yahçi (Kak., Kac.) = yahçı.

yahın (Ur.)

Yakın.

yahot (Ter.)

Yahut.

yahşı (Um.)

İyi.

yahşi (Um.) = yahşı.

yahun (Kak.)

Yakın.

yal (Ter.)

1. *Hayvanlara verilen sulu un.*

2. *Yele (hayvan için).*

yalağuz (Ter.)

Yalnız.

yalah (Ter.)

Ufacık çukur.

yalguz (Dün., Ay.)

Yalnız.

yallı (Ter.)

Bir kaç kişinin el ele verip, mendille yaptıkları dans, nanay.

yalo (Ter.)

Alev.

yamağ (Er., Ter.)

1. (Er.) *Kulplu ve küçük bakırdun kap.*

2. (Ter.) *Yama.*

yamçı (Ter.) = yapıncı.

yanamağ (Ter.)

Tehdid etmek.

yandıрмаğ (Ur.)

Yakmak.

yanış (Er.)

Yanlış.

yanşah (Kár., Ter.)

1. (Kár.) *Devamsız, münaseletsiz, serseri, küstah.*

2. (Ter.) *Kapı kapı gezerek türkü söylemekle, ekmek ve saire toplayan ve saz çalan kimse.*

yapıncı (Ter.)

Kült ve kalın erkek örtüsü.

yarağ (Ter.)

Silah.

yaraşlığ (Ter.)

Süs, zinet.

yaraşılı (Ter.)

Güzel, süslü, yakışıklı.

yaraşmağ (Ter.)

Yakışmak.

yarpağ (Ur., Kar.)

Yaprak.

yatmağ (Ur.)

Uyumak.

yava (Ter.)

1. *Ot ve saireyi kaldırmak için kullanılan çatal.*

2. *Serseri, boşta gezer, işsiz güçsüz.*

yavralmağ (Tm., Kar.)

Yakarmak.

yavuğ (Ay.)

Yakın, nişanlı.

yaylamağ (Ur., Kar.)

Yazı yaylada geçirmek.

yaylığ (Ur.)

Mendil.

yayma (Ter.)

Mahallebi.

yazığı gölmek (Kar.)

Acımak.

yeddi (Um.)

Yedi.

yêke (Kar.)

Büyük, kocaman

yekelenmek (Kar.)

Büyümek.

yekelmek (Kac.)

Büyümek.

yeңgi (Ay., Ter.)

Yeni, tâze.

yeңdirmek (Bay.)

İndirmek.

yeņmek (Ter.)

İnmek.

yeşişen (Kar.)

Herkes, her fert.

yeşirmek (Ur., Kar.)

Yürümek.

yeşişmek (Kar.)

Hep birden toplanmış olmak, cümbür camaat yürümek, toplanmak.

yeşir (Ter.)

Esir.

yeşişmek (Er., Kar.)

1. *Vasıl olmak, varmak, zamanında bir yere varmak.*

2. (Kar.) *Olgun hale gelmek.*

yeşirmek (Ter.)

İriştirmek, yetiştirmek.

yeş (Ter.)

İyi, daha iyi.

yeher (Ter.)

Hayvan eğeri.

yelin (Ter.)

Koyunun memesi.

yeren (Ter.)

Yâran.

yeretmek (Tm.)

Yaratmak.

yitirmek (Er.)

Gaybetmek.

yiye (Ter.)

1. *Sahip.*

2. *İçe, törpü.*

yohut (Er.)

Yahut.

yol (Ur.)

Defa.

yol (Tm.)

Yol.

yola tüşmek (Ay., Ter.)

Gütmek, sefere çıkmak.

yosma (Çr.)

Kahpe.

yoş (Ter.)

Kokulu bir ot cinsi.

yoz (Ter., Er.)

Umumiyetle sığır hayvan.

yozalmaş (Ter.)

İstirahat etmek (hayvan için).

yöre (Er.)

Un savururan değirmen taşının bir hile olmak üzere, değirmencinin lehine un akıtan çevresi.

yuşa (Kar., Er., Ur.)

Yufka.

yuşarı (Ter.)

Yukarı.

yuşu (Ur.)

Uyku.

yumaş (Ur., Kar.)

Yıkamak.

yumrağ (Tr.)

Yumruk.

yumurtamaş (Ter.)

Yumurtlamak.

yumurtdamaş (Ter.) = yumurtamaş.

yun (Ter.)

Yün.

yuğul (Ter.)
Hafif.
yüngül (Ter.) = yuğul.
yuk (Çr.)
Yük.
yuklamak (Çr.)
Yüklemek.

yurar (Ter.)
Yular.
yuz (Çr.)
Yüz.
yürümek (Kar., Ur.)
Koşmak.
yüsgeliş (Kak.)
Yükseliş.

Z

zabañ (Er.)
Sabah.
zağar (Ter.)
Bir köpek cinsi.
zap (Ter.)
Büyük güveç.
zarfa (Er.)
Safran.
zat (Kar.)
İşte, şey, felan, gibi manalarda kullanılır.
zeyrek (Ter.)
Bezir (nebat).
zebir (Tm.)
Zebur.
zehirmar (Ter.)
Zehir.
zehmeri (Er.)
Zemheri.
zemheri (Kar.)
İkinci kânun.
zencirleme (Kar.)
Bir şiir nevi olup bir bendin son kelimesinin, onu takip eden bendin başına getirilmiş olması ve bu tarzdaki umum destan nevi.
zeral (Er.)
Zarar.

zerbap (Ter.)
Zerli tel, süs.
zerel (Ay, Ter.)
Zarar.
zerraf (Ter.)
Kuyumcu.
zerzemi (Kar.)
Zemin kat.
zerziba (Kak.)
Süs, altun.
ziğva (Er.)
Arkası körüklü dar pantolon.
zirza (Tm.)
Elbise üzerine ve umumiyetle kadınların takındıkları süs.
zıvga (Er.) = zığva.
zibil (Ter.)
Çöp, süprüntü; Diğer telâffuz zivil.
zilf = zülfi.
zilfi (Ter.)
Zülf.
zilif (Kar.)
Zülf.
zirza (Er.)
Kıyıtı içeriden killemek için üç dört yassı halkalardan yapılmış alet.

zivil (Ter.) = zibil.

zoğal (Ter.)

Kızılçık.

zolağ (Ter.)

*Çizgi (bilhassa kumaş ne-
vinden eşya üzerinde).*

zoppa (Er.)

Hamle, an.

zozo (Ter.)

Bir maymun cinsi.

zuggum(Er.)

Zıkkım.

KARS VİLÂYETİ HASADLARINDAN

I. KADIN ADLARI

A

Ağa
Ağabani
Ağahanım
Ağca
Ağcabajı
Ağcabanı
Ağgız
Alağöz
Allı
Almas
Anababa
Anağanım
Anıh
Aslı
Asya
Ayna
Azemet

B

Badı
Bağdağül
Bağdat
Bahar
Bağan
Balagız
Balahanım

Balahtın

Balıh

Ballı

Banı

Banıbeğim

Banıçiçek

Bayaz

Bayram

Beğim hanım

Benöyşe

Berat

Besti

Beyim

Beyzade

Bibi hanım

Binnaz

Bülgöys

Bülbül

C

Cennet

Cevahir

Ç

Çeşni

Çiçek

D

Datan

Destegül

Dostu

Döne

Dudu

E

Emdosdu

Emen

Emet

Emeti

Erdem

Erzürüm

Esmе

Ezze

F

Fatmansa

Fayze

Ferhunde

Fikar

Fincan

Firuze

Frenğiz

G

Gazale
Gemer
Gıdı
Gıdıhanım
Gızbeğim
Gızbes
Gızbez
Gızlarbeği
Gızıyeter

Ğ

Ğögerçin
Ğöy
Ğöycebanı
Ğöysüğüzel
Ğöyçek
Ğözel
Ğüher
Ğül
Ğülbahar
Ğülbanı
Ğülçiçek
Ğüldem
Ğülebatın
Ğülen
Ğüler
Ğüleser
Ğülgez
Ğülhanım
Ğülizar
Ğülkız
Ğüllü
Ğüllüşan
Ğülnaz
Ğülperi

Ğülenber
Ğülsemem
Ğülsüm
Ğülşan
Ğülşen
Ğülüzar
Ğümüş
Ğüneş
Ğünnaz

H

Herdem
Heşret
Hidayet
Humay
Humayı
Hürü

H

Hangül
Hanım
Hanperi
Hanzede
Haşhaş
Hatın
Hazel
Heşrense
Hurda
Hurşit

I

Işık

İ

İnci
İnsaf
İpek

K

Kezban
Kezziban
Kirez
Kışmış

M

Mâfo
Mah
Mahrub
Mahtap
Maral
Maruli
Mauş
Mavi
Mavişeker
Maya
Meşriban
Meleksima
Menemşe
Meneş
Menöyşe
Mercan
Meryem
Merza
Mesme
Meşdi
Mimi
Miné

Miralay
Möhteber

N

Nabat
Nadire
Nazife
Nami
Namiñ
Nargül
Nazehe
Nazenin
Nazlı
Nene
Nenehanım
Nergis
Nezen
Niğar
Nuna
Nunuş

O

Orahanım
Oruç

Ö

Ödek
Örüklü

P

Panbıñ
Papı

Papıhanım
Penpe
Peri
Peşişan
Punpul
Pullu
Püste

K

Kalender
Kıtan
Kızlarağası
Kızlarbeyi
Kızlarpaşası

R

Reyhan
Reyhanat
Rehşende
Refiye
Ruhsare

S

Saçıt
Salatın
Salya
Saltut
Sara
Sarabeyim
Satut
Sayalı
Sayat
Şelvi

Seben
Seleme
Seldenet
Senem
Seringül
Seriyya
Seyad
Sıgın
Sırma
Sine
Sinezer
Sinzar
Siyaset
Solmaz
Söna
Sultan
Sura
Surahanım

Ş

Şahsenem
Şaraban
Şarabanı
Şeker
Şerebani
Şıgva
Şikesde
Şirin
Şirinbeyim
Şiğek
Şöket
Şüşe
Şüşehanım

T

Tamaşa

Tarhın
Tarlan
Tatan
Telli
Tezegül
Tosis
Tonbul
Torum
Tuşan
Tuşu
Tuvu
Tuyğun
Tükezziban
Tüntül

U

Urub

Ü

Ülker
Ümüş
Örgiye

V

Valide
Veli
Vilayet

Y

Yarpız
Yayla
Yaylahanım

Yeter
Yemen
Yosma
Yıldız

Z

Zelle
Zernişan
Ziba
Zibenede
Ziver
Zerrin
Zozan
Zöhre
Zöhrebanu
Züleyha
Zülfüye
Zümrüt

II. Erkek Adları

A

Adıgözel
Adil
Ağa
Ağabey
Ağası
Ağakışı
Ağdede
Alay

Alibaba
Aligara
Aligulu
Allahverdi
Aslan
Aşir
Atakışı

B

Baba

Bağdı
Bağır
Bala
Balabey
Bayram
Bebbut
Bebir
Beşir
Bineli
Budaş
Bülbül
Bünyat

C

Cavanşir

Ç

Çerkez

D

Dadaş
Daşdemir
Demir
Dorğut
Dünyamalı

E

Eldar
Eşvaz

E

Emir
Emresdan
Eşger

F

Feteli
Fetullah

G

Gara
Gedir
Genber
Gerip
Giyas
Gudret
Gulu
Gülüsdan

H

Hacı
Halay
Hidayet

H

Hanlar
Halit
Hudaverdi
Hürşit

İ

İbadullah
İbat
İmam
İmamsöyün
İmamgulu
İsiam
İmran

K

Kerem
Kiççikaga
Kinyaz

L

Lezgi
Lütfeli

M

Mansır
Mehralı
Medet
Melik
Memiş
Memmet
Merdan
Mesim
Mırat
Mirza
Möksüm
Murtaza
Mülazim
Mürsel
Müşir
Müznüp

N

Nadir
Namaz
Necef
Nesip

Nesir
Noruz

O

Oğurlu

P

Paşa
Polat

R

Resul

S

Sefder

Sefer
Serdar
Setdar
Söyün
Sultan
Sürmeli

Ş

Şahbaz
Şahbender
Şahgulu
Şahsuvar
Şahvelet
Şefi
Şemsi
Şöket

T

Talıp

Tayfur
Tuğu
Turap

V

Vagıf
Vekil
Veli
Vezir

Y

Yüzbaşı

Z

Zaman
Zilli
Ziyat

DÜZELTMELER

<u>Sah.</u>	<u>Sat.</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
3	23	gırh	gırh
4	5	'rız	'razı
5	31	orvadin	arvadin
6	28	ğelff	ğelif
6	30	aħnnd	aħund
9	21	Anası	Anası
16	15	eenetdi	cennetdi
17	2	Krapapaħ	Karapapaħ
20	23	vérir	verir
21	18	ğörmemişik	ğörmemişik
25	28	yolnnan	yolunan
26	26	bonuma	boynuma
26	27	düvcllerden	düvellerden
27	8	çıhajam	çıhajam
32	2	neneği	neneni
32	5	ğedif	ğedif
32	24	söylüyeğem	söylüyejëm
»	29	sünhül	sünbül
41	9	Ğözu	Ğözü
46	1	ğirdi	ğirdi
47	7	ğeje	ğeje
50	25	ğol	ğöl
60	15	DÖNDERMF	DÖNDERME
77	1,2,4	yorgağrı	yorgangı
107	32	dedi	dedi
112	11	bükersin	bükersin
129	12	Lutu	Lotu
131	9	ötürüller	ötürüller
131	14	yéyək	yeyək
149	22	ğaşdi	ğaşdi

<u>Sah.</u>	<u>Sat.</u>	<u>Yanliş</u>	<u>Doğru</u>
156	7	cenđelli	cenđelli
163	25	cağ	çağ
171	5	Ėglen	Ėglen
179	25	gel	đel
184	22	cet	çet
191	19	Ėtdiđin	Ėtdiđin
201	11	eelmesin	celmesin
202	10	Surbahān	Surbahān
205	5	Ėnnar	Onnar
206	29	bızı	bizi
235	38	Yağin	Yağin
255	18	(Kat.)	(Kar.)

ISBN: 975 - 16 - 0709 - 4

KDV DAHİL
400000

Fiyatı : 260.000 TL.